

ÚŘAD DOKUMENTACE
A VYŠETŘOVÁNÍ
ZLOČINŮ KOMUNISMU

ludmila ba
libouse buli
viasta char
antonie ha
marie jand
helená kuc
markéta pa
dagmar sk
božena to
dagmar tu
ruzena

loušová

nová

vátová

asmandová

ová

erová

vličková

kálová

mášková

mová

vacková

**Ztratily jsme
mnoho času...
Ale ne sebe!**

ŽIVOTY POLITICKÝCH VĚZEŇKYŇ V ČESKOSLOVENSKÝCH VĚZNICÍCH
PADESÁTÝCH A ŠEDESÁTÝCH LET DVACÁTÉHO STOLETÍ

Tomáš Bursík

KATALOGIZACE V KNIZE

– NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Ztratily jsme mnoho času-- Ale ne sebe! : životy politických vězeňkyň
v československých věznicích padesátých a šedesátých let dvacátého století /
Tomáš Bursík. -- Vyd. 1. -- Praha : Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů
komunismu PČR, 2006. -- (Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů
komunismu PČR ; č. 15)
ISBN 80-86621-25-1

323.28-055.2 * 343.81 * 343.8 * 323.28 * 321.74 * (437)

- Česko. Věznice Pardubice
- politické vězeňkyně -- Československo – 1948–1968
- věznice -- Československo – 1948–1968
- vězeňství -- Československo – 1948–1968
- politická perzekuce -- Československo – 1948–1968
- komunistický režim -- Československo
- studie
- 343.8 - Vězeňství

obsah

Úvodem	9
Vyšetřování	15
Vyšetřovací vazby	21
Ženy a vězení	25
Věznice v Pardubicích	30
Vztahy mezi jednotlivými skupinami vězeňkyň	33
Těžký život politických vězeňkyň ve věznici v Pardubicích v průběhu padesátých let dvacátého století	37
Dopisy dvanácti politických vězeňkyň generálnímu tajemníkovi OSN	45
„Povinnost kázně a pořádku“	51
Monotónnost vězeňského života očima politických vězeňkyň	56
Práce	56
Mimopracovní čas	62
Strava	66
Zdravotnické služby	69
Amnestie	73
Nesnesitelná tíže bytí za mřížemi	78
Závěrem	85
Přílohy	89
Soupis pramenů a literatury	184
Seznam zkratk	188
Jmenný rejstřík	190
Resumé / Summary / Resümee	192
Ediční poznámka	197

**Všem statečným ženám,
Jánu Langošovi
a Jonathanu Livingstonovi Rackovi
v každém z nás.**

Dvacáté století se smutně zapíše do dějin svým mimořádným rozsahem hromadného vraždění lidí lidmi. Do svých rukou převzaly moc totalitní režimy, které se sice předtím, než byly proklety, staly nadějí, ale které si zároveň osobovaly právo zabíjet a jejichž metody nebyly nepodobné. Slovy Alaina Besancona lze komunismus a nacismus srovnávat jako dva druhy téhož ideologického žánru. Samotné slovo ideologie Besancon chápe jako doktrínu, která „slibuje díky konverzi dočasnou spásu, jež se pokládá za shodnou s vědecky doloženým vývojem kosmického řádu a jež vnucuje politickou praxi usilující o radikální přeměnu společnosti“.¹ Jedním dechem dodává, že historická paměť jim neměří stejně.

Poúnorový marasmus české i slovenské společnosti způsobený nejen komunistickou diktaturou, ale i jí předcházejícím nacistickým režimem vypovídá o jedné věci: Skutečně demokratická vrstva české společnosti nebyla ještě po pouhých dvaceti letech existence Československé republiky dostatečně silná a etablovaná. Navíc jak nacismus, tak komunismus (a s ním ovšem i část levicově zaměřených intelektuálů) úspěšně likvidovaly intelektuální elitu českého národa. Demokratické návyky v české duši ještě tak hluboko nezapustily kořeny. Na druhé straně však ono vědomí bylo již tak silné, že nemohlo být pohřbeno ani v krutých padesátých letech, kdy se komunistická lůza opětovně pokusila o zničení tohoto vědomí.

V návaznosti na předválečný vývoj řídil převážnou část vězeňských zařízení po roce 1945 resort spravedlnosti. Mimo to však existovala i vězeňská zařízení spravovaná ministerstvem vnitra a národní obrany. Takový stav roztržitosti nemohl Komunistické straně Československa (KSČ) po jejím nástupu k moci v únoru roku 1948 vyhovovat. Jejím cílem bylo vytvoření silového resortu, jenž by dohlížel nejen na tzv. fázi vyšetřovací, ale v pozadí také na rozhodnutí soudní moci a dále i na výkon trestu odnětí svobody.

Po komunistickém převratu začalo Československo procházet zásadními změnami, jež se nevyhnuly ani vězeňství. Je budován nový společensko-ekonomický řád, jehož nedílnou součástí je diktatura jedné strany a jejího aparátu. Na svou ochranu si komunistický režim vytváří zákony, které měly za úkol tento nově budovaný systém bránit. Nástrojem široké politické perzekuce se podle koryfeje české historiografie Karla Kaplana stává masová nezákonnost, která podle něj spočívá v samotné podstatě mocenského monopolu komunistů a jejich politických záměrů:

„Samotné zákony odporovaly právnímu cítění a mezinárodním paktům. Nařízení vlády a úřadů odporovala platným zákonům z nadřazenosti politických rozhodnutí neústavních komunistických orgánů nad zákony, nařízeními a ústavou. [Na druhé straně] ústavní orgány a úřady na všech stupních se řídily směrní-

1 ► Besancon, Alain: *Nemoc století. Komunismus, nacismus a holocaust*. Themis, Praha 2000, s. 6–7.

*cemi a usneseními komunistických institucí ústavně a zákonně neodpovědných od roku 1948. V roce 1960 však tato praxe byla zakotvena v ústavě jako vedoucí úloha KSČ ve státě.*²

Ne zcela se ztotožňuji s pojmem masová nezákonnost. Komunistický totalitní režim v Československu neporušoval pouze zákony, které si sám vytvořil. Daleko výstižnějším slovem pro dané období se mi jeví slovo teror. Podle mého názoru je teror³ jako prostředek k dosažení určitého cíle zakořeněn v samotné podstatě komunismu.⁴ Komunistická strana Československa ve své ambici mocensky ovládnout českou a slovenskou společnost na konci čtyřicátých let a v padesátých letech dvacátého století využívala metod, které si v mnohém nezadaly nejen s bolševickými metodami, ale i s některými praktikami nacistického režimu v období druhé světové války na území Protektorátu Čechy a Morava. Masové zatýkání, mučení při výsleších, násilné vystěhovávání celých rodin, třídní justice, koncentrační tábor. V čem se liší nacistický koncentrační tábor v Německu v době masového pracovního nasazení vězňů a komunistický trestanecký pracovní tábor? Perzekuce na základě názorových rozdílů, budíček, hromadný nástup, „pracovní norma“ a s tím související dávka potravy, hlad a násilí.⁵ Takový stav není nepodobný občanské válce proti občanům vlastního státu. Komunisté odůvodňovali teror jako politický jev v ideologii třídního boje, který měl tento stát dovést až k nastolení diktatury proletariátu.

Komunistický režim v Československu, podobně jako v dalších zemích východního bloku, nazíral na vězeňství jako na nedílnou součást represivních prostředků vůči vlastnímu obyvatelstvu. Pobytem ve vězení byli trestáni lidé z důvodů třídní příslušnosti, názorové odlišnosti, jiného sociálního postavení,

2 ► Gebauer, František – Kaplan, Karel – Vyhnaněk, Rudolf: Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948–1989. ÚSD, Praha 1993, s. 7.

3 ► Teror – násilí uplatňované zprav. proti politickému odpůrci až do fyzického zničení, hrozba násilím; zastrasování, hrůzovláda. Klimeš, Lumír: Slovník cizích slov. SPN, 5. vydání, Praha 1994.

4 ► Lenin, Vladimír Iljič: Stát a revoluce. Svoboda, Praha 1988, s. 53 a 57: „Už jsme si řekli a v dalším výkladu to ukážeme ještě podrobněji, že Marxovo a Engelsovo učení o nevyhnutelnosti násilné revoluce se týká buržoazního státu. Tento stát nemůže být vystřídán státem proletářským (diktaturou proletariátu) cestou „odumírání“, ale zpravidla jen násilnou revolucí. Engelsův chvalo zpěv na násilnou revoluci, s níž jsou zcela shodné četné Marxovy výroky (vzpomeňme jen na závěr Bídy filozofie a Komunistického manifestu, kde se hrdě a otevřeně proklamuje nezbytnost násilné revoluce, vzpomeňme na Kritiku Gothajského programu z roku 1875, tedy skoro o třicet let později, kde Marx nelitostně tepe oportunistus tohoto programu), tento chvalo zpěv naprosto není jen nějakým „nadšeným výlevem“, pouhou proklamací nebo polemickým výpadem. Nutnost soustavně masám vštěpovat takovýto a jedině takovýto názor na násilnou revoluci je základem veškerého Marxova a Engelsova učení. [...] Proletariát potřebuje státní moc, centralizovanou organizaci síly, organizaci násilí jak k potlačení odporu vykořisťovatelů, tak k řízení obrovské masy obyvatelstva, rolnictva, maloburžoazie a poloproletářů při „organizování“ socialistického hospodářství.“ O bolševické revoluci v reálném čase blíže: Volkogonov, Dmitrij: Lenin – Počátek teroru. Dialog, Liberec 1996.

5 ► Zámečník, Stanislav: To bylo Dachau. Paseka, Praha–Litomyšl 2003.

náboženského přesvědčení apod. Byly kriminalizovány a politizovány běžné společenské vztahy a jednání.

Komunistické straně v její vizi nivelizace společnosti nemohla vyhovovat přílišná decentralizace vězeňství. Obzvláště pak tehdy, když využití levné pracovní síly mělo sehrát důležitou roli v rámci centrálně řízené ekonomiky. Vězeňský ústav v podobě ostnatým drátem obehnaného tábora s dřevěnými baráky uvnitř se v mnohém podobal vězeňským táborům v sovětském systému gulagu. Zákonitě dochází ke zvyšování vlivu represivních složek státního aparátu v těchto zařízeních. Pro totalitní moc je typická snaha vytvořit takový systém, v němž je celé trestní řízení včetně následného výkonu trestu zabezpečeno pouze jedním ministerstvem. V Československu jím bylo ministerstvo národní bezpečnosti (MNB), vytvořené v květnu 1950. Podle historika Dušana Janáka právě v „trvalém rozšiřování vězeňských i jiných pracovních táborů a nucené práce vězňů, zajištěných či vyšetřovaných osob pro ekonomické cíle spatřujeme důležitý indikátor sovětizace československého vězeňství“.⁶

Ve vězeňství se třídní princip projevoval již od roku 1949. Politickým základem trestních zákonů z roku 1950 byla teze o třídní podstatě práva a rovněž uplatnění „třídního principu“ při výkonu trestu. V zakladatelském období formování komunistické diktatury to umožnilo rozlišit postih dvou kategorií viníků: proti „třídním nepřátelům“ označeným za osoby ohrožující celou společnost tak mohlo být postupováno daleko tvrději než proti těm, kteří „jen“ narušovali společenské soužití v lidově demokratickém státě. Vilém Hejl daný stav charakterizoval takto: „*V praxi byl potom preferován a protežován zloděj nebo vrah, jejichž vina byla primárně připisována kapitalistické společnosti, na úkor sociálně demokratického dělníka nebo intelektuála, pocházejícího z venkovské či měšťanské rodiny. Zloděj nebo vrah se dostal na scenu ne vlastní vinou: národně socialistický nebo sociálně demokratický dělník však vědomě zradil svou třídu.*“⁷

Jen pro srovnání: Národní shromáždění Československé republiky schválilo v červenci roku 1931 zákon č. 123 Sb. O státním vězení. Je dokladem vysoké úrovně nejen tehdejšího čs. vězeňství, ale je zároveň ukázkou vysokého stupně humanizace prvorepublikové společnosti. Jeho prapůvod je však možné dohle-

6 ► Janák, Dušan: Organizace a řízení československého vězeňství 1945–1955. In: Vězeňství ve střední Evropě v letech 1945–1955. Sborník z mezinárodního semináře ze dne 25. 10. 2000 v Praze, příloha časopisu České vězeňství 2001, č. 3, s. 4.

7 ► Hejl, Vilém: Zpráva o organizovaném násilí. Universum, Praha 1990, s. 242. Šimková, Dagmar: Byly jsme tam taky. Orbis, Praha 1991, s. 47: „*Náčelníci a dozorcí nám vždy říkali o vražednicích: „Ta žena zabila jen jednoho člověka (eventuálně dva, tři), vy jste však chtěli vyhubit celý národ.“ Dávali nám za příklad vrahy a lupiče, jak se dobře chovají, pilně pracují, takže si zaslouží odměny a brzké propuštění, štvali je proti nám, a nebylo těžké násilné lidi poštvat.*“ Kriminalita je v učení marxismu-leninismu negativním společenským jevem v kapitalistické třídní společnosti. Zánikem tříd nastane onen „ideální stav“ a tedy nutně zanikne i kriminalita. Ten, kdo nechce zrušit třídy, nechce „budovat nový pořádek“, je proto z pohledu komunistů „třídním nepřitelem“.

dat již v období Rakouska–Uherska. V paragrafu pět, odstavci dva tohoto zákona jsou vymezeny výhody pro vězně, na nichž se trest státního vězení vykonává: Byli umístěni odděleně od ostatních vězňů. Pokud o to požádali a budova trestnice to umožňovala, byli ubytováni jednotlivě. Ve vězení mohli mít na sobě vlastní oblečení i obuv. Nesměli být nuceni k žádné práci, ale směli být, dle vlastního rozhodnutí, „zaměstnání přiměřenou prací, nezávadnou z hlediska vězeňské kázně“ – odstavec 2 písmeno c). Prostřednictvím správy ústavu si objednávali jinou stravu, když jim nevyhovovala kvalita vězeňského jídla. Čtyři hodiny denně mohli strávit na čerstvém vzduchu mimo zdi vězeňské cely. K dispozici měli veškeré knihy a tisk, o který žádali. Libovolně jim bylo povoleno kouřit a přijímat návštěvy, pokud to nebylo v rozporu s jinými vězeňskými předpisy.⁸

Za porušení vězeňského řádu byly osoby uvězněné ve státním vězení trestány nejvýše důtkou, půstem, odnětím některých výhod, nebo odloučením od ostatních vězňů (§ 5, odstavec 3).

Jak nejlépe postihnout onu „dobu temna“ našich dějin v padesátých letech? Po únoru 1948 byl komunisty rozpad společnosti povýšen na víru, rozum i zákon. Měla být nahrazena něčím novým, precizně definovanou „vědeckou“ utopií. Ve zkratce řečeno: komunistický režim se pokusil vlastní občany přetavit na nesvobodnou, nemyslicí, nehodnotící lidskou masu, jež se nikdy nedovolí zeptat, proč to či ono je právě tak a ne jinak, a které může tvrdit, že bílá je vlastně černá, a že za neúrodu brambor může americký brouk. Toho, kdo se odmítl sklonit a chodit s ohnutou páteří, čekal v nejlepším případě soustruh, v tom horším nápravně pracovní tábor či vězení a v nejhorším případě komunistická oprátka.

Mladý Jan Zábřana si do svého deníku 9. května roku 1948 poznamenal následující:

*„Z této doby vyjdou kruté charaktery, neboť je horší zkouškou než okupace. Někdy má člověk dojem, že celý český národ nestojí za moc. Základní chybou je dávat do rukou demokracii nezralým lidem. Je to nabroušená břitva v dětských rukou. (Ale už brzy lidé poznají, jak se pořezali.) Ale přese všechny útlaky a všechna příkoří slib budoucnosti zní z dalek a je třeba trpělivosti, silné víry a moudrosti.“*⁹ Když tento svůj zápis psal, netušil ještě, že jeho matka i otec stráví padesátá léta za mřížemi a že zločinný komunistický režim se bude mstít i na něm. O mnoho let později si do svého notesu poznamenal:

„Povzneslo mě to, oč mě život připravil? Když myslím na padesátý rok a ty další, vyl bych dodnes jako pes... Že se člověk nemá litovat a nemá být sentimentální? Ale! Kašlu na tyhle morální kategorie pionýrských vedoucích. Svíjím se

8 ► Sběrka zákonů, ročník 1931.

9 ► Zábřana, Jan: Celý život. Výbor z deníků 1948–1984. Torst, Praha 2001, s. 13.

steskem a zoufalstvím, když na některý z těch roků pomyslím. A myslím na ně vlastně pořád. Tohle období mého života je jediné, které je ještě palčivé, jediné, o které mám dodnes živý zájem.“¹⁰

Předkládaná práce je vedena snahou seznámit čtenáře s každodenním koloritem a životními osudy žen-politických vězeňkyň v československých komunistických žalářích v prvních dvou desetiletích nadvlády komunistické diktatury v někdejší Československu. Na místě je důležité podotknout, že vězení nebylo jediné zbavení svobody. Jako další můžeme zmínit násilné internace ženských řeholí v první polovině padesátých let dvacátého století a pracovní nasazení řádových sester do továren v lehkém průmyslu (např. textilním), do jednotných zemědělských družstev apod.¹¹ Pouze na základě administrativního rozhodnutí byly rovněž ženy zařazovány do táborů nucených prací (TNP) atd.¹²

Nepropadejme iluzi, že komunistický režim se k ženám choval humánněji nežli k mužům. Naopak. Všudypřítomný hlad, bití, korekce, psychické týrání, ponižování, těžká fyzická práce, vytváření pocitu, že se žena musí stydět za své ženství, patřilo ke každodennímu koloritu padesátých let v ženských věznicích. Podle slov Dagmar Šimkové v systému totalitního vězeňství není rozdílů, pokud jde o násilí.

Michel Foucault ve svém opusu *Dohlížet a trestat* na francouzském modelu předestřel, velmi zjednodušeně řečeno, přerod vnímání trestu jako fyzického mučení a zničení těla k systému praktikovanému již téměř dvě stě let, v němž je vězení podáváno jako svůj vlastní lék: „*Není-li už tělo tím, k čemu je trestání ve svých nejpřísnějších formách zaměřeno, na co se klade důraz? Odpověď teoretiků – těch, kteří otevřeli okolo roku 1760 novou periodu, jež dosud nebyla uzavřena – je jednoduchá, téměř evidentní. Zdá se být obsažena v samotné otázce. Neboť není-li to již tělo, je to duše. Po pokání, které se vyzuřilo na těle, musí nastoupit trest, jenž působí v hloubce: na srdce, na myšlení, na vůli, na hnutí mysli. Tento princip zformuloval jednou provždy Mably: „Trest, mohu-li to tak říci, by měl zasáhnout spíše duši než tělo.“¹³ Jinými slovy proč tělo ničit, když je možné si ho přivlastnit? Foucault se snaží rozkrýt vězeňský systém jako síť vztahů, jež v „samotném svém mechanismu činí tělo o to poslušnější, o co je užitečnější, a naopak. Formuje se tak politika různých donucení, která spočívají v zpracování těla, v prokalkulované manipulaci jeho prvků, jeho pohybů, jeho chování.“¹⁴*

10 ► Tamtéž, s. 262. Úryvky z knihy J. Zábrany jsem již využil ve svém referátu předneseném na konferenci *Ideje*, na nichž stojí Česká republika konané ve dnech 29. a 30. listopadu 2004. Z konference vyšel sborník referátů.

11 ► Vlček, Vojtěch (ed.): *Ženské řehole za komunismu 1948–1989*. MCM, Olomouc 2005.

12 ► Borák, Mečíslav – Janák, Dušan: *Tábory nucené práce v Československu 1948–1954*. Tilia, Opava 1996.

13 ► Foucault, Michel: *Dohlížet a trestat*. Kniha o zrodu vězení. Dauphin, Praha 2000, s. 49.

14 ► Tamtéž, s. 202.

Na příkladu politických vězeňkyň bych rád ukázal jednu, podle mého názoru však obecně platnou věc. Lidské mravy pocuchané dvěma světovými válkami nezjemněly. Vězeňství v totalitním systému v jeho nejhrůznější podobě do sebe paralelně zapracovalo tři věci naráz. Fyzické týrání těla, psychické ničení duše a vykořisťování člověka pomocí práce. Využilo příkladů, které mu minulost se svou zkušeností nabídla.¹⁵ Mělo dojít ke zničení lidské osobnosti. K tomu měly napomoci zracionalizované a promyšlené postupy, často předem naplánované, od zatčení přes výslechy a vyšetřovací vazbu až k rozsudku soudu a příchodu do věznice, resp. trestaneckého pracovního tábora. Paměti politických vězňů z padesátých let dvacátého století jsou v mnoha momentech výpověďmi o fyzickém a duševním utrpení. Ale mohou zároveň být i dokladem nezlomnosti lidského ducha, který dokázal projevit otevřený duchovní odpor, uhájit si svou vlastní vnitřní svobodu a neztratit naději.

Samostatnou otázkou zůstává problematika archivních pramenů. Je velmi složité na základě pramenů úřední povahy zrekonstruovat situaci v československých vězeňských zařízeních v padesátých a šedesátých letech minulého století. Badatel se musí opřít pouze o torzovité a neuspořádané archivní fondy vztahující se k dané věci a dále pak především o paměti samotných politických vězňů. Zůstávají neocenitelnou studnicí našeho poznání, byť je k nim nutné přistupovat velmi individuálně a se značnou skepsí k lidské paměti.

15 ► Zdeněk Vašíček postřehl zajímavou věc. Podle něj dosud žádný režim (o to méně ten totalitní) „nezkrachoval na nedostatek soudců, fízlů, bachařů a katů. Zvykli jsme si, že počestný otec rodiny ochotně láme vězňům hnáty.“ Vašíček, Zdeněk: Podmínky volby. Triáda, Praha 2003, s. 215.

Dagmar Skálovou Státní bezpečnost (StB) zatkla 17. května 1949:

„Vyslýchána jsem byla referentem, jehož jméno neznám, ale pamatuji se, že mu ostatní orgánové říkali „TÁTO“. U výsledku jsem byla plných 24 hodin, při čemž jsem byla vždy odváděna do místnosti zvané „BIOGRAF“, kde jsem seděla na židli několik hodin, a to pravděpodobně proto, aby moje výpovědi mohly být ověřeny výpověďmi ostatních osob. Druhý den, to je 18. května 1949, byla jsem odvedena se zavázanýma očima do zvláštní místnosti, kde na mně bylo použito při výsledku fyzického násilí. Během tohoto výsledku jsem padla 3krát do bezvědomí a vždy jsem byla polita studenou vodou. [...] Když jsem byla přivedena do zvláštní místnosti, musela jsem si kleknout na židli, a to tak, že loktema jsem se musela opřít o opěradlo židle. Kdo byl v této místnosti, nevím, neboť jsem měla zavázané oči. Tak jak jsem klečela na židli, byla jsem střídavě vyslýchána, a když jsem odpověděla, byla jsem tlučena „PENDREKEM“ do zad, kříže a do stehen. Mimo to jsem byla tlučena přes chodidla patrně „DŮTKAMI“, které se mi jevily jako předmět z více tenkých řemínků. Toto násilí na mé osobě bylo použito s vědomím referenta, který mě vyslýchal a byl jinými osločován „TÁTO“. Myslím, že mne sám netloukl, ale že sám vedl výslech, mne tloukli na jeho rozkaz ostatní, kterých bylo asi 4 orgány. Při tomto fyzickém násilí jsem ztratila vědomí, a když jsem spadla ze židle a spadl mi ručník z očí, byla jsem polita studenou vodou. Když jsem se probírala z bezvědomí a než mi byl opět nasazen na oči ručník, nic jsem neviděla, neboť v místnosti byla tma.“¹⁶

Helena Kučerová o vyšetřovacích metodách StB uvedla: *„Po svém zatčení a dodání do vyšetřovací vazby v Praze-Ruzyni bylo se mnou vyslýchajícím referentem npor. Tůmou hrubě zacházeno. Toto hrubé jednání spočívalo v tom, že jsem byla uchopena za bluzu [vězeňský oděv] a několikrát prudce mrštěna o židli. Dále mě tento referent uchopil pod krkem za bluzu, tuto začal kroutit, čímž mně bylo stahováno hrdlo. Dále jsem musela při výsledku stát se zavázanýma očima obrácena obličejem ke zdi. Dále jsem při výsledcích musela sedět v pozoru, ruce s nataženými prsty na kolenou, což způsobovalo značné vyčerpání. Když jsem poněkud pokrčila prsty na rukou, klepl mne referent dvěma prsty přes ruce. Jindy mne referent nutil, abych říkala, že jsem prase, či svině špiónská. Při tom jsem musela ukazováním na prstech počítat do sedmi.“¹⁷*

Otrěsné svědectví na paměť budoucím zanechala Vlasta Charvátová: *„Již dne 17. května 1949, při zatčení v Praze 19, Fochova tř. č. 4 v mém bytě, byla jsem orgány, kteří mne zatýkali, zřackována tak, až jsem upadla na zeď a upadla téměř do bezvědomí. Při tom mi bylo nadáváno [do] kurev židovských a podobně. Byla jsem odvezena do Bartolomějské ulice na StB, kde jsem byla ihned nepře-*

16 ► Národní archiv (NA), fond Správa Sboru nápravné výchovy (f. SSNV) – neuspořádáno, vězeňský osobní spis Dagmar Skálové. Protokol o výpovědi z 6. 7. 1956.

17 ► NA, f. SSNV – neuspoř., vězeňský osobní spis Heleny Kučerové. Protokol o výpovědi z 7. 7. 1956.

tržité po tři dny a noci vyslýchána a rovněž bita. Po tuto dobu výslechů nebyla mi dána žádná strava ani voda. Výslechu se zúčastnilo sedm vyslýchajících orgánů, jejichž jména neznám. Asi v druhé noci mých výslechů byl přítomen též velitel policejního oddělení pankrácké věznice, jménem Pešek.“¹⁸

Ale toto byl teprve počátek. Vlasta Charvátová byla poté převezena do věznice na Pankráci. Dostala malý čas na oddech, aby následně v krutých výsleších bylo pokračováno: „*Při výsleších, které prováděl zmíněný Pešek, mne bil gumovým obuškem přes chodidla, kdy jsem napočítala sto ran a víc jsem o sobě již ani nevěděla. Když jsem neodpovídala k jeho otázkám dost rychle, nechal přinést kbelík vody, chytil mne za vlasy a ponořoval hlavu do vody. [Na] několik vteřin mně hlavu z vody vytáhl, aby mi mohl položit další otázku, a když nebyla odpověď jemu uspokojující, opakovalo se ponořování hlavy do vody po celé dvě hodiny. Toto jsem zjistila na hodinách, které měl na stole. Na moji žádost mi odepřel i jít na záchod, a proto jsem vykonala svou tělesnou potřebu ve svém oděvu. To Peška tak rozčílilo, že mi dal facku, až jsem upadla na zem, kde po mně dupal botou a tloukl do hlavy klíči. Dále při výslechu nechal Pešek přinést železný náramek, uvnitř vyložený ostny, který mi nasadil na zápěstí, kdy se ostny zadíraly do masa, až jsem krvácela. Dále nechal přinést svěrák na hrudník, který měl dva ostré bodce, zaměřující pod lopatky. Tento svěrák mi navlékl, kdy uvedl, že tento svěrák přinutil k přiznání Milana Choce. Přimo na mně však svěrák nepoužil a opět jej ze mne sejmul.“*

V. Charvátová po tomto výslechu nebyla schopna se sama postavit na nohy. Vyšetřovatel Pešek ji odvezl autem zpět do věznice, kde si v přijímací kanceláři do nebohé Vlasty Charvátové na Peškovo vyzvání přítomní příslušníci SNB mohli kopnout. Byla doslova odvečena do temnice a „uložena“ na betonovou podlahu. „[...] Musela jsem se vysvléci do naha a bez slamníku a přikrývek jsem byla držena po dobu dalších deseti dnů.“ Vlasta Charvátová byla v době svého zatčení ve druhém měsíci těhotenství. „*Po mém dodání do temnice zjistila jsem silné krvácení, a toto jsem hlásila jak Peškovi, tak ženě, která prováděla střežení. Při tom jsem podotkla, že mám obavy z potratu. Žádala jsem lékařské ošetření, a to jak na Peškovi, tak zmíněné ženě, ale Pešek odpověděl, že je jednodušší, když taková bestie chcípne sama, než aby se jí muselo věšet. Teprve po příchodu Vondráčkové [spoluvězeňkyně na cele; zřejmě pseudonym] jsem dostala vodu, vodu však žádnou za celou dobu pobytu v temnici. K ukojení žízně byly jsme nuceny pít vodu z klozetu. Jeho další opatření bylo, že jeden den byl půst a druhý den jen polovina normální dávky stravy. Za celou dobu jsme neměly žádné toaletní potřeby jako mýdlo, hřeben, kartáček na zuby a podobně.“¹⁹*

18 ► NA, f. SSNV – neuspoř., vězeňský osobní spis Vlasty Charvátové. Výpověď ze dne 6. 7. 1956.

19 ► Tamtéž. Tuto výpověď ve svém úvodu ke knize Vězeňské přednášky použil i Zdeněk Pousta. Viz kniha Vacková, Růžena: Vězeňské přednášky. Red. Zdeněk Pousta. Archiv Univerzity Karlovy, Praha 1999, s. 14–16.

Ve svém vyjádření ze srpna 1956 bývalý velitel vězeňského oddělení krajského velitelství StB (KV StB) Praha a pozdější vyšetřovatel StB Václav Pešek (v té době již zaměstnanec ČSAD Praha 7) tvrdil, že si není jistý, zda se vůbec výslechů Vlasty Charvátové účastnil. A rozhodně popřel fyzické týrání, jehož se při jejích výsleších měl dopustit (sic!), přestože Vlasta Charvátová nebyla jedinou ženou, která ho vinila z fyzického násilí na vyšetřovaných.²⁰ Motivy, pro které se tito lidé rozhodli sloužit komunistickému režimu, jsou u každého člověka jiné a nelze je nijak zobecnit. Svou roli mohly hrát lidské ambice a pocit moci. Možnost někoho ovládat mohla některým jedincům přinést potěšení z panování. Ale některé komunistická ideologie a teorie „třídního boje“ doved-

20 ► NA, f. SSNV – neuspoř., vězeňský osobní spis Vlasty Charvátové. Protokol o výpovědi sepsaný s Václavem Peškem, 25. srpna 1956.

V roce 1968 se k celé věci V. Pešek vyjádřil ještě jednou – v přepisu rozhovoru se Z. Reimannem: „[...] *Uznejte sám: chodil jsem tam jenom v civilu, kde bych sehnal opasek. To si jedna na mne stěžovala, že jsem jí skopal, když byla ve čtvrtém měsíci, tak, že potratila, a potom, aby se to neprozradilo, jsem jí odmítl lékařské ošetření. Zase uznejte sám: copak by to nějaká ženská vydržela? Některý lidé jsou svině a ženská obzvlášť. Byla tam taky jedna mrcha, která si na mne stěžovala, myslěla si, že si nějak pomůže, nebo že jí to bude platné... [...] Lžou [ženy, které vypovídaly o nelidském zacházení V. Peška]. Vždyť vám říkám, co to bylo za lidi: samý póvl! [...] Nejsem nervově v pořádku. Občas mívám záchvaty padoucnice. Manželka i děti se mnou někdy dost zkusí. A potom, i když jsem se nedopustil toho všeho, z čeho mě obviňujete, čisté svědomí zrovna nemám. Třesu se při pomýšlení, že se to dovedí moji staří rodiče, poctiví a řádní lidé, kteří si o mně myslí jen to nejlepší. Protože vy to asi všechno napíšete. A i když odpovím a budu se bránit, jednou o tom půjde řeč, a to bude můj konec. A přitom, když to vezmu kolem a kolem, moje vina to všechno není. Můj nadřízený Veselý [Jindřich Veselý, býv. velitel StB] mi častokrát řekl: Mysli hlavou, a ne prdelí. Jestli se s nimi budeš bratříčkovat, půjdeš mezi ně. U Bezpečnosti je disciplína disciplínou. Co jsem mohl dělat. U mne v kriminále to totiž bylo jako doma. Žádné hlášení, když dozorce přišel na celu, žádný teror. Ale muselo se to změnit, jestliže jsem chtěl zůstat.“ Kratochvíl, Antonín: Žaluji I. Stalinská justice v Československu. Dolmen, Praha 1990, s. 68–71.*

ÚDV-23/Vt-96. Při vyšetřování zločinů páchaných na lidech vyšetřovaných v pankrácké vyšetřovací věznici StB Úřadem dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu (ÚDV) v devadesátých letech 20. století Václav Pešek své činy vesměs popřel, nevzpomínal si na ně, nebo je označil za komplot proti své osobě. Trestní stíhání obviněného Václava Peška bylo zastaveno podle § 172 odst. 1 písm. d) vzhledem k tomu, že „trestní stíhání je nepřípustné podle § 11 odst. 1 písm. b)“. Václav Pešek (1920-?) vychodil pět tříd obecných, čtyři třídy měšťanské školy, vyučil se strojním zámečníkem. V období II. světové války byl vězněn (1943–1945). Od 1. 6. 1945 byl členem KSČ. Od 3. 1. 1946 pracoval jako „výkonný orgán“ (pozice kriminální čekatel?) na oblastní úřadovně StB v Praze. V lednu až dubnu 1947 absolvoval základní kurz kriminální služby, v dubnu 1948 jmenován do pozice kriminálního asistenta. V téže roce jmenován do funkce velitele vyšetřovací věznice StB v Praze na Pankráci. V únoru 1949 povýšen do hodnosti štábního strážmistra SNB a byl mu udělen „Řád 25. února 1948“. Podle hodnocení svých nadřízených se jednalo o člověka, který svou funkci velitele vyšetřovací věznice StB „vykonává velmi dobře a velmi iniciativně, takže jeho činnost přináší vyšetřujícím orgánům zdárné výsledky“. A dále „prokázal tímto svoji odbornost a způsobilost pro nižší vedoucí funkce. Je velmi dobře upotřebitelný“. Z pozice velitele vyšetřovací věznice byl odvolán v září 1949. V létě roku 1950 vypluly na povrch jeho intimní styky s vyšetřovanými ženami, proto byl vyzván, aby si podal žádost o propuštění ze služeb MV, což následně sám učinil. Později byl zaměstnán u ČSAD v Praze 7. AMV, personální spis Václava Peška.

ly k tomu, že tzv. „státně bezpečnostní vyšetřovance“ začali chápat nikoli jako osobité lidské bytosti, ale jako lidi druhé, podřadné kategorie. Ze své pozice jimi manipulovali. Oběti těchto konstrukcí a pozdější odsouzení vězni tak byli zbavováni toho nejuzácnějšího – lidské svobody.²¹

Při poměrně nízkém věku „vyšetřovatelských kádrů“ a jejich nedostatečným vzdělání svou roli sehrávaly i další věci: touha po kariéře, víra, že pomáhají straně budovat nový světový řád. Na této cestě však bylo nutné vypořádat se s „třídními nepřáteli“. Komunistický režim „své“ lidi v jejich činnosti podporoval. Beztrestně jim umožnil pohybovat se v mantinelech, které sám vymezil. V rámci nich byly páchany zločiny proti lidství.

Pro československou Státní bezpečnost (StB) byl samotný výslech jedním z nejdůležitějších nástrojů v boji proti „třídnímu nepříteli“. Brožura vypracovaná v prvních měsících r. 1950 Karlem Švábem a sovětským bezpečnostním poradcem Lichačevem, opatřená konkrétními příklady dodanými Bohumilem Doubkem a stručně nazvaná Výslech, se měla stát názornou pomůckou při práci vyšetřovatelů StB: „*Výslechem má být zatčený s pomocí usvědčujícího materiálu usvědčen ze svých činů a donucen k jejich přiznání. Smyslem výslechu musí být bezpodmínečné odhalení skutečné nepřátelské tváře vyslýchaného, té tváře, kterou dosud před veřejností skrýval. Smyslem výslechu musí být bezpodmínečné odhalení motivů, které toho či onoho zatčeného v jeho nepřátelské činnosti vedly.*“²² Výsledkem práce vyšetřovatelů byly protokoly. Jsou němým svědkem neustálého kontaktu vyšetřovatele a vyšetřovaného. „*Jednou ze zásad StB bylo, že každý, koho Státní bezpečnost zatkne, musí být usvědčen nebo jinak potrestán. Propuštění z vyšetřovací vazby, jako by osoba byla bez viny, by podkopalo důvěryhodnost a autoritu Státní bezpečnosti, znamenalo by uznání jejich chyb.*“²³

Zatčená osoba se považuje za hlavní důkaz a úkolem je dostat z ní potřebné doznání, protože každý, koho StB zatkne, je vinen, jde pouze o to, aby vinu přiznal. K tomu bylo možné na počátku padesátých let využít jakýchkoli prostředků: „*Vyslýchat 4 hodiny denně je jako vůbec nevyslýchat. Takový krátký výslech nemůže přinést očekávaný výsledek. Vyslýchat je třeba 10 až 12 hodin denně a dobu rozdělit tak, aby nebyla souvislá, aby vyšetřující orgán mohl načerpat nové síly k dalšímu výslechu. Přerušování je nejlépe volit v době, kdy vězeň podle vězeňského řádu má nejméně možností si odpočinout.*“²⁴ Vyšetřovaný jedinec má být deptán z různých stran. Ponížít ho sprostými nadávkami a urážkami, vnutit žene přesvědčení, že se musí stydět za své ženství... Ale i sama Státní

21 ► Ale své si jistě řekly i negativní vlastnosti každého člověka. Například zlo může být ukryto v každém z nás. Právě tyto svým způsobem extrémní situace však mohou být tou jiskrou, po které se vznítí les.

22 ► Archiv Ministerstva vnitra (AMV), f. H-787-7, brožura Výslech, s. 1.

23 ► Kaplan, Karel: Nebezpečná Bezpečnost. Doplněk, Brno 1999, s. 138.

24 ► AMV, f. H-787-7, brožura Výslech, s. 17.

bezpečnost brzy dochází ke zjištění, že podrobení nelze dosáhnout „pouze“ pomocí násilí a ideologie třídního boje. Tehdejší velitel Státní bezpečnosti Jindřich Veselý vydal v březnu roku 1950 rozkaz, jímž bylo přísně zakázáno týrání „vyšetřovanců“ při výsleších.²⁵ To nepomohlo. Po nesčetných dalších excesech a utrpeních byl ministrem národní bezpečnosti Ladislavem Kopřivou v listopadu 1951 vydán další tajný rozkaz (TR MNB), jenž výslovně zakazoval týrání při výsleších.²⁶ Zmiňovaná brožura Výslech použití fyzického násilí vylučovala: „*Nutno stále mít na mysli, že máme pracovat hlavou, a ne rukama, jak se to v některých případech stávalo. Bití nebo tělesné tresty vůbec je nutno jako metodu i taktiku výslechu zcela zavrhnout. Naše převaha nad vyslýchaným se nesmí projevovat používáním brutálního násilí. Naše převaha musí být v našem uvědomění, v cílevědomé snaze po vítězném ukončení našeho boje s nepřitelem a v naší morálce. To jsou zbraně, kterými musíme vyslýchaného porazit, a ne pěst nebo obušek. Tím, že se vyslýchající orgán dá strhnout k tomu, že vyslýchaného uhodí, nikterak tím svou autoritu nezvyšuje.*“²⁷ Skutečnost však zůstávala téměř nezměněna.

Pokud byla vyšetřovaná osoba fyzicky týrána, nešlo o náhodu. Zamítnutí násilí „jako metody“ neznamená apriori její vyloučení z mechanismu vyšetřování. Již výše v textu byla zmínka o tom, že v samotných základech komunismu a s ním spojené ideologie třídního boje, v lidově demokratickém zřízení a učení marxismu-leninismu je zakořeněn teror a represe. Po úplném převzetí moci v únoru 1948 a v dalších měsících je toto institucionalizováno. Nově nastolený režim se dosud cítí vnitřně nepevný, pomocí násilnických metod bylo nutné ho upevnit a vnitřně stabilizovat.

Realita prvních let komunistické diktatury (avšak případy násilí při výsleších nevymizely nikdy) byla taková: Dovést oběť k fyzickému i psychickému vyčerpání, do stavu, kdy postupně ztratí vědomí o své osobnosti, vůli dále bojovat za svou pravdu, někdy vůbec touhu dále žít. Bylo to dokonale zrežimované, předem naplánované. Jediné, s čím se předem nepočítalo, co nebylo ve scénáři StB, byla případná smrt (vražda-sebevražda?) vyšetřovaného.²⁸

Podle mého názoru, jedním z těch, kteří tento stav velmi věrohodně vystihli sami na sobě, byl Bedřich Fučík ve svém rozhovoru s historikem Karlem Bartoškem: „*Nedovedl jsem se ubránit tomu, co do mě cpali, psychicky ani fyzicky. Podlehl jsem. Už jsem vám říkal o chvíli, kdy jsem se vnitřně vzdal. (Vzrušeně, klepe klouby zatáté pěsti na desku stolu.) Potom jsem už NE-BYL. Psaní třetího*

25 ► AMV, f. ZV-4, krabice č. 16. Týrání vyšetřovanců při výsleších StB – přísný zákaz.

26 ► AMV, f. A 6/3, inv. j. 83. Tajný rozkaz ministra národní bezpečnosti č. 32.

27 ► AMV, f. H-787-7, brožura Výslech, s. 21.

28 ► Co se mohlo udát s tělem i myslí vyšetřovaného člověka, k čemu mohlo dojít při výsleších StB, jakých vyšetřovacích praktik StB využívala, umně popsal ve své stati Jak zabít lidskou důstojnost Ivo Pondělíček. In: Kratochvíl, Antonín: cit. dílo, s. 52–58.

protokolu bylo hladké, přestože jsem při něm nejvíce zkusil, a tehdy jsem se ještě asi o něco pokoušel. Toto NE-BYTÍ pokládám za největší ponížení, pokřivení člověka, rozbití člověka. Pro sebe sama! (Téměř výkřik) Ne že oni mě do toho dostali, nýbrž že já jsem sám sebe obžaloval věda, že to není pravda! Dialog těch dvou ve mně pořád osciloval, jeden říkal: „Tys připravoval...“ a ten druhý: „Vždyť to není pravda, tys dělal...“ – „Není to pravda...“ znova a znova a znova.“²⁹

Sám zůstávám na pochybách, zda mělo jít o úplnou „likvidaci třídních nepřátel“ doslova (odsouzení k trestu smrti, krutosti při vyšetřování apod.), nebo o jejich odstranění „tichou cestou“, tj. dlouhodobým vězněním v nehumánních a ponižujících podmínkách spojeným s nucenými pracemi. Nejvyšší představitelé strany a státu věděli o hrozných podmínkách v čs. věznicích, přestože nejen na veřejnosti, ale i mezi sebou hovoří (a tváří se) o důležité úloze vězeňství jako nástroje „převýchovy“. Jakou roli komunistická ideologie třídního boje přisuzuje „převýchově“ jedince v podobě psychického a fyzického vyčerpání obětí? Domnívám se, že komunistický totalitní režim s návratem „třídních nepřátel“ do normálního světa bez ostatních drátů nepočítal. Alespoň ne v první fázi svého budování a upevňování vlastní moci. Stalinistický Sovětský svaz sloužil jako vzor v masivním nasazení lidské síly do budování těžkého průmyslu. V ideálním případě si komunistický zločinný systém představoval zmocnit se lidského vědomí, lidského JÁ (lidské duše?). Proč tedy ještě dále člověka, jeho tělesnou schránku ničit, je-li možné ho pracovní využít, tj. přivlastnit si ho jako zdroj produktivní síly? Teprve poté si pro něj může přijít smrt.³⁰

29 ▶ Bartošek, Karel: Český vězeň. Rozhovor s Bedřichem Fučíkem. Paseka, Praha-Litomyšl 2001, s. 95. Viz také Sak, Robert: Život na Vidrholci (Příběh Bedřicha Fučíka). Paseka, Praha-Litomyšl 2004, s. 306–307. Jiřina Zábranová ve své vzpomínkové knize Ohlednutí popsala stav úplného vyčerpání takto: „[...] že chci mít pokoj, že jim podepíšu všechno, ať si tam napíší, že jsem třeba zabíjela a kradla [...]“ Zábranová, Jiřina: Ohlednutí. Torst, Praha 1994, s. 234.

30 ▶ „Byly jsme postaveny tváří v tvář něčemu novému, dosud neznámému. Bylo to promyšlené, vědecké spiknutí proti tomu, co člověka odlišuje od ostatních tvorů. Nešlo totiž ani tolik o náš fyzický zmar jako o rozšlapání mozku člověka, jeho myslí, přes kterou se tunovým cvałem slonů řítila lež, teror a propaganda. Šlo o to, vyrvat z hrudi člověka srdce, přinutit jeho duši k otrocké prostraci a zdupat ji a pošlapat jako rohož u dveří. Zničit vědomí lidského JÁ, aby přestalo existovat. Když člověk ztratí vědomí sebe, jeho tělo není nebezpečné. Může být dokonce užito jako levný pracovní nástroj. Lidské tělo ke své údržbě někdy potřebuje méně péče než drahý stroj. A vydrží pracovat bez náhradních součástek déle než fréza, jeřáb či kombajn.“ Šimková, Dagmar: cit. dílo, s. 17–18.

Pobyt ve vyšetřovací věznici je dalším z ozubených kol mechanismu přerodu jedince z „třídního nepřítele“, oponenta či kritika režimu v povolný nástroj, kterého režim využije možná ve své propagandě, ale jistě jako levnou pracovní sílu. Na věku zas až tak nezáleží. Ve vyšetřovacích vazbách StB neplatila presumpce nevinoty. Na vyšetřovaného bylo pohlíženo jako na viníka, provinilce. Vazba byla nástrojem tlaku, aby se oběť doznala ke svým údajně spáchaným trestným činům. A navíc – od zatčení potřebovala StB mít svou oběť neustále pod kontrolou (nejen až k soudu, ale někdy až do hrobu).

Reakce na samotné zatčení se mohou zcela různit. V někom pobyt v prvních hodinách na cele vyvolal úžas, jiný mohl z události kolem sebe vytušit, že se oprátka nebezpečně zatahuje i kolem něho. Většina z nich však byla zděšena z podmínek, které zde panovaly: spartánská strohost zařízení a špatné hygienické podmínky, kdy pokaždé bylo nutné žádat o základní hygienické potřeby (např. toaletní papír). Podle nálady dozorců jim byly, nebo také nebyly poskytnuty. A přeplněné cely³² – pro řadu politických vězňů naopak naprostá izolace, tragická strava, neustálé světlo do očí.³³ Někteří si z pobytu ve vyšetřovací vazbě odnesli zdravotní komplikace, jiní trpěli např. psychickými následky uvěznění až do smrti.³⁴

Uvěznění, uvržení do cely mělo svůj smysl. Vyšetřovanou oběť znejistit, vytrhnout ji z důvěrně známého prostředí, izolovat ji od nejbližších: „Zavalila mě vlna absolutní beznaděje, když se člověk stane docela nemohoucím, kdy není možné se na něco zeptat a dostat odpověď. Bylo s námi jednáno jako s neživými věcmi, které nemají nárok se ptát, co se bude dít v příštích hodinách, natož dnech. Člověk, který ještě před několika hodinami byl pánem veškerého svého konání, svého času a rozhodování, nemůže pochopit tento svůj nový stav bezmoci, snad horší fázi, než skýtat otroctví.“³⁵

31 ► O okolnostech vzniku samostatných vyšetřovacích věznic StB viz Tomek, Prokop: Dvě studie o československém vězeňství. ÚDV, Praha 2000, s. 59–68.

32 ► Vilém Hejl uvádí, že v bývalém samovazebním bloku věznice na Pankráci se na celách o rozměrech osm metrů čtverečních tísnilo až osm vězňů! Viz Hejl, Vilém: Zpráva o organizovaném násilí. Universum, Praha 1990, s. 166. Hana Truncová-Johnová vzpomíná na vazbu policejní budovy v Ústí nad Labem: „Tam byly hrůzné hygienické podmínky, zvláště pro ženy. Týdny jsem neviděla kartáček na zuby nebo hřeben, na chodbě před místností, kde se vedly výslechy, visel jediný ručník a byla na něm krev.“ Blechová, Silvie: „Člověk má povinnost postavit se totalitě“. In: Lidové noviny, roč. XVIII., 2005, č. 270, 19.11., s. 4.

33 ► Foucault, Michel: cit. dílo, s. 281: „Tolik klecí, tolik malých divadel, kde je každý herec sám, dokonale individualizovaný a neustále viditelný. Diapozitiv panoptika organizuje prostorové jednotky, které umožňují bez ustání vidět a okamžitě rozeznávat. Převládá zkrátka princip žaláře: nebo spíš jeho tři funkce – uzavřít, zbavit světla, skrýt – zachovává jen tu první a potlačuje druhé dvě. Plně světlo a pohled dozorce uzavírají lépe než temnota, která konec konců ochraňuje. Viditelnost je past.“

34 ► Například spisovatelka Nina Svobodová ve vazbě onemocněla recidivující růží v obou nohách.

35 ► Palkosková-Wiesenbergerová, Albína: Nebyl to jen sen. Luxpress, Praha 1991, s. 11.

StB často při zatýkání a následných výsleších sázela na moment překvapení: „Máme zde výhodu psychologického přelomu vězně, který ještě včera byl na svobodě, stýkal se s přáteli, bavil se, četl, prostě byl sám svým páнем a jednal, jak chtěl, a dnes byl všeho toho, co souvisí se svobodným životem, zbaven a stal se vězněm. Jeho duševní stav je velmi těžký. Byl vytržen ze svého prostředí, posazen do vězení, které je pro něho mnohdy zcela novým zážitkem, a on se s tím nechce smířit. Není až na některé výjimky dobré nechat vězně ve vězení delší dobu bez výslechu. Musíme využít jeho rozháraného duševního stavu, a pokud to podle povahy případu jde, ukázat mu ihned bezperspektivnost jeho postavení. Připravovat ho na to, že tento stav, ve kterém se náhle ocitl, není jen přechodný, ale že bude trvat ještě dlouhou dobu, než bude moci vězení opustit.“³⁶

Rovněž pobyt ve vyšetřovací cele měl svůj zavedený režim. Lenka Reinerová ho ve své knize *Barva slunce a noci* popsala takto:

*„V šest hodin třicet minut musely vstávat, teprve v jednadvacet hodin třicet minut si směly zase lehnout. Patnáctihodinový den býval nesnesitelně dlouhý. Když nebyly předvedeny k výslechu, přemáhala je únava. Cela byla opatřena naprosto nedostatečným větráním, nebylo v ní nic než úzká sedátka pobitá kovem a právě taková malá deska, sloužící při jídle jako stůl. Na den připínali strážní ke stěně lůžka, na noc sedátka a stolek. Cela byla tak malá, že celé zařízení ani nemohlo být najednou vysunuto. V rohu byl záchod, nad kterým se také myly. K pití sloužil papírový kelímek, do kterého chytaly vodu, když stály jednou nohou na záchodě a druhou stlačily kovový knoflík těsně nad ním do stěny. Kromě toho kelímku a denního přídělů chleba nesměly mít na cele nic.“*³⁷ Podle L. Reinerové nejhorším dnem v týdnu byla neděle. Téměř s jistotou se dalo očekávat, že ten den nepřinese vůbec nic. Byl pouze pasivním článkem mezi sobotou a pondělním.

Za sebemenší překročení nařízení, za porušení vězeňského řádu následoval trest. K němu se však mohl velitel věznice uchýlit i po dohodě s vyšetřovatelem, pokud, dle jeho názoru, při vyšetřování oběť dostatečně „nespolupracovala“. Rozsah trestů byl poměrně pestrý: od ústní domluvy, omezení některých výhod (viz psaní dopisů), půst o vodě a chlebu přes tvrdé lože, uvalení samovazby nebo umístění do temnice.³⁸ Tyto tresty šlo různě kombinovat. Na počátku padesátých let minulého století se k nim přistupovalo velice často a mnohdy zcela svévolně:

36 ▶ AMV, f. H-787-7, brožura *Výslech*, s. 11.

37 ▶ Reinerová, Lenka: *Barva slunce a noci*. Svoboda, Praha 1969, s. 74.

38 ▶ Politická vězeňkyně paní Růžena Krásná strávila v samovazbě sedm měsíců. Vzpomíná na ně jako na nejhorší období jejího věznění. Viz dokument *Dřív než bude pozdě* natočený 7. 11. 2000 s paní Růženu Krásnou. Osobní archiv paní Růženy Krásné.

„[...] Ve věznici vládne přísný, ale přesný řád, který je úzkostlivě dodržován všemi pracovníky, kteří přijdou do styku s věznicí. Tím se také docíluje účinnost věznic, která potom působí mnohem tísnivěji na vězně, což jde často tak daleko, že vězňům je milejší doba strávená u výslechu než ve věznici samotné. [...] Zvýšení účinku vazby se docíluje tím, že přes den není povoleno vězni ležet, vyjma případů, které nařídí lékař a neb povolí velitel vyšetřující skupiny.“³⁹

Již ve vyšetřovacích vazbách byli, především političtí vězni, podrobováni šikaně ze strany vězeňských dozorců pod záminkou udržování kázně a pořádku. Každý z nich dostal své číslo (z důvodu utajení – vězni neměli vědět, kdo je na vedlejší cele), ve styku s příslušníkem byl povinen stát v pozoru a hlásit se tímto číslem. Vězně ve vazbě bylo možné mučit neustálým chozením ve dne v noci po cele sem a tam, zákazem sednout si, v noci lehnout, nebo častým nočním buzením. Člověk musel spát s rukama na dece, s obličejem neustále otočeným ke dveřím, aby na něj bylo stále vidět. Nebyla nevyužita ani jiná možnost, jak ženy ponižit, např. při osobní prohlídce a fasování vězeňského oděvu:

„Při příchodu do vazby jsme se musely vysvléknout do naha a dostaly jsme pánskou košili s hlubokým výstřihem bez jediného knoflíku a k ní pánské spodky s rozparkem. Zavazovaly se na tkaničku. Toto prádlo nám v noci sloužilo jako pyžama, přes den jsme si přes ně natahovaly halenu a mužské kalhoty. Obojí z režného plátna špinavé šedivé barvy, bez knoflíků, pouze s krátkou tkaničkou na zavázání. Na nohou jsme nosily mužské pantofle bez paty, které většinou z nás byly příliš velké. Žádné osobní prádlo, ponožky nebo punčochy. Jen onuce v zimě. Mnohé z nás trpěly omrzlinami.“⁴⁰

Po únoru 1948 se velmi rychle rozšířila praxe, kdy nejbližší příbuzní uvězněného člověka vůbec nevěděli, co se stalo s jejich otcem či matkou, dcerou nebo synem. Státní bezpečnost se neobtěžovala informovat je. Někdy trvalo čtrnáct dní, někdy celé týdny, než mohl uvězněný na čistém korespondenčním lístku napsat rodině o sobě několik řádků (můžeme si živě představit, že pro mnohé to byly vůbec nejtěžší řádky, které kdy napsali), sdělit adresu, na kterou bylo možné psát dopisy, zaslat potravinový balíček a čisté prádlo. Ale mnohá politickým vězňům nebyla tato korespondence umožněna vůbec. V průběhu vyšetřování nebyly návštěvy, až na nepatrné výjimky, vůbec povolovány.⁴¹

39 ► AMV, f. H-787-7, Věznice z hlediska potřeb vyšetřování prováděného pracovníky Státní bezpečnosti, s. 14–15.

40 ► Havlíčková, Helena: Dědictví. Kapitoly z dějin komunistické perzekuce v Československu 1948–1989. Votobia, Olomouc 2002, s. 214. Ženám vězněným v pankrácké věznici měl náměstek ministra spravedlnosti Karel Klos na jejich stížnosti odpovědět, že jim „není tak zle, dokud neškrábou a nezezerou omítku ze zdí“. Viz Hejl, Vilém: Zpráva o organizovaném násilí, Universum, Praha 1990, s. 170.

41 ► AMV, f. H-787-7, Věznice z hlediska potřeb vyšetřování prováděného pracovníky Státní bezpečnosti, s. 12: „Zde je nutno prosazovat zásadní stanovisko, že v době vyšetřování, tj. v době od zatčení až do hlavního přelíčení, není takový styk prospěšný. Je to zejména proto, že rozhovor mezi dvěma osobami je daleko hůře kontrolovatelný než písemný, protože mnoho lze naznačit výrazem tváře, posuňkem, nadhozeným slovem atd., což bývá často nepostřehnutelné pro střežícího orgána.“

Věc se stávala o to nepřijemnější, čím déle byla vyšetřovací vazba prodlužována. Ostatně i to byl jeden z mnoha nátlaků na vyšetřovaného jedince: Neustále být přesvědčován, že jeho nejbližší se od něj distancovali, odvrátili, protože je „zločinec“, který svým jednáním očernil vlastní rodinu.

Přeplněnost vyšetřovacích věznic⁴² mnohdy StB neumožňovala, aby byli tzv. „protistátní vězni“ izolováni, přestože je patrná snaha tyto lidi izolovat: „*Při práci s vězněm je třeba, aby vyšetřující orgán se vždy rozhodoval, kdy je třeba dát vězně do samovazby a kdy může být dán na společnou celu. Zásadně platí stanovisko, že během vyšetřování celého případu, tj. od zatčení do skončení výslechu, má být každý vězeň vyšetřovaný pro protistátní činnost v samovazbě.*“⁴³ Pro ženy byla vazba odstrašujícím zážitkem i z toho důvodu, že většinou ve vazbách neexistovala samostatná ženská oddělení.

Již zde se ale setkáváme s oním vědomím pospolitosti politických vězňů v nepříznivé době, na kterou tolik vzpomínají pamětníci. Pokud to jen šlo, s nově příchozím se podělili o jídlo z balíčku, když již nebylo místo, nabídli část svého slamníku, seznámili ho s nepsanými pravidly cely, která bylo záhodno dodržovat. Navíc zde byla reálná hrozba, že na vězně je Státní bezpečností dosazen vězeň-agent, který měl za úkol pravidelně StB informovat o jeho reakcích na vyšetřování, popsat jeho pocity, nálady, ale zároveň na něj také psychologicky působit.⁴⁴

42 ► AMV, f. 304-57-17, Poměry ve věznici KV-NB Praha 1, Bartolomějská č. 8: „*Věznice, která je stavěna pro 120 vyšetřovanců, byla dne 4. března 1950 přeplněna o 150 vyšetřovanců a podle zjištění bývá v této věznici i přes 330–340 vězňů. Lze říci, že takový stav je neudržitelný, protože vyšetřovanci jsou přímo v celách stísněni a musí v noci spát na slamnicích, které jsou rozloženy na pryčnách a také na holé podlaze. [...] Jako příklad uvádím, že stav cely č. 4 činil dne 4. března 1950 36 vyšetřovanců přesto, že cela je stavěna pro 12 vyšetřovanců, a mnohdy stav této cely činí i 45 osob, takže na jednoho vyšetřovance připadá prostor menší ¼ m. [...] Vyšetřovanci spí přikryti dvěma, někdy i jednou přikrývkou a také takovým způsobem, že spí i v sedě. Přikrývky nejsou čisté a jsou značně poškozené. Mnohdy přikrývky při zvýšeném stavu cely nestačí. [...] Prádlo mají též vyšetřovanci vlastní, které si s sebou přinesou (sic!), nebo jim později je zasláno, je-li příbuzným známa jejich vazba. Mnozí, a zvláště cizinci, jsou ve špinavém prádle mnohdy i po několik měsíců. [...] Čistící prostředky vlastní jen ten, kdo si tyto z vlastních prostředků obstará. Vězňové, kteří nemají peníze, dostávají pouze ¼ mýdla. Každý den mají příležitost se umýt v umývárně a jednou za měsíc vykoupat. [...] Záchody mimo samovazby jsou přímo na celách a jsou v takovém stavu, že potřebám nevyhovují. Tyto záchody nemají ventilaci, a proto veškerý zápach jde přímo do cel. Mísy jsou poškozené, zvláště na cele č. 4. Záchody nejsou osvětlené, a proto není možné v nich udržet čistotu.*“ Ona přeplněnost cel nebyla záměrem či cíleným prostředkem k přinucení člověka vypovídat. Domnívám se, že se jedná o nepřipravenost, o výsledek chaosu, jaký panoval v počátcích komunistické diktatury.

43 ► AMV, f. H-787-7, Věznice z hlediska potřeb vyšetřování prováděného pracovníky Státní bezpečnosti.

44 ► Srovnej: Kaplan, Karel: Zprávy z cely Milady Horákové. In: Soudobé dějiny, 2003, roč. X., č. 2–3, s. 199–230.

Soud. Pro mnohé vězně se stal vysvobozením z těžko představitelných útrap. A to, že výše trestů byla v politických procesech stanovena někým jiným než „nezávislými“ soudci přísahajícím věrnost novému lidově demokratickému režimu, v tu chvíli nehrálo až tak velkou roli. Důležité bylo „nedostat provaz“.⁴⁵ Podobně jako muži byly i ženy posílány za mříže z rozličných důvodů: jako příslušnice buržoazie, z náboženských důvodů (řádové sestry), členky a sympatizantky politických stran a různých spolků. Některé z žen-politických vězeňkyň se zapojily do ilegální odbojové činnosti, ukrývaly doma agenty-chodce, pomáhaly lidem při přechodu hranic. Některé z nich, jmenujme např. herečku Jiřinu Štěpničkovou, byly při pokusu o přechod hranic chyceny. Byly mezi nimi i oběti provokací StB. Výše zmiňovaná Vlasta Charvátová, Dagmar Skálová a Dagmar Tůmová se aktivně zapojily do odbojových skupin, jež měly za cíl vojensky proti komunistickému režimu vystoupit. Ale např. Božena Tomášková byla Státním soudem odsouzena na 12 let za to, že doma pohostila známé svého muže – údajně členy „odbojové skupiny“.⁴⁶

Na počátku padesátých let se cesta pro relativně zdravé vězně-muže ve většině případů (pokud se v očích nového režimu nedopustil obzvláště těžkých protistátních zločinů) ubírala směrem do čs. uranového gulagu na Jáchymovsko. Podle odhadů L. Petrášové prošel v letech 1949–1961 některým z 18 uranových táborů každý druhý uvězněný muž.⁴⁷ Pro odsouzené ženy-politické vězeňkyně měl hrát podobnou roli „státní vězeňský ústav“ Pardubice. Ale až později.⁴⁸

Jaký je vůbec rozdíl mezi mužem-trestancem a ženou-trestankyní? Podle Anne Applebaum, opírající se o svědectví pamětnic, se ženy v sovětském gulagu „o sebe uměly lépe starat, uměly si lépe zašít oblečení a udržovat je, lépe dokázaly mít čisté vlasy. Zdálo se, že dokážou lépe vydržet s malým množstvím jídla, a že tak snadno nepodléhají pelagře ani dalším nemocím z podvýživy“.⁴⁹ Dokázaly se lépe spolehnout jedna na druhou a vytvářet pevná přátelství. Jakoby tyto zkušenosti byly doplněny slovy Dagmar Šimkové, když srovnává ženy a muže zbavené svobody v československých vězeňských zařízeních. Podle její zkušenosti má žena na rozdíl od muže „nějak silněji vyvinutý instinkt přežití. Ať je

45 ► Politická vězeňkyně paní Růžena Krásná, jež ve vězení strávila deset a půl roku, své odsouzení na 22 let okomentovala slovy: „*Hlava na krku, je to dobrý.*“ Viz osobní rozhovor autora s paní Krásnou dne 13. října 2005.

46 ► NA, f. SSNV – neuspoř., vězeňský osobní spis Boženy Tomáškové.

47 ► Petrášová, Ludmila: Vězeňské tábory v Jáchymovských uranových dolech 1949–1961. In: Za svobodu a demokracii III. Třetí (protikomunistický) odboj. Uspořádali Babka, Lukáš a Veber, Václav. Hradec Králové 2002, s. 56.

48 ► Podle archivního výzkumu Zdeňka Pousty největší procento z celkového počtu žen odsouzených Státním soudem v Praze tvořily úřednice a dělnice, následovány dále učitelkami a studentkami. Poustka, Zdeněk: Pražské ženy jako oběť poúnorových soudních represí. In: Žena v dějinách Prahy, sborník Documenta Pragensia XII, Scriptorium, Praha 1996, s. 349–353.

49 ► Applebaum, Anne: GULAG – HISTORIE. Beta-Dobrovský, Ševčík, Praha-Plzeň 2004, s. 279.

kdekoliv, začne si budovat své vlastní prostředí, ví jak na to, snáší na nové hnízdo, věčně načepýřená a připravená rvát se s malými i velkými protivensstvími. [...] Muž ve vězení je tragický, zajatý, ponížený lev, plačící hluboko uvnitř. [...] Když je muž vyražen meč z ruky, zaváhá, zděšen, co dál. Žena mrští kamenem, a když není po ruce, popadne kobylince, a když ani ten není v dosahu, aspoň od srdce plivne nepříteli do oka.“⁵⁰

Toto srovnávání je ošidné a člověk se může dopustit zjednodušující generalizace. V žádném případě nelze tuto věc stavět před otázku kdo s koho. Naopak je nutné zdůraznit, že zejména v padesátých letech, ať se již jedná o muže nebo ženy odsouzené za protistátní trestné činy, v mnoha věznicích a trestanec-kých pracovních táborech (TPT) to byli právě političtí vězni, kteří různorodému společenství za mřížemi, resp. ostnatým drátem, dokázali dát jisté povědomí o určitém mravním kodexu-řádu, který platil pro všechny vězně. Přesto politické vězeňkyně měly svou roli uprostřed retribučních a kriminálních odsouzených žen s ohledem na svůj nižší počet těžší. Jiná situace nastane v letech šedesátých, kdy jsou po amnestii v květnu roku 1960 političtí vězni izolováni uprostřed velké většiny odsouzených za kriminální trestné činy.

V mnohém je ale osud uvězněných mužů a žen v počátcích komunistické diktatury velice podobný. Především mám na mysli tragické hygienické podmínky, kvalitativně i kvantitativně nedostatečnou stravu a těžkou fyzickou práci, navíc špatně ohodnocenou. Ještě než společně začneme psát historii pardubické věznice, je nutné se zmínit i o jiných pracovních útvarech (PÚ),⁵¹ v nichž pracovaly odsouzené ženy.

Pro mnohé ženy se první zastávkou na jejich dlouhé vězeňské kalvárii stalo město Rakovník. Pracovní útvar Rakona-Rakovník nacházející se v místní cihelně byl od konce čtyřicátých let minulého století odloučeným vězeňským pracovištěm Věznice č. 2 Praha- Pankrác. Jiřina Zábranová tento PÚ charakterizovala následovně:

„Byla to a je snad dodnes šamotka světového jména, ovšem pracovní poměry tam byly hrozné, hroznější než v kterékoli venkovské cihelně. Vyráběly se tam dlaždice všeho druhu, obkladačky, mozaika – práce těžká, plno prachu, žár pecí, u polejváku práce s olovem (v polevě), proto i vězňům tam dávali čtvrt litru mléka denně.“ Ani s bydlením a s hygienickými podmínkami na tom odsouzené ženy nebyly lépe: „[...] Ubytovali nás v budově, která asi bývala skladištěm hrubého materiálu: dlouhá obdélníková hala, strop vysoko, podlaha betonová,

50 ► Šimková, Dagmar: cit. dílo, s. 16.

51 ► Ještě k terminologii: Prameny úřední povahy z let 1949–1950 nazývají vězněné trestanec a trestankyněmi. Součástí samotných pevných věznic byly rovněž odloučené pracovní útvary vězňů (PÚV), případně pracovní útvary potrestaných (PÚP). Nejen pro dříve označované trestanec- necké pracovní tábory (TPT), ale i pro pevné věznice se od přelomu let 1954–1955 vžije označení nápravné pracovní tábory (NPT) – viz NPT Pardubice.

na krovech eternitová střecha. Kolem vstupní zdi bylo místo umyvadel koryto s kohoutky na vodu, která sice občas tekla, ale nebyla pitná, dala se používat jen převařená. Na téže straně dvě veliká okna, téměř až k zemi, ale neotvíratelná, ze silných skleněných destiček: mezi okny veliký stůl a lavice. Uprostřed dvě řady „postelí“, dřevěných dvojáků, vždy dvě a dvě spojené, pak asi 30 cm ulička a opět dva dvojáky, takže v jedné uličce se pohybovaly čtyři ženy. Vzadu na postelích hřebíky nahrazovaly šatníky. Kolem zdí na užších stranách rovněž postele, v koutě proti dveřím na protilehlé straně plotna, stůl, lavice [...].⁵²

Vysokoškolsky vzdělané ženy byly nuceny žít v těchto podmínkách vedle prostitutek, zlodějek a žen odsouzených retribučními soudy. Práce pro mnohé z těch, které nebyly zvyklé na tak těžkou a namáhavou dřinu, byla fyzicky vyčerpávající. Nutně se to muselo projevit na špatném zdravotním stavu řady odsouzených žen. Vše se navíc odehrávalo v dost primitivních pracovních podmínkách. Po práci následovaly povinné brigády (např. škrábání brambor v kuchyni). Od splnění pracovních norem se odvíjely tzv. výhody. V normálních podmínkách demokratického státu má každý vězeň nárok na pravidelnou návštěvu, psaní a doručování korespondence, plnohodnotnou stravu. Tady tyto věci byly brány jako odměna za splněnou práci. Rovněž zde, podobně jako v dalších případech, mohly za vzor posloužit zkušenosti z táborů v SSSR.⁵³

Fyzicky vyčerpávající práce byla charakteristická pro většinu PÚ. Avšak nad některými věcmi zůstává rozum stát a člověk se sám sebe musí ptát, zda je stále řeč o podmínkách v čs. věznicích: „Ženy zde byly využívány na nekvalifikovanou těžkou manuální práci, vykládání vagónů s uhlím, přenášení nákladů cihel apod. Podle vyjádření vězeňského lékaře ženy, které zde pracovaly delší dobu, měly natolik porušeny ženské orgány, že nemohly v budoucnu otěhotnět.“⁵⁴

O tom, k jakým trestům čs. represivní vězeňské orgány sahaly za neuposlechnutí rozkazu, jenž navíc mohl mít za následek trvalé poškození zdraví, možná i smrt, vypovídá smutná vzpomínka Marie Jandové z prosince 1951:

52 ► Zábránová, Jiřina: cit. dílo, s. 259–260.

53 ► Jedním z hlavních tvůrců tohoto systému v SSSR byl Naftalij A. Frenkel. Jeho přínos sovětskému vězeňskému hospodářství spočíval v tom, že prosadil zrušení systému rovnosti ve stravování vězňů a zavedl tzv. diferenciované stravování v závislosti na pracovním výkonu odsouzeného. Aby vězeň dostal stravu, na jakou měl nárok, musel plnit svou práci na 100 %. Pokud neplnil, jeho stravovací dávka se snížila. Naopak, pracoval-li na více než 100 %, získal nárok na zařazení do vyšší kategorie. Viz Babka, Lukáš: Solovecké tábory zvláštního určení coby příklad vývoje sovětského vězeňského a represivního systému v letech 1917–1939. Diplomová práce. FFUK, Praha 2003, s. 87–88.

54 ► NA, f. SSNV – neuspoř, šanon 25/1, Situační zpráva z pracovního útvaru (PÚ) Tuněchody, 14. 3. 1952. Podle mého názoru se jedná o zprávu, v jejímž podtextu není žádná kritika daného stavu. Jde o suché konstatování. Viz také Zemanová, Lenka: Postavení žen ve vězeňských zařízeních v 50. letech v Československu. Seminární práce. Univerzita J. E. Purkyně, Ústí nad Labem 2000, s. 44.

„Byla jsem disciplinárně potrestaná ve věznici Chrudim za neuposlechnutí rozkazu, tj. odnést dva 30kg kbelíky uhlí. Tohoto rozkazu jsem neuposlechla, protože mám TBC plic a v té době jsem byla naprosto fyzicky vyčerpaná. Tento disciplinární trest sestával z přemístění do temnice s betonovou podlahou bez topení, slamníku a dek, násilného vyslečení do košile a bití při mém pokusu o uchování nejnужnějšího oděvu. V této temnici jsem byla ponechána od 17. do 26. prosince 1951, kdy jsem byla odvezena do jiné věznice. Snad bych se měla zmínit o tom, že bití se zúčastnili nejen příslušníci [SVS], ale i krajský prokurátor v Pardubicích p. Goldschmied.“⁵⁵

Paní Božena Tomášková byla odsouzena Státním soudem v březnu roku 1950 v politickém procesu v Hodoníně k 12 rokům vězení. Sama udává, že první rok po odsouzení byla nucena strávit v hrozných podmínkách „na samotce“ ve věznici v Uherském Hradišti, kde po dobu osmi měsíců nepřetržitě drala peří a pracovala v prádelně. Za tuto práci nedostávala žádnou odměnu: „[...] Měly jsme stále hlad, protože balíčky z domova nebyly povoleny. Dopisy 1krát za 6 neděl, ale to nebylo dodržováno. Dodržovány byly soustavné tresty za každou maličkost, jako sezení na slamníku, podívání se z okna, zpívání. Literatura jen tendenční, politická a podřadná.“⁵⁶ Božena Tomášková byla v listopadu 1951 přemístěna k PÚ ve Stičanech u Chrudimi. Později ve svém dopisu generálnímu tajemníkovi OSN (viz dále) uváděla, že právě zde se velmi markantně projevoval rozdíl v přístupu příslušníků Sboru vězeňské stráže (SVS) k politickým a kriminálním vězeňkyním. Navíc v pracovním útvaru docházelo k okrádání odsouzených žen civilními pracovníky.⁵⁷

Zmiňované projevy násilí a bezpráví vůči odsouzeným ženám dokazují, že nelze hovořit o pouhých excesech jednotlivých pracovníků tehdejšího československého represivního aparátu, přestože oni mají rovněž velký podíl na tom, co se tehdy, nejen ve věznicích, dělo. Na poradě velitelů oddílů SVS v dubnu roku 1950 byli tito instruováni jednoznačně:

55 ► NA, f. SSNV – neuspoř., vězeňský osobní spis Marie Jandové, úryvek z dopisu generálnímu tajemníkovi OSN Dagu Hammarskjöldovi. O tom, že Marie Jandová byla velmi statečnou a nepodajnou ženou, která si bezpráví nenechala líbit, svědčí i další historka: Ještě ve věznici v Chrudimi byla potrestána půlročním odnětím výhod za neplnění pracovní normy. Na protest proti trestu zahájila hladovku. Pět příslušníků SVS se ji pokusilo násilím vyvléci z cely do místnosti, kde jí měla být nasazena umělá výživa. Přesile se bránila zuby nehty, dokonce jednoho ze strážců kousla. Viz Zemanová, Lenka: Postavení žen ve vězeňských zařízeních v 50. letech v Československu. Seminární práce. Univerzita J. E. Purkyně, Ústí nad Labem 2000, s. 46–47.

56 ► NA, f. SSNV – neuspoř., vězeňský osobní spis Boženy Tomáškové, citace z dopisu generálnímu tajemníkovi OSN Dagu Hammarskjöldovi z 29. 6. 1956.

57 ► Helena Kučerová svou zkušenost z PÚ ve Stičanech popsala takto: „Ve Stičanech jsem pracovala v cihelně. Práce, kterou jsem byla nucena vykonávat, byla pro mě fyzicky velmi namáhavá a naprosto vyčerpávala veškeré mé síly, kterých jsem z nedostatečné stravy měla čím dál tím méně.“ NA, f. SSNV – neuspoř., vězeňský osobní spis Heleny Kučerové.

„Nutno dávat trestní dávku za nesplnění norem a tyto vězně pokud možno umístiti hromadně na jedné cele. Nebát se omezovat i ostatní výhody, a to na neurčitý čas. Velitelé budou napříště posuzování podle toho, jak dovedou udílet tresty. Je nutno, aby i ostatní příslušníci SVS hlásili případy, kdy je vhodné trest udělit, a je třeba naučit trestat i ostatní příslušníky SVS. [...] Nakonec nezáleží tolik na odbornosti, ale je faktem, že velitelé nemají požadavky na kázeň vězňů. [...] Je nutno vybudovat mezi vězni síť důvěrníků, vyslat mezi ně agenty a všemi prostředky utužovat kázeň mezi vězni. Znovu se připomíná, že velitelé oddílů budou posuzováni dle těchto zásad:

- jak dovedou jít tváří v tvář proti reakci,
- jak dovedou dávat poloviční dávky,
- jak používají bunkru,
- jak se chovají k novým soudruhům [noví příslušníci SVS].

Nutno si uvědomit, že je třeba odstranit dojem, že jsou vězni trestáni, když dostávají normální dávku [potravin]. Kázeň lze udržet nejen výhodami, ale i tím, že se zakáží na neomezenou dobu vycházky, dopisy a zavedou poloviční dávky. Vězeň nesmí mít dojem, že má na něco nárok. Není na místě žádná sentimentalita, když jsou ve vězení největší gauneři.“⁵⁸

Nejvyšší představitelé strany a státu měli tyto informace k dispozici a nastíněnou linii, pokud ji sami výslovně nepodporovali, alespoň svou rétorikou dále povzbuzovali. Na počátku padesátých let dvacátého století nebyla v ČSR činěna žádná významnější opatření k nápravě. Pokud se hovoří o dalším zvýšení restrikce v tehdejší vězeňském systému v souvislosti s převzetím celého vězeňství ministerstvem národní bezpečnosti, je nutné poukázat na stav, který zde panoval již před rokem 1953. Za něj odpovědní lidé v naprosté většině případů nebyli vůbec potrestáni. I podle tehdy platných právních norem se trestné činy řešily pouze domluvou, stranickým trestem, nanejvýš propuštěním ze služeb SVS a SNB, často však nebyly řešeny vůbec.

58 ► NA, f. SSVN – neuspoř., karton 26, Zápis o poradě velitelů oddílů SVS konané dne 6. 4. 1950.

VĚZNICE V PARDUBICÍCH

Historie tohoto vězeňského zařízení sahá až do devadesátých let devatenáctého století. Bývalá zemská donucovací pracovna, po druhé světové válce zde byly vězněny osoby souzené dle retribučních dekretů. Od 1. května 1949 – 1. července 1952 věznice sloužila jako trestní ústav (TÚ) pro ženy, který spravovalo ministerstvo spravedlnosti. V létě roku 1952 byl tajným rozkazem ministra národní bezpečnosti (MNB) zřízen Státní vězeňský ústav Pardubice.⁵⁹ Měly v něm být vykonávány „tresty na svobodě, uložené za závažné trestné činy ženám“. V září roku 1952 převzalo řízení všech československých vězeňských zařízení ministerstvo národní bezpečnosti a jemu podřízená součást Správa nápravných zařízení (SNZ). Od 1. ledna 1953 byla pardubická věznice vedena pod označením Uzavřený útvar nápravných zařízení Pardubice (UÚNZ). K dalším změnám názvu došlo k 1. 6. 1954 – Věznice č. 1 Pardubice. A o rok později získala tato pevná věznice označení nápravné pracovní tábory č. 1 Pardubice (NPT č. 1). To trvalo až do března roku 1961.⁶⁰

Dvě třípatrové zděné budovy označené písmeny A a B (původně určené pro muže) brzy kapacitně nedostačovaly. Postupně v samotném vězeňském areálu dochází ke stavebním úpravám, které mají za cíl jediný: Pojmout co největší počet odsouzených žen. Kapacita NPT č. 1 Pardubice stanovená v listopadu 1954 na 575 odsouzených žen nebyla dodržována.⁶¹ Cely ve zděných barácích mohly pojmout až 25 žen. Jednotlivé cely v dřevěných budovách sloužily k ubytování 10–15 žen.⁶² Jednotlivé cely byly zcela nedostatečně odhlučňené, oddělené od sebe pouze dřevěnými přepážkami. Přestože bloky A i B měly zavedené ústřední topení, netopilo se. Odsouzené ženy si na takové kruté zacházení hned prvou zimu odnášely vzpomínku v podobě omrzlin na rukou a v obličeji.

59 ▶ AMV, f. A5, inv. j. 630. TR MNB (tajný rozkaz ministra národní bezpečnosti) 97/52. Tady však dochází k určitému rozporu: V materiálu pro zasedání kolegia MNB 15. 11. 1951 je jako 8. bod programu projednáváno „Převzetí vězeňského ústavu Pardubice“. Podle rozkazu ministra NB měl být zpětně k 1. 11. 1951 v Pardubicích zřízen vězeňský ústav, ve kterém měli být uvězněni muži i ženy odsouzení za „protistátní trestné činy“. Jeho velitelem se měl stát vrchní stráž. SNB Jan Doboš. AMV, f. A2/1, inv. j. 62. Je tedy pravděpodobné, že k převzetí tohoto vězeňského ústavu MNB došlo již na podzim tohoto roku.

60 ▶ Rovněž vězeňské zařízení v Pardubicích mělo svá odloučená pracoviště: až do roku 1953 existovaly: PÚ Křížanovice (Prachovická cementárna a vápenice n. p.), PÚ Stičany (Východočeské cihelny n. p.), PÚ Tuněchody (Východočeské cementárny n. p.) a až do roku 1966 pracovali vězni v PÚ Žacléř (Východočeské uhelné doly n. p. Trutnov, důl Jan Šverma).

61 ▶ AMV, f. A5, inv. j. 630. Podle svědectví Albíny Palkoskové-Wiesembergerové se stavěly nové přízemní dřevěné baráky. Opět se stavebně upravovaly i dřevěné domy, kde dříve byli umístěni retribuční vězni. V rámci vězeňského bloku A byly postaveny budovy označené písmeny C a D. Na dvoře bloku B vyrostla ordinace s nemocničními místnostmi, celou pro lékařku a celou pro dvě zdravotní sestry. Viz Palkosková-Wiesembergerová, Albína: Tři životy – osudy žen staropražského rodu. Pluto, Praha 1998, s. 330–334. Zábránová, Jiřina: cit. dílo, s. 280.

62 ▶ V těchto dřevěných barácích, ale nejen v nich, se velikým problémem ukázaly být myši a krysy, což právě pro ženy muselo být obzvláště nepříjemné a velmi to komplikovalo již tak těžký život ve vězení.

V jednotlivých blocích byly umývárny, avšak v podobě koryt podél zdi a jedině se studenou vodou. Na teplou vodu měly vězeňkyně nárok jedenkrát za týden.⁶³

Je možné se domnívat, že zřízení Státního vězeňského ústavu Pardubice úzce souvisí nejen s chystaným převzetím celého vězeňského systému ministerstvem NB, ale i se zamýšlenou diferenciací odsouzených. Aparát MNB se totiž obával negativního vlivu, který podle pracovníků MNB mohli mít tzv. „nejnebezpečnější státní zločinci“ na odsouzené za obecné trestné činy. Již na podzim roku 1951 vězeňský odbor ministerstva národní bezpečnosti zamýšlel shromáždit tyto vězně v několika vytipovaných věznicích. Vězeňský odbor se v této věci obrátil na StB s žádostí, aby mu sdělila jména odsouzených spadajících do této kategorie, jež však byla následně ještě dále rozdělena.⁶⁴

K další, jinak pojaté diferenciaci, došlo k 1. lednu 1953. Odsouzení byli rozdělení následujícím způsobem:

- I) odsouzení pro trestné činy proti bezpečnosti státu
- II) odsouzení pro trestné činy obecné (kriminální)
- III) odsouzení mladiství⁶⁵

Do UÚNZ Pardubice měly tedy být umisťovány odsouzené ženy s tresty vyššími deseti let (bez ohledu na to, zda se jednalo o „protistátní“, retribuční nebo kriminální vězeňkyně).

První větší transport politických vězeňkyň se v pardubické věznicí objevil 26. března 1952.⁶⁶ Jiřina Zábranová ve svých pamětech vzpomíná:

63 ► Těch několik málo sprch umístěných mimo vězeňské budovy však sotva mohly pro tolik žen dostačovat: „Pod jednou sprchou bylo několik žen. Když si chtěla některá umýt vlasy, sotva pak stačila umýt samu sebe. Ani na utření nezbyl čas. Ženy odcházely většinou s ledabyle naházeným mundařem na mokré tělo. Stály v nástupu před koupelnou a čekaly, až budou všechny. V zimě to bývalo obzvláště nepříjemné.“ Palkosková-Wiesenbergerová, Albína, *Tři životy – osudy žen staropražského rodu*. Pluto, Praha 1998, s. 324. Přesto především politické vězeňkyně úzkostlivě dbaly na osobní hygienu a vlastní čistotu. K tomuto vedly i další odsouzené ženy, především prostitutky apod. Politická vězeňkyně Libuše Bulínová do dotazníku MV uvedla, že v době svého pobytu v tzv. „trestním“ bloku (dřevěný barák) byly v provozu pouze tři kohoutky ze sedmi pro 150 žen! „Takže ráno chodíme do práce většinou nedostatečně umyté. Z nedostatku vody jsou kalamity při ranních směnách i na záchodech a na použití záchodů se stojí fronta.“ NA, f. SSNV – neuspoř., vězeňský osobní spis Libuše Bulínové. Dotazník MV (nedat.).

64 ► AMV, f. 310-45-13. Rozmístění vězňů. Druhý sektor StB předložil v říjnu 1951 seznamy, v nichž odsouzení byli, dle jeho informací a poznatků, rozdělení do skupin vězňů: a) vyžadujících „mimořádné střežení“ (27 jmen); b) těch, kteří údajně při výsleších neprozradili veškerou svou „protistátní činnost“ a byla u nich možnost využití vězeňské agentury (18 jmen); c) odsouzených, kteří „pracovali pro velitelství Státní bezpečnosti agenturně nebo typů pro takovou spolupráci“ (10 jmen). V této třetí skupině 2. sektor StB uvedl mj. jména Antonie Kleinerové a Fráni Zeminové.

65 ► Navíc byli tzv. „státně bezpečnostní“ vězni dále rozdělení podle třídní příslušnosti, délky trestu (nad a pod 10 let) a zdravotní klasifikace (skupiny A; B; C; D). Podobně diferenciováni byli i lidé odsouzení podle retribučních zákonů.

66 ► Zemanová, Lenka: Akce „Hammarskjöld“ – Ženy odsouzené za politické trestné činy v NPT Pardubice. Diplomová práce. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem 2003, s. 23. Do

„Jedly jsme ten první oběd v Pardubicích z bílých kameninových misek, ale hned odpoledne jsme fasovaly ešusy a jednu misku k tomu. Ale nejdřív jsme dostaly uniformu: dvě košile, dvoje spodní kalhoty štráfkované modré, dvoje punčochy, dva modré kapesníky, cvilinkovou blůzu, halinové kalhoty a kabát (to byla hrubá, jako vlněná, harasová látka), jeden šátek pepito, dvě prostěradla, povlak na polštář, ručník, šněrovací boty, později i domácí pantofle.“⁶⁷

Den v pardubické věznici začínal poměrně záhy, budíček byl v pět hodin. Následoval nástup, jehož doba do značné míry závisela na inteligenci dozorců a na tom, za jak dlouho se jim vězeňkyně podařilo spočítat. Další pravidelný nástup se uskutečňoval v podvečer. Mimo to se nástupy děly při mimořádných událostech – např. tzv. „filcunky“ nebo příchod nového náčelníka NPT, ale často jen i z pouhé svévole dozorců. Vězeňkyně se musely smířit rovněž s tím, že značnou část svého života za zdmi věznice byly nuceny strávit ve frontách: na jídlo, v umývárkách, u toalet apod.⁶⁸

tohoto transportu byly mj. zařazeny Jiřina Zábranová, Albína Palkosková-Wiesenbergerová, novinářka a spisovatelka Nina Svobodová, o dva dny později byla do Pardubic přemístěna i Antonie Kleinerová. Fráňa Zeminová je následovala 4. 4. 1952.

67 ► Zábranová, Jiřina: cit. dílo, s. 275–276. Podobně na svou výbavu vzpomínala i Albína Palkosková-Wiesenbergerová.

68 ► Zemanová, Lenka: Akce „Hamarskjöld“ – Ženy odsouzené za politické trestné činy v NPT Pardubice. Diplomová práce. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem 2003, s. 26.

VZTAHY MEZI JEDNOTLIVÝMI SKUPINAMI VĚZEŇKYŇ

V úplnosti zobrazit mezilidské vztahy obyvatel čs. vězeňských zařízení v padesátých letech v celé jejich šíři, hloubce a složitosti je úkol nadmíru těžký. V případě vězňených žen téměř nadlidský.⁶⁹ První velikou skupinou, individuálně velmi různorodou, byly ženy odsouzené za kriminální delikty. Sem lze zařadit ženy pykající za zpronevěry, krádeže, dále prostitutky,⁷⁰ ale rovněž vražedkyně. Mnohé z nich ve vězení nestrávily více než několik měsíců. Ovšem ženy odsouzené za vraždu k vysokým trestům byly rovněž umisťovány do vězeňského ústavu v Pardubicích.

Do druhé můžeme zařadit ženy odsouzené mimořádnými lidovými soudy po druhé světové válce. Patří sem nejen Němky, ale rovněž české ženy provinivší se kolaborantstvím s nacisty, udavačky apod. Nutno však připomenout, že některá obvinění z kolaborace nebyla doložená. Mnohé z nich již prošly řadou vězeňských zařízení a poměrně dobře se dovedly orientovat v každodennosti vězeňského života. Velitelstvím věznic a táborů byly využívány pro funkce ve vězeňské samosprávě.

Poslední velkou skupinou jsou odsouzené ženy po roce 1948. Stále ve větším počtu přicházely s rozsudky od Státního soudu často s tresty nad deset let na základě paragrafů zákona č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky, později zákona č. 86/1950 Sb. Některé z těchto žen již měly své zkušenosti s jiným totalitním režimem a jeho koncentračními tábory za druhé světové války.

Jiřina Zábranová později vzpomínala na své první setkání s „retribučkami“ v Rakovníku takto: *„Hlavní kádr byly retribučky, a to nejrozmanitější úroveň, například dvacet sedm z nich, odsouzených na doživotí, bylo negramotných, nejsprostší lůza, která se dala k NSDAP a německy uměla jen Heil Hitler! a Danke! Jiné retribučky byly naopak noblesa: milenka K. H. Franka, Frau Kýr (nevím, jak se německy psala), zcestovalá Němka, ošetřovatelka viněná za šantročení lidických dětí, Klierová, Matějíčková [...] S těmihle se mluvilo a jednalo celkem dobře, vycházela jsem s nimi, protože jsem se s nimi stýkala co nejméně.“*⁷¹

69 ▶ Vztahy mezi retribučními a politickými vězni-muži se v literatuře vyskytují v hojně míře především v pamětech řady politických vězňů. Zvláštní kapitolu jim ve své vědecké publikaci věnoval i Tomáš Staněk: Staněk, Tomáš: Společensví paradoxů. In: Retribuční vězni v českých zemích 1945–1955. Slezský ústav Slezského zemského muzea, Opava 2002, s. 142–149. Zde čtenář nalezne i odkazy na další literaturu.

70 ▶ Už Zdeněk Pouta zaznamenal, jak byly ženy-politické vězeňkyně, s ohledem na podmínky, které je obklopovaly, neuvěřitelně slušné, nepoužívaly vulgární slova, např. přezdívky bachařů. I prostitutky dostaly své vlastní označení. Údajně to byla Františka Zeminová, jež prostitutkám vymyslela přezdívku „kůrou porostlé“ (kurvy).

71 ▶ Zábranová, Jiřina: cit. dílo, s. 260. Poněkud jiný pohled na věc nám nabízí Dagmar Šimková, když píše o svém věznění v NPT v Želiezovcích: *„Všechno je proti nám. Nenávisť je v horkém vzduchu, v prachu, dešti, v celé přírodě, kterou musíme zdolávat nekonečnou prací, nenávisť je v prvním paprsku slunce, protože věští horký den. [...] Nenávidí nás dozorcí, protože kdyby nás*

Pokusme se zkušenosti Jiřiny Zábranové zobecnit. Mezi odsouzenými retribučními vězeňkyněmi byly takové, jež se snažily nově příchozím nějak pomoci a nově příchozí politické vězeňkyně seznamovaly s pracovními podmínkami ve vězení. Mnohé z nich se na ně však dívaly nepřátelsky, zlobně. Považovaly je za viníky svého trestu, mohly mít i škodolibou radost, že nakonec dopadly stejně jako ony. Odsouzené Němky doufaly v možnost brzkého odsunu. Ve své práci byly precizní, překračovaly stanovené normy. Ve vězení trávily již několikátý rok a tato zkušenost se nutně v práci musela projevit. Tím však komplikovaly příchozím ženám především jejich počátky v PÚ, které jim nemohly v práci stačit, a přitom musely plnit normy podobně jako zapracované ženy.

Ve věznicích, podle vzpomínek politických vězeňkyň, skupinou samou pro sebe byly ženy odsouzené za vraždu. Považovaly se ve vězení za elitu. S ženami odsouzenými za krádeže, zpronevěru a prostituci se téměř nebavily. Naopak, určité sympatie věnovaly politickým vězeňkyním, kterých se občas ve vězeňských půtkách i zastávaly. Averzí přerůstající až v nepřátelství se ale dá nazvat vztah žen vězněných za běžné trestné činy k politickým („státním“). Domnívaly se, že právě ženy, které přicházely od Státního soudu s vysokými tresty, jsou příčinou tvrdého vězeňského režimu. Mnohdy v podobných názorech byly záměrně podporovány i vedením věznic a NPT.⁷² Paradoxně však od nich, kriminálních, se „politické“ někdy dovídaly, na co mají ve vězení právo, podle kterého se mohou domáhat vlastních nároků.

Pro politické vězeňkyně nebylo vůbec jednoduché dělit se o společné, často přeplněné cely, resp. palandy s ženami odsouzenými za vraždu. Sdílely společné cely s lidmi, s nimiž by se v životě pravděpodobně nikdy nesetkaly. Bylo velice obtížné s nimi zavést rozhovor, trávit společně den i noc pohromadě bez nejmenšího soukromí. (Jak bychom se zachovali my, kdybychom měli potkat na ulici člověka, o němž bychom věděli, že je vrah?) Lidově demokratické Československo nerozlišovalo mezi druhy trestů, věkem odsouzených a už vůbec nerespektovalo práva tzv. politických vězňů. Ba naopak – viz dále:

„Státní žena si musela teprve zvykat mít za sousedku na dvojáku ženu, která zabila své tři děti způsobem, že si je přivázala kolem pasu a šla s nimi do

nebylo, třeba by je poslali někam do městské věznic. Nenávidí nás vražednice a prostitutky, protože kdyby nebylo nás, byl by režim v lágru mírnější. Nenávidí nás ženy odsouzené za válečné zločiny, protože kdyby nás nebylo, pan prezident už by jim dávno dal amnestii. A také, ach, jak nemilé, setkat se s bývalými oběťmi v ponižující jednotě. Esesačky si hrály do našeho příjezdu na nevinné oběti české poválečné zvůle, ale teď jsou mezi námi ženy, které poznaly Brigittu, jež v Ravensbrücku švala cvičené psy na vězně a vybírala pro selekci do plynu. Lýdie nezapomněla tváře těch, které jí trýznily v Osvětimi.“ Šimková, Dagmar: cit. dílo, s. 35.

72 ▶ Šimková, Dagmar: cit. dílo, s. 47: „Náčelníci a dozorcí nám vždy říkali o vražednicích: „Ta žena zabila jen jednoho člověka (eventuálně dva, tři), vy jste však chtěly vyhubit celý národ.“ Dávali nám za příklad vrahy, lupiče, jak se dobře chovají, pilně pracují, takže si zaslouží odměny a brzké propuštění, švali je proti nám, a nebylo těžké násilné lidi poštvat.“

*rybníka stále hlouběji a hlouběji, až se utopily... Nebo spát vedle ženy, která shodila matku ze studně. Když se matce podařilo vydrápat se až k okraji studně, dcera jí ruce, kterými se přidržovala okraje, prostě usekla, aby matka spadla zpět...*⁷³

Dagmar Šimková se ve svých vzpomínkách Byly jsme tam taky dotkla pohlavního života uvězněných žen. Pokud jí později tato otázka byla položena, vůbec ji nepovažovala za nějaké tabu. Uvězněné ženy musely překonávat daleko horší věci. Ale na druhé straně v komunistických žalářích strávila většina z nich mnoho let. Svě dětství a mládí prožívaly v době druhé světové války. Komunistický převrat je připravil o možnost dále se svobodně rozhodnout, jak naložit s vlastním životem, o možnost studovat, vdát se, mít děti, prožívat a radovat se z věcí, bez nichž si my svůj život těžko dokážeme představit. Píše, že se ze svých myslí snažily (politické vězeňkyně) odstranit vše, co by je mohlo nějakým způsobem oslabit, protože to bylo nedostupné:

*„Mnoho let jsme žily jako moudré holčičky Pollyany, zmrzačené a přece přijící si věřit, že všechno je v pořádku. [...] Když jsme si vypravovaly romány, vždy jsme nežádoucí situace nějak obešly. V jedné kapitole se dívka setká s pohledem sličného jinocha a v další je maminkou. Přesunuly jsme se v zájmu přežití do dávných dob.“*⁷⁴

Situace se postupně měnila ještě k horšímu na konci padesátých let dvacátého století, kdy počet uvězněných žen odsouzených za „trestné činy proti státu“ začal klesat a oproti odsouzeným za kriminální trestné činy byly v čím dál větší menšině. Situace se velmi vyhrotila po amnestii v květnu roku 1960.⁷⁵ Život se zde pro ženy-politické vězeňkyně, které ve vězení trávily již osm a více let, stal ještě více nesnesitelným. Unaveny vězeňským stereotypem, téměř osamoceny, ocitly se na celách s vražedkyněmi, prostitutkami a zlodějkami, i když dle statutu politických vězňů bylo v rozporu s mezinárodním právem takto s nimi zacházet. Každodenní součástí vězeňského života se stala strohá jazyková vulgárnost, běžně se mezi kriminálnicemi navazovaly lesbické vztahy mezi „mamčou“ a „tatčou“.

Atmosféře v jednotlivých celách jistě neprospěl i obrovský věkový rozdíl mezi jednotlivými uvězněnými ženami, a dále jejich různá vzdělanostní a intelektuální úroveň. O to silněji byla negativní atmosféra vnímána malou menšinou uvězněných politických vězeňkyň, když byly potlačeny očividné represe proti nim. Naproti tomu se jim však vedení pardubické věznice snažilo ztrpčo-

73 ▶ Palkosková-Wiesenbergerová, Albína: Tři životy – osudy žen staropražského rodu. Pluto, Praha 1998, s. 326. srov. Zábránová, Jiřina: cit. dílo, s. 315.

74 ▶ Šimková, Dagmar: cit. dílo, s. 82–83.

75 ▶ Podle údajů L. Zemanové zůstalo v NPT Pardubice 76 politických vězeňkyň oproti 1 039 známým odsouzeným krajskými soudy apod. za kriminální trestné činy. Zemanová, Lenka: Akce „Hammarskjöld“ – Ženy odsouzené za politické trestné činy v NPT Pardubice. Diplomová práce. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem 2003, s. 31.

vat život důsledným dodržováním všech norem, jež měly upravovat výkon trestu odnětí svobody v zemi, která si do svého názvu dala přídavek socialistická. Profesorka Růžena Vacková o tom všem píše v únoru 1961 dopis náměstkovi ministra vnitra (nikdy mu nebyl doručen):

„Při tomto ubytování pochopila jsem do základů, proč je podle mezinárodního statutu politických vězňů protiprávní umisťovat je mezi kriminální vězně, jejichž myšlení, zvyky, zájmy i životní postoj je zcela odlišný. Nemyslím tím postoj politický. Pochopila jsem však i jiné, zcela neosobní věci, proč všechny ženy téměř všech stáří a deliktů i původů a smýšlení říkají, že pobyt v Pardubicích je nesnesitelný. Proč? Výkon trestu sice ztěžuje výkon trestu, ale velmi citelně to pociťuje jenom několik politických, které jsou v nemilosti. Proč? Vždyť kromě těch malých zlomyslností v rámci předpisů vcelku není flagrantních případů nezákonnosti. Proč? Protože jsou tu v nelidské stísněnosti nakupeny ženy od mladistvých do pětasedmdesátiletých stařen /a těch i těch je mnoho/; od divošek k ženám civilizovaným, i s těmi malými snobkami civilisace mezi velkoměstskými příživnicemi, ženy nejprotichůdnějších zvyklostí, stupňů pochopení, životní orientace a mravní úrovně. Každá z těchto skupin má svou problematiku osobní i sociální a vrženy na sebe, ještě se prohlubují v chybách, sklonech a neřestech. Tak vzniká rozpor mezi posláním nápravného tábora a mezi skutečností, že každá z těchto skupin žen musí zápasit, aby udržela, má-li ji, svou úroveň dobra, a nebýt vržena hlouběji do svých neřestí, vadných sklonů a chyb. Zde se zhoršuje, nenapravuje, nebo téměř vše, kromě jisté míry zevního přizpůsobení. Horší sklony v lidech jsou, snad nechtě, rozvíjeny.“⁷⁶

V této souvislosti by nebylo dobré zapomenout ještě na jednu skupinu vězňených žen: v tzv. bloku A, v jeho suterénu byly umisťovány prostitutky, ženy pohlavně nakažené, ženy mentálně zaostalé a vězněné ženy s duševní poruchou (tzv. „PODHRADÍ“). Vedle těchto cel se nacházely i korekce (viz dále).⁷⁷

76 ► NA, f. SSNV – neuspoř., vězeňský osobní spis Růženy Vackové, dopis náměstkovi MV, 16. 2. 1961. Část tohoto dopisu rovněž citoval Zdeněk Pousta v úvodu k vězeňským přednáškám prof. Vackové. Domnívám se však, že se jedná o zcela ojedinělý dokument, výrazné svědectví s velikou vnitřní silou, proto jsem si dovilil z něj znovu citovat. Srov.: Vacková, Růžena: Vězeňské přednášky. Red. Zdeněk Pousta. Archiv Univerzity Karlovy, Praha 1999, s. 42–43. Zemanová, Lenka: Akce „Hammarškjöld“ – Ženy odsouzené za politické trestné činy v NPT Pardubice. Diplomová práce. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem 2003, s. 31–32.

77 ► Šimková, Dagmar: cit. dílo, s. 79: „[...] Žily ubožačky, pro které nebylo slitování, léků, pomoci. Žily léta v tmavém, mokřém sklepě, plném pavučin, krys a všelijakého hmyzu, v kobkách s prohnílou podlahou, slizkou hlenavými houbami, při snížených dávkách jídla, podrobené zákonům silnějších, které je byly a týraly, okrádaly o to málo potravy, kterou měly. Když dozorcí otevřeli železný katr a vydávalo se jídlo, mlátily se ešusy po hlavách a předbíhaly v každodenní rvačce, hrbáčové a pidimužáci, zbělalé ohyzdy se zaječími pysky, tváře, jež není možné nikde spatřit, neboť Bůh ví, kde dříve žily, než je Strana zařadila do Zajezdu. Jejich šílené oči byly potažené mázdrou, měly prořídle vlasy, kůži pokrytou boláky z podvýživy, nečistoty a nedostatku vzduchu, slintající a vydávající zvířecí skřeky, páchly jako mršiny.“ Srovnej: Hejl, Vilém: cit. dílo, s. 285. Janovská, Jarmila [pseudonym, vl. jménem Taussigová]: Velikánky. Primus, Praha 1994, s. 58.; Zábranová, Jiřina: cit. dílo, s. 304.

TĚŽKÝ ŽIVOT POLITICKÝCH VĚZEŇKYŇ VE VĚZNICI V PARDUBICÍCH V PRŮBĚHU PADESÁTÝCH LET DVACÁTÉHO STOLETÍ

Již na předchozích stránkách byl zaznamenán příchod prvních politických vězeňkyň do Pardubic i jejich „promísení“ s ostatními odsouzenými ženami. Patrně se snahou vytvářet neustálý pocit nejistoty, nedopustit stav, kdy by si ženy na sebe v jedné cele dostatečně zvykly, docházelo neustále ke stěhování žen mezi jednotlivými celami i celými bloky (tzv. stěhunký). Situace se pro „politické“ náhle změnila v listopadu roku 1953. Tehdy bylo vybudováno na bloku A ve druhém patře zvláštní oddělení pro „nejnebezpečnější“ politické vězeňkyň, tzv. „HRAD“. Sem bylo přemístěno a zároveň ve dvou celách izolováno od ostatních 64 žen.⁷⁸ Onen „klíč“, podle něhož byly ženy vybírány, zůstává nejasný.⁷⁹ Ve vedlejší cele byly umístěny a izolovány řádové sestry, i proto se uzavřenému oddělení začalo trefně říkat „VATIKÁN“. Pravděpodobně měly být od sebe separovány rovněž „HRAD“ a „VATIKÁN“, ve skutečnosti se ženy mohly scházet, navštěvovat mezi jednotlivými celami a spolu komunikovat.⁸⁰

Život ve vězení, již tak tvrdý, se pro tyto ženy dále zkomplikoval a především stal psychicky náročnějším. Ještě předtím, v únoru 1953, přišly o právo odebírat denní tisk. Možnost využít umývárnu byla pouze ve striktně danou dobu a totéž se týkalo i toalet (sic!). Jídlo jim bylo donášeno až do cel, kde ženy byly nuceny jíst na zemi, protože během dne bylo zakázáno sedat si na postele.⁸¹ Rovněž na vycházky, ovšem zcela nepravidelné a omezující se na krátkou

78 ► Jiřina Zábránová vzpomíná na Fránu Zeminovou, Antonii Kleinerovou, Vlastu Charvátovou ad., mezi jinými zde byla umístěna Marie Zenáhlíková, Dagmar Skálová, prof. Růžena Vacková, Dagmar Šimková, Nina Svobodová, MUDr. Dagmar Kočová, Jiřina Štěpničková atd. Oddělení bylo zrušeno v roce 1956.

79 ► Doposud se mi nepodařilo nalézt instrukci nebo nařízení MNB nebo MV, které by tato izolovaná oddělení, především pro politické vězňe, nařizovaly vybudovat ve všech pevných věznicích z centra a ve stejnou dobu. Nicméně je doložitelné, především z pamětí politických vězňů, že tato oddělení vznikala i jinde. Např. Leopoldov, Valdice aj. Palkosková-Wiesembergerová, Albína: *Tři životy – osudy žen staropražského rodu*. Pluto, Praha 1998, s. 337–338: „*Tam byly izolovány některé z politických žen. Nikdy a nikdo z uvězněných nepřišel na to, podle jakého klíče byly ženy vybírány pro toto oddělení. Byla to metoda, podle které si komunistické zřízení obvykle počínalo. Aby se nikdo v ničem nevyznal a nevěděl, proč se to neb ono děje. Novému oddělení se tak začínalo říkat „HRAD“. [...] Byly to vesměs ženy značné inteligence a nesmlouvavého postoje k režimu, takže snad podle velitelství mohly mít nepříznivý vliv na ostatní ženy v táboře. Ale byly tam i takové, které svůj trest odpykávaly odevzdaně, nerebelovaly a nebyly ničím nápadné. A zase pobytu na Hradě zůstaly ušetřené některé z žen, které, logicky uvažováno, by tam byly svým rozhledem a negativním postojem k zřízení spíše patřily...*

80 ► V této souvislosti bych rád zmínil ještě jednu věc. V Pardubicích se po svém odsouzení ocitla i jedna z nejvyšších představitelk KSCČ po únoru 1948 Jarmila Taussigová. Ženy odsouzené v politických procesech s představiteli nekomunistických politických stran s ní odmítaly komunikovat, chtěly ji bojkotovat. S takovým postojem se neztotožňovala Antonie Kleinerová. Prožila s ní druhou světovou válku v koncentračním táboře, i tam byly na jedné lodi, přestože s ní politicky nesouhlasila a odsuzovala její politické kroky. Ale podle Antonie Kleinerové i Jarmila Taussigová něčemu věřila, měla svou vlastní víru. Podle toho jednala i nyní, když se ocitly v podobné situaci jako za druhé světové války.

81 ► Takto jednu z cel pardubické věznice popsala Jarmila Taussigová: „*Středem nevelké světnice podél jejich stěn se vinulo třináct dvojáků pro šestadvacet nocležnic. Odsouzeným bylo přísně za-*

dobu, mohly chodit pouze odděleně od ostatních vězňených žen. Zaměstnávány byly pouze na těchto celách (např. pletení svetrů). Stávalo se, že se ženy marně dovolávaly možnosti jít na záchod mimo striktně stanovenou dobu i několik desítek minut. To pochopitelně nemohlo zůstat bez dlouhodobých následků na zdraví těchto žen.

Trpěly naprostým nedostatkem toaletních a hygienických potřeb, dámských vložek, toaletního papíru ... Když již nebylo zbylí, roztrhaly na kusy prostěradlo a to pak místo vložek použily v době své menstruace. Za trest mohla přijít okamžitě korekce za poškozování majetku vězeňského zařízení. Po protestní hladovce v roce 1954 se situace zlepšila, ale pouze do té míry, že ženy „vyfasovaly“ 4 vložky na jeden cyklus (!?). Každá vězeňkyně pro svou vlastní potřebu dostávala jako přiděl na jeden měsíc polovinu Schichtova mýdla. S tím musela vystačit pro osobní hygienu, mytí vlasů, vyprání prádla a umytí podlahy. Pouze ženy mohou potvrdit, jaké utrpení může způsobit zákaz nosit podprsenku, jaké to vyvolá bolestivé a nepříjemné ekzémy, které však není čím ošetřit. Teprve když se podařilo na vězeňskou ošetrovnu sehnat nebo propašovat dětský zásyp, se situace zlepšila.⁸²

Podle vlastních výpovědí za každou maličkost následoval trest – korekce. V létě při zákazu otevřených oken bylo v celách velké vedro, v zimním období zima. Vedle toho se může zdát, že přeplněné cely, stálý nedostatek místa a tedy i osobního soukromí není již tak velkým problémem, ale opak je pravdou.⁸³

kázáno sednout si ve dne na slamníkové lůžko, proto měla být v každé světnici pro naše pohodlí, abychom si měly po práci kam sednout, čtyři štokrlátka (jedno na šest a půl ženy) a jeden stolec. Ovšem štokrlata jsou, jak známo, úzký profil. My jsme měly na světnici jen dvě, a navíc bylo jedno z nich údajně tak rozvrzané, že se na něm nedalo sedět [...].“ Janovská, Jarmila: cit. dílo, s. 51.

82 ► Kočová, Kateřina: Paměť Liberecka I. – Příběh Růženy Koškové-Krásné. In: Fontes Nissae – Prameny Nisy, 2004, roč. V., s. 272–293.

83 ► NA, f. SSNV – neuspoř., vězeňský osobní spis Dagmar Skálové, protokol o výpovědi, 6. července 1956: „Dne 4. května 1954 jsem společně s ostatními ženami, kterých bylo asi 65, zahájila hladovku, a to proto, že nám nebylo vyhověno v žádosti o zlepšení základních životních podmínek. Bylo nás na jedné světnici 20 žen, takže na třech nás bylo celkem asi 65. Na našich světnicích byly lůžka nad sebou a místa bylo tak málo, že se mezi lůžka nemohly dát ani židle. Mimo to byly na světnici 2 kbelíky, které sloužily jako latrina, bez dezinfekce. Na nákup vložek a toaletního papíru nám nebyly uvolněny peníze, ač jsme o to nesčíslněkrát žádaly. Když jsme o to žádaly náčelníka Mikovce, bylo nám odpověděno, abychom ho požádaly, až na to bude mít lepší náladu. Do tohoto zamořeného ovzduší nám bylo nesené jídlo, při kterém jsme seděly na zemi, protože jsme si nesměly sednout na kavelec. Za každý přestupek, jako například nahlédnutí z okna, sednout na kavelec, mohl následovat trest „KOREKCE“. Korekce byla mokrá, tmavá, bez větrání, cementová podlaha, bez lůžka, takže pobyt v ní zanechal stopy na zdraví.“

Snad by stálo za to, porovnat počet publikovaných pamětí odsouzených mužů a žen. Pro odsouzené politické vězeňkyně jsou témata, věci, o nichž samy nechtějí příliš hovořit. Prožily si je jako svou vnitřní bolest, sdílely ji navzájem uvnitř čtyř vězeňských zdí. Je to pro ně minulost, nechtějí se k ní vracet a raději chtějí žít přítomností. Ale na druhou stranu se právě v oně „tiché bolesti“ může projevit zřídlost komunistického režimu v Československu úplně nejvíce.

A přesto se i uprostřed represe a bezpráví zjevují překvapivé a někdy ohromující ukázky odhodlání vzdorovat, nepoddát se. Podmínky vězeňského života byly takové, že ženy na protest proti nim raději zavrhly jídlo a volily hlad, protože dále takto žít odmítaly. Dagmar Šimková o tom později napíše:

„Stále jsme věřily, že my, statistická čísla, jsme živým záznamem protestu, jakýmsi mementem pro lidi žijící ve svobodném světě. Varováním, symbolizujícím svobodu rozhodování a vůle. Naštěstí naše mysl byla obestřena mlhou nevědomosti o tom, jak málo lidí ve svobodném světě chce vědět, a když věděli, jak málo dbali. Byly jsme fanatičky sebeoběti, hledání ideálu, svobody proti neúprosné autoritě, věřily jsme, že pomáháme tvořit novou dobu, a historický soud dokáže, že to nebylo čiré bláznovství. Odmítaly jsme nabízená lákadla života, nechtěly jsme se vrátit dříve, dokud nebude opravdová demokracie. I fanaticismus je nástroj přežití.“⁸⁴

První velká hladovka se v ženské věznici v Pardubicích na oddělení „HRAD“ uskutečnila v květnu 1954, kdy od 4. do 7. května dobrovolně a na protest hladovělo asi 60 žen.⁸⁵ V té době zastával funkci náčelníka pardubické věznice npor. Bohumil Mikovec.⁸⁶ Hladovka jako protest, jako poslední, někdy

84 ▶ Šimková, Dagmar: cit. dílo, s. 68.

85 ▶ Paní Růžena Krásná (odsouzena na 22 let, v pardubické věznici strávila osm let) v osobním rozhovoru s autorem 13. října 2005 potvrdila, že do stávky šly politické vězeňkyň kvůli třem věcem – dámským vložkám, toaletnímu papíru a novinám: „A my jsme to vybojovaly.“

86 ▶ Bohumil Mikovec (1919) vychodil 5 tříd obecné a 3 třídy měšťanské školy. Původním povoláním pokrývač, od roku 1937 do r. 1950 pracoval jako horník. Členem KSČ od 9. 6. 1945. V srpnu roku 1950 vstoupil do Sboru vězeňské stráže (SVS): „Zavazují se vlastnoručním podpisem podle § 5, odst. 2 zákona ze dne 22. prosince 1948, č. 321 Sb. O Sboru uniformované vězeňské stráže ke čtyřleté povinné službě v SVS.“ Nejprve vykonával službu v krajské soudní věznici v Praze, od 26. 9. 1951 do 31. 12. 1951 byl velitelem oddílu SVS Valdice, poté do 20. 4. 1952 krajským velitelem SVS Plzeň a do 30. 11. 1952 krajským velitelem SVS v Uherském Hradišti. Do služeb MV přešel k 1. říjnu r. 1952. K 1. prosinci 1952 byl jmenován náčelníkem uzavřeného útvaru nápravných zařízení (UÁNZ) Pardubice. V únoru r. 1953 povýšen do hodnosti nadporučíka. Viz úryvek hodnocení z ledna r. 1953 vypracovaný náčelníkem SNZ plk. Oldřichem Mejdrem: „Ke svým úkolům se staví zodpovědně a tyto plní dobře. Má vojenské vystupování, je ukázněný, což také vyžaduje v plné míře od svých podřízených. Je povahy rázné a dovede si s problematikou, s kterou je dobře obeznámen, poradit sám. Z těchto důvodů byl také vybrán jako náčelník útvaru pro nejnebezpečnější ženy odsouzené, a přesto, že je zde krátkou dobu, jsou předpoklady, že uvede útvar do pořádku.“ Jiřina Zábránová ho vypočetla takto (politické vězeňkyňě mu přezdívaly sultán): „Vysoký, urostlý, a oblékl-li si gumový pršiplášť, mohl hrát Hitlerova dvojníka. Ne tou urostlostí, ale tím, že řval a hulákal a honil nejen nás, ale i čůzáky. Proto jsme se o něm leccos dověděly přímo od nich – jako třeba že je honí pro akurátní oblečení, denní holení, čistotu, ale i pro čistotu jazyka. Zakázal například používat slova jako lág, koncentrák, apel, apelpac, furt, ešus a podobně, také cizí slova ho provokovala, nejspíš že jim přesně nerozuměl.“ Zábránová, Jiřina: cit. dílo, s. 293. I z jeho „kádrového hodnocení“ je zřejmé, že B. Mikovec nebyl oblíben ani u svých podřízených pro své vystupování a charakterové vlastnosti. Bohumil Mikovec byl úředně ze služeb MV uvolněn k 31. březnu 1955. Hlavním důvodem byl intimní poměr, který udržoval s bývalou odsouzenou „protistátní trestankyní“ MUDr. Janou Hánovou. Pod jejím vlivem měl údajně začít pochybovat o lidově demokratickém systému jako nejlepším možném. Byl potrestán pěti dny „prostého vězení“ a poté propuštěn.

nevyhnutelná možnost vzdoru. Dagmar Šimková uvádí, že za trest jich bylo posláno 12 do korekce, a následně po několika málo dnech opět propuštěno. Povolaná komise z ministerstva vnitra celou událost prošetřila a výsledkem byla „výhra“ pro protestující ženy v podobě alespoň těch nejzákladnějších toaletních potřeb a opětovného zavedení stravování politických vězeňkyň v jídelně.⁸⁷

O šestnáct měsíců později, v září roku 1955, se uskutečnila další protestní hladovka, účastí vězňených žen však daleko rozsáhlejší (některé odhady uvádějí až 520 žen, další poněkud skromnější udávají číslo 105). Stojí za zmínku to, že v té době probíhaly rozsáhlé protestní akce i jinde – viz tzv. „nudlová stávka“ vězňů v NPT Vojna u Příbrami, podobné protesty v řadě jiných táborů při uranových dolech, vězňenci v Leopoldově na Slovensku atd.⁸⁸ Vedle již zmíněných důvodů (viz výše) si politické vězeňkyně stěžovaly na nedostatečnou a hodnotově nevyváženou stravu, šikanu ze strany dozorců a dozorkyň, špatné pracov-

87 ► Zemanová, Lenka: Akce „Hammar skjöld“ – Ženy odsouzené za politické trestné činy v NPT Pardubice. Diplomová práce. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem 2003, s. 30; Vacková, Růžena: Vězeňské přednášky. Red. Zdeněk Pousta. Archiv Univerzity Karlovy, Praha 1999, s. 38. Za jednu z organizátorek této hladovky byla označena Fráňa Zeminová a byla potrestána osmi dny samovazby.

88 ► Jarmila Janovská (vl. jménem Taussigová-Potůčková) v této souvislosti vyslovila domněnku o vyprovokování těchto protestů vězeňskou agenturou na podnět vedení SNZ, popř. přímo MV. Zaráží ji shodné rysy těchto protestů, viz způsob přípravy a tvrdá represe při potlačení nepokojů. Podle ní až 1/5 politických vězeňkyň v NPT Pardubicích byly agentky, donášely na své spoluvězeňkyně a plnily rozkazy velitelství vězňice (viz popis průběhu hladovky). Janovská, Jarmila: cit. dílo, s. 85–103. Naopak Albína Palkosková-Wiesembergerová ve svých vzpomínkách hovoří pouze o několika případech z řad politických vězeňkyň, které „charakterově sklouzly“. Navíc jejich aktivita nezůstala mezi ostatními odsouzenými ženami utajena. V pospolitosti „politických“ tým byla nemožná. Také je veliký rozdíl mezi tím, když člověk souhlasí se spoluprací s vězeňskou správou na počátku svého trestu s vinou různorodých úlev a výhod a když se podvolí (je zdolan vlastní beznadějí?) po pěti, sedmi a více letech věznění (viz AMV, V 2505 Plzeň, „MANKA“, r. č. 04555, vedený od 8. 4. 1957 jako spolupracovník StB, svazek vedený na Marii Roztočilovou (nar. 1905), 18. 5. 1960 předána StB Plzeň).

Vysoké číslo donašček u J. Janovské se zdá být velmi nadsazené a podložené pouze subjektivními dojmy autorky. Dosud jsem nikde nenalezl archivní dokument, jenž by tuto verzi potvrdoval. Pro odsouzené lidi, kteří pomáhali k moci KSČ po roce 1945, budovat komunistický režim po roce 1948 a kteří později sami byli tímto režimem odsouzeni a uvězněni, bylo často velmi problematické zapojit se do vězeňského života a střežovat se tváří v tvář s oběma komunistické perzekuce. Podle názoru Prokopa Tomka by bylo velmi obtížné sestavit a zrekonstruovat agenturní síť v čs. vězeňských zařízeních před rokem 1969. K této problematice viz Tomek, Prokop: Vývoj systému agenturní činnosti ve vězeňských zařízeních čs. komunistického režimu 1948–1989. In: Dvě studie o československém vězeňství 1948–1989. ÚDV, Praha 2000, s. 7–57.

Dagmar Šimková na udavačství v Pardubicích vzpomínala v roce 1968 následovně: „Po odsouzení jsem v roce 1954 přišla do Pardubic. Zde byl nejhorší a nejrozšířenější systém udavačství, jaký jsem za 14 let věznění poznala. Pro spolupráci získával kpt. Koblížek vražednice, prostitutky, ale i třeba docela negramotné cikánky nebo psychopatky. Věřilo se zásadně každému výmyslu. Na základě častých udání, po mém návratu do Pardubic po útěku ze Železovců, stala jsem se spolu s mnoha jinými obětí štvanic.“ Rambousek, Otakar – Gruber, Ladislav: Zpráva dokumentační komise K 231. Dokumentační komise v exilu, USA 1995, 2. vydání, s. 41.

ní podmínky na pracovištích apod. Podle mého názoru zcela novou dimenzi tento protest získal v požadavku na uplatnění základních lidských práv života politického vězně. Je to dáno do souvislosti s prezentací tehdejších nejvyšších vládních a stranických činitelů Československé republiky na mezinárodních fórech. Komunistické Československo bylo členem Organizace spojených národů (OSN), která v roce 1955 slavila deset let své existence, signatářem úmluvy o lidských právech z prosince 1948, ovšem realita (nejen) života v československých žalářích byla jiná: Z dopisu Ludmily Balloušové generálnímu tajemníkovi OSN:

„Nyní žijí a ostatní odsouzené ženy podle zák. na ochranu republiky ve vězeňských podmínkách určených pro kriminální delikventy. Právo na osobní náboženské,⁸⁹ filozofické a politické přesvědčení [je] zcela formální a jeho výklad v našich případech zcela náhodný. Studijní literatura západních jazyků [je] zakázána, literatura právní nepřipuštěna a ostatní studijní literatura omezena na minimum.“⁹⁰

V podobném duchu jsou vedena i následující zdůvodnění protestu:

„Hladovka, kterou jsem držela, byla protestní hladovkou proti nejasnosti mého právního postavení. Použila jsem všech dovolených instančních cest, to znamená, dotazovala jsem se od počátku července t. r. [1955] tehdejšího náčelníka útvaru⁹¹ na své právní postavení z hlediska mezinárodního práva a Charty OSN. Nedostalo se mně předpokládaného vysvětlení [...], použila jsem tedy posledního možného prostředku vězně, který dovoluje mezinárodní právo, a zahájila jsem hladovku [...]“⁹² Byly i další důvody, např. bezdůvodně zadržovaná korespondence nebo nedostání slovu ze strany velitelství NPT:

„Koncem léta 1955 se mně ztratilo několik dopisů, to je, že jsem tyto dopisy vůbec nedostala a nebylo mně nikým řečeno, že by to byly snad dopisy závadné. Nejsou nám povolovány učebnice v cizím jazyce a jsou nám povolovány omezeně jen učebnice v českém jazyce. Náčelník věznice povolil potrestané VACKOVÉ

89 ► Ve všech československých vězeňských zařízeních se odsouzení nemohli zúčastňovat náboženských obřadů již od roku 1950. Z rozkazu velitele SVS z nich musely zmizet všechny modlitební knížky a breviáře (např. pod záminkou, že je nutné knihy převázat) a ze stěn musely být sejmuty všechny kříže. Vězeňské kostely byly k 1. květnu 1950 uzavřeny a kaple měly být přeměněny na přednáškové sály. Pokud se ve věznicích a trestaneckých pracovních táborech konaly bohoslužby, byly rovněž zakázány. Pouze proti udílení posledního pomazání nemělo velitelství SVS žádných námitek (sic!).

90 ► NA, f. SSNV – neuspoř., vězeňský osobní spis Ludmily Balloušové, dopis generálnímu tajemníkovi OSN z 29. 6. 1956.

91 ► Bohumil Mikovec byl z funkce náčelníka věznice uvolněn k 31. 3. 1955. Novým náčelníkem byl jmenován Jaroslav Huňáček (viz dále), avšak až od 1. srpna 1955. Je tedy pravděpodobné, že v červenci 1955 nebyla pozice náčelníka věznice obsazena, resp. jejím vykonáváním byl dočasně pověřen někdo jiný.

92 ► NA, f. SSNV – neuspoř., vězeňský osobní spis Markéty Pavlíčkové, písemná stížnost právnímu oddělení MV ze dne 25. 9. 1955.

Růženě určité knihy k její vědecké práci, a když balík přišel ve váze asi 20 kg, přišel ppor. SÝKORA a náčelník výkonu trestu ještě spolu se staršinou, který provádí promítání filmu, vybrali VACKOVÉ knihy podle jejich uvážení a z psacích potřeb pouze dva bloky. Ostatní jí nevydali. Proto odmítla zásilku přijmout vůbec s tím, že nebude klamat veřejnost ani sebe zdáním, že má možnost vědecky pracovat.“⁹³

Přímým podnětem k zahájení hladovky bylo umístění Dagmar Tůmové do korekce a udělení několika dalším „protistátním“ ženám trest odnětí výhod na tři měsíce, když si před komisí MV stěžovaly na špatné podmínky na pracovištích (švadlárna a pletárna), hrubé zacházení ze strany příslušníků SNZ ad. Libuše Bulínová zahájila na protest proti udělenému trestu hladovku, nezávisle na ní i Dagmar Tůmová a postupně se následující dny přidávaly další odsouzené ženy, hlavně politické. Protestní hladovku držely týden. Ženy označené za iniciátorky protestu byly 15. 9. 1955 odvezeny na StB v Pardubicích, poté potrestány deseti dny korekce a další desítky potrestaných žen odnětím všech nároků, na něž by vězeň v demokratické společnosti měl normální nárok, ale v československém lidově demokratickém zřízení byly považovány za výhody (zákaz korespondence, přijetí balíčku, zákaz návštěv apod.).⁹⁴

Jistě bude zajímavé ukázat, jak celou věc prožívala s odstupem pouze několika dnů jedna z hlavních protestujících žen Markéta Pavlíčková:

„Dne 12. 9. po ohlášení hladovky jsem byla odvedena asi v 15. h do izolace v budově A, která jest stavební komisí prohlášena za neobyvatelnou (hrouť se). Dne 13. 9. jsem byla dána po předchozím veřejném vyhlášení trestu rozkazem (tj. trestu za vyhlášení hladovky) do sklepní korekce č. 8, zdravotně i co do možnosti obývání naprosto závadné, kde jsem byla ponechána do soboty 16. 9. asi do 16. h.“ Martyrium Markéty Pavlíčkové pokračovalo uvalením další izolace, v níž byla nucena pobývat další týden. Spala bez slamníku na betonové podlaze, a přestože měla za sebou týdenní hladovku, zde dostávala pouze trestní dávku potravy (teplá strava jednou za tři dny!). *„Dne 12. 9. se dostavil do izolace zástupce náčelníka útvaru (a bývalý náčelník) a prohlásil, že jsem ohlášením hladovky porušila pravidla vnitřního pořádku a dopustila se sabotáže, že mně z trestu odnímá kuřivo. Hájila jsem se mezinárodním právem vězně na hladovku.“* Jaká byla odpověď náčelníka NPT? *„Pro nás mezinárodní právo neplatí, to je blbost.“* Markéta Pavlíčková uvádí, že během hladovky byla tázána na důvod, proč ji drží. Přitom jí velitelství NPT několikrát mělo opakovat, že právo v NPT Pardubice neexistuje a neplatí.⁹⁵

93 ▶ Tamtéž, protokol o výpovědi ze dne 7. 7. 1956.

94 ▶ Zemanová, Lenka: Akce „Hamarskjöld“ – Ženy odsouzené za politické trestné činy v NPT Pardubice. Diplomová práce. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem 2003, s. 31.

95 ▶ NA, f. SSNV – neuspoř., vězeňský osobní spis Markéty Pavlíčkové, písemná stížnost právnímu oddělení MV z 25. 9. 1955.

Přes všechny proklamace o humánnosti režimu není v totalitárním systému (především pokud se týká politických vězňů) úkolem vězeňství snaha po nápravě člověka a jeho resocializaci. Je pouze nástrojem dalšího trestání, diskriminace a zároveň naprostým popřením vývoje, jenž Foucault shrnul pod tzv. „*sedm univerzálních maxim dobrého stavu vězeňství*“.⁹⁶

K 1. srpnu 1955, tedy ještě před druhou velkou hladovkou, byl náčelníkem NPT č. 1 Pardubice jmenován por. Jaroslav Huňáček.⁹⁷ Politické vězeňkyně se rovněž shodují, že došlo, alespoň pokud se týče základního materiálního vybavení vězně (viz hygienické a toaletní potřeby) ke zlepšení, byla znovu umožněna četba denního tisku, poslech rozhlasu apod. I na pracovištích se podmínky opět staly poněkud přijatelnějšími. Ale v oblasti základních práv politických vězňů, resp. možnosti jejich dovolání se, k žádným změnám nedošlo. Totalitní režim slovy své Komunistické strany Československa a ústy svých nej-

96 ► Foucault, Michel: cit. dílo, s. 372–374. Foucault hovoří o tzv. principech: princip korekce – základní funkce vězení je transformace chování jedince. Princip klasifikace – rozřídění vězňů podle trestní závažnosti činu, podle věku, osobnostních dispozic, techniky nápravy apod. Princip modulace trestů – modifikace trestu podle osobnosti vězně, dosažených výsledků, chování atd. Princip práce jako povinnosti a práva – práce je chápána jako podstatná součást transformace a postupné socializace vězně. Ale „*nesmí být chápána jako doplněk a takřka jako zesílení trestu* [...]“. Dalšími jsou: princip vězeňské výchovy, princip kontroly techniky vězení a princip doplňkových institucí.

97 ► Jaroslav Huňáček (nar. 1924) vychodil osm tříd základní školy. Poté se vyučil a v letech 1939–1951 pracoval jako klempíř. Členem KSČ byl od 1. prosince 1945. Vojenskou prezenční službu ukončil v hodnosti desátníka. V červnu r. 1951 vstoupil do služeb MNB u útvaru Jeřáb III/1 (jedná se o název útvaru, jenž měl na starosti ostrahu dolů a trestaneckých pracovních táborů (TPT) v oblastech těžby uranu v Československu) v hodnosti mladšího strážmistra. K 1. lednu 1952 jmenován velitelem čety. V květnu 1953 jmenován do funkce zástupce velitele pro věci politické (ZVP) u 1. roty III. praporu útvaru Jeřáb v hodnosti strážmistra. V letech 1953–1954 absolvoval Vojenské politické učiliště PVS (Vojensko-politické učiliště pohraniční a vnitřní strážce) při politické správě HS-PVS MV. Poručík J. Huňáček od 1. listopadu 1954 do 30. 4. 1955 působil ve funkci náčelníka NPT Prokop v Horním Slavkově. V březnu 1955 vyznamenán medailí „Za službu vlasti“. K 1. srpnu 1955 přešel ke krajské správě MV Pardubice a v říjnu 1955 jmenován do funkce náčelníka NPT č. 1 Pardubice. V květnu r. 1956 mimořádně povýšen do hodnosti nadporučíka – „*má velmi dobré znalosti, a to jak odborné, tak i politické. Taktéž má dobré organizační schopnosti. V kolektivu je oblíben pro svoji přímou a rozvážnou povahu. Od nastoupení do funkce odstranil celou řadu nedostatků, které se v NPT vyskytovaly. Práci si umí řádně plánovat a má přehled o všech pracovištích, a to jak mezi příslušníky, tak i mezi vězni.*“ V květnu roku 1960 povýšen do hodnosti kapitána. V letech 1960–1962 absolvoval střední odbornou školu MV. V letech 1962–63 dvakrát kázeňsky potrestán za nedostatky v ÚNZ Pardubice. Odvolán z funkce náčelníka útvaru NZ MV Pardubice byl k 30. 6. 1964 údajně hlavně kvůli nedostatkům v „agenturně-operativní práci“ a chybám v hospodaření útvaru NZ. K tomuto datu na vlastní žádost rovněž odešel ze služeb ministerstva vnitra.

Jiřina Zábranová ve svých vzpomínkách charakterizovala J. Huňáčka následovně: „*Josef [správně Jaroslav] Huňáček, kterému se říkalo Paperstein nebo Silberstein, trochu židovský typ, nemluva, ochotný montér pro každou opravu. Jak přišel k funkci náčelníka, jaké měl zásluhy, o tom nemám potuchy, ale vždycky se mi zdálo, že raději spravoval elektriku, zámký a auta, než náčelníkoval.*“ Zábranová, Jiřina: cit. dílo, s. 296.

vyšších představitelů vytrvale popíral, že by se v ČSR nacházeli političtí vězni. Pokud ano, tento pojem se týkal pouze odsouzených komunistických funkcionářů odsouzených v procesu s Rudolfem Slánským a procesech následných. Ostatní byli považováni za „zločince“, ovšem zacházelo se s nimi ještě hůře než s jinými skupinami odsouzených.

DOPISY DVANÁCTI POLITICKÝCH VĚZEŇKYŇ GENERÁLNÍMU TAJEMNÍKOVI OSN

Považuji za nutné, ještě dříve než se zmíním o neuvěřitelně odvážném činu dvanácti statečných žen, alespoň v hrubých obrysech zmínit kontext doby, v němž se odehrál.

I v Československu vyústilo počáteční období budování komunistického režimu v první velkou společenskou a hospodářskou krizi, jež vrcholila v roce 1953. Proklamovaná teorie třídního boje, projekty rychle industrializované společnosti a s tím spojené velmocenské a vojenské plány SSSR přivedly čs. ekonomiku na pokraj zhroutení. Tzv. měnová reforma uskutečněná na přelomu května a června 1953 měla státu pomoci vyřešit několik věcí najednou: zastavit inflaci, zredukovat oběživo, přivést příjmy a úspory obyvatel do souladu s trhem a také přinést peníze do zchudlé státní pokladny na umoření státního dluhu.⁹⁸ Přestože oficiální propaganda obhajovala měnovou reformu jako úder proti bývalým kapitalistům, k nejvíce postiženým skupinám patřili především dělníci, drobní střadatelé a rodiny s více dětmi. Na nepokoje obyvatel reagoval komunistický aparát na jedné straně zvýšenými represemi, na druhé straně se však inspiroval sovětským příkladem a jeho proklamacemi o nutnosti zvyšování životní úrovně obyvatel. Umožnily mu to nejen velké finanční rezervy získané měnovou reformou, ale i příznivá mezinárodní situace a přechodné snížení výdajů na zbrojení.⁹⁹ V letech 1953–1955 došlo v Československu k trojímu snížení cen. Vzestup životní úrovně a uspokojování potřeb obyvatel se staly po dva roky nejdůležitějším motivem hospodářských plánů vedení KSČ.

M. Blaive hovoří o vzniku „tiché dohody“ mezi KSČ a obyvateli země:

„Mezi léty 1953–56 byla nastolena skutečná tichá sociální dohoda. Režim vyměnil politickou pasivitu obyvatelstva za relativní uspokojení ekonomických potřeb.“¹⁰⁰

V komunistickém vedení se dosud neprojevil pochyby o správnosti všech politických procesů. Ty naopak dále pokračovaly. Např. v dubnu 1954 se konal proces se slovenskými „buržoazními nacionalisty“ a následovaly i další. Teprve na množící se protesty postižených osob a jejich rodin, dále i na události probíhající v okolních zemích reagovalo vedení KSČ v lednu 1955 ustanovením komise ÚV KSČ pro revizi politických procesů pod vedením ministra vnitra Rudolfa Baráka.¹⁰¹ Ten se tedy paradoxně na jedné straně zabýval jak „výrobou“ dalších procesů, tak na druhé straně i rehabilitacemi. V říjnu 1957 schválil ÚV

98 ► O měnové reformě a jejích důsledcích viz: Pernes, Jiří: Snahy o překonání politicko-hospodářské krize v Československu v roce 1953. Prius, Brno 2000.

99 ► Tamtéž.

100 ► Blaive, Muriel: Promarněná příležitost. Československo a rok 1956. Prostor, Praha 2001, s. 304.

101 ► O osobě Rudolfa Baráka blíže: Tomek, Prokop: Život a doba Rudolfa Baráka. In: Securitas imperii č. 12. ÚDV, Praha 2005, s. 329–362.

KSČ „výsledek“ revize: pouze u 2,5 % obětí byly zmírněny původní rozsudky. Za hlavního viníka procesů byl označen Rudolf Slánský.

V únoru 1956 proběhl XX. sjezd KSSS. Poslední den sjezdu přednesl N. S. Chruščov referát O kultu osobnosti a jeho důsledcích. Na tehdejší dobu v něm Chruščov podal relativně pravdivý obraz Stalinovy cesty k moci, ale soustředil se pouze na postižení Stalinovy osobní diktatury, záměrně ponechal stranou skutečnou povahu sovětského totalitního režimu.

Přesto však jeho projev vzbudil emotivní reakce nejen v komunistických stranách východního bloku. Stalin byl pro mnohé symbolem „komunistické ideje, pravdy a spravedlnosti“. Komunistická strana Československa nebyla v tomto směru výjimkou. Na stranických schůzích dochází ke kritice nejen vnitřního života KSČ, ale i samotného politického systému, hospodářství, školství i kultury. Samotný ústřední výbor vyzývá ke kritice, na druhé straně se jí však snaží usměrňovat a řídit. V průběhu jara a léta roku 1956 se vedení KSČ podařilo přes určité problémy, jako např. sjezd čs. spisovatelů, dostat situaci pod svou kontrolu.

Celostátní konference KSČ v červnu 1956 schválila směrnice k druhému pětiletému plánu, dále zásady zjednodušení systému plánování a řízení hospodářství, kroky k decentralizaci správy a posílení pravomocí slovenských národních orgánů. Rovněž mělo dojít ke změnám v justici – viz zavedení instituce vyšetřujícího soudce, zmírnění některých trestů za „protistátní“ trestnou činnost apod.¹⁰² Po smrti Antonína Zápotockého v listopadu roku 1957 se novým prezidentem republiky stal Antonín Novotný, který si zároveň ponechal i funkci prvního tajemníka ÚV KSČ.

O těchto všech událostech byly politické vězeňkyně, byť jednostranně z denního tisku (Rudé Právo), informovány. Mnohé z nich navíc svou intelektuální úroveň daleko převyšovaly své vězňatele a dokázaly v novinách číst mezi řádky.¹⁰³ Ale ocitly se uvnitř světa odděleného od okolního „normálního“ života vysokou zdí a ostnatým drátem. V prostředí, které je neustále ohrožovalo a nutilo být ve střehu. Přesto nechtěly pouze pasivně přihlížet.

V červnu roku 1956, přesněji 28. až 30. června, dvanáct nebojácných žen-politických vězeňkyň napsalo z izolovaného oddělení „HRAD“ dopisy ad-

102 ► Kaplan, Karel: Československo v letech 1953–1966. SPN, Praha 1992.

103 ► AMV, a. č. V 4384 MV, Antonie Svobodová (1902) a spol., osobní vyšetřovací svazek, protokol o výslechu obviněné, 6. 6. 1961: „Pokud jde o zprávy z denního tisku, tyto jsme rozebíraly z hlediska našich názorů, které se od oficiálního názoru tisku lišily. Tak např. v souvislosti s návrhem Rapackého na vytvoření demilitarizovaného pásma ve střední Evropě jsme hovořily o tom, že jeho přijetí by mohlo znamenat eventuální „neutralizaci“ ČSR a tím i možnost připuštění „svobodných voleb“. Obdobně jsme hovořili i při rozebírání zasedání OSN a komentování stranických návrhů. Na tyto události byly občas prohozeny i vtipy.“

resované generálnímu tajemníkovi OSN Dagu Hammarskjöldovi, o jehož plánované návštěvě Československa se dozvěděly z denního tisku.¹⁰⁴ Autorkami těchto dopisů byly: Ludmila Balloušová, Libuše Bulínová, Vlasta Charvátová, Marie Jandová, Helena Kučerová, Markéta Pavlíčková, Dagmar Skálová, Helena Šelleyová,¹⁰⁵ Božena Tomášková, Dagmar Tůmová a prof. Růžena Vacková. Dopisy byly napsány v českém jazyce a ke každému z nich byl přiložen jeho překlad v anglickém, francouzském nebo německém jazyce, který si ženy pořídily navzájem samy.

Tyto dopisy jsou důkazem toho, že v případech, kdy již nelze nepříteli plivnout do oka ani po něm hodit kobylinec, je po ruce ještě jedna mocná zbraň: slovo. Jsem přesvědčen o tom, že pokud pomocí slova, písemného i sdělovaného, dává „vězeň svědomí“ najevo, že i v žaláři může o svém bytí spolurozhodovat, význam Slova s velkým S ještě narůstá.¹⁰⁶ V dopisech osobitě popsaly vlastní jedinečné a tragické osudy po r. 1948, dále své životní podmínky v pardubické věznici, vysvětlovaly mu, jakému postavení se v „lidově demokratickém“ Československu těší političtí vězni, na svých případech ho přesvědčovaly o rozporrech mezi projevy čs. politiků a reálným stavem věci. A žádaly ho o nápravu.

Helena Kučerová: *„Vaše Excelence, [...] Pan generální tajemník ÚV KSČ p. Novotný ve svém projevu uveřejněném po dubnovém zasedání ÚV KSČ, přednávajícím otázky vyplývající z XX. sjezdu KSSS, hovořil mj. o nesprávných metodách způsobu vyšetřování, ... že v minulosti docházelo k odsuzování osob, u kterých nebyla naplněna dle stávajících zákonů skutková podstata trestného činu, ale které byly odsouzeny za své politické přesvědčení. Hovořil tudíž v tomto případě o politických vězních.*

Také pan prezident Zápotocký, ve svém novoročním projevu, hovořil o politických vězních omilostněných v minulém roce.

104 ► Srovnej: Cuhra, Jaroslav: „...zda jsme, nebo nejsme“. In: Dějiny a současnost roč. XVIII., č. 3, 1996, s. 40–41. Gjuričová, Adéla: Okolnosti vzniku dopisu. In: Salve, roč. XV., č. 1, 2005, s. 102. Pousta, Zdeněk: cit. dílo, s. 349–353. Vacková, Růžena: Vězeňské přednášky. Red. Zdeněk Pousta. Archiv Univerzity Karlovy. Praha 1999, s. 38–42. Zemanová, Lenka: Akce „Hammarskjöld“ – Ženy odsouzené za politické trestné činy v NPT Pardubice. Diplomová práce. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem 2003, s. 38–66. Šimková, Dagmar: cit. dílo, s. 68. Palkosková-Wiesenbergerová, Albína: Tři životy – osudy žen staropražského rodu. Pluto, Praha 1998, s. 338.

105 ► Vězeňský osobní spis Heleny Šelleyové se v NA nenachází. Bohužel se její vězeňský spis nedochoval ani na Slovensku, kde se H. Šelleyová narodila. Blíže k její osobě Zemanová, Lenka: Akce „Hammarskjöld“ – Ženy odsouzené za politické trestné činy v NPT Pardubice. Diplomová práce. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem 2003, s. 53

106 ► Velice trefně se mi zdá srovnání různých forem protestů vězňů, především od pol. 50. let dvacátého století, při nichž je ze strany politických vězňů užíváno legalistické argumentace (viz čs. úřady postupují v rozporu s vlastním právním řádem), a činností Charty 77 a VONSu v letech sedmdesátých. Viz: Gjuričová, Adéla: Uvědomělé kichotíady. Politické myšlení Růženy Vackové. In: Soudobé dějiny, roč. XII., č. 2, 2005, s. 302.

Naproti tomu pan předseda vlády Viliam Široký, na schůzce se zahraničními novináři, popřel oba výše uvedené výroky pp. Zápotockého a Novotného prohlášením, že ČSR žádné politické vězně nemá. (Bylo to k otázce zahraničního dopisovatele, zda bude v ČSR amnestie, obdobná amnestii polské.)

Stává zde tedy otázka: „Jsou v ČSR političtí vězni, nebo nejsou?“ A z ní otázka týkající se mě samotné – „co tedy vlastně jsem?“¹⁰⁷

Dagmar Skálová: „Vážený pane generální tajemníku, [...] Velká část chyb, kterých se vládní i jiní veřejní činitelé dopouštěli, je dnes přetřásána v novinách, někteří jsou uvězněni, jiní zbaveni funkcí, ale nápravy dosud není nikde vidět. Naopak! Pan ministerský předseda Široký prohlásil, že u nás není politických vězňů, a tak jsou nám práva politických vězňů dále upírána. Tento stát je přece jedním ze signatářů Charty OSN a můj čin je zcela v rámci klasifikace politických přečinů, uvedených v Chartě. [...]“¹⁰⁸

Božena Tomášková: „Jeho Excellence [...] Co se týká jednání a zacházení s námi, to se zlepšilo až po hladovce, kterou zahájilo v loni v září na 500 žen tohoto tábora, ke které jsem se také připojila ... Hladovku jsem držela 7 dnů. V té době nezákladnější lidská práva tu byla nedostupitelná. Práv politických vězňů se ovšem nemůžeme nadále nikde dovolat. Je nám stále tvrzeno, že žádní političtí vězni nejsme, že jsme sprostí zločinci. Na otázku, kdo jsou tedy v ČSR političtí vězni, bylo nám odpovězeno, že jsou to příslušníci komunistické strany ČSR, kteří šli proti straně a odvrátili se od ní. [...] Nám, co trávíme ve vězení od roku 1948–1950, by bylo třeba pomoci, proto Vás prosím, Vaše Excellence, pane generální tajemníku, abyste laskavě při jednání s vládními činiteli naší země projednal tuto otázku tisíců vězňů, jejichž zločinem je jen jiné politické smýšlení a hájení demokratických a lidských práv národa, tak těžce zkoušeného národa Masarykova.“¹⁰⁹

Libuše Bulínová: „Vaše Excellence, [...] Pan ministerský předseda ČSR Viliam Široký ve svém interview dopisovateli New York Times kompetentně prohlásil, že ČSR nevyhlásí amnestii pro odsouzené osoby podle platných socialistických zákonů, tak jako tyto v jiných lid. demokratických státech (Polsko, Maďarsko, Německá dem. republika), takže mé postavení je naprosto neujasněné. Nejsem politický vězeň, nemám jejich práva, nejsem však ani individuum, které se dostalo kriminálního deliktu, a jsem nucena žít v podmínkách, které nejsou hodny člověka.

107 ► NA, f. SSVN – neuspoř., vězeňský osobní spis Heleny Kučerové, dopis generálnímu tajemníkovi OSN.

108 ► NA, f. SSVN – neuspoř., vězeňský osobní spis Dagmar Skálové, dopis generálnímu tajemníkovi OSN.

109 ► NA, f. SSVN – neuspoř., vězeňský osobní spis Boženy Tomáškové, dopis generálnímu tajemníkovi OSN.

Pan ministr Rudolf Barák prohlásil ve svém projevu na konferenci KSČ, že systém vězení je v ČSR – systémem přeškolování. Toto přeškolování má platnost v případech kriminálních, avšak v případě mém a obdobných znamená pojem „přeškolení“ změnu politického přesvědčení, a to již porušuje svobodu člověka v jeho základě. [...]“¹¹⁰

Antonie Hasmandová: „[...] Vaše Excellence, jste jistě obráncem spravedlnosti z titulu svého postavení, a proto se Vám bude zdát neuvěřitelným, že takové poměry jsou ve státě, kde je ústavou zaručena náboženská svoboda. Vždyť na celém světě (snad mimo oblast lidově dem. zemí) je svoboda náboženská i v úkonech víry nezczizitelná, a to i pro osoby, které byly zbaveny občanské svobody. Vždyť na celém světě (a bylo tomu i ve věznicích nacistických) je vězňům poskytována možnost řádného nábož. života alespoň v základních nezbytnostech. U nás tomu tak není. Ve všech našich věznicích kaple sice byly, ale jsou rušeny nebo změněny v kulturní místnosti, a o možnosti tak samozřejmě, jako je účast křesťana na mši sv. a bohoslužbách vůbec, nesmí se nám ani zdát. Pane generální tajemníku, obracím se na Vás jako jedna z mnohých, abyste dopomohl alespoň k nejzákladnějším právům člověka na vyznání víry a na život víry. [...]“¹¹¹

Přestože neporušily jediný bod vnitřního řádu věznice, na jehož dodržování většina politických vězeňkyň krajně svědomitě dbala, dopisy si svého adresáta nikdy nenašly. Byly vhozeny klasicky do poštovní schránky. Odtud, alespoň podle představ pisatelek, měly směřovat do rukou cenzorů a prostřednictvím velitelství tábora, resp. ministerstva zahraničních věcí ČSR měly doputovat až k rukám generálního tajemníka OSN Daga Hammarskjölda. Ženy jistě nebyly naivní, tušily, že tato „drzost“ nezůstane ze strany moci nepovšimnuta. Reakce vedení NPT č. 1 Pardubice přišla téměř záhy:

Do cel „HRADU“ vlétli dozorcí, uskutečnili velký „filcunk“ (slang. prohlídka cel), po němž nezůstalo nic na svém místě, vše bylo zpřeházeno a dvanáct statečných žen odvezli k výslechům na StB. Nepřestaly tvrdit, že dopisy napsaly spontánně, každá sama za sebe. V průběhu července byly vyslýchány nejen na podmínky ve vězení, ale rovněž i na kruté vyšetřovací metody, jichž se na nich dopustily vyšetřovatelé. Ti to však ve svých výpovědích popřeli (viz kap. Vyšetřování). Následovaly přísné kázeňské tresty („*odejmutí výhod na tři měsíce včetně novin na dobu 3 měsíců od 11. 7. do 11. 10. 1956*“) a pisatelky budou v následujících dvou letech trpět ve věznici č. 2 v Praze na Pankráci, v izolaci od ostatních politických vězeňkyň, na samotkách nebo ve společnosti kriminálních vězeňkyň bez možnosti přijmout balíček z domova či odeslat dopis

110 ► NA, f. SSVN – neuspoř., vězeňský osobní spis Libuše Bulínové, dopis generálnímu tajemníku OSN.

111 ► NA, f. SSVN – neuspoř., vězeňský osobní spis Antonie Hasmandové, dopis generálnímu tajemníku OSN.

svým blízkým. Ze strany SNZ jim bylo vytýkáno, že „*ve svých dopisech provokativně vystoupily proti československým zákonům, zejména proti výkonu trestu odnětí svobody.*“ Tehdejší komunistická totalitní moc je vinila, že chtěly obejít ji samu: „*Dále se provinily v tom směru, že i když měly možnost si stěžovat centrálním úřadům, předtím využily přítomnosti generálního tajemníka OSN v Praze, a tak chtěly hanobit Československou republiku v zahraničí.*“¹¹²

Tyto ženy pochopily, že jakékoliv vyjádření odporu je pro vlastní bytí důležitější než vyjádření souhlasu. Pochopily, že obhajoba občanských svobod a individuálních práv, každý protest proti pokořování (např. formou hladovky) má smysl v jakékoliv životní situaci. Vzepřely se bezpráví páchanému na nich samých i na tisících dalších občanech čs. státu. Bojovaly za ideu, vždyť mimo ní a naděje již neměly co ztratit: „*Nemáme právo brát naději, i když nicotnou, nemůžeme-li ji nahradit něčím vyšším.*“¹¹³ Je to velká věc, která se zrodila z utrpení a odříkání, kdy si politické vězeňkyně musely sáhnout až na samé dno vlastních existenciálních sil, aby si zachovaly morální integritu, a přesto je komunistický režim a jeho ochotní katani nepokořili. Tyto dopisy můžeme považovat za jeden z vrcholných projevů protestu proti zlovůli totalitního systému a ztotožnění se politických vězňů pro společnou věc v období let 1948–1989 bez ohledu na vlastní oběti.

112 ► NA, f. SSNV – neuspoř., vězeňský osobní spis Antonie Hasmandové.

113 ► Šimková, Dagmar: cit. dílo, s. 26.

V Československu se po komunistickém převratu výkon trestu odněti svobody principiálně změnil na počátku padesátých let minulého století na základě Vězeňského řádu (služební předpis S-4), který spatřil světlo světa výnosem ministra spravedlnosti v červenci roku 1951. Tímto výnosem k 1. září téhož roku zanikly všechny dosud platné domácí řády všech vězeňských zařízení. Jeho zveřejněním se odklon od západoevropských tradic, vývoje, jímž vězeňství prošlo od 17. století do současnosti, stal definitivní. V zacházení s odsouzenými byly upřednostňovány ideologické principy Komunistické strany Československa, vězení se stalo jedním z dalších prostředků represe a diskriminace politických vězňů, rovněž represivní pojetí práce vězňů se proměnilo v ekonomicko-účelový nástroj, nemluvě již o zneužívání výchovně vzdělávacích prostředků k politickému ovlivňování (propagandě).

„Ministr spravedlnosti může se zřetelem k třídnímu původu vězňů nebo k rozdílům vyplývajícím z pohlaví, věku, zdravotního stavu, pracovní způsobilosti, osobních vlastností a předchozího života odsouzených z povahy trestních činů a délky trestu ve zvláštním předpise určit vězeňské ústavy, v nichž se vykonává trest jen na odsouzených určitých vlastností nebo na odsouzených zařazených do výhodnostních skupin.“ [podtrhl autor].¹¹⁴

Domnívám se, že v daném okamžiku, v souvislosti s rolí vězeňství v totalitárním systému, můžeme hovořit o „přesahu či o řadě přesahování vězeňství ve vztahu k legálnímu uvěznění – vězeňského ve vztahu k právnímu“, jak o něm hovoří Foucault.¹¹⁵ Jinými slovy jde o jakousi „deklaraci nezávislosti vězeňství, v níž se požaduje, aby vězeňství mělo právo být mocí, jež nemá pouze administrativní autonomii, ale existuje jako součást trestajících suverenity.“ Podle Foucaulta lze za znak autonomie považovat „nadbytečné“ násilnosti dozorců nebo despotismus správy věznic, která má všechna privilegia uzavřeného prostředí.¹¹⁶ Ovšem v totalitárním systému se ona Foucaultova „nadbytečnost“ násilí mění v naprostou samozřejmost, ve vztahu k politickým vězňům podporovanou, resp. přinejmenším tiše tolerovanou. Rovněž totalitní režim požaduje po vězeňství, aby bylo „užitečné“, ale v úplně opačném smyslu slova. Je nedílnou součástí represivních prostředků vůči vlastnímu obyvatelstvu. Cílem není resocializace a opětovné začlenění jedince do společnosti, ale opět další útlak a diskriminace ve vztahu k „třídním nepřátelům“.

Podle článku 38 výše citovaného předpisu byly odsouzení zařazováni do čtyř výhodnostních skupin. Tou nejméně výhodnou byla první, kam „se přeradí ti, kdo zejména ke svému třídnímu původu zůstávají nepřáteli lidově demo-

114 ► Vězeňství ve střední Evropě. Sborník z mezinárodního semináře ze dne 25. 10. 2000 v Praze, příloha časopisu České vězeňství č. 3/2001. Srov. Foucault, Michel: cit. dílo, s. 372–374.

115 ► Foucault, Michel: cit. dílo, s. 341–343.

116 ► Tamtéž.

kratického zřízení, nebo ti, kdo mají špatnou pracovní morálku, špatně se chovají a neprojevují žádné známky nápravy“. V této výhodnostní skupině byli muži i ženy nakrátko ostříhání, u sebe mohli mít pouze základní hygienické potřeby (zubní kartáček, pastu na zuby), domácí střevice, kuřivo, pokud bylo povoleno. Číst mohli pouze knihy z vězeňské knihovny (o jejich obsahu viz dále), odesílání a přijímání balíku bylo omezeno pouze jedenkrát za dva měsíce a v téže periodě byla stanovena návštěva v trvání pouhých dvaceti minut.¹¹⁷

Všechny dopisy, odesílané i přijímané, procházely vězeňskou cenzurou. Pokud se dopis z jakéhokoliv důvodu (jeho „nečitelnost“, závadný po obsahové stránce apod.) zdál cenzorovi nevhodný, zabavil jej.¹¹⁸ Stávalo se, že ženě nebyl vydán dopis, protože je „v rozporu s cíli nápravy odsouzených“. V dopisech nebylo dovoleno citovat z knih, psát verše ani užívat cizích slov. Pokud ženy neplnily pracovní normu, korespondence a návštěvy nemusely být povolovány vůbec. Nebyly ojedinělé případy, kdy politické vězeňkyně neviděly své blízké třeba 5 měsíců, odkázány na libovůli velitelství NPT.

Podle Vězeňského řádu S-4 mohly být odsouzenému, pokud se dopustil porušení táborového řádu (požadavek kázně, nedodržení denního režimu apod.), uloženy následující kázeňské tresty:

- 1) důtka
- 2) odnětí některých výhod vyplývajících ze zařazení do výhodnostní skupiny (nejdéle na šest měsíců) nebo odnětí výhod zvlášť povolených

117 ► Odsouzení ve čtvrté výhodnostní skupině naproti tomu mohli mít prostou úpravu vlasů, mohli u sebe mít společenské hry, hudební nástroje, vlastní knihy, odebírat časopisy a denní tisk. Psát a přijímat dopisy mohli jednou za čtrnáct dnů a rovněž jednou za čtrnáct dnů je mohli navštívit nejbližší příbuzní až na dobu jedné hodiny. Srovnej: Kýr, Aleš: Způsoby zacházení s vězni v ČSR v letech 1945–1955. Přehled základních předpisů. Slezské zemské muzeum, Opava 2002. Jedná se o výbornou pomůcku, první ucelenější přehled předpisů, podle nichž se měl řídit vnitřní život vězeňských zařízení v ČSR v tomto časovém období.

118 ► NA, f. SSNV – neuspoř., vězeňský osobní spis Fráni Zeminové; úryvky, kvůli kterým nebyly v roce 1956 některé dopisy F. Zeminové adresované neteři Anně Stránské odeslány: „[...] Mohla jsem mít opravdu skvělý život ve stáří a zatím – sedím sedmý rok za mřížemi. Když je člověk zásadní demokrat, tak nemůže měnit zásady jako týdenní prádlo. [...] Známe se dobře s ministrem zdravotnictví Plojharem, kdybych se naň obrátila, jistě by s vnitřem [ministerstvo] sjednal jiné zdravotní balíčky. Vždyť byl politickým vězněm v Buchenwaldu, zrovna jako prezident republiky [Antonín Zápotocký] a ministr spojů [Alois Neuman]. A ví všichni, co takový balíček z domova znamená, a mně bude pomalu 74 let a zavřel mě režim Slánského. Ale ne, nechci od nikoho nic, to přijde nadjednou pro všechny, jak se velmoci dohodou o problému politických vězňů. [...] Víím, že na mne vzpomíná s láskou nejen rodinka, ale i statisíce těch, které jsem vedla k čestnému životu. [...] Byla jsem na pohovoru a p. referent mi nadhodil, že snad někdo žádal za moje propuštění, abych se k žádosti připojila. Poděkovala jsem, ale nemohla jsem tak učinit, i když víím, že bych tím zachránila zbytek života a zdraví. Počkám, až se věc politických vězňů vyřeší mezinárodně. Vedla jsem a vychovávala přes padesát let jiné, jak bych mohla na slunce a léčení sama, když ostatní by seděli za mřížemi dál. Vy znáte moje stanovisko, jistě jste žádost nepodávali.“

- 3) uložení méně odměňované práce
- 4) snížení částky povolené na nákup předmětů osobní potřeby
- 5) tvrdé lože (dvakrát týdně a nejdéle na šest týdnů)
- 6) samovazba po zaměstnání (nejdéle na jeden měsíc)
- 7) přeřazení do nižší výhodnostní skupiny
- 8) snížení dávky stravy na polovinu (nejdéle na jeden měsíc)
- 9) přemístění do jiného vězeňského ústavu s přísnější kázní

Odsouzení, muži i ženy, byli dále omezováni vyžadováním povinností bezpodmínečné poslušnosti a vojenského vystupování při styku s příslušníky SVS a SNB (pozdrav v pozoru se současným smeknutím čepice, otočením hlavy). Kázeňské tresty ukládal náčelník vězeňského zařízení po vyšetření kázeňského přestupku a mohl spojit více druhů kázeňských trestů. Odsouzení si nemohli proti uložení trestu stěžovat. Ochrana vězně před špatným zacházením byla upravena velice vágně.¹¹⁹

V dubnu 1953 byl rozkazem ministra národní bezpečnosti vydán Řád nápravných zařízení (NZ-zákl-I-1). Podřízení celého vězeňství ministerstvu národní bezpečnosti¹²⁰ a v září 1953 ministerstvu vnitra přineslo další zostření režimu, zpřísnění ostrahy odsouzených a dále ještě větší snahu po jejich maximálním pracovním využití. Vydáním Řádu NZ pozbyl platnost předchozí předpis MS, ale výrazné změny v ukládání kázeňských trestů nenastaly. Velitel trestního ústavu, trestaneckého pracovního útvaru v rámci svých pravomocí mohl ukládat kázeňské tresty v bodech 1–5. Nadále platilo, že proti trestu nebylo možné se odvolat a trest se měl vykonat ihned. Vyhlášen byl před ostatními vězni a zaznamenával se do osobního spisu odsouzeného.¹²¹

K 1. dubnu roku 1955 vstoupil v platnost Řád pro nápravně pracovní tábory ministerstva vnitra (NZ-zákl-II-2; NA, f. SSNV). Tábory se dělily na tábory pro osoby „odsouzené za obecně-trestné činy k trestu do pěti let“; tábory pro odsouzené za tyto trestné činy s trestem nad 5 let; tábory pro odsouzené „za protistátní trestné činy bez ohledu na výši trestu“. Mimo to byla v NPT Leopoldov, NPT Valdice a NPT Plzeň-Bory zřízena oddělení se zvláštním režimem. I nadále zůstával v platnosti uplatňovaný třídní princip, viz např. čl. 33: „Odsouzené ženy jsou drženy v táborech pro ženy; ženy odsouzené za protistátní trestné činy se rozmisťují a jsou drženy odděleně od ostatních žen.“

119 ► Kýr, Aleš: cit. dílo, s. 42–43.

120 ► Ministerstvo národní bezpečnosti jako samostatný ministerský resort vzniklo v květnu 1950. Poté ještě více zesílily snahy Státní bezpečnosti po ovládnutí celého vězeňského systému ČSR. Fakticky se tak stalo od 1. 9. 1952, kdy na základě rozhodnutí politického sekretariátu ÚV KSČ vznikla Správa nápravných zařízení (SNZ) MNB. Centralizace a unifikace čs. vězeňství podle sovětského vzoru tak byly dokončeny. Samotní vězni to pocítili dalším zpřísněním vězeňského režimu ve všech směrech.

121 ► Kýr, Aleš: cit. dílo, s. 42–43.

V NPT si odsouzení mohli dopisovat s příbuznými na základě povolení náčelníka tábora. Podobně to bylo i s návštěvami. K povolení návštěvy u „zvlášť nebezpečného protistátního zločince“ byl dokonce nutný souhlas příslušného náčelníka krajské správy MV. Návštěvy měly být povolovány s přihlédnutím k místním podmínkám a možnostem tábora, chování odsouzeného a jeho převýchově, avšak nejméně jedenkrát za tři měsíce v trvání jedné hodiny.¹²²

Za porušení táborového řádu, projevy nekázně apod. mohly být odsouzeným ukládány následující kázeňské tresty:

- 1) ústní důtka
- 2) ústní důtka s výstrahou
- 3) odnětí poskytnutých výhod (až na tři měsíce)
- 4) izolace s vyváděním do práce (až na dvacet dnů)
- 5) izolace bez vyvádění (až na dvacet dnů)
- 6) korekce (až na deset dnů)

Každý přestupek musel být hlášen vedení tábora. Kázeňské tresty (podobně jako odměny) byli oprávněni udělovat: ministr vnitra a jeho náměstci, náčelník správy nápravných zařízení MV a jeho zástupci, náčelník krajské správy MV a jeho zástupce a náčelníci táborů. Tresty se měly vyhlášovat při nástupu všech odsouzených.¹²³

Mlčenlivými svědky pocitu prázdnoty, depresí, bolesti a utrpení se staly tzv. korekce, vězení ve vězení. Měly sloužit k zajištění a potrestání „zvlášť nebezpečných zločinců, kteří se dopustí hrubých trestných činů na pracovištích a v táborech“. Dagmar Šimková vzpomíná na korekci v NPT č. 1 Pardubice:

„Za ostatním drátem a zdí lágru byly korekce. Nebylo nic snazšího než se do ní dostat. Za anglická slovíčka, za kouření na cele, za podpisenku ušitou z odstřížků ze švadlárnny, za protest, odmluvu, za návštěvu přátel na jiném bloku, za odmítnutí práce v neděli, stále byla nějaká nástraha, která vedla do korekce. S korekcí to byla další série trestů. Zastavené dopisy z domova, zrušené návštěvy. V korekci se nepracuje, a tak se nemůže plnit norma. Tím se člověk dostane do postihu. Má snížené přiděly jídla a musí po návratu z vězení platit pokutu za nesplněnou normu. V korekci se dává jídlo každý třetí den. Celý jsou umístěné ve sklepech. Některé mají betonovou podlahu a betonové lůžko bez slamníku. Místo záchodu je kbelík, který je v příznivém případě jednou za den vyprázdněn. Při té příležitosti je možné umýt si ruce, ale jen ruce, u vodovodu na chodbě.“¹²⁴

Ustanovení zmiňovaných řádů ponechávala velitelům jednotlivých vězeňských zařízení velkou pravomoc v uplatňování daných nařízení, která navíc v mnoha bodech byla popsána nekonkrétně, resp. mohla být vykládána

122 ► Tamtéž, s. 56–57.

123 ► Tamtéž, s. 45–46.

124 ► Šimková, Dagmar: cit. dílo, s. 78.

různě – viz udělování kázeňských trestů za porušení táborového řádu atd. Do značné míry to byli jednotliví náčelníci, na jejich rozhodnutích často závisel další život vězněného muže či ženy. Především v první polovině padesátých let docházelo ze strany vedení věznic, TÚ, TPT a dále jednotlivých příslušníků SVS (dozorců a dozorkyň) ke každodennímu svévolnému porušování těchto ustanovení. Politické vězeňkyně byly kázeňsky trestány i za nepatrný prohřešek, mnohdy za domnělá porušení řádu, častokrát z „pouhé“ zlovůle a nenávisti dozorců. Mnohdy se jednalo o prostou šikanu.¹²⁵

Při čtení těchto předpisů je nutné mít na paměti zásadní rozpor mezi psanými slovy a reálnou situací ve vězeňských zařízeních. Právní úpravou z roku 1953, resp. 1955 se ještě složitější stala ochrana oprávněných nároků vězně, protože Řád NZ byl označen „výhradně pro služební potřebu“ a jako takový se stal odsouzeným nedostupný. Přiznání či nepřiznání oprávněných nároků vězňů se tak ocitlo v rukou velitelství správy NZ, velitelů jednotlivých vězeňských zařízení a jejich přísluhovačů.

Právní řád ČSR teoreticky zaručoval vězňům řadu možností bránit svá nezadatelná práva. Odsouzení mohli stížnosti přednést veliteli tábora nebo jeho zástupcům, dozorujícím osobám provádějícím inspekční prohlídku, popř. prokurátorovi dohlížejícímu nad výkonem trestu v tom či kterém vězeňském zařízení. Dokonce bylo možno v pozdějších letech odeslat stížnost rovněž ÚV KSČ, předsedovi vlády nebo prezidentu republiky. Ale v drtivé většině případů se odsouzení nápravy nedočkali. Stížnosti podané úřední cestou byly – v nejlepším případě – ignorovány. V tom horším se staly jen další záminkou k další represii ze strany vedení NPT (např. dopis generálnímu tajemníkovi OSN).

125 ► NA, f. SSVN – neuspoř., vězeňský osobní spis Dagmar Šimkové. „*Hlášení ke kázeňskému řízení – Dne 25. 1. 1959 neuposlechla rozkazu [Dagmar Šimková], nenastoupila na směnu, která byla nutná. Jednalo se o urychlené dodělání zakázky perel pro n. p. Jablonec. Zakázka šla do SSSR. Dne 26., 27. a 28. si jmenovaná Šimková, Šrůtová, Hasmandová a Tomášková z toho dělaly smích, že za to nebyly potrestány.*“ Ale trest se dostavil: 2 měsíce odnětí výhod.

Škála, za co mohly být ženy trestány, je opravdu pestrá: Markéta Pavlíčková musela strávit 11 dní v korekci, protože si četla noviny, které měly ženy z izolovaného oddělení zakázány číst. Dagmar Tůmová byla v dubnu 1954 potrestána třemi dny korekce, protože pozdravila ženu, která nebyla zařazena na izolovaném oddělení. Antonie Svobodová „vyfasovala“ v červenci 1953 za porušení kázeňského řádu 2 měsíce odnětí výhod, v květnu 1954 jí byl náčelníkem věznice udělen trest sedmi dnů samovazby za iniciátorství hladovky odsouzených žen a o rok později byla potrestána, protože se v pracovní době učila angličtinu. Za organizování hladovky byl trest osmi dnů samovazby udělen i Fráně Zeminové. L. Bulínová byla potrestána, protože odmítla pracovat v neděli. A. Hasmandová se dostala do korekce za předání krabičky cigaret spoluvězeňkyni. Trest přicházel za špinavé boty, neupravený vězeňský oblek, za fotografii rodiny atd. Naprosto nepochopitelné se může jevit trestání za nedostatky, které měla na svědomí vězeňská správa – viz nedostatky dámských vložek, kdy ženy v nouzi nejvyšší roztrhaly vězeňské prostěradlo, a řada jiných věcí. Několikrát byla kázeňsky potrestaná i prof. Růžena Vacková, Dagmar Šimková a desítky dalších politických vězeňkyň.

MONOTÓNNOST VĚZEŇSKÉHO ŽIVOTA OČIMA POLITICKÝCH VĚZEŇKYŇ

/ práce

Pro M. Foucaulta je jedním ze „sedmi univerzálních maxim dobrého stavu vězeňství“ princip práce jako povinnosti a práva: „Práce musí být jednou z podstatných součástí transformace a postupné socializace vězně. Trestní práce nesmí být chápána jako doplněk a takřka jako zesílení trestu, nýbrž spíše jako zmírnění, jež by nemělo být možné vězni upřít.“¹²⁶ Spolu s prací vstupuje do vězení pravidelnost, užití jakéhokoliv represivního prostředku vůči odsouzeným se snižuje. A dále je tím dán rozvrh dne, zároveň jsou vězni vštěpovány pozitivní návyky řádu a poslušnosti: „Vězení není dílna: je, musí být samo o sobě strojem, jehož jsou vězňové dělníci a zároveň soukolími i výrobky: tento stroj je „zaměstnává“, a to nepřetržitě, má za jediný cíl vyplnit každý jejich okamžik.“¹²⁷

Vězeňský systém totalitního státu je založen na něčem jiném. Přes oficiální propagandu o politické a morální „převýchově“ vězně v „nového člověka“¹²⁸ byl založen na represivním pojetí práce, jež se stala ekonomicko-účelovým nástrojem v rukou totalitní moci. V Československu se po r. 1948 začaly běžně uplatňovat metody známé ze sovětských trestaneckých pracovních lágrů. Ale Komunistická strana Československa v systému nucené práce v mnohém navázala na svého předchůdce – nacistický režim v Německu. Nejinak tomu bylo i v případě politických vězeňkyň. Již v úvodních kapitolách textu byla zmíněna fyzicky nesmírně náročná práce na jednotlivých PÚ, kam byly ženy po svém odsouzení transportovány. V některých případech zanechávala trvalé zdravotní následky.¹²⁹

Pracovní nasazení odsouzených žen se v NPT Pardubice v podstatě nijak nelišilo od podobných jiných vězeňských zařízení. I mezi vězeňkyněmi v Pardubicích byly ženy staré, nemocné, ale i mladší, neschopné nejen práce, ale např. následkem vyšetřovacích metod StB i neschopné pohybu. Bývalá politička Fráňa Zeminová byla po infarktu v roce 1956 zařazena do skupiny „trvale nemocných“ v nemocničním oddělení a nepracovala. Přímo uvnitř věznic měly dílny některé z podniků. Pracoviště byla umístěna v jedné budově přímo tomu určené, v areálu pardubické věznic: např. Koh-i-noor (výroba špendlíků, sponek, patentek apod.), podnik jablonecké bižuterie (navlékání korálků podle vzorů, vsazování kamínek do kovu). Mezi největší dílny patřila pletárna (pletení svet-

126 ► Foucault, Michel: cit. dílo, s. 372–373.

127 ► Tamtéž, s. 335.

128 ► NA, f. SSSN – neuspoř, karton 20/2, Odměňování vězňů, 20. 7. 1949: „Nejdůležitějším výchovným prostředkem je práce: návyk na užitečnou práci, radost z prospěšnosti celku připravuje pachatele pro návrat do společnosti. Ze vztahu k práci možno usuzovati na míru polepšení pachatele, a tedy i na to, zda trestanec je hoden podmíněného propuštění, či v případech zvláštního zřetele hodných milostí. Aby práce vězňů splnila svůj výchovný účel, nutno vyvolat a podchytil zájem vězňů o ni: snaha po zvýšení pracovního výkonu a soutěživost mezi vězni musí býti podporovány všemi prostředky.“

129 ► Viz zde kap. Ženy a vězení.

rů, čepic, rukavic, ponožek) a švadlárna. Ta se ještě dále dělila na dílny, podle toho, co se kde šilo (např. vězeňské prádlo, konfekce, šití ložního prádla, dámského spodního zboží apod.). Na izolovaných odděleních „Hrad“ a „Vatikán“ pletly ženy na celách ponožky, podkolenky a svetry. Jistou raritou byly dílny, kde se „rupovaly“ kožešiny. Jiřina Zábranová i Albína Palkosková-Wiesenbergerová v poměrně dobrém vzpomínají na práci ve vězeňské zahradě. Nejen z důvodu pobytu na čerstvém vzduchu. Mohly tak velice často přilepšit vězeňské kuchyni i samotným vězeňkyním (nejednou i bachařům).¹³⁰ Jako „prominentní“ bylo označováno pracoviště TESLA, kde údajně byly výdělky desetkrát vyšší než v dílnách podniku jablonecké bižuterie, nicméně toto pracoviště bylo spojeno i s určitými pracovními riziky.¹³¹ Uvězněné ženy vypomáhaly i s polními pracemi v blízkých JZD. V této souvislosti je nutné se zmínit o NPT Želiezovce na Slovensku, kde odsouzené ženy byly nasazovány na zemědělské práce. Ve vzpomínkách politických vězeňkyň je tento lágr líčen jako jeden z nejhorsších, s velice tvrdým režimem. Ženy odsouzené za „protistátní trestné činy“ zde byly v menšině, což ještě více komplikovalo jejich život – viz vzpomínka Heleny Kučerové na období březen 1955 až únor 1956:

„Jako příklad uvádím, že jsem byla nucena nosit pytle s obilím do 2. patra sýpky, na zádech po schodech. Neunesla jsem více než 25 kg, takže jsem tuto cestu dělala o 2krát–3krát více. Ve dvou jsme byly nuceny nakládat 80kg pytle s obilím na vagóny. Na polích jsme pracovaly i za špatného počasí, mnohdy i za deště. Od září minulého roku, při nesplnění normy, jsme dostávaly základní vězeňskou stravu, která byla po tak těžké práci naprosto nedostačující, často jsme měly hlad. Po promoknutí nebo v zimních měsících za mrazu jsme mnohdy neměly možnost si zatopit a usušit věci pro svévoli velitelů, kteří odmítali z neznámých důvodů vydat uhlí. Oblečení bylo nedostatečné, např. gumové holinky, kterých byl nedostatek, nebylo možno si vyměnit, a tak v době, kdy bylo největší bláto, doslovně až po kolena jsme chodily v botech, do kterých teklo. Na celý útvar, tj. +/- 200 lidí, byly po dlouhou dobu k použití pouze dva dřevěné záchody. Byl velký nedostatek pitné i užitkové vody. Často nebyla možnost se pořádně umýt.“¹³²

130 ► Zábranová, Jiřina: cit. dílo, s. 277: „Měly jsme tolik zeleniny, že jsme zásobovaly dvakrát týdně trh v Pardubicích, naši i čůzácou [čůzáci – vězeňští dozorcí] kuchyni, a ještě jsme ukradly pro sebe a tajně nanosily na lágr mrkev, kedlubny atd.“ K vězeňské práci v NPT Pardubice blíže: Zemanová, Lenka: Akce „Hammar skjöld“ – Ženy odsouzené za politické trestné činy v NPT Pardubice. Diplomová práce. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem 2003, s. 25–26; Palkosková-Wiesenbergerová, Albína: Tři životy – osudy žen staropražského rodu. Pluto, Praha 1998, s. 322–323, 335, 337, 343; Zábranová, Jiřina: cit. dílo, s. 326–334.

131 ► Janovská, Jarmila: cit. dílo, s. 25; Zábranová, Jiřina: cit. dílo, s. 329.

132 ► NA, f. SSNV – neuspoř., vězeňský osobní spis Heleny Kučerové, dopis generálnímu tajemníkovi OSN. Srov. Šimková, Dagmar: cit. dílo, s. 28–39.

K NPT Želiezovce viz také: Dvořáková, Zora: Z letopisů třetího odboje. Hříbal, Praha 1992, s. 131–133.

V pardubické věznici byl zaveden třísměnný osmihodinový pracovní provoz. Ale výjimkou nebyly ani oficiální přesčasy, které pracovní dobu žen prodloužily až na 10, 12, 14 i 16 hodin!¹³³ Stanovené pracovní normy byly vysoké všude. Pokud odsouzenými ženami nebyly plněny, následoval trest v podobě odnětí výhod (korespondence, návštěva, odejmutí kapesného), popř. umístění v samovazbě po pracovní době, v horším případě pobyt v korekci. Pracovalo se šest dní v týdnu, v neděli měly mít ženy volno. Ale stávalo se, že ženy byly nuceny pracovat i v neděli. Důvodem mohlo být nesplnění plánu, špatné rozvržení práce nebo velké množství naslibované práce jednotlivým podnikům ze strany vedení NPT. Když ženy odmítly, z různých (např. náboženských) důvodů pracovat v neděli, opět následoval kázeňský postih. Politické vězeňkyně často byly záměrně zařazovány na taková pracoviště, kde normy plnily jen s vypětím sil, popř. je nebylo možné splnit. Postiženy tím nebyly pouze ony, ale i jejich rodiny, jimž tak nemohly přispět žádnou finanční částkou.¹³⁴

Dekretem prezidenta republiky č. 126 Sb. ze dne 27. 10. 1945 byly legislativně zakotveny tzv. zvláštní nucené pracovní oddíly (ZNPO). Vězňům však za práci nepřislušela žádná odměna, sjednané mzdy připadaly v plné výši státu.¹³⁵ K mnohem většímu a intenzivnějšímu zapojení vězňů do čs. hospodářství došlo v průběhu roku 1948. Velkou roli v tom hrál mj. veliký rozmach uranového průmyslu na Jáchymovsku a Hornoslavkovsku. Svou roli zde hrál i argument ministerstva spravedlnosti, že by odsouzení měli být schopni svou prací vydělat na veškerý provoz spojený s čs. vězeňským systémem, protože „*dělnická třída přece nebude na vězeňství doplácet*“.

Ze strany státu je patrná i snaha nějakým způsobem motivovat vězně ke zvýšení produktivity práce. Až do července 1949 je v platnosti směrnice, podle níž je vězňům vyplácena odměna ve výši 0,15 haléřů za hodinu práce, a navíc tzv. odměny z pilnosti, tj. z „nadvýkonu“. Ministr spravedlnosti s účinností od 1. července 1949 zavedl nové formy odměňování. Pro jednotlivé druhy vě-

133 ► NA, f. SSNV – neuspoř., vězeňský osobní spis, Vězeňský dotazník Libuše Bulínové.

134 ► Tamtéž: „*Byla jsem i kázeňsky trestána (3 měsíce odnětím výhod a 10 dnů korekce: tvrdé lůžko a každý třetí den stravu a náklady za jeden den Kčs 28) za to, že jsem neuposlechla rozkazu k nástupu na nedělní práci, která vzhledem k špatnému plánování a také pro kvantitu nemohla být včas hotova ve všední dny. Jako katolička a křesťanka byla jsem nucena podle svého svědomí tuto nedělní práci odmítnout a opírala jsem se o náboženskou svobodu, která je hlášána v tomto socialistickém zřízení. Chtěla jsem tuto práci udělat v přesčasových hodinách, ale tento návrh byl zamítnut. Z toho soudím, že nešlo jen o práci samou, ale o vyhledávání příčin, jak trestat za zcela odlišné přesvědčení. Trest vidím i v tom, že jsem byla zařazena na takové pracoviště, kde v normální 8hodinové pracovní době není možné dosáhnout takového výdělku, abych mohla posílat alespoň nějakou peněžitou částku svému synovi.*“

Podobně byly postiženy i prof. Růžena Vacková a Antonie Hasmandová, když po svém návratu z věznic č. 2 Praha byly zařazeny na pracoviště Koh-i-noor, přestože prof. Vacková trpěla akutním revmatem a A. Hasmandová oční vadou.

135 ► Staněk, Tomáš: cit. dílo, s. 29.

žeňské práce je patrná snaha stanovovat normy, pracovní úkony vězňů úkolovat.¹³⁶ Vězni byla finanční odměna přiznána pouze za „nadvýkon“, ve výši 20 % částky odpovídající dosaženému „nadvýkonu“, nejméně však 1 Kčs za pracovní den. Podobně se měla honorovat i práce přesčasová, práce v neděli a o svátcích. Na pracovních výkonech záviselo i odstupňování dalších výhod (nákup cigaret, potravinové balíčky do 2 kg, mimořádná návštěva atd.)¹³⁷

K dalším změnám ve finančním ohodnocování práce vězňů došlo v létě roku 1951. Tehdy byla politickým sekretariátem ÚV KSČ schválena následující úprava: Podnik, pro který vězeň pracoval, vyplatil vězeňské správě celou hrubou mzdou dle stanovených platových předpisů. Z toho vězeňská správa:

- a) odečetla příspěvek na národní pojištění
- b) srazila částku, jež měla pokrýt náklady na pobyt ve vazbě a náklady na výkon trestu odnětí svobody (stravování, ošacení, otop, elektřina, udržování budov a jiných zařízení, ostraha, administrativa atd.) V pardubické věznici v roce 1952 činily tyto náklady 12 Kčs za den. Později byly náklady odstupňovány podle výdělku.
- c) vyplatila vězni kapesné (opět odstupňované)
- d) poukázala určitou částku (opět ve vztahu k výdělku vězně) rodinným příslušníkům
- e) zbytek se měl ukládat na konto vězně (tzv. úložné)¹³⁸

Na návrh ministerstva vnitra se od počátku roku 1956 do nákladů spojených s výkonem trestu odnětí svobody zahrnovaly rovněž platy pracovníků MV zařazených ve správě NZ MV a náklady výkonu trestu nepracujících vězňů. U nižších vězeňských výdělků se částka spojená s výkonem trestu úměrně snižovala a na druhé straně u vyšších mezd odsouzených „progresivně“ zvyšovala. Podle názoru vedoucích pracovníků SNZ došlo ke zlepšení kvality stravování vězňů, a proto bylo schváleno snížení kapesného vězňů. Oproti tomu měly být zvýšeny příspěvky pro rodinné příslušníky.¹³⁹

Jak to reálně vypadalo v NPT Pardubice? Jiřina Zábranová a Albína Palcosková-Wiesenbergerová při práci na zahradě dostávaly měsíčně 30 Kčs kapesného.¹⁴⁰ Odsouzeným ženám pracujícím v krejčovských dílnách byla stanovena

136 ► Tak např. pro krejčovské dílny (jedny z nejrozšířenějších v čs. věznicích) byly normy sestaveny po konzultaci s podnikem Textilní tvorby, závod Praha I: Výroba služebního pláště pro příslušníka SVS byla „oceněna“ počtem 31 hodin a náklady ve výši 387,50 Kčs, košile pro příslušníky SVS 1 hod 30 min a 14 Kčs, vězeňský halinový kabát 4 hod a 37,20 Kčs, cvilinková ženská halena 1 hod 30 min a 13,90 Kčs atd.

137 ► NA, f. SSNV – neuspoř., karton 20/2, Odměňování vězňů, 20. 7. 1949. Srov. Staněk, Tomáš: cit. dílo, s. 99.

138 ► NA, f. ÚV KSČ, 100/1, sv. 42, arch. j. 312, list č. 12, 30. 8. 1951.

139 ► NA, f. ÚV KSČ, 02/2, sv. 79, arch. j. 96, p. l. 9. Změna systému odměňování vězňů, 27. 12. 1955.

140 ► Samy píší o měsíční odměně v této výši. Podle mého názoru se jedná o kapesné vyplácené vězni v tzv. táborových poukázkách.

odměna ve výši 2–5 Kčs za pracovní den, po měnové reformě 20 haléřů – 1 Kčs denně.¹⁴¹ Podle publikovaných pamětí byly nejnižší výdělků na pracovišti Koh-i-noor. Naopak poměrně vysokých výdělků bylo možné dosáhnout po zapracování při zmiňovaném „rupování“ kožešin a na pracovišti TESLA. Kuchaři(ky)-vězňi si průměrně v listopadu 1951 vydělali 3 100 Kčs a pomocné síly v kuchyni 2 500 Kčs.

Je poměrně složité pokoušet se o zevšeobecňující závěry. Každý z životů je jedinečný, každý se s nastalou situací vyrovnává jinak. Nastavený vykořisťující systém vězeňské práce nedával politickým vězňům možnost volby.¹⁴² Levná vězeňská pracovní síla přinášela státu veliké finanční obnosy, v řadě případů však vykoupených lidským strádáním.¹⁴³

V očích vládnoucí garnitury se lidé odsouzení za „protistátní“ trestné činy dopustili těch „nejhorších a nejnebezpečnějších zločinů“ a samotné pracovní nasazení se stávalo jen dalším nástrojem jejich perzekuce, což dokládá postavení prof. Růženy Vackové na konci padesátých let minulého století, ovšem ne nepodobné jiným:

„Přikupovat ke stravě nic nemohu, poněvadž za mzdu 5 Kčs až 7.50 Kčs za měsíc sotva nakoupím mýdlo, toaletní papír a psací potřeby se známkami. Je-li mi tato mzda postihem nebo při zaražených výhodách srážena, sotva koupím i pastu na zuby a zubní kartáček. V měsíci březnu při zaražených výhodách čítala tato mzda 3.50 Kčs. Pracuji na trestním pracovišti, kde je mnoho zápachu, řevu. Naštěstí nebyly nyní rvačky. Poněvadž nejsem obratná, jsem přestárlá (a při akutně nemocných rukou), byla jsem pro nesplnění normy trestána v roce 1959 postihem. Postih nevyplýval z předpisu, nebyl totiž zavinen nedbalostí ani leností. Činil mnohonásobek měsíčních nákladů, v jednom případě asi 1 100 Kčs, podruhé více 1 200 Kčs a kromě toho mi bylo odebráno sádlo a marmeláda z přidělu, který je stejně odpočítáván ze stravy zaplacené v udržovacích nákladech.“ Prof. Vacková dále popisuje, jakým způsobem jsou stanovovány normy. Je to stav ne nepodobný tomu, kdy se na počátku padesátých let normy přizpůsobovaly vysokým výkonům a pracovnímu nasazení retribučních vězňů, kteří však

141 ► NA, f. SSNV – neuspoř., karton 20/2, Stanovení norem pro dílny vězeňských ústavů. Srovnej: Zemanová, Lenka: Akce „Hammar skjöld“ – Ženy odsouzené za politické trestné činy v NPT Pardubice. Diplomová práce. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem 2003, s. 25. Na počátku června roku 1953 vedení jednotlivých vězeňských zařízení informovalo vězně o usku-tečném měnové reformě. Později jim byly předloženy nové mzdové výkazy, v nichž byli informováni nejen o nové výši svých mezd, ale i o tom, že jejich dosavadní úspory byly zmenšeny v poměru 1:50.

142 ► Srovnej postavení politického vězně v období let 1918–1938 v Československu, viz výše.

143 ► NA, f. ÚV KSČ, 100/1, sv. 42, arch. j. 312, p. l. 24, Příloha č. 1 k návrhu úpravy pracovních odměn a národního pojištění vězňů. V roce 1950 činily příjmy vězeňské správy 903 180 000 Kčs, z toho 877 684 000 Kčs pocházelo z práce vězňů (tj. 97 %). Náklady (včetně investic) dosáhly výše 909 530 000 Kčs.

ve vězeních trávili už několik let, vězeňskému způsobu života a těžké práci byli navyklí: „Praktickou pracovní normu plnit nemohu a mohu se jen přiblížit pracovnímu průměru. Tento poměrně vysoký pracovní průměr (který dává základ k postihu) vychází z dumpingového systému: Ženy ustrašené útlakem postihu pracují buď v přesčasech, nebo na celách, stejně již přeplněných, mimo pracovní dobu. Odevzdávají pak tuto práci jakoby vykonanou v osmihodinové pracovní době. Jejich výkon je pak dáván za příklad těm, které ze zásadních i zdravotních důvodů nemohou pracovat mimo pracovní dobu. Je tento dumping nejen trpěn, nýbrž uplatňován, ne-li vynucován. Strach z postihu nutí i přestárle, nemocné (uznané tuberkulosní) a vysílené ženy k nadměrné a vysilující výkonnosti.¹⁴⁴

MONOTÓNNOST VĚZEŇSKÉHO ŽIVOTA OČIMA POLITICKÝCH VĚZEŇKYNĚ

/ mimopracovní čas

Práce byla oním středobodem života vězně v ČSR po roce 1948. Jí se přizpůsobovaly a od ní se odvíjely další činnosti. Ale k výrazným změnám došlo po roce 1948 rovněž v naplňování času odsouzených v mimopracovní době. V průběhu roku 1949 začali v československých vězeňských zařízeních působit osvětoví instruktoři oddílů SVS. V duchu politických zájmů zločinné komunistické strany se aktivně podíleli na „mravně politické převýchově vězňů“. Jejím prvořadým činitelem se stala ideologie KSČ. Ta ve svém učení zároveň obsahovala učení o třídním nepříteli a jeho potlačení i formulaci o společenských podmínkách a jejich rozhodujícím vlivu na postoj a chování jednotlivce. Pro odsouzené ve věznicích, trestních ústavech a v pracovních útvarech došly zmiňované teze naplnění právě v podobě převýchovy v člověka „nového socialistického řádu“.

Všichni odsouzení měli za povinnost účastnit se tzv. výchovných přednášek, politických a odborných školení, zatímco k účasti v zájmových kroužcích a filmových či kulturních představeních byli vybíráni pouze někteří, o jejichž výběru rozhodoval náčelník na návrh vedoucího výchovy se zřetelem na zařazení do výhodnostní skupiny a aktivity vyvíjené samotnými vězni.¹⁴⁵ Protože političtí vězni byli zařazováni do nejnižší výhodnostní skupiny, ve které zpravidla setrvali po celou dobu výkonu trestu odnětí svobody, byla tím jejich oficiální zájmová činnost značně redukována. Jednalo se o jedno z řady diskriminačních opatření proti nim.¹⁴⁶

O nemožnosti svobodně praktikovat svou náboženskou víru v československých věznicích byla již řeč výše.¹⁴⁷ V dopise generálnímu tajemníkovi OSN v červnu r. 1956 si politické vězeňkyně rovněž stěžovaly na tristní stav vězeňské knihovny. S tím také souvisela restrikce v podobě zákazu dalšího vzdělá-

145 ► V padesátých letech dvacátého století měli zodpovědnost za tzv. kulturně osvětové přednášky politicko-výchovní pracovníci, jejichž ubohé vzdělání a nedostatečný rozhled byly v řadě případů politickým vězňům, intelektuálně a vzdělanostně na daleko vyšší úrovni, k smíchu. Docházelo tím k řadě komických situací, které v dobovém kontextu spíše dokreslovaly tragičnost postavení politických vězňů.

146 ► Kyr, Aleš: Zacházení s vězni na území ČSR v letech 1945–1955. In: *Vězeňství ve střední Evropě v letech 1945–1955*. Sborník z mezinárodního semináře z 25. 10. 2000 v Praze, příloha časopisu *České vězeňství* č. 3/2001, s. 50–66. Ke zrušení tzv. politickovýchovného aparátu došlo v roce 1957.

NA, f. SSNV – neuspoř., karton 25/2, Zpráva z průzkumu v NPT č. 1 Pardubice, jenž je zaměřen na provádění kulturně osvětové práce mezi vězni (24.–27. 8. 1955): „*Kulturně osvětová práce v NPT Pardubice je na velmi nízké úrovni. Provádí se pouze jen ty nejzákladnější formy, jako je půjčování a čtení knih a tisku. Film se v současné době nepromítá z těch důvodů, že kinosálu bylo použito jako ubytovacího prostoru, kdy dřívější ubytovací budova musela být z bezpečnostních důvodů vystěhována. V současné době není v NPT místnosti, kde by mohl být film promítán, nebo prováděna rozsáhlejší činnost s odsouzenými ženami v rámci kulturně osvětové práce [...]*“

147 ► Srovnej – poznámka č. 89.

vání a eventuálně i vědecké práce.¹⁴⁸ Již v průběhu roku 1950 mizely z vězeňských knihoven knihy západních autorů, ale také těch domácích spisovatelů, kteří se novým mocipánům nějak znelíbili, resp. „provinili“.¹⁴⁹ Jejich místa obsadila díla marxistických klasiků, a dále autorů ideově spjatých s komunistickou stranou a její ideologií (Šolochův Tichý Don ještě patřil k těm lepším knihám). Politické vězně taková nabídka nemohla příliš uspokojit. Pokud však byly ženy přistiženy se zakázanou knihou, následoval tvrdý postih.

Ale vědění si svou cestu najde i za vysoké zdi obehnané ostnatým drátem. A tak se ženy scházely v období pracovního klidu a v době svého odpočinku (hlavně v neděli) a naslouchaly. Již předem bylo domluveno, kdo pohovoří a na jaké téma. Zájemkyně o vězeňské vzdělávání se většinou scházely v nějaké cele nebo na trávníku u vězeňských budov.¹⁵⁰ Bez učebnic, slovníků, pouze se spolehnutím se na vlastní paměť prof. Růžena Vacková vypráví svým spoluvězeňkyním o antice, obdobně jako Jiřina Zábranová poutavě přednáší o historii, bývalá poslankyně Fráňa Zeminová zasvěcuje své posluchačky do tajů politiky, Albína Palkosková poučeně hovoří o společenské výchově, Jiřina Štěpničková vypráví o divadle a herectví a Nina Svobodová učí jazyky a přednáší o literatuře. Pro mnohé z naslouchajících vězeňkyň se přednášky staly vítanou náhradou za nemožnost vystudovat na vysoké škole. Především díky Dagmar Skálové a Dagmar Šimkové se přednášky prof. Vackové podařilo zachovat a v roce 1999 vyšly s předmluvou Zdeňka Pousty. Nechme vzpomínat Dagmar Šimkovou:

„V šeru poznávám Růženku [taktó důvěrně prof. Růženu Vackovou oslovovaly spoluvězeňkyně], v podvlékačkách, také ještě nespí, kývá na mě a zve na pokouření Tarase Bulby. „Víš, tak ti mne právě napadlo...“, začíná mi vysvětlovat nový postřeh ve vývojové teorii umění. Tahle vynikající vědkyně, promrzlá a zdegradovaná, uprostřed noci, bídy, zloby, nesmyslu, krutosti tvoří dál, a já jsem šťastná, že jsem první, kdo slyší její myšlenky. Kouříme vzrušeně jedno balenýko za druhým a debatujeme skoro do rána, necítíme ani zimu ani hlad a nevidíme

148 ► Z dopisu prof. Růženy Vackové generálnímu tajemníkovi: *„Tak např. v mém případě: jako univerzitní profesorka, kdybych byla ve věznicí vězněna i za delikty nepolitické, měla bych, patrně všude, právo na četbu a na práci vědeckou alespoň ve volných chvílích neomezovanou. Do nedávné doby však byly mně jakž i ostatním nejen odpírány, nýbrž odnímány psací potřeby vůbec – vyjma na dopisy domů. Dokonce jsem byla trestána za to, že byly u mne nalezeny opsané texty mší svatých. Bylo trestné mít tužku, sešit, papír a poznámky. Bylo to trestáno až několikadenní korekcí více méně v tennici. Teprve nyní, je tomu asi měsíc, byly mi povoleny studijní pomůcky a nyníjší náčelník věznicce mně slíbil, že mé poznámky a studijní materiál nebude mi při prohlídkách odebrán.“* [Tento slib však také nebyl dodržen – viz následné tresty spojené s (ne)odesláním dopisu generálnímu tajemníkovi OSN.]

149 ► NA, f. SSNV – neuspoř., karton 26, Porada velitelů oddílů SVS, 6. 4. 1950: *„Z knihoven musí zmizet beletrie, je nutno tyto knihy zablokovat a dávat vězňům takové knihy, které je mohou převychovat, kde se řeší nové problémy. Velitel oddílu SVS zodpovídá za výběr knih.“*

150 ► Paní Krásná ráda vzpomínala na rozkvetlé jabloně, pod nimiž se toto odehrávalo.

mříže a nic z toho záhrobního světa, jen nepokořenost lidské mysli, která je silnější než ochabující tělo. A v té samé chvíli někde jinde vstávají studenti v kolejích, trochu unudění a mrzutí, že zas mají jít na přednášky, a často se jim vyhnou, protože mohou mít tolik vědění, kolik se jim zachce.“¹⁵¹

Vedle této neoficiální „vězeňské univerzity“ fungovaly v NPT v Pardubicích i zájmové kroužky, samozřejmě tyto již pod bedlivým dozorem politicko-výchovných pracovníků. Patří sem např. výtvarný, vzdělávací (pro negramotné), šachový a dramatický. Ale i tady vítězil svobodný duch nad všemi omezeními. Politické vězeňkyně mají svůj „sklepní“ divadelní kroužek. Hry vymýšlela Nina Svobodová, doslova na kolenou se tvořily kostýmy a vyráběly rekvizity s vsudypřítomným rizikem odhalení.¹⁵²

Byly to takové „ostrůvky“ odreagování se uvnitř kolosu plného lidského ponížení, zlovůle a násilí. Některé z „politických“ se na své uvěznění pokusily pohlédnout i z jiné perspektivy. S přesvědčením, že život za mřížemi přináší výzvu, že jsou vystaveny další zkoušce života (doposud ovšem té nejtvrďší), a to jakým způsobem v ní uspějí a jaké nové poznání jim tato zkušenost přinese, záleží pouze na nich.¹⁵³

Ale přicházely chvíle, kdy jakékoli povzbuzení či útěcha nemohly pomoci. Bylo tomu tak při smutných zprávách z domova, např. o úmrtích nejbližších. Vězeňský systém a lidé za něj odpovídající byli natolik krutí, že neumožňovali účast na pohřbu („*Nepadá v úvahu, že byste jela na pohřeb.*“). Ženy se tak se svými rodiči, manžely, dětmi mohly přijít rozloučit na hrob až po svém propuštění. Jinými okamžiky, kdy doléhal stesk, pocit prázdnoty a samoty byly křesťanské svátky. Nebylo na co se těšit: „*Vánoce ťukaly i na vrata vězení... Ženy se obávaly příválu vzpomínek, kdy bývaly se svými drahými. Státní kuchařky nedostaly potraviny, jaké žádaly. Žádná zvláštní večeře. Chudobný bramborový salát a sekaná... Rychle to zhltnout a zpět na bloky. Chodí se z cely na celu, vzpomíná se a – pláče se.*“¹⁵⁴ Navíc vězeňská správa jakoby nerefletovala na to, že Vánoce jsou svátky klidu, pohody a lidského štěstí. Ženy byly nuceny pracovat, některé z nich musely tyto dny prožít na „samotkách“ v izolaci, v tom hor-

151 ► Šimková, Dagmar: cit. dílo, s. 54–56. Dále srovnej: Zemanová, Lenka: Akce „Hammar-skjöld“ – Ženy odsouzené za politické trestné činy v NPT Pardubice. Diplomová práce. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem 2003, s. 29; Vacková, Růžena: Vězeňské přednášky. Red. Zdeněk Pousta. Archiv Univerzity Karlovy, Praha 1999.

152 ► Šimková, Dagmar: cit. dílo, s. 54–55. Srov. Vacková, Růžena: Vězeňské přednášky. Red. Zdeněk Pousta. Archiv Univerzity Karlovy, Praha 1999, s. 34–35.

153 ► Šimková, Dagmar: cit. dílo, s. 67: „[...] A tak jsme věřily, že neprožíváme tragickou epizodu života, ale jeho nejdůležitější část, kde nám je nabídnuto poznat z blízka všechno, co lidský život obsahuje, od vrcholu až k temným pádům, jsme na pouti, která nás vede cestami lidského myšlení a chování, citění, krásy a zla a všeho, čeho je člověk schopen.“

154 ► Palkosková-Wiesenbergerová, Albína: Tři životy – osudy žen staropražského rodu. Pluto, Praha 1998, s. 327.

ším případě v korekci, platil zákaz zpívání koled. Na druhé straně se i zde projevovala ona vězeňská sounáležitost, političtí vězni si byli oporou i v těchto chvílích. Ve svém vězeňském kruhu vzpomínali na své rodiny, vyprávěli si o zvycích a tradicích, jež ve svých domovech dodržovali. Potajmu si předali drobné dárky. Život za mřížemi tím alespoň na chvíli získal lidštější obrysy.¹⁵⁵

155 ► Ženy vzpomínkami utíkaly ke svým nejbližším, jak o tom svědčí úryvek z dopisu prof. Růženy Vackové: „Procházím po obou bytech, unikají mi jen maličkosti a malé změny, a jsem s Vámi už před Vánoci. A kdybych byla na Štědrý den doma, tak bychom si to s kluky udělali tak, že bychom v naší tradici babočkovské i se Seplem strojili stromeček v předvečer a na Štědrý den unikli rodině do zoo, nakrmili zvířátka a šli nahoru do Kinské za prvními hvězdami a hlavně mluvili a mluvili o spoustě věcí, dotykem a na přeskáčku. Ale Tebe, tati, bychom se také silně ujali, protože domácí poslední advent je hrozná doba pro muže a pro staré mládence, jako jsem já. Ale bylo by to krásné; Vánoce všude trvají. I zde, kde jsme všechny s Vámi se zvláštní a přitom svobodnou intenzitou. Tohle Vám mohu napsat předem a být s Vámi teď i potom. [...] Na půlnoční se sejdeme. Narození živého Ježíše v živých srdcích je má nejvroucnější prosba za Vás, za všechny, kdo mi byli v životě věrni, i za sebe. [...]“ Vacková, Růžena: Ticho s ozvěnami. Dopisy z vězení z let 1952–1967. Praha, Česká křesťanská akademie 1994, s. 138–139.

MONOTÓNNOST VĚZEŇSKÉHO ŽIVOTA OČIMA POLITICKÝCH VĚZEŇKYŇ

/ strava

Každé z vězeňských zařízení v ČSR si svým způsobem žilo vlastním životem. Obzvlášť je to možné doložit v otázce stravování. Dávky potravin pro vězně byly určovány ministerstvem výživy.¹⁵⁶ Na přelomu čtyřicátých a padesátých let v souvislosti s totalitizací čs. vězeňství se strava vězně stala odvislou od pracovního výkonu. Jistě velkou roli v tom sehrály zkušenosti táborového systému gulagu ze SSSR. Velitelství SVS od roku 1950 postupně zavádělo tzv. trestní dávky pro „neukázněné“ vězně a rovněž ty, kteří údajně neměli dobrou pracovní morálku. Činily pouze polovinu normální dávky stravy. Naopak za odměnu (dobré chování a dobrá pracovní morálka) vedení SVS zavádělo větší přiděly jídla a v omezeném rozsahu nákup potravin v kantýnách. Na to se z vězeňského konta mohlo uvolnit až 50 Kčs týdně. Navíc v tomto roce zanikla možnost individuálního stravování zakoupením jídel mimo vězeňské zařízení z vlastních finančních prostředků.

Podle údajů A. Kýra ve věznicích pro výkon trestu MV a nápravně pracovních táborech měla být pro všechny odsouzené připravována ve vězeňské kuchyni třikrát denně teplá strava z hodnotných potravin. Dávka stravy na jednoho odsouzeného měla odpovídat stanoveným normám. Denní dávka chleba pro nepracující odsouzené činila 400 g, pro lehce pracující (kancelářské, uklidové a lehké řemeslné práce) 550 g a pro těžce pracující (těžké řemeslné a průmyslové práce) 600 g. Pro lehce pracující vězně činila denní dávka masa 50 g a těžce pracující 120 g. Obdobně byly odstupňovány i jiné potraviny. Navíc těhotné a kojící ženy měly mít denně nárok na 750 g mléka, 300 g ovoce a zeleniny a v menším množství i na jiné potraviny.¹⁵⁷ Při čtení těchto ustanovení je však opět nutné mít na paměti zásadní rozpor mezi psanými slovy a samotnou vězeňskou realitou.

Dagmar Šimková svou zkušenost se stravováním ve vězeňských zařízeních, jimiž prošla, popsala v roce 1968 následovně:

„Od 11. 10. 1952 jsem byla ve vyšetřovací vazbě v Praze, Bartolomějská ulice. Ve věznici byl v té době veliký hlad. Jídla jsme dostávaly tak málo a tak špatně, že nám často bylo zle hlady. Např.: Ráno trochu melty a kus chleba, v poledne ovesná polévka, tj. pár vloček ve slané vodě, půl šálku krup, nemaštěných,

156 ► AMV, f. 310-22-7. Dávky potravin pro vězně. Vězeň měl mít denně nárok na 300 g chleba, mouky 67 g, 26 g umělého tuku, 550 g chleba, 50 g masa, 40 g cukru, měsíčně na 4 vajíčka, 1/8 l mléka denně a 8 g krup.

157 ► Kýr, Aleš: cit. dílo, s. 28. Dokument, který do jisté míry dokládá, podle mého názoru, postavení vězně jako méněcenné lidské bytosti, rozeslalo velitelství SVS vězeňským zařízením v ČSR na počátku roku 1951: *Ve vězeňských ústavech, ve kterých se ve větším měřítku provádí čištění bramborů elektrickými škrabačkami, přichází na zmar škrob, který se odplavuje do odpadních rour. Účelným zařízením lze škrob zachycovati a po vyprání a vysušení používat ho jako přísady do různých pokrmů ve vězeňské kuchyni /do omáček, polévek, pečiva/ a zbytků příměsky použít jako lepidla nebo škrobu na prádlo. V tomto směru učinite vhodná opatření [...] Velitel SVS K. Zaoral v. r.“*

jen uvařených ve vodě. Večer melta, ovesná kaše z vody, politá lžičkou marmelády, zředěné vodou, druhý den totéž, v opačném pořadí.“ V prosinci téhož roku byla Dagmar Šimková převezena do věznice v Českých Budějovicích, kde byla strava kvalitnější. Na jaře 1954 byla transportována do věznice v Písku: „Zde byl také velký hlad. K večeři jsme např. dostaly vložkovou polévku plnou červů.“ Pak přišla na řadu věznice č. 2 na Pankráci: „Zde byl také velký hlad. Měly jsme málo vody, pily jsme vodu ze záchodu. Často jsme dostávaly poloshnilé brambory, ty nám sypaly do umývadel, v nichž jsme se myly.“ Člověk se při čtení těchto řádků nemůže zbavit dojmu, že někdy se lidé vůči sobě chovají hůře než k dobytku. Po svém odsouzení v roce 1954 se Dagmar Šimková ocitla v NPT č. 1 Pardubice.¹⁵⁸

Božena Tomášková v dopise generálnímu tajemníkovi OSN popisuje neustálý pocit hladu ve věznici v Uherském Hradišti. V listopadu 1951 byla poslána k PÚ ve Stičanech u Chrudimi na práci, pro ženy nesmírně náročnou a fyzicky vyčerpávající, v cihelně, kde „stravování vězňů bylo takové, že nakonec po zrušení tohoto oddílu v roce 1953 byla tato záležitost řešena soudem, a i civilní osoby, které se podílely na okrádání kuchyně vězňů, byly odsouzeny. Zvláště na tomto oddíle byly některé podmínky pro politické vězně markantně horší než pro kriminální delikventy“.¹⁵⁹

Podle vzpomínek R. Krásné a J. Zábranové v NPT Pardubice vařili původně vězni-muži.¹⁶⁰ Ženami byli vystřídáni krátce po příchodu prvních transportů s politickými vězeňkyněmi. Kvalita stravy a její nutriční hodnota byly proměnlivé. Paní Růžena Krásná se o ní vyjádřila takto: „Někdy dobrá, někdy ne, ale dalo se říci, že přijatelná.“ Albína Palkosková jako by ji chtěla doplnit: „Mezi jídly měly největší úspěch kroupy s krví. Zbytek od oběda si ženy schovávaly, aby si je pak večer zkonsumovaly studený. Koňský salám patřil k největším lahůdkám – nebýval často. Jinak k večeři kousek margarínu se zavařeninou, jindy kousek taveného sýra. Denní dávka chleba a ke každému jídlu ešus erárního čaje.“¹⁶¹ Velmi cenné služby svou prací na zahradě prokazovaly spoluvězeňkyním Jiři-

158 ► Rambousek, Otakar – Gruber, Ladislav: Zpráva dokumentační komise K 231. Dokumentační komise v exilu, USA 1995, 2. vydání, s. 40.

159 ► NA, f. SSNV – neuspoř., vězeňský osobní spis Boženy Tomáškové, dopis generálnímu tajemníkovi OSN. Její slova o PÚ ve Stičanech potvrzovala i Helena Kučerová.

160 ► Růžena Krásná sama vypráví, že v té době vězni v NPT Pardubice měli hlad. Ale bylo to především z důvodu, že odsouzení muži prostě vařit neuměli a sami žádali, aby byli nahrazeni ženami-vězeňkyněmi, což se následně stalo. Navíc z cukru, jehož byl již tak ve vězení nedostatek, „pálili“ alkohol. To vlastně potvrdila i Jiřina Zábranová – výměnu žen za muže ve vězeňské kuchyni vysvětlovala tím, že si z chlebových kůrek „dělali špiritus“ a dozorcí jim na to přišli. Viz dokument Dřív než bude pozdě natočený 7. 11. 2000 s paní Růženou Krásnou. Osobní archiv paní Růženy Krásné; Zábranová, Jiřina: cit. dílo, s. 292.

161 ► Palkosková-Wiesembergerová, Albína: Tři životy – osudy žen staropražského rodu. Pluto, Praha 1998, s. 320.

na Zábránová a Albína Palkosková. Prosadily, aby část vypěstovaného ovoce a zeleniny z vězeňské zahrady přišla do lágrové kuchyně.¹⁶² I kvůli stravě, která byla donášena na izolovaná oddělení již často studená, vypukla první stávková v květnu 1954. Kritika na „jednostrannou, na bílkoviny, tuky a vitamíny chudou stravu“ se objevila i v dopisech adresovaných generálnímu tajemníkovi OSN na konci června r. 1956.¹⁶³ Veliký posun, co se týče kvality vězeňské stravy, nenastal ani na konci padesátých let, jak dokládají slova prof. Růženy Vackové: *„Toto čekání v rušných frontách je v poslední době odměněno stravou alespoň chutně upravenou, i když ne právě živnou. Dříve byla nechutná, byla jí krmena prasátka proto, že ohrožovala lidské zdraví. Organismus s porušeným neurovegetativním systémem, organismus ve stavu chronické podvýživy, anemický a avitaminosní, ani tato chutná a vydatnější strava neposílí a nepozvedne. Zvláště když ani na vlastní náklad nemám možnost dožít se.“*¹⁶⁴

Růžena Vacková se zde zmiňuje o kantýnách: Ty byly ve vězeňských zařízeních budovány již od podzimu roku 1950. Prvním z důvodů se stalo „zvýhodňování“ pracujících vězňů, kteří své normy plnili na 100 a více procent. Druhým důvodem byla snaha, aby odsouzení část svých vydělaných peněz opět vrátili do systému. Zisky z příjmů kantýn plynuly do resortů, které vězeňský systém v té či oné době jako celek spravovaly. Lágrové peníze měly různou hodnotu od 0,5 až k 500 Kčs ve vězeňském zařízení v Ostrově. V Pardubicích byly většinu času využívány táboremové poukázky v hodnotě daleko skromnější 1–5 korunové. Odsouzené ženy si ze svého kapesného závislého na jejich pracovním výkonu mohly ve vězeňské kantýně v Pardubicích jednou týdně koupit cigarety, pečivo, máslo, některé druhy uzenin, sušenky, cukr, občas nějaké ovoce a zeleninu, a dále dopisní papír a známky, psací potřeby a především potřeby toaletní (mýdlo, zubní kartáček, pastu, mýdlo, dámské vložky apod.)¹⁶⁵ Nákup v kantýně nebyl samozřejmostí. Jen jedním z dalších nástrojů, jak preferovat část odsouzených „přízpůsobivších se“ nárokům, které na ně byly kladeny, a naopak dalším znevýhodňováním těch, kteří se z různých důvodů nemohli, resp. nebyli ochotni, podřídit se.

162 ▶ Zábránová, Jiřina: cit dílo, s. 277–279, 288–291 a jinde. Palkosková-Wiesenbergerová, Albína: *Tři životy – osudy žen staropražského rodu*. Pluto, Praha 1998, s. 320–321, 323, 335 a jinde.

163 ▶ NA, f. SSNV – neuspoř., vězeňský osobní spis Markéty Pavlíčkové, dopis generálnímu tajemníkovi OSN.

164 ▶ NA, f. SSNV – neuspoř., vězeňský osobní spis Růženy Vackové, Dotazník MV (nedat.).

165 ▶ Zemanová, Lenka: *Akce „Hamarskjöld“ – Ženy odsouzené za politické trestné činy v NPT Pardubice*. Diplomová práce. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem 2003, s. 25–26. Palkosková-Wiesenbergerová, Albína: *Tři životy – osudy žen staropražského rodu*. Pluto, Praha 1998, s. 327.

MONOTÓNNOST VĚZEŇSKÉHO ŽIVOTA OČIMA POLITICKÝCH VĚZEŇKYŇ / zdravotnické služby

Není to věc nepodobná otázce stravování. Archivních dokumentů úřední povahy k dané problematice se dochovalo poskrovnu a badatel se především opírá o dochovaná svědectví politických vězňů.

Ve vyšetřovacích věznicích StB byl nárok na zdravotní péči jedním z deklarovaných práv obviněných. Při příchodu měl být podroben vstupní lékařské prohlídce při nejbližší návštěvě lékaře. Pokud to situace vyžadovala, nezbytná ambulantní, popř. odborná vyšetření se měla provádět v nejbližší vězeňské nemocnici. Vězeňští lékaři byli povinni přísně dbát na hospodárnost při léčbě i vydávání léků.¹⁶⁶ V reálu mohla situace vypadat i takto: „*Lékařskou pomoc a službu poskytují vyšetřovancům policejní lékaři, které určuje zdravotní oddělení KV – NB Praha. Pravidelně se střídají jednou týdně. Léky dostávají pouze vězňové, kteří si tyto mohou koupit z vlastních prostředků, tj. za vlastní peníze. Vězňové, kteří peníze nemají, nedostávají žádné léky. Vyskytne-li se vážné onemocnění, mnohdy dlouho trvá, nežli příslušný vyšetřující referent dá souhlas k převozu do vězeňské nemocnice na Pankráci. Stal se případ, že tento souhlas byl dán až za šest dní. Velitel věznice v takovýchto případech je nucen i několikrát se dožadovat o povolení převozu do nemocnice příslušného referenta, nebo orgána stálé služby StB [...].*“¹⁶⁷

Svědectví těch, kteří vyšetřovacími věznicemi StB prošli, působí ještě otřesněji: „*LÉKAŘSKÉ OŠETŘENÍ: Často hlásícím se vyšetřovancům odepřeno, nebo povoleno po urgencích. Léčebné možnosti zprvu ubohé, léčiva typu aspirin – živočišné uhlí, později léčiv všech druhů dostatek. Těhotné ženy řadu let až do slehnutí na kobkách, opakovaně na kobce i rodily, v druhé polovině padesátých let se již dbalo na to, aby byly přemístěny před porodem do vězeňské nemocnice.*“¹⁶⁸ Vlasta Charvátová byla odbyta, když žádala lékařské ošetření po výslechu, při němž byla svým vyšetřovatelem Václavem Peškem fyzicky týrána, následovně: „*[...] je jednodušší, když taková bestie chcípne sama, než aby se jí muselo věšet.*“¹⁶⁹ Dagmar Šimková své zdravotní problémy, na nichž se však výrazně podepsali vyšetřovatelé StB a podmínky vyšetřovací vazby v Českých Budějovicích vylíčila takto: „*Zima v roce 1952 byla mimořádně tuhá, byly jsme na cele, kde vůbec nefungovalo topení. Byla jsem oblečena do plátěných trestaneckých šatů, pantofle bez punčoch. Nemohla jsem tu hroznou zimu vydržet, na*

166 ► Kýr, Aleš: cit. dílo, s. 33.

167 ► AMV, f. 304-57-17, Poměry ve věznici KV – NB Praha 1, Bartolomějská č. 8, 6. 3. 1950.

168 ► Rambousek, Otakar – Gruber, Ladislav: cit. dílo, s. 30. Svědectví vězeňského lékaře MUDr. Václava Provozánka k situaci ve věznici č. 2 v Praze na Pankráci 1948–1960. Jedná se o člověka, který měl mezi vězni výbornou pověst. Vězeňským lékařům věnovala kapitolu Zora Dvořáková ve své knize Z letopisů třetího odboje. Dvořáková, Zora: Z letopisů třídního odboje. Hříbal, Praha 1992.

169 ► NA, f. SSNV – neuspof., vězeňský osobní spis Vlasty Charvátové, Protokol o výpovědi 6. 7. 1956.

zdíků byla jinovatka. Žádala jsem referenta o teplé prádlo, nebo aspoň o povolení pokrývky, do které bych se směla zabalit přes den. Vysmál se mi a řekl, že dostanu, až se přiznám. Následkem hrozných mrazů jsem tak prochladla, že jsem dostala zánět vaječníků a začala jsem hrozně krváčet. Vojenský lékař Dr. Fráně mi napsal povolení na zakoupení tepláků. Referent se tomu zase smál a nákup nepovolil. Asi po 1/2 roce nepřetržitého krvácení jsem byla tak zesláblá, že jsem se jen potácela. Měla jsem také nesnesitelné křeče, ležet jsem ale nesměla. Jednou, když jsem se bolestmi svíjela, mi to lékař povolil, ale dozorce, který tam byl ve funkci zdravotníka, kopal do dveří, musela jsem vstát a chodit. Jednou jsem se u lékaře setkala s věz. lékařem, prof. Dr. Rychlíkem, který tam byl ve výkonu trestu. Znal mě od dětství. Slyšela jsem, jak tiše říkal lékaři, že nutně musím být vyšetřena a léčena, že jsem úplně vykrváčená. Sám byl věhlasný gynekolog, nesměl mě však prohlédnout. Léky, které jsem dostávala, dával mi lékař bez faktické znalosti nálezu. Dr. Fráně napsal mi návrh na vyšetření v civilní nemocnici, referent to ale zase zakázal.“¹⁷⁰

Ve většině věznic lékaři k dispozici nebyli. Např. ve vyšetřovací věznici StB v Praze-Ruzyni začal stálý vězeňský lékař působit až od listopadu r. 1950 (byl jím mezi politickými vězni nechvalně proslulý MUDr. Josef Sommer¹⁷¹). I případné lékařské ošetření záviselo na rozhodnutí vyšetřovatele StB. V mnoha případech se na zdravotní stav vyšetřované osoby nebral ohled a tím se její utrpení dále znásobovalo. Navíc i lékaři byli pod dohledem StB a často ani při dobré vůli nemohli lidem pomoci.

Po příchodu do vězeňského zařízení měl být vězeň nejprve prohlédnut lékařem, který zároveň určil klasifikaci jeho pracovní způsobilosti. Klasifikace A1 znamenala způsobilost pro jakoukoli práci bez omezení. A2 znamenala rovněž jakoukoli práci, ovšem s omezením pro práci v dolech (Tato zdravotní klasifikace se týkala žen, mj. umožňovala práci v zemědělství). Klasifikace B, tzn. snížená pracovní schopnost o 20–40 %: vězeň je schopen vykonávat řemeslnou práci. Vězni se sníženou pracovní schopností o 40–60 % byli zařazeni do skupiny C a mohli vykonávat pouze lehkou fyzickou, popř. kancelářskou práci. Vězňové s klasifikační skupinou D byli práce neschopní. Pracovní způsobilost vězně určoval úřední vězeňský lékař a zařazení vězně do pracovních útvarů se určovalo při nástupu potrestaného k výkonu trestu. Klasifikace vězňů se do uvedených čtyř skupin prováděla od března roku 1951. Lékařská prohlídka se měla pravidelně uskutečňovat dvakrát do roka. V každém NPT měla být k dispozici lékařská ošetřovna, ve které často ordinovali lékaři-vězni pod dohledem lékaře MV.¹⁷²

170 ► Rambousek, Otakar – Gruber, Ladislav: cit. dílo, s. 40.

171 ► Srovnej: Hejl, Vilém: cit. dílo, s. 82.

172 ► Kýr, Aleš: cit. dílo, s. 34.

V roce 1955 vydalo ministerstvo vnitra v rámci služebních knih Směrnice pro zdravotní službu ve věznicích a NPT (NZ-zdrav-I-1 s označením tajné). Tyto Směrnice byly po dlouhých sedmi letech pravděpodobně prvním dokumentem, který jasně definoval mimo jiné základní pojmy (osobní hygiena, hygiena stravování, ubytování, léčebně preventivní péče, preventivní prohlídky) a dále i základní hygienické normy (odstraňování odpadních hmot apod.). Zdravotní klasifikace vězňů byla posuzována následovně: od vězňů schopných prací všeho druhu, zejména v dolech (označ. I.), až po práce neschopné vězně (IV.).

Rovněž NPT č. 1 v Pardubicích měl svou nemocnici. Byla dostavována v době, kdy v tomto pracovním táboře byly politické vězeňkyně umístěny. Jiřina Zábranová na ni vzpomíná poměrně v dobrém: „Nemocnice byla pěkná. Byl tam pokojík pro personál, rentgen, ordinace, čekárna, lékárna a pak asi čtyři místnosti pro pacienty, asi po šesti až osmi lůžkách.“¹⁷³

Na ošetřovně pracovaly lékařky-politické vězeňkyně. Prováděly veškerou lékařskou práci v nápravně pracovním táboře. Po stránce odborné je trvale dozoroval člověk, jenž pro to měl odbornou kvalifikaci – zaměstnanec věznice. Navíc na ošetřovnu nepřetržitě docházeli bachaři, kteří měli službu. Několikrát přišel práci lékařek-vězeňkyň zkontrolovat náčelník věznice, resp. jeho zástupce. Jim šlo především o to, aby se zde vězni nezdržovali déle, než je nezbytně nutné, a aby v nemocniční budově nedocházelo k nepovoleným setkáním odsouzených. Pokud to vyžadoval zdravotní stav vězně, do nemocnice dále docházel úřední lékař, který schvaloval převozy vězňů do jiných nemocničních zařízení, operace vězňů apod.¹⁷⁴

Podobně jako v trestaneckých pracovních táborech při uranových dolech byla práce lékaře-vězně mnohdy sisyfovský úděl. Pro politické vězně se jakákoliv nemoc mohla stát jedním z dalších velkých problémů, které jim ve vězení ztrpčovaly již tak těžký život. Často však náčelník vězeňského zařízení v jejich případě nereflektoval diagnózu stanovenou lékařem-vězněm, odmítl navržený způsob léčení a poslal vězně (vězeňkyni) do práce. Navíc je obviňoval ze simulantství. „Odmítání poskytnout lékařskou pomoc,“ píše Vilém Hejl, „můžeme zařadit mezi zločiny proti lidskosti, a to zločiny z nejčastějších.“¹⁷⁵ Především na

173 ► Zábranová, Jiřina: cit. dílo, s. 316–325. Jiřina Zábranová ve své knize věnovala vzpomínkám na vězeňskou nemocnici i na její personál poměrně dost místa, proto zájemce odkazují na její knihu.

Lenka Zemanová ve své diplomové práci popisuje nemocnici s pokojem pro lékařku, pokojem pro sestry a třemi pětilůžkovými pokoji pro nemocné. Zemanová, Lenka: Akce „Hammarskjöld“ – Ženy odsouzené za politické trestné činy v NPT Pardubice. Diplomová práce. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem 2003, s. 24.

174 ► AMV, personální spis Bohumila Míkovce (1919), Zápis o výpovědi – Hánová Jana. 9. března 1955.

175 ► Hejl, Vilém: cit. dílo, s. 281.

osobě vyšetřujícího referenta StB, náčelníka vězeňského zařízení a jeho suitě, nezáleží na tom, zda se jednalo o pevnou věznicí, její odloučený pracovní útvar nebo nápravně pracovní tábor, závisel další život odsouzeného. Jejich slovo mohlo rozhodnout o dalším (ne)bytí politického vězně:

„9. ledna 1954, velmi nemocná, byla jsem převezena do Prahy na Pankrác. Tam mě přijímal vězeňský lékař Dr. Rusňák. Byla zjištěna TBC kostí, a sice několikaosobný nález. Hlavně pak křížočelní a levá lopatka, kde jsem měla později přes rok otevřený píštěl. Jak sestry, tak vězeňští lékaři se snažili mě zachránit, ovšem na ženské oddělení přišli jen ojedinele, a tak mě viděli pouze na rentgenech. Pamatuji se, že tam byl Dr. Rusňák, Průša, Adámek, Kochan a jiní.

Až skoro po roce mně darovala jedna pacientka cizí lék, prostřednictvím Dr. Průši, který u mě konečně zabral, a začínala jsem se zotavovat. Bylo to ovšem přísně tajné, aby se to nikdo nedověděl. [...] Soud jsem měla 15. října, odsouzena na B, ... roků, na nosítkách. Na nemocnici jsem byla plných 22 měsíců. [...] V roce 1959 jsem se dostala do Pardubic. Byla jsem jako znovu zrozená, neb jsem byla plných 5 roků stále ve věznicí. V Pardubicích mě celkem nijak neléčili. Měla jsem dietu, potom již jen přídavky a pak již jen obyčejnou stravu, neb pí Dr. Holubová všechno zrušila. Zde jsem již také pracovala.“¹⁷⁶

Práce vězeňských lékařů podléhala neustálému omezování. Protože složili Hippokratovu přísahu pomáhat v jakémkoli čase a na jakémkoli místě, samotné je to deprimovalo. Vydávání léků a spotřeba zdravotního materiálu byly neustále ze strany vedení věznic kontrolovány, lékaři nabádáni k šetrnosti, což se opět negativně projevovalo na zdraví vězňů. Navíc se, především v první polovině padesátých let, vyskytoval značný nedostatek léků. V Pardubicích to lékařky-vězeňkyně řešily tím, že odsouzené ženy si měly napsat, aby jim z domova léky, nebo např. koření, jež je mohlo nahradit, poslali. Většinou toto náčelník povolil. Nutno dodat, že i lékaři-vězni podléhali stejným povinnostem jako kterýkoliv jiný vězeň. Pokud se dokázal postavit rozkazu náčelníka, odporoval mu, byl svého postavení zbaven, poslán pracovat jinam, v horším případě na něj čekala korekce. Na druhé straně se i mezi lékaři a lékařkami-vězni našli tací lidé, jimž šlo především o vlastní prospěch.¹⁷⁷

176 ► Rambousek, Otakar – Gruber, Ladislav: cit. dílo, s. 42; vzpomínání Anežky Drašnarové, květen 1968.

177 ► Srov. Dvořáková, Zora: cit. dílo, s. 225–231. Hejl, Vilém: cit. dílo, s. 281–286.

Slovo amnestie je řeckého původu a znamená totéž co amnézie – nepaměť, ztráta paměti, v přeneseném významu prominutí. To znamená, že ten, kdo promíjí, zamýšlí na slovo vina zapomenout. Snad pro všechny vězně patří slovo amnestie k těm nejkouzelnějším.

Pověsti o blížící se amnestii nebyly v čs. vězeňských zařízeních ničím neobvyklým. Jednou za čas se objevovaly, často v souvislosti s určitou politickou událostí doma i v zahraničí (viz červen 1955 a ženevská jednání nejvyšších představitelů světových mocností, kulatá výročí různých událostí, narozenin apod.), mnohdy však i bez jakýchkoliv spojitostí. Byly předmětem tzv. „latrín“.¹⁷⁸ Vězni potřebovali naději. Bez ní bylo vše ještě mnohem těžší.

V roce 1953 se uskutečnila po smrti Stalina v SSSR rozsáhlá amnestie. Jistě by stálo za detailnější srovnání, nakolik tato událost ovlivnila dění v ostatních zemích východního bloku. V květnu roku 1953 bylo z československých vězeňských zařízení propuštěno 15 379 odsouzených.¹⁷⁹ I v průběhu 50. let si mohl odsouzený (popř. jeho příbuzní) podat po odpykání poloviny trestu žádost o podmíněčné propuštění. Stejně probíhalo prominutí zbytku trestu formou individuálních milostí – tedy na základě žádosti, ale mezi politickými vězni se jednalo pouze o malý počet těch, kteří tuto proceduru chtěli podstoupit, nebo udělení milosti mohlo proběhnout naprosto nečekaně.¹⁸⁰

Většina z propuštěných si v prvních okamžicích radosti nad znovuzískanou svobodou neuvědomila, že si s sebou do civilního života přinášejí těžké břímě: přes původní význam slova amnestie jim jejich trest nebyl zrušen, ale čekala je různě dlouhá zkušební lhůta, v níž se nesměli dopustit úmyslného trestného činu. V případě jeho spáchání (pokud měla StB na této osobě zájem,

178 ► Ve vězeňském slangu se tohoto slova používalo pro nějakou neověřenou zprávu, pověst, zvěst apod.

179 ► Petrášová, Ludmila: Vězeňské tábory v Jáchymovských dolech 1949–1961. In: Sborník archivních prací, roč. XLIV., 1994, č. 2.

180 ► NA, f. SSNV – neuspoř., vězeňský osobní spis Marie Jandové, Posudek náčelníka NPT k žádosti o milost, 27. 11. 1956: „[...] *Její chování po dobu výkonu trestu je neukázněné, nerada se podřizuje příkazům, je drzá a celkově její jednání je provokativní jak vůči příslušníkům MV, tak i prokurátorům. Za tato jednání byla několikrát kázeňsky potrestána, avšak náprava u ní nenastává. Prohlašuje, že trestného činu, kterého se dopustila, nelituje, že uložený trest si odpyká celý a že milosti od nikoho nepotřebuje. Politicky je silně zaměřena proti dnešnímu zřízení a v důsledku pobuřování mezi ostatními odsouzenými byla přemístěna na oddělení s přísnějším režimem* [Marie Jandová byla jednou z autorek dopisů generálnímu tajemníkovi OSN, za trest byla přemístěna do věznice č. 2 v Praze na Pankrácí]. *Mimoto je silně nábožensky zaujata. K celkovému vyhodnocení z hlediska výkonu trestu lze říci, že trest neplní svůj účel, a to pro maření všech převýchovných prostředků ze strany odsouzené. Nemá žádný zájem o převýchovu a je přesvědčena o změně státního zřízení a věří ve vítězství západních mocností.*“

Typickým v tomto směru je rovněž postoj hrdiny z Peckova románu Motáky nezvěstnému: „*Marne jsem jim [rodičům] vysvětloval, že o žádnou milost žádat nemohu a nebudu, že se to neslučuje s pojetím cti politického vězně podle nepsaných zákonů lágru, nepochopili to, mentalita mukul jim byla cizí, jakoby z jiného světa.*“ Pecka, Karel: Motáky nezvěstnému. Atlantis, Brno 1990, s. 392.

nebylo problémem nějaké „důkazy“ opatřit) v době zkušební lhůty jim byl k „dobru“ připočten i zbytek trestu předchozího.

Na základě amnestie prezidenta republiky v roce 1955 bylo propuštěno 7 227 osob. U 1 160 odsouzených došlo ke zkrácení trestu. Nutno podotknout, že poměrně rozsáhlé amnestie z let 1953 a 1955 se politických vězňů dotkly spíše okrajově, především zmírněním původního rozsudku. Na amnestii v roce 1953 byli propuštěni např. někteří z účastníků všesokolského sletu z roku 1948, kteří se za svou sokolskou aktivitu stali následně obětí perzekuce StB. Amnestie v roce 1955 se především týkala retribučních vězňů.¹⁸¹ V roce 1956 se uskutečnila amnestie, při níž byli propouštěni přestárlí vězni, těhotné ženy a matky dětí, jejichž věk ještě nedosáhl patnácti let. Avšak tzv. „nebezpečných protistátních zločinců“ se tato amnestie netýkala vůbec. Svou roli jistě stále sehrávaly strach a obava komunistického režimu z lidí, jejichž jména z podvědomí obyvatelstva doposud zcela nevymizela.¹⁸²

Vyrovnávání se s dědictvím stalinismu v Československu probíhalo pomaleji, komplikovaněji a nedosáhlo takové intenzity jako v sousedních zemích. Navíc Komunistická strana Československa – především její nejvyšší funkcionáři – se danou problematikou báli zabývat v celé její šíři. Ať již z důvodu vlastního podílu na politických procesech a jejich nezákonnostech, možného zpochybnění vůdčí role K. Gottwalda, nebo z obavy o udržení vlastních mocenských pozic atd. V roce 1957 se nejlivnější osobou ve státě stal Antonín Novotný.¹⁸³

Ve druhé polovině 50. let a na počátku 60. let se poměrně dařilo udržet zdání stabilizované situace v oblasti národního hospodářství. KSČ se postupně podařilo vyřešit sociální problémy z minulosti. Rostla životní úroveň většíny obyvatel, dospívala generace, jež považovala lidově demokratický stát v čele s komunistickou stranou za něco daného. Ale i samotná KSČ se poučila z minulosti a neopakovala chyby z počátečního období svého vládnutí.¹⁸⁴

Snaha demonstrovat úspěchy socialistického zřízení se projevila ve dvou událostech roku 1960. Novou ústavou a v ní zakotvenou vedoucí rolí KSČ ve státě i změnou názvu státu z Československé republiky na Československou socialistickou republiku (ČSSR) bylo oficiálně vyhlášeno vítězství socialismu v čs. státě. U příležitosti 15. výročí osvobození Československa vyhlásil prezident republiky Antonín Novotný rozsáhlou amnestii. Ta se týkala 5 319 lidí z cel-

181 ► Staněk, Tomáš: cit. dílo, s. 153.

182 ► Např. Libuši Bulínovou čekal doma jedenáctiletý syn, na což si rovněž stěžovala ve svém dopise generálnímu tajemníkovi OSN. Propuštěna nebyla ani Fráňa Zeminová (1882) a mnoho dalších.

183 ► Pro komunistický režim je charakteristickým znakem, že se tak dělo při neexistenci ústavních norem, které by v případě zneužití pravomocí plnily roli ústavní pojistky.

184 ► O hospodářské a politické situaci z přelomu 50. a 60. let viz Kaplan, Karel: Kořeny československé reformy I, II. Doplněk, Brno 2000 a 2002.

kem 8 708 obětí politických procesů, dosud se nacházejících v čs. věznicích a NPT, a také 5 600 z celkem 23 023 odsouzených za kriminální trestné činy. Součástí amnestie bylo i prominutí vedlejších trestů u odsouzených, kteří byli propuštěni z výkonu trestu před rokem 1960.¹⁸⁵

Počet uvězněných žen v NPT č. 1 Pardubice těsně před amnestií abnormálně vzrostl a pohyboval se až kolem 1 200 žen.¹⁸⁶ Pravděpodobně to bylo z důvodu zjednodušení organizace amnestie a s ní spojené administrativy. O zařazení odsouzených do připravované amnestie rozhodovaly komise na krajských úrovních ve složení: zástupce krajského soudu, zástupce krajské správy MV pro operativu a zástupce krajského prokurátora. V průběhu března roku 1960 měly za úkol přezkoumat všechny osobní spisy odsouzených a na základě rozsudků, výpisů z rejstříku trestů a informací o chování odsouzeného ve výkonu trestu rozhodnout, na které vězně se

- a) amnestie vztahuje,
- b) amnestie nevztahuje.¹⁸⁷

185 ► Kaplan, Karel: Kořeny československé reformy II, cit. dílo, s. 42. Jaroslav Cuhra uvádí ve své práci počet 5 601 propuštěných politických vězňů. Shoduje se s Karlem Kaplanem v počtu 2 985 obětí politických procesů, které nebyly do amnestie v roce 1960 zařazeny. Cuhra, Jaroslav: Příběh „procesu s ilegální křesťansko-demokratickou stranou“ z roku 1961. Diplomová práce, FF UK, Praha 1995, s. 21. Oba dva autoři rovněž provedli stručný rozbor jednotlivých článků textu vyhlašujícího amnestii.

186 ► Šimková, Dagmar: cit. dílo, s. 82: „Bylo to před velkou amnestií. Denně přijížděly autobusy plné žen z různých končin. Ve skladě se v noci svítilo, a ty, které měly zprávy z první ruky, tvrdily, že tam v noci žehli civil, dozorcí byli nevrlí, zlepšilo se jídlo a zvýšil se počet brigád, naplnily se korekce a v rozhlase vyhrávala budovatelská hudba a každému bylo jasné, že se něco bude dít. Nové ženy byly několik dní izolovány ve sklěpě.“

187 ► NA, f. SSVN – neuspoř., vězeňský osobní spis Antonie Kleinerové, Hodnocení provedené komisí v NPT č. 1 Pardubice ze dne 10. 2. 1960 k č. j. NZ/1-448/10-60: „[...] Ods. Antonie Kleinerová pochází z dělnické rodiny ze tří sourozenců. Absolvovala středoškolské vzdělání s maturitou a 4 semestry Filozofické fakulty. Provádala se za inženýra, který byl v roce 1942 popraven v koncentračním táboře. Sama byla v okupaci rovněž vězněna gestapem. Je bezdětná, o nikoho se nestará. V době zatčení [8. 11. 1949] pracovala jako sociální tajemnice SNR [Svaz národní revoluce] a byla poslankyní ÚNS [Ústavodárné národní shromáždění] za stranu národně socialistickou. Před dodáním do zdejšího NPT prošla jmenovaná několika pracovními útvary. V březnu 1952 byla dodána do zdejšího NPT a do práce byla zařazena na švadlárnu, potom pracovala na pletárně a opět na švadlárně. Od prosince roku 1958 pracuje na dílně „bižuterie“, až do současné doby. Pokud pracovala na švadlárně, byly její výkony poměrně dobré, neb normu plnila v průměru na 100 % a někdy se jí podařilo normu i překročit. V současné době na pracovišti „bižuterie“ plní však normu sotva na 70 %. Lze říci, že nemá zájem o zlepšování svých výkonů a že dělá jen tolik, kolik musí. Jiných vážnějších nedostatků v práci nemá. Celková její pracovní morálka je jen průměrná. Do soutěže, která na dílnách probíhá, se nezapojila, neb to odporuje jejímu přesvědčení. Jedná se o reakční živel s typicky reakčními názory, která si společnost vyhledává jen mezi odsouzenými stejného ražení, jako je sama. Obklopuje se reakcí, kde se v plné míře snaží uplatnit svůj vliv. Skrytě se snaží působit na ty odsouzené, které do soutěže vstoupily, a tak narušovat morálku kolektivu. V době výkonu trestu byla jedenkrát potrestána za neuposlechnutí rozkazu náčelníka útvaru, ale to již v roce 1954. [...] Povahy je tiché, avšak zatvrzelé. V kolektivu odsouzených se dobře snaší. Svoji trestnou činnost se snaží zlehčovat a její postoj k dnešnímu zřízení je nepřiznivý. [...]“

Případy, kde se komise neshodla na jednoznačném závěru, byly podstoupeny k posouzení tzv. ústřední komisi na ministerstvu spravedlnosti.¹⁸⁸

Z celkového počtu 420 politických vězeňkyň z NPT č. 1 Pardubice jich bylo v květnových dnech na svobodu propuštěno 344.¹⁸⁹ Pro politické vězněženy (ale nejen pro ně, platí to i pro muže), které za mřížemi strávily mnoho let, se radost ze znovu nabyté svobody mísila se smutkem i obavou. Československý stát a lidé v něm žijící se změnili: „*Alču nikdo nečeká. Jde sama po nástupišti. Pak stojí před nádražím, které se nyní jmenuje Praha Střed, na kraji chodníku. U nohou jí leží lágrový papírový kufr. Rozvažuje. Nemá totiž, kam jít. S otcem odešel i její domov. Nejbližší příbuzní žijí na venkově. Ona ale patří do Prahy. Zde musí také vyřizovat formality, které přináší návrat. [...] Je nejistá. Bojí se vstoupit do jízdni dráhy, bojí se jedoucích tramvají, svištěcí auta ji děsí. Dlouho otáčí. Pak vstoupí váhavě do jízdni dráhy a přechází na druhou stranu. [...] Jí málo a opatrně – není zvyklá spát tak měkce. V hlavě má chaos. Co bude vlastně dělat? Bude vůbec někde bydlet? Dostane práci. Z čeho bude živa? Ví jen jedno, že zítra půjde na hřbitov, za tatínkem a za manželem...*“¹⁹⁰

Z amnestie zde bylo vyřazeno 76 „protistátních“ žen. Byly to aktivní účastnice řady kolektivních i osobních protestů, ženy-bojovnice, které v očích komunistického režimu by jej mohly dále ohrožovat a které se odmítaly smířit s rolemi, jež měly sehrát za ostatními dráty pod režijním vedením KSČ. Jejich rodinám neuskutečněná amnestie přinesla opětovnou bolest a zklamání. Pro tyto statečné ženy znamenalo další věznění v kolektivu vražedkyň, kriminálnic a prostitutek novou trýzeň. Vězeňský způsob života se jim ještě více odcihoval, nerozuměly mu a byl jen dalším potvrzením o neschopnosti totalitního systému věci řešit.

Amnestie z roku 1960 byla opožděnou reakcí na první fázi procesu destalinizace z roku 1956. Konzervativní komunistické vedení se tak pokusilo o odstranění svých hříchů minulosti tichou cestou. Obětím politických procesů se nedostalo žádné rehabilitace, jež by z nich sejmula označení viníka. Spíše se jednalo o jednostranné gesto dobré vůle, které umožnilo propustit neprávem odsouzené (zdaleka ne všechny) na svobodu. Ale u veřejnosti a úřadů s sebou dále nesli osudové znamení zločince. Jakékoli (ne)vědomé „porušení“ socialistických zákonů pro ně mohlo znamenat návrat za mříže. Mimo jiné např. v případech Antonie Svobodové, Heleny Kučerové, Ludmily Tučné a Milady Rumerskirchové se tento zlý sen proměnil ve skutečnost. „*Návrat do vězení znamenal*

188 ► Právě ona rozhodla přes nedoporučující posudek krajské komise o propuštění Fráni Zemínové, a naopak potvrdila nedoporučující rozhodnutí komise např. Růženy Vackové.

189 ► Zemanová, Lenka: Akce „Hammar skjöld“ – Ženy odsouzené za politické trestné činy v NPT Pardubice. Diplomová práce. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem 2003, s. 31.

190 ► Palkosková-Wiesembergerová, Albína: Tři životy – osudy žen staropražského rodu. Pluto, Praha 1998, s. 360.

psychickou ránu, jejíž tíhu si dovede málokdo představit. Vězení pro ně nyní znamenalo horší úděl než pro ty, kteří jeho brány neopustili celé desetiletí.“ Helena Kučerová se již svobody nedočkala. Zemřela v lednu roku 1966.¹⁹¹

191 ► Jmenované ženy (jako i další lidé) se stali oběťmi provokací StB. Cuhra, Jaroslav: cit. dílo, s. 114.

NESNESITELNÁ TÍŽE BYTÍ ZA MŘÍŽEMI

„Po amnestii se nám pardubický lágr tak zhnusil, že jsme si toužebně přály být převezené někam jinam. Kamkoliv. Všechno by bylo lepší než tahle smrdutá, stojatá voda. Není nic horšího pro vězně, když se nic neděje.“

Takto první dny v pardubickém nápravně pracovním táboře po květnové amnestii v roce 1960 popisuje ve své knize Byly jsme tam taky Dagmar Šimková. Z několika set politických vězeňkyň jich zde zůstalo pouze několik desítek. Na místo nich přišla lidská spodina. Zlodějky a podvodnice různého kalibru, ženy souzené za příživnictví, vandalismus, prostitutky, z nichž byla řada pologramotných. Jejich tresty se pohybovaly v řádu několika měsíců, nanejvýš několika roků. Byly promíchány se ženami, které za své „protistátní zločiny“ prožívaly za mřížemi sedmý, osmý, desátý či jedenáctý rok. Vězeňský život se rychle vulgarizoval. Nejen politické vězeňkyně, ale i vedení NPT a jednotliví dozorcí jsou svědky velkého nárůstu lesbických vztahů.¹⁹²

Dagmar Šimková si všimla ještě jedné zajímavé věci: podle jejího názoru se změnilo chování bachařů vůči politickým: *„Dozorcí nás vzali na milost. Byli téměř laskaví. I oni nostalgicky vzpomínali na ty časy, kdy v lágru byly jen politické a stálá ideologická corrida, při níž se nikdo nevěšel, nepral a nesmilnil. Rozptýlili nás [politické vězeňkyně] na všechny dílny, abychom se uprostřed ječícího davu v zájmu vlastního přežití pokoušely aspoň na chvíli nějak udržet klid a pořádek.“*¹⁹³

Několikrát jsem se již problému dotkl: v celé své nahotě se ukázalo, do jaké míry se neřešený problém může vyhrotit, pokud totalitní režim odmítá uznat a vtělit do svého právního řádu statut politického vězně, resp. uznat jeho práva. V dané souvislosti je nutné upozornit ještě na jednu věc, jež se přímo netýká problému pojmu politický vězeň, avšak úzce souvisí s tím, jak zásad-

192 ► Srovnej: Kapitola Vztahy mezi jednotlivými skupinami vězeňkyň AMV, f. A5, inv. j. 476. Že se vůbec nejednalo o marginální věc, o tom svědčí i předkládané návrhy na odívání odsouzených žen a jejich některá pozoruhodná zdůvodnění tehdejším náměstkem MV plk. Jindřichem Kotalem v říjnu roku 1964: „[...] Současný stav je takový, že v podstatě není mezi oděvy mužů a žen ve výkonu trestu rozdílů. Ať se týká oděvů, spodního prádla anebo obuvi. [...] Domnívám se, že žena zůstane ženou i ve výkonu trestu, tzn. že má mnohem větší nároky na hygienu, vhodnost a účelnost oblékání, na vkus apod. [sic!] Při dotazech, jaké jsou důvody, že se držíme starých předpisů, je vysvětlováno, že na tyto okolnosti byli příslušnými funkcionáři již upozorňováni dříve, že se to však odbývá tím, že vkusné odívání by vedlo k rozšiřování homosexuality a dosavadní způsob, např. při eventuálním útěku, znesnadňuje pohyb mimo tábor, tedy je to jakási prevence proti útěkům [!]. Že jde o zastaralé a nesprávné názory, svědčí to, že již za dnešního stavu bují homosexualita mezi ženami, a dále, že útěky žen jsou zcela ojedinělé, nehledě k tomu, že každý útekář má především snahu získat co nejrychleji civilní součástky jakýmkoliv způsobem. [...]“

Ve svých dopisech se nad tímto stavem zamýšlí i prof. Růžena Vacková. Srovnej: Gjuríčová, Adéla: cit. dílo, s. 306.

193 ► Šimková, Dagmar: cit. dílo, s. 94. Je těžké zjistit, zda se jednalo o jedince, či to D. Šimková myslela obecně. Na druhé straně si prof. Vacková v dopise náměstkovi MV stěžuje na chování dozorců.

ním způsobem se čs. vězeňství odklonilo od demokratických právních norem od konce čtyřicátých let dvacátého století.

V návaznosti na Všeobecnou deklaraci lidských práv schválenou 10. prosince 1948 Valným shromážděním OSN byl na prvním kongresu OSN o prevenci, zločinnosti a zacházení s pachateli, který se konal v Ženevě v roce 1955, projednáván a přijat text Souboru pravidel pro zacházení s vězni. V roce 1957 jej schválila a vydala Hospodářská a sociální rada OSN jako Standardní minimální pravidla pro zacházení s vězni.¹⁹⁴ V Československu byl tento dokument znám pouze úzkému okruhu odborníků a veřejně poprvé publikován až v roce 1969.

Podle textu dokumentu neměla existovat žádná diskriminace „z důvodů rasových, barvi pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného přesvědčení, nacionálního nebo sociálního původu, majetkového nebo rodinného postavení“. Dokument naopak doporučoval respektovat náboženské vyznání a morální příkazy skupiny, k níž vězeň náležel (článek 6). V jednotlivých vězeňských zařízeních měly být vytvořeny různé kategorie vězňů, které braly v úvahu věk, rejstřík trestů, právní důvod uvěznění apod. (čl. 8). Jednoznačně se preferovalo, aby vězeň obýval celu nebo místnost v noci sám (čl. 9). Ubytování vězňů mělo odpovídat základním požadavkům na zdraví, v potaz měly být vzaty klimatické podmínky, minimální podlažní plocha, osvětlení, topení a ventilace, adekvátní hygienické zařízení atd. (čl. 10–13). Vězeň měl každý den dostávat potravu nutriční hodnoty adekvátní pro zachování zdraví a síly (čl. 20). Potrestaní měli mít k dispozici kvalifikovaného lékařského pracovníka se znalostmi z oboru psychiatrie, který by pečoval o fyzické a duševní zdraví vězně (čl. 22–26).

Dokument doporučoval takové vybavení knihoven, jež by uspokojilo všechny kategorie odsouzených. Jako z jiného světa by zněl vězni v československých vězeňských zařízeních v 50. letech čl. 42 o uspokojování potřeb náboženského života návštěvou bohoslužeb pořádaných ve vězení, knihami o náboženských obřadech a o učení jeho církve. Vězeňský personál měl mít odpovídající vzdělání a inteligenci a měl dobře působit na vězně (čl. 47–48). Uvězněním, tj. izolací od okolního světa, ztratil odsouzený právo na sebeurčení. Vězeňský řád nesměl dále zhoršovat postavení vězně plynoucí ze ztráty svobody, s výjimkou situace, kdy to souviselo s udržením kázně. Zakázány byly všechny kruté, nelidské nebo ponižující tresty a potrestání umístěním v temné cele. Pokud lékař vězně neprohlédl, vězeň nesměl být trestán tuhým vězením nebo omezením jídla, zakázáno bylo používat pouta, řetězy, železka, svěrací kazajky apod. (čl. 31–33).

194 ► Kýr, Aleš: cit. dílo, s. 7. Text dokumentu byl otištěn in: Bajcura, Lubomír: Nástin periodizace dějin vězeňství v českých zemích v letech 1945–1969. In: České vězeňství, roč. VI., 1999, č. 2–3, s. 71–83.

Duch těchto standardních minimálních pravidel byl v naprostém protikladu k ideologicky pojmávanému výkonu trestu odnětí svobody v Československu. Můžeme jej vnímat jako takový „lakmusový papírek“ – „Humanizace vězeňství je součástí celkové humanizace společnosti.“ V průběhu šedesátých let, kdy nejen v celé české a slovenské společnosti lze hovořit o „uvolnění atmosféry“, ale kdy dochází rovněž k liberalizaci československého vězeňského systému,¹⁹⁵ život politických vězňů, v daném případě vězeňkyň, souzených v době největšího komunistického teroru, vypovídá o něčem jiném. O tom svědčí již jednou obsáhle citovaný dopis prof. Růženy Vackové náměstkovi MV plk. Jindřichu Kotalovi z února 1961:

„[...] Z nesourodého nakupeného soužití mladých a velmi starých, a to v množství, z nakupení zavšivených s přecivilizovanými, divošek, cikánek a děvčat s nároky a zvyklostmi velkoměst, maloměstek a žen velkého světa, stařen kořistnic a bezmocných stařenek vzniká prostředí konfliktů chtěných i nechtěných. A to i ze strany velitelství.“

Růžena Vacková poukazuje na absurdní situace, kdy jsou „nové metody nápravy“ aplikovány na ně: *„Dovolte mi ještě něco o nás, o malé menšině politických vězeňkyň, které po řadě let ve vězení topí se v tom přívalu a trpí mnohonásobně proměnlivými opatřeními a měnlivostí organizace. Víte, že problém této skupiny vězňů není v poměru k pořádku a práci. A teď jsou na nás aplikovány všechny nové metody nápravy, které jsou snad účelné pro jiné skupiny členek NPT, jistě většina nás chápe, že tato disciplína je nutná. Jsou příslušníci, kteří nevidí svou rozkoš v tom, právě vůči nám starým, politickým vězeňkám, zvláště zdůrazňovat nový tón. Jsou však i takoví, kteří v rámci předpisů [nečitelné] své zlomyslnosti. Je to ovšem maličkost, ale někdy člověka zmáhá být ustavičně velkorysý. Jde o věc zásadní, nikdy totiž nebylo zásadně vyjasněno naše právní postavení. A proto ani cíl „nápravy“! Chovala jsem se slušně podle požadavků na slušné chování, které je uplatňováno na skupinu kriminálních případů. A přece jsem byla třikrát v několikadenní korekci z důvodů, které mi dodnes nejsou známy. Nepočítám korekce za absenci, nedělní, nebo za hladovku apod., které jsem přijímala a podřizuji se jim dobrovolně. Každá společnost má své předpisy a svůj pořádek – jsem vězňem, přijímám pořádek vězně.“*

Prof. Vacková svůj dopis zakončuje otázkou, na kterou ale odpověď nedostane: *„A tu jsem chtěla Vám, vážený pane náměstkovi, položit také otázku, zda má být vystaven ustavičným /a ostatně mnohdy zbytečným/ konfliktům vězeň, který jako já nemůže vyznávat, co vyznává Vaše doktrína, nemůže poznávat, jak poznává komunista, nemůže milovat, co Vy milujete, hodnotit, co hodnotíte. Tomuto rozporu např. v mém případě neodstranitelnému, protože dozríváním stojím tam, kde stojím, odpomáhá k humanistickým a humánním soustavám statut po-*

litických vězňů v určité společenské aplikaci. Kdykoli jsem o tom hovořila, zdá se mi, že zdvořile a taktně, byla jsem v zápětí nějak trestána, pod jinou záminkou.[...]“¹⁹⁶

Článek číslo jedenáct Řádu pro výkon trestu odnětí svobody z r. 1961 stanovoval základní kategorie odsouzených stále podle třídní charakteristiky a s přihlédnutím k spáchanému trestnému činu dělil vězně do tří diferenačních skupin:

A: odsouzení z řad dělníků, družstevních rolníků, soukromě hospodařících malých a středních rolníků, pracující inteligence, ostatních pracujících a „maloburžoazie“

B: odsouzení z řad „třídních nepřátel“ a jejich přísluhovačů, dále agenti nepřátelských rozvědek, vedoucí „ilegálních skupin“ a iniciátoři závažné protistátní trestné činnosti

C: odsouzení z řad protispolečenských parazitních žvlů¹⁹⁷

Narízením ministra vnitra č. 17/1962, článkem sedmáct byl služební předpis v písmenu B zcela změněn: „*Odsouzení z řad třídních nepřátel a jejich přísluhovačů a osoby bez ohledu na třídní charakteristiku, které jsou odsouzeny za trestné činy proti republice uvedené v § 62 tr. zákona.*“¹⁹⁸

Podle L. Bajcury při této formulaci z roku 1962 již „**převažovala kriminologická kritéria nad třídními**“ [zvýrazněno L. Bajcurou]. Tato proklamovaná změna však, domnívám se, v praxi stále narážela na zaběhnuté stereotypy, metody a zvyky, především ve vztahu k politickým vězňům. Situace se pro ně stávala problematictější ještě v jedné věci: mnohonásobně se zmenšil jejich počet, stali se více „neviditelnými“ ve veliké mase jiných odsouzených. Různé „excesy“ ze strany vedení i odsouzených bylo o to těžší dokazovat. Stále se vyskytují projevy násilí, neúměrné tresty (viz případ prof. Vackové), špatné ubytování a strava. O tom, jak „těžké“ bylo zbavit se ideologického nánosu v podobě proklamované „teorie třídního boje“ z let padesátých, nadále svědčil i používaný jazyk:

196 ► NA, f. SSVN – neuspoř., vězeňský osobní spis Růženy Vackové, dopis náměstkovi MV ze dne 16. 2. 1961. Domnívám se, že rovněž tento dopis zůstal, podobně jako mnoho dalších, neodeslán. Slova prof. Vackové je možné doplnit Dagmar Šimkovou, když popisuje režim věznic v Opavě, kam byly politické vězeňkyně z Pardubic transportovány: „*Za pár dní jsme se dověděly, že rozkazem ministerstva vnitra jsme uznány za nenapravitelné zločinnice a přeřazené do třetí kategorie se zvlášť přísným režimem. Návštěvy jsou omezené na dvě návštěvy v roce. Naše korespondence je také omezená. Dávky jídla nám budou sníženy na minimum. Dozorkyně jsou udivenější než my. Znovu podmninky vyšetřovací vazby. Šest kroků vpřed na kobce, kde jsme čtyři. Kolem dokola jen mříže a katry. Šedivý prašný dvoreček s půlhodinovou vycházkou. Život se zastavil. Jeden den jako druhý. Bez naděje, bez události, jen stěny a mříže.*“ Šimková, Dagmar: cit. dílo, s. 97–98.

197 ► Bajcura, Lubomír: cit. dílo, s. 44.

198 ► Tamtéž. Pouze pro dokreslení reálné skutečnosti uvedu, že prof. Růžena Vacková zahájila v roce 1966 ve věznicí v Ilavě na Slovensku hladovku „*bez omezení pro neúnosné soužití se spoluvězni a zásadní životní okolnosti vyplývající ze zařazení do třetí skupiny výkonu trestu [tj. mezi odsouzené z řad protispolečenských parazitních žvlů a zvlášť nebezpečné recidivisty]*“.

Úryvek z hodnocení Antonie Svobodové z října r. 1963: „[...] *Po stránce politické je velice vychytralá a mazaná, než aby se nějak zvlášť zevně projevila. Pokud tak učinila, nezúčastňuje se žádných politických přednášek a diskusí. Jako členka a poslankyně za lidovou stranu má na vše svůj vlastní názor, o kterém tvrdí a domnívá se, že je jedině správný. Začne-li někdo na dílně o politických událostech neb věci ve prospěch našeho zřízení a toto vychvaluje, jmenovaná dělá úšklebky a neb se snaží toto vyvrátit tím, že začne hovořit o západní technice a vymoženostech. [...] I když přímo nenadává na dnešní zřízení, je proti němu zaměřena a nesouhlasí s ním. [...] Je neoblíbená u žen, které zde stojí na straně vedení útvaru. Styky udržuje s ženami sobě rovnými, které jsou stejného smýšlení a nenávidí dnešní zřízení, jako je ods. Kučerová, Vacková a jiné, [s nimi] je pak v úzkém přátelském styku. Pokud se týče vystupování a chování, je slušná a ukázněná, i když byla jedenkrát kázeňsky trestána.*

1. 10. 1963 npor. Vrána.“¹⁹⁹

V listopadu roku 1963 jsou politické vězeňkyně převezeny do ÚNZ Opaava. Mezitím jejich počet klesá, jsou propouštěny po odpykání trestu, některé na podmínku. Případ Dagmar Šimkové prý byl „příkladem porušení socialistické zákonnosti“ (sic!). Na svobodu je propuštěna v dubnu roku 1966 na pokraji vyčerpání.²⁰⁰ Prof. Vacková je zařazena mezi „přestárlé“ a po několika týdnech vrácena zpět do Pardubic. V rámci putování po čs. věznicích (muklové tomu

199 ► NA, f. SSNV – neuspoř., vězeňský osobní spis Antonie Svobodové, hodnocení 1. 10. 1963. Spisovatelka a politička Antonie (Nina) Svobodová byla zatčena v prosinci roku 1949, v roce 1950 odsouzena na 15 let, propuštěna na amnestii v květnu r. 1960, avšak v červnu následujícího roku opět StB zatčena a s dalšími v říjnu r. 1961 odsouzena na dva a půl roku. K tomu se samozřejmě připočítal i zbytek trestu předchozího. Její vězeňská křížová cesta vedla přes Prahu a Liberec, Pardubice, Opavu, Ilavu a Ostrov nad Ohří. Nina Svobodová později uvedla, že jí po sjezdu spisovatelů v roce 1956 bylo dovoleno v NPT Pardubice ve volných chvílích psát. Později při jednom z „filcunků“ o tuto literární tvorbu přišla. Při amnestii v roce 1960 jí bylo údajně přislíbeno navrácení těchto věcí. V květnu a červnu roku 1961 po opětovné žádosti A. Svobodové o vydání literárních sešitů proběhla horečná korespondence mezi náčelníkem ÚNZ Pardubice Huňáčkem a náměstkem MV plk. Kotalem, na jejímž základě bylo rozhodnuto věci nevydat z důvodu, že „ve skutečnosti jsou to poznatky o výkonu trestu, které se na některých místech objevují. Tuto činnost neměla ve výkonu trestu nikým povoleno. Jelikož se jedná o bývalou odsouzenou s reakčními názory, zatíženou náboženským fanatismem, nedoporučuji, aby jí byl tento materiál vydán.“ NA, f. SSNV – neuspoř., vězeňský osobní spis Antonie Svobodové. Srovnej: Cuhra, Jaroslav: cit. dílo; Kratochvíl, Antonín: Žalují II. Vrátit slovo umlčeným. Dolmen, Praha 1990, s. 121–128.

200 ► NA, f. SSNV – neuspoř., vězeňský osobní spis Dagmar Šimkové. Citace z neodeslaného dopisu svému advokátu JUDr. Oldřichu Horákovi z ledna r. 1966: „[...] *Vážený pane doktore, budete prosím tak laskav a navštivte mě, jak nejdříve Vám to bude možné. Musím s Vámi nutně mluvit o tom, co by se dalo pro mě udělat, protože v současné době žiji v nesnesitelných podmínkách a za těchto okolností bych zbytek svého trestu nevydržela. Jsem ve velmi špatném zdravotním stavu a prakticky zcela u konce svých fyzických a duševních sil* [v originále podtrženo červeně]. *Budu Vám velice vděčná, budete-li mne moci co nejdříve navštívit. Promiňte mi moji strohou formu, ale píši ve velkém rozčilení, takže nejsem schopná vhodně formulace. [...]*“ Srov. Šimková, Dagmar: cit. dílo, s. 99–100.

říkali akce „Poznej svou vlast“) ji ještě čekala věznice v Ilavě a v Ostrově nad Ohří. Období šedesátých let za mřížemi je pro tyto ženy fyzicky a především psychicky velmi vyčerpávající. Žijí v zamřížovaném světě plném paradoxů. Na jedné straně represe, šikana a ponižování, ale na druhé je možné si ve vězeňské knihovně půjčit Solženicynův *Jeden den Ivana Denisoviče*: „*Vždyť je to o nás! Jak je možné, že lidé čtou takové knihy, a jen pár kroků od nich se děje to, o čem se, nevěřící, dočetli?*“²⁰¹

Přesto odmítají doprošovat se milosti u režimu, který je za mříže poslal. Jsou přesvědčeny, že utrpení za mřížemi má svůj smysl, nejen pro ně, ale především pro lidi venku – je to svobodný projev lidského bytí, volba. Důkaz, že komunistickému režimu se je nepodařilo zlomit, nezmocnit se jejich duše: „[...] *Co jsem dělala a dělám, je pro hodnotu a pro hodnoty, o nichž vím, že jsou potřebné každému člověku ve světě, i když o tom neví. Formy a způsoby jsou různé; kámen úhelný jeden drží každou stavbu, jak víš, můj milý architektku. A pro důkaz a zápas o to mám jenom sebe na tomto světě a neumím a ani nemohu nasazovat nic než sebe. [...]*“²⁰² Téměř v předvečer Pražského jara v roce 1967 pouští vězení prof. Růžena Vacková a Nina Svobodová...

201 ► Šimková, Dagmar: cit. dílo, s. 99.

202 ► Vacková, Růžena: *Ticho s ozvěnami. Dopisy z vězení z let 1952–1967*. Česká křesťanská akademie. Praha 1994, s. 47.

Při psaní textu se mi neustále na mysl vracelo jedno slovo – zlo. Československý vězeňský systém, tak jak byl budovaný po roce 1948, je jedním z konkrétních projevů zla. Pro totalitní komunistický režim, nyní hovořím především o letech 1948–1960, se věznice a pracovní lágry staly jedním z účinných nástrojů teroru proti vlastnímu obyvatelstvu. Pobytem ve vězení byli trestáni lidé z důvodu třídní příslušnosti, názorové odlišnosti, jiného sociálního postavení, náboženského přesvědčení apod. Byly kriminalizovány a politizovány běžné společenské vztahy a jednání.

Vězeňský kolos poměrně dobře splňoval požadavky na něj kladené. Izoloval „nepřátele lidově demokratického zřízení“. Nucenou prací vězňů si na sebe dokázal vydělat, takže „pracující lid“ svou prací nemusel vysokými finančními částkami na „největší zločince“ doplácet. Političtí vězni se stali předmětem další represe a šikany, jejichž cílem bylo jediné: fyzické vyčerpání, destrukce lidské osobnosti a její záhuba. Vězeňské zdi a ostatné dráty jsou němými svědky toho, jakým způsobem může být ponižována lidská důstojnost. „Chovali se k nám jako k dobytku.“

Skrze práci se totalitní režim pokoušel zmocnit člověka, dostat ho na pokraj fyzických sil, duševně ho vyčerpat a následně ovládnout lidské vědomí, uzpůsobit si ho vlastnímu vidění světa. Ale člověk „vydrží víc než kůň“. Bez ohledu na oficiální rétoriku byl pro komunistický režim jejich návrat do občanského života nežádoucí. Vypovídají o něm nejen vysoké tresty, dlouhý pobyt ve vězení, nýbrž i obava a strach komunistů z těchto velikých osobností. Vždyť např. Růžena Vacková, Dagmar Šímková ad. byly z vězení propuštěny až v předvečer „Pražského jara“. A přestože ženy (ale nejen ony) byly nuceny se přizpůsobit ponižujícím životním podmínkám tak, aby přežily, vnitřně je to nezviklalo.

Komunistický režim při užití represivních nástrojů nerozlišoval mezi mužem a ženou. Mučivé výslechy, útrapy, těžká fyzická práce, korekce. Ve vězení není rozdílů. Naopak, žena-dozorkyně se ženou-vězeňkyní může zacházet ještě hůř než muž se ženou: „*Právě jen žena ví, na kterém místě je ta druhá nejvíce zranitelná, ví, jak jí připravit duševní utrpení, vyhmátne její nejbolestivější místo. Muži nejsou tak záluďní, ani nápadití.*“²⁰³

Ale tam, kde je zlo, mělo by být i dobro. Respektive lidé snad umí rozlišovat mezi dobrem a zlem, i když hrůzy dvacátého století mohou vypovídat o něčem jiném. A postavit se zlu je (by mělo být?) lidskou povinností. Mezi jinými to učinily politické vězeňkyně. A tak slovy jednoho talentovaného historika se i uprostřed teroru a násilí „*rodí úžasné příklady sebeobětování, nezištnosti a odvahy, stejně jako odhodlání vzdorovat, zdánlivě nesmyslně.*“²⁰⁴ Takovou

203 ► Palkosková-Wiesenbergerová, Albína: *Tři životy – osudy žen staropražského rodu*. Pluto, Praha 1998, s. 321.

204 ► Cuhra, Jaroslav: „...zda jsme, nebo nejsme“, cit. dílo, s. 40.

mocnou zbraní v ženské věznici v padesátých letech minulého století může být protestní hladovka a také slovo – vyslovené nebo napsané. Není to nesmysl. Jakýkoliv protest proti zlu a bezpráví má smysl v jakékoliv situaci, byť se to může zdát pošetilé. Proto je nutné vědět, co se v minulosti odehrálo, ne pouze znát nějaký úsek a ostatní vymazat. Pokud bych si vypůjčil slova filozofa Karla Kosíka, pak by se nemělo stávat, že budeme sehrávat určité role, o nichž se domníváme, že jsou naprosto nové, ačkoliv pouze opakují něco, co už ve své době bylo pochybné.

Ludmila Balloušová

Hlášení ke kázeňskému řízení		Výsledky předběžného zjištění - pracovní výkon - posoudek, který určuje odměněného ke kázeň- skému řízení.
Základní číslo: 2668	Jméno: Ludmila Balloušová	Umístění: 109
<p><i>Pracovní výkon: odpracovala posloužila ve místě, kde jí bylo přiděleno, práce je byla odvedla s povolením.</i></p>		
<p>Na základě vědního posouzení a dle hlášení číslem: 1856 provedla se zveřejněním jmeny na jednotkách ústředí.</p>		
Dne: 26. 11. 1956	<i>M. Balloušová</i>	podpis toho, kdo určuje ke kázeňskému řízení.

Ludmila Balloušová ► Z hlášení ke kázeňskému řízení

Řízení dne:	ROZHODNUTÍ:	
Důkazní prostředky:	Gd potrestání bylo uprávněno.	na vědomí a k provedení.
Procedura:	Vězeň byl napomenut.	<u>Vraťte!</u>
	Uložení trestu:	Dne
	<i>Pracovní výkon</i>	Nášeřítko:
	<i>podrobně</i>	Nástup trestu:
	<i>pod Balloušová</i>	Konec trestu:
	Zapsal do knihy vězňů pod číslem:	Vraťte po provedení.
		Dne
		Věřitel aměny

Ludmila Balloušová ► Z hlášení ke kázeňskému řízení

Hlášení ke kázeňskému řízení		Výsledky předcházejícího vyloučení: pracovní výkon - porušen.
Základní číslo: 1668	Jméno: Ludmila Umístění: Káznice	Návrh kázeňského trestu od toho, kdo určuje odsouzeného ke kázeňskému řízení.
<p>Padala s potabinami na ulici proti Býla jí dána gaza, aby pro sebe přidala šroubky. Při káznici se pokoušela zpodléhat, že si šroubky zima nadělala z hodnotné gazy, která na, myslí načítání háj. potulkařem</p>		
<p>Na kázeňské vězení musí být nastaveno hlášení Odstředění trestu prováděná se uvedou motivy: 1668 na kázeňské vězení.</p>		
Dne: 28. I. 1958	Ukládá: [Podpis]	Podpis toho, kdo určuje ke kázeňskému řízení: [Podpis]
1958, 01, 28		1256

Ludmila Balloušová ► Z hlášení ke kázeňskému řízení

Řízení čísel:	ROZHODNUTÍ:	
Důkazní prostředky:	Od potrestání bylo upuštěno. Vězeň byl napomenut. Uložení trestu: [Podpis] [Podpis]	na vědomí a k provedení. <u>Vzrušte!</u> Dne Název:
Prostřední:	zapsal do knihy trestů pod číslem: [Podpis]	Nástup trestu: Konec trestu: Vracím po provedení. Dne Volitel směny:

Ludmila Balloušová ► Z hlášení ke kázeňskému řízení

Dne 14.září 1956.

PROŠETŘENÍ STÍŽNOSTI

odsouzené

B a l o u š o v á Ludmila, nar.16.9.1923 v Praze, odsouzená státním soudem v Praze dne 7.5.1950 podle § 1/1c,2 zák.6.231/48 Sb k odnětí svobody na 20 rok

Ke stížnosti v dopisu, který měla odsouzená B a l o u š o v á v úmyslu zaslati generálnímu tajemníku ČSN, byla vyslechnuta dne 5.7.1956. Jmenovaná ve své výpovědi /doklad č.1/ stěžuje si na nezákonné metody vyšetřování a na fyzické násilí, které proti ní bylo použito vyšetřovacími orgány. B a l o u š o v á obviňuje vyšetřující, že v době svého vyšetřování byla nemocná, což hlásila svému referentu. Tento si ji nechal předvéstí do kanceláře, kde ji zpoličkoval, až si o hřenu stolu rozbila rty.

Dále si stěžuje, že při výslechu bylo jí svíceno dvěma reflektory do očí, jak uvádí, až padala do mdlob. Při dalším výslechu postupoval prý vyšetřující tím způsobem, že do své kanceláře v přítomnosti B a l o u š o v é nechal přivéstí jejího snoubence Dr. Pavla K o t á l a. Tohoto posadil na jeden konec stolu a B a l o u š o v o u na druhý. Za přítomnosti dalších dvou orgánů dal obviněným příkaz, aby se navzájem bily dýtkami. Tímto způsobem vynutil prý na snoubenci jmenované, doznání.

Ve spisech, které jsou z vyšetřování případu B a l o u š o v é uloženy v archivu MV bylo zjištěno, že vyšetřováním jmenované se zabýval s. K a r t i n ú, který byl pozhádán o vyjádření /doklad č.2/. S. K a r t i n ú v tomto vyjádření uvedl, že si na jméno B a l o u š o v é nevzpomíná, ale připouští, že jí někdy čas mohl vyslyšet. Rozhodně však odmítá jakákoliv obvinění ze strany B a l o u š o v é.

Čelkou jiné podpisy, ani služební čísla orgánů se ve spisích uložené v archivu LV nenachází a s. KASTINE nemůže uvést kdo dále BALOUŠOVOU vyšetřel, nemůže být k výpovědi BALOUŠOVÉ učiněn patřičný závěr.

Jak však vyplývá z posudku náčelníka NPT č. 1 Pardubice npor. HUŠÁČKA /dodatk. č. 31/, jedná se v případě BALOUŠOVÉ o osobu, která je stále proti lid.dem.zřízení v ČSR nepřátelsky zaměřena. Ve výkonu trestu byla jednou z hlavních organizátorek "hládkovy" a byla celkem 4 x kázeňsky trestána, protože svým chováním ovlivňovala spolu odsouzené. Z těchto důvodů byla přeřazena na izolované oddělení.

Velicež jak sama BALOUŠOVÁ ve svém protokole ze dne 6.7.1956 konstatovala, mluvila o možnostech odeslání dopisu gen.tajemníka OSN a ostatních odsouzených před uskutečnění tohoto činu, lze usuzovat, že jde ze strany BALOUŠOVÉ a i ostatních o předem promyšlenou a organizovanou akci, jak poškubit naše státní zřízení.

Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem navrhuji založit veškerý materiál z prošetření ke spisu odsouzené BALOUŠOVÉ a v případě že by šlo o milost nebo zmírnění trestu brát zřetel při rozhodování na její chování.

Šetření prováděl : *Antonín Štěrba*
npor. ŠTEŘBA Jan

Jan Štěrba
npor. ŠTĚRBA Milošlav

Ministrotas

ad. Kroměřížská 1001 602 00

Pr. Koso.

Plzeň kroměřížská předkládá ministrotas ad. Kroměřížská
a kroměřížská a předkládá kroměřížská ad. Kroměřížská

Neum. gen. taj. Kroměřížská OSN. Doga. Kroměřížská ad. Kroměřížská

Le. Kroměřížská kroměřížská ad. Kroměřížská ad. Kroměřížská

a. Kroměřížská

Kroměřížská. Kroměřížská ad. Kroměřížská

Kroměřížská. Kroměřížská

Kroměřížská, 1. Kroměřížská 1956.

Šku

voj. Klammarschgold

gen. tajemník Organizace spojených národů

t. č. v Praze

Vážený pane generální tajemníku,

ovšemsi Vás nešťastně

v Praze k zjednocení s občany československé republiky, nyní po čtyřech letech a je to má poslední možnost, abych se objevil před Vašimi očima, a musel bych, jako má poslední orgán mezinárodního práva, vstoupit a v nich splatečnými lidovými prostředky a právy se zúčastnit a přispět v své svobodné situaci osobně a s ostatními, kteří je se mnou považují.

Obraťme se k přímému výrazu (zabourání se slobodou, jak bychom to mohli a měli se mít, je to můj a občanův právo člověka k člověku a rozhodem se uplatit pouze život přímou a svobodně člověka a občana, proč byl uzavřen.

Československá vláda nemá právo, se v 1948 by ty ostatní rok a 1948 politické procesy, ve kterých bylo komunisto-
oproti bývalé vládní při vyšetřování politických obětí a udrže-
-ní svatobitních věcí, kteří jsou by by kladeny tyto procesy
- jen jako regist, nové generální tajemníkem právní a politické
- motivy v nich splatečnou, tak i Vypracování přímou obvinění
- ho a exekutivní možnost provládní vyšetřování a udržování
- ho, filosofického a kolektivního či socialistického fungování je ho
- skvělého, proslulého, přesvědčivého a světlého. Převládají tyto, zejména
- skatovnosti představitelů komunistické strany československé,
- jako představitelů státu, navíc s tím se sáhlo, projevovat ho
- - jmenem strany, jako součástí 1) těchto, jak to bylo, zejména k 2)
- učiněným, což se objevil a změnil, kterým se říká jako
- divoce, špionů a poradců atd.

94 - 95 Přílohy

První odmělná kniha: 11. 11. 1955 - když musela pracovat
přímo ve škole, věnovala se tomu, a tím také rozhodla
se aktivněji účastnit pracovního, se kterým její mysl (tělo, mysl)
konečně našla svůj klam. Byla jsem součástí a součástí
tímto procesem, a sduťková podstatě, která se má, je něco, co
má i v procesu fungování, což se raději, než k tomu
soustředila sociálně, tedy, a když se dostane k tomu,
kula, věnuje, ať už se má, se formou, a hlavně, což je to, a
situaci, která se vytváří v číselném, což je to, co má
- vyhl. mlu. list. v r. 1955. Po 11. srpnu, součástí, tedy, což
přítel se li, takže představa, což je to, co má, což je to, co má
přímo, a má, což je to, co má, a má, což je to, co má
metod. což je to, co má, a má, což je to, co má, a má, což je to, co má
aktivněji, což je to, co má, a má, což je to, co má, a má, což je to, co má
součástí, což je to, co má, a má, což je to, co má, a má, což je to, co má
- by, což je to, co má, a má, což je to, co má, a má, což je to, co má
i, což je to, co má, a má, což je to, co má, a má, což je to, co má
a, což je to, což je to, co má, a má, což je to, co má, a má, což je to, co má

Vzhledem k neustálému svazku 11. 11. a k tomu, co má, a má, což je to, co má
a, což je to, co má, a má, což je to, co má, a má, což je to, co má
a, což je to, co má, a má, což je to, co má, a má, což je to, co má
a, což je to, co má, a má, což je to, co má, a má, což je to, co má

Ludmila Balloušová

Prarůžka, 19. října 1956

Monsieur

Le général de division
secrétaire général
de l'ONU.

Prague.

Votre Excellence,

je me permet de vous envoyer un aperçu
au sujet de mon travail et des projets que j'ai sur la possibilité
de suivre. Veuillez remarquer qu'il est écrit en langue tchèque,
mais pendant sept années je n'ai pas eu la possibilité
d'étudier et j'ai publié tout ce que je sais des langues
étrangères.

Veuillez agréer, Monsieur, l'assurance de mes sentiments les
distingués.

Ludmila Balloušová.

Ludmila Balloušová, née le 15.11.1928
à Prague, psychologue, ma formation de
faculté à Prague, d. i. 1950 - Karant. et d.
la tchèque d. i. 1947 à Prague, puis à
la tchèque soviétique à Prague, d. i. 1950
pour le comité de la langue et de la culture
République, d. i. 1944 le comité soviétique
de la langue et de la culture. Pour la langue
tchèque soviétique d. i. 1944 le comité
soviétique de la langue et de la culture
soviétique de la langue et de la culture
soviétique de la langue et de la culture
soviétique de la langue et de la culture

SPRÁVA NÁPRAVNÝCH ZARÍZENÍ

C. 882 - 11129/02-1956.

V PRAZE dne 20. září

105 5

Při odvolání rozhodl vždy toto dle žádosti

K čl. 882 - 013.882/10-1956.

2668

Z d ů v o d ň ě n í
potrestání .

- a/ Odsouzená *Ludmila Balloušová* *19. 9. 1956* ... porušila
pád NEP Parohovic tím, že společně s ostatními 12 odsouzenými
ženami se předem dohodla na napětný dopisem gen. taj. OSN, dopi-
sy si vzájemně mezi sebou posílaly sestavit a obstar dopisů
si byly, takže se dopustila hromadné, organizované provokativ-
ní akce, což příslušné předpisy nedovolují, naneštěstí, k tomu,
že ovým jednáním všech 12 odsouzených hrubě narušila klid
mezi ostatními.
- b/ provokativní jednání spojené s úmyslným hanobením ČSR v zahra-
nicí, kde tato plně potvrdila skutečnost, že odsouzená, jakož
i další i když jak byla snáze, že mají možnost kdykoliv /mají-
li odůvodněné námitky proti porušení zákonnosti v jejích trestní
věci, neodkonně vyšetřovací metodou nab. nedostatkem ve výkonu
trestu a pod./ si písemně stěžovat na příslušné úřady v ČSR,
které jsou kompetentní k vyřízení stížnosti, jak však uvedené
neudělaly, ale naopak úmyslně uvedené skutečnosti adresovaly
v dopisech tajemníka OSN,
- c/ ods. JANDOVÁ, MELLEKOVÁ, BULŤOVÁ, TUHOVÁ, OSARVÁČOVÁ, VADKOVÁ
a PAVLÍČKOVÁ prostředím přímé při výsledku se chovaly drze,
v odpovědích na kladené otázky snižovaly a urážely nebo zákono-
odstředivě a sřizení a vyjadřovaly "Hrdost", že pracovaly proti
ČSR.

Vzhledem ke shora uvedeným skutečnostem je potrestání
odsouzené oprávněné. Veškeré další případné stížnosti do pot-
restání jsou neoprávněné a nebudou brány na zřetel.

Náčelník správy NZ:

šik. Dr. OL. ČEJKA v. r.

Za správnost:

[Signature]

Jeho Excelenci

pau Dag Hammarskjöld
generální tajemník OSN.

Váše Excelenci,

obracím se na Vás s příležitostí Vaší návštěvy
v ČSR, jako na předsolavního organizace, která hájí lidská
práva a svobodu.

Jsem jednou z mnoha uvězněných mladých žen. Byla jsem
zaběhna r. 1949 ve věku 18. let a odsouzena státním soudem
v Praze dne 17. června 1950 podle paragrafu 7/1 a 1/1 na dobu
18. let. V červnu 1953 bylo mně slíbeno, v rámci amnestie pro
mladistvo 8 let, tří let jsem vykonávala v mnoha věznicích
v ČSR. V žádosti z nich nebyl brán ohled na můj
mladistvý věk, neměla jsem možnost dalšího vzdělání
a bylo se mnou brutální, možno říci násilným způsobem
zacházeno. Nemohla jsem být zadržována, je to jediný
možný způsob, jak se mnou, jako mladistvou jednat. Toto
zacházení při mělo být mezi přiměřenou.

Jako příklad uvádím: Byla jsem disciplinárně potrestána za
nězdravé chování za neposlechnutí rozkazu, t. j. odmítl dne
30. května ubíti. Tohoto rozkazu jsem neposlechla, protože
mám TBC plic a v té době jsem byla naprosto fyzicky vy-
čerpána. Tento disciplinární trest sestával z přimůtkou do
luminiscence s betonovou podlahou by topení, stanníku a deht,
nábitného myslivce do košile a bití při mém pokusu o uchová-
ní nejmenšího oděvu. V době luminiscence jsem byla poněkud
od 17. do 26. prosince 1954, kdy jsem byla odvezena do jiné

nějvíce. Inadit bych se měla zmínit o tom, že ti tři u zúčastní-
mí nejsou příslušníci, ale i krajský prokurátor v Pardubicích
p. Goldschmidt. A to je jen jeden příklad z mnoha osobností,
z nichž část mám zaprotokolovanou a které bych mohla jmenovat.
Omezím se pouze na nejznamenavější názvy, kde se s
smysluplným způsobem zacháje: Český národ, Kováčka,
Chandlinský a Pardubice.

Váše Excellence, organizace, jejímiž jste generálním tajemníkem,
si vyžaduje úkol chránit podle Charty OSN lidská práva a
svobodu. Vnímám se všech státních a nevládních na celém
světě. Obracím se proto i já na vás se žádostí, aby jste při-
kládali k tomu, že ne stíháte komu legální země, která byla
vždy proslavena svou kulturou a lidskostí, která se
dávno začala plnit zásady Charty OSN a ne které se
zacháje s mladými lidmi, které se nedopustili žádných krimi-
nálních deliktů a s jejichž jediným zločinem je to, že šli
za ideálním svobodným způsobem, který neodporuje ani tradici
téhle země, ani tomu, co jeho významní představitelé
hlásají.

Věřím, Vaše Excellence, že se zamyslete nad soudy vůči
nám mladých a že v mezích svých možností nám pomůžete,
abychom mohli žít jako jiní mladí lidé na celém světě.

Pro naše pochopení Vám mnohokrát děkuji.

V hluboké úctě

Marie Jandová č. 204
nar. 4. 1. 1931
mým v NPT Pardubice,
prot. Pardubice B/10

À son Excellence

M. Dag Hammarskjöld
Secrétaire Général de l'Organisation O.S.N.
Prague.

Votre Excellence

J'ai recours à vous, à l'occasion de votre visite en Tchécoslovaquie, comme au représentant d'une organisation qui défend les droits humains et la liberté.

Je suis une de ces nombreuses jeunes-femmes qui sont emprisonnées. J'ai été arrêtée en 1949 à l'âge de 18 ans et condamnée par le Tribunal d'Etat à Prague le 17 juin 1950 d'après le paragraphe 5/1 et 7/1 à 18 années de prison. En septembre 1953, dans le cadre de l'amnistie pour la jeunesse, on m'a enlevé 8 ans.

J'ai été dans plusieurs prisons en Tchécoslovaquie. Sans aucune d'elle on n'a pris garde à ma jeunesse, je n'ai eu aucune possibilité d'approfondir mon éducation et on a agi avec moi d'une manière rude, pour ainsi dire force brutale. On n'a jamais cessé de me accentuer que c'est la seule manière d'agir possible avec moi, jeune d'âge que j'étais. Cette manière de traiter devrait être, pour moi, le changement de la manière dont j'avais été élevée.

Comme exemple je mentionne: J'ai été punie disciplinairement dans la prison de Chrudim pour ne pas avoir obéi à un ordre donné, à savoir: porter deux sacs de charbon pesant chacun 30 kg. Je n'avais pas obéi à cet ordre car j'ai une tuberculose des poumons et à cette époque j'étais absolument dépourvue de forces. Ma punition disciplinaire fut la suivante: un sacot noir

avec plancher ou bitou, sans chauffage, sans matelas ni couvertures, j'ai été déshabillée par la force jusqu'à une petite chemise courte et battue lorsque j'essayais de garder les parties de vêtement les plus nécessaires. Dans ledit échot noir j'ai été laissée du 17 jusqu'au 26 Décembre 1951 où j'ai été transférée dans une autre prison. Je devrais peut-être mentionner que parmi ceux qui m'avaient battue n'étaient pas uniquement nos gardiens, mais aussi notre procureur départemental M. Goldschmied. Et ceci n'est qu'un exemple parmi les autres dont j'ai une part mise en protocole et que je pourrais nommer. Je nomme seulement les prisons où on a agi avec moi de manière similaire: Čokij Jičín, Ková Paka, Ehrudim et Pardubice.

Votre Excellence, l'Organisation dont vous êtes secrétaire a pour but de protéger en accord avec la Charte OSN, les droits humains et la liberté. Elle veut protéger les faibles et les opprimés du monde entier. J'ai donc, moi aussi, recours à vous, vous priant de bien vouloir prendre en considération qu'au centre de l'Europe il y a un Etat qui a toujours été célèbre par sa culture et son humanisme, qui a déclaré cérémonieusement qu'il remplira les principes de la Charte. Et que dans cet Etat on agit avec des jeunes-gens n'ayant aucun délit criminel, pour le seul fait qu'ils ont suivi l'idéal de la liberté, d'une manière qui ne correspond ni à la tradition de ce peuple ni à ce que ses représentants actuels proclament. Votre Excellence, je suis persuadée de ce que vous penserez à nos sorts, de nous, jeunes, et que vous nous aiderez dans les limites de vos possibilités à ce qu'on nous permette de vivre comme vivent les autres jeunes-gens du monde entier! Tous remerciant pour votre compréhension j'ai l'honneur de vous présenter, Monsieur, l'expression de ma haute considération.

Marie Jandová 201.

Pauza 23. srpna 1956

Ministerstvo
vnitřních věcí
Praha 22. 8. 1956

Vážení pane plukovníku!

Protestuji proti trestu, který měl být dán za
dopis gen. Zajemnickovi OSN panu Dag Hammarskjöldovi
a to z těchto důvodů:

1. Cožto považala jsem inobaněním cizince legálně
2. Bylo mně s tímto trestem křivdo, že jsem měla možnost stížnosti dělat, což není pravda. Nikdy mě tato možnost nebyla dána
3. Byla jsem stíhána z pomlavení májho lidové demokracieho řízení. Proto čím není tedy trestný jezou disciplinárně a žádala aby byla postavena před soud a byla souzena podle zákona na ochranu republiky. Jednáním k tomu, že jsem nepomlouvala, že jsem pouze uváděla fakta a chtěla jsem pouze informovat o pravém stavu věci.
4. Nikdy jsem s tímto režimem neovycházela a nesouhlasila a nikdy jsem nebyla jako politický režim před organizací, což každý lidská práva a svobody a jistě významně je i náš stát.

V čestě Marie Jandové
2671 mar. 4. 1. 1954 v Praze
odk. Hájůva tondova dle
17 čísla 1950 podle paragrafu
14 a 5/1.

Čauc plu kornika, dovoluji ti rámu také žiště znanil
jsemu skulčímood. Byla jsem ztavena všech nýhod
ale myslím, že není spravedlivé, aby k mř. mne
bylo by další ženy. Byla jsem dána na společnou
celu s oslabenými ženami, které k mř. domu, že
jsem s nimi, nemohou chodit do práce a mají ztíženi
postavení.
Prosím Vás proto, že k se káři moji zářidit, abych
byla úplně izolována, nej škouci mř. trest. Byla
bych Vám velice vděčná.

Děkuji Vám Všecké

Marie Jandová

Ministerstvo vnitra
Správa vyšetřování.

Den 14. září 1956.

PROŠETŘENÍ STÍŽNOSTI

odsouzené

P a v l í č k o v é Markety, nar. 5.6.1922 v Pračaticích, dříve bytem Horní Bpina 72, souzené státním soudem v Praze 30.6.1951 podle § 1/2, 1c, 5/1, 2c, d, z. 3. 231/48 sb. k trestu odnětí svobody na 22 let.

Jmenovaná byla vyslechnuta (4.7.1956 v souvislosti sepsání stížnosti odsouzené gen. tej. OSN [doklad č. 1]). Ve své výpovědi si stěžuje, že jí při vyšetřování v Plzni byla vyšetřujícím a vězněm KALENDŮ, který se vydával za org. Stb a zároveň se vyalechl, vyhrožováno bitím a že vyšetřující používal psychického náleka tím, že měl při výslechu na stole pistoli. Že byl bit vyšetřovatelem SPORKA, který jí nechtěl uvěřit, a vyšetřování SIBOROVÁ a HEŘMAN. Dále, že jí byly předávány rotáky údajně od HEŘMANA, kde jí tento vypráví k výpovědi o jeho činnosti, které však psali organové případ vyšetřující, a že viděla na slavnících, které přela, stopy krve. V další části výpovědi si stěžuje na zacházení v KPT; že byla v září 1953 11 dní v Krakovi, že jí byly zadrženy bezdůvodně dopisy, že měla povoleno návštěvu bez použití aítě, že však při jejím uvolnění musela být se aítí a na zacházení s odsouzenou VAGROVU, které bylo povoleno používat knihy a psací potřeby k vědecké práci, které jí však po dožití nebyly vráceny.

K případu sepsal vyšetřování 258. odb. vyšetřování ES-IV Plzeň s. npon. WAIMMER (doku. 3.2), ve kterém vypráví, že by proti PAVLÍČKOVÉ bylo používáno psychického náleka, vyhrožováno jí bitím a že by se vystěchl zúčastnil vězeň KALENDA. Že repravdivě oznámil i tvzení, že byl bit HEŘMAN, SIBOROVÁ a SPORKA, který PAVLÍČKOVU uvědomoval a že by jmenovaná viděla na slavnících stopy krve. PAVLÍČKOVÁ se sama k trestné činnosti doznavata

a proto jí byla v době vyšetřování poskytnuta výhoda tím, že mohla pracovat. Proti PAVLIČKOVÉ sice bylo použito operativní kombinace pomocí motéka, ale od tohoto způsobu muselo být opatřeno pro neoddržování konspirace ze strany spolupracovníka BOČKA.

K případu bylo dále opatřeno vyjádření náčelníka ONZ Pardubice kpt. KOTYZA /:doklad č. 3:/, ve kterém jmenovaný udává, že v záznamech PAVLIČKOVÉ nejsou údaje o tom, že by byla v r. 1955 v korekci, že dopisy jak si dále stěžuje jí nebyly zadržovány a pokud byla později zbavena na čas výhoš, bylo toto odůvodněno vždy jejím chováním. Kpt. KOTYZA v tomto svém vyjádření vyjádřil tvrzení PAVLIČKOVÉ, že by měla někdy povolenou návštěvu "bez sítě" a odvolává se na rozkazy v kterých jí nebyla nikdy taková výhoda udělena.

Kpt. KOTYZA dále ve svém písemném vyjádření potvrzuje výpověď PAVLIČKOVÉ, že odsouzení VACKOVÉ nebyly vydány věci který jí byly do věznice zaslány a to proto, že šlo o větší množství pláň kostelů, fotografií z náboženského prostředí a knihy v německé řeči, což nebylo možno pro množství a cizojazyčnost zcenzurovat. Psací potřeby o kterých se jmenovaná zmiňuje nebyly vydány VACKOVÉ proto, že je odmítla brát ve částech.

Ze záznamu náčelníka MPT č. 1. v Pardubicích npr. HUŘÁČKA /: doklad č. 4 :/ vyplývá, že PAVLIČKOVÁ má špatné pracovní výkony a své odsouzení označuje za " porušení lidských práv " a nomenává svoji trestnou činnost. Dále je přiložen záznam o korespondenci PAVLIČKOVÉ v době jejího výkonu trestu jakož i o povolených návštěvách. /:doklad č. 5 :/ I tento doklad dokazuje, že stížnost PAVLIČKOVÉ je neopodstatněná.

Z celého prošetřovaného případu je jasné, že obvinění, které PAVLIČKOVÁ vnesla na orgána MČ jsou neopodstatněné, že se jedná o připravovanou provokaci, která spřeovala k oslabení a pomlouvání lidové demokratického zřízení v ČSR.

Navrhuji proto, založit veškerý materiál z prošetření ke spisu jmenované a v případě, že by šlo o mlouci nebo snížení trestu brát zřetel na výše uvoděné skutečnosti.

Šetření prováděl : *projevitel*
npr. TEBL Jan

projevitel
kor. GEREJČEK Miloslav

28.7.1956.

Odbor vyšetřování.

Vyjádření ke způsobu vyšetřování Markéty PAVLIČKOVÉ :

PAVLIČKOVOU vyšetřoval s. REJCHA, který jí² byl na vlastní žádost uvolněn ze služeb MV. S. REJCHA je znám jako orgán, který nepoužíval fyzického násilí.

Není pravda, že by vyšetřovací pracovník PAVLIČKOVÉ vyhrožoval bitím a že by na ní pomocí odjištěné pistole a neb jakýmkoliv apšobem činil jakýkoliv psychický nátlak.

Naopak s PAVLIČKOVOU bylo jednáno při výsleších velmi slušně a taktně vzhledem k tomu, že si značně sákládala na svém vzdělání, na tom, že studovala lékařství. Tato její ješitná a domyšlivá povaha a myšlení byla při výsleších proto takticky v jednáni s ní využívána.

PAVLIČKOVÁ zásedně svoji tr. činnost a činnost společníků doznala. Velmi kajícně se v jednáni vůči orgánům projevovala a rovněž v jednáni byla velmi slušná. Proto jí bylo vyhověno v její žádosti o nějakou práci. PAVLIČKOVÁ ve snaze zkrátit si nějak čas ve vězení chtěla pracovat. Byla ještě před soudem uvolňována na uklid kanceláři, sašovala ve věznici a pod. Taková tehdejší výhoda se udělovala vyšetřovaným velmi zřídka a to jen těm, kteří svoji činnost doznali a svým celkovým ohováním si to zasloužili.

Proti PAVLIČKOVÉ byly prováděny pomocí motáku a spol. BOČKA agenturní kombinace za účelem ověřit její doznání a zjistit další její činnost, hlavně činnost společníků PAVLIČKOVÉ. Spol. BOČEK, který nezachovával zásady konspirace a byl i neupřímný jak bylo později zjištěno, byl pak z další spolupráce vyloučen.

Není však pravdou, že by při výsleších byl přítomen potrestaný MALENDU, který se rovněž nezúčastnil výslechu SPORKY.

MALENDU bude PAVLIČKOVÁ zřejmě znát od STIBOROVÉ u ní² za pomoci spol. MALENDY byla provedena agenturní kombinace a STIBOROVÁ s ním vešla v přísný styk.

Není pravda, že by proti HERMANOVÍ bylo používáno fyzického násilí.

Není pravda, že by SPORKA byl bit za to, že jí při konfrontaci neuvědčil, protože jí uvědoval a každý vyšetřovací pracovník by byl tomu vyšetřovanci, který uvědojuje naopak věščen.

Není pravda, že by STIBOROVÁ dostala palíček a to dokonce takový, že by na tváři "měla vytisknuté prsty na tváři po palíčku".

PAVLIČKOVÁ, HERMAN a SPORKA byli souzeni veřejně - za účasti několika stovek osob. Všichni se kajícně k trestným činům před soudem doznali a v právně slova smyslu děkovali vyšetřovacím pracovníkům za dobré, slušné zacházení s nimi při vyšetřování. O tom můžou být stenografické zápisy u příslušných soudních spisů a můžou to dosvědčit též tehdejší prokurátor státního soudu Dr. HRABÁŠ.

PAVLIČKOVÁ pomlouvá bezpečnost, což dokazuje i nehorázným tvrzením, že na slavných viděla krevní stopy. Tato k podobným "stíženostem" nemá nejmenší příčiny. Od PAVLIČKOVÉ jsme naprosto - tak jak jsme ji znali a jak se projevovala - neočekávali nějakých stížeností. Zřejmě byla ve věznici zkažená typickými nepřátelskými úily a těmito siskána k vykonstruování uvedené stíženosti ve snaze docílit propuštění.

Vypracoval: náč. odboru vyšetřování:
špér. WEININGER

Dok. 3.

Odsouzená P A V L Í Č K O V Á Markéta si v protokolu stěžuje, že někdy v září 1953 byla dána v NPT č.1 Pardubice do korekce a že byla ve stavu nemocném, měla horečky a.t.d. a v korekci jak uvádí byla 11 dnů. K tomuto se není možno vyjádřit a to proto, že v osobním spise takovouto kázenský trest nemá žádný uveden. Náčelník ONZ i náčelník NPT č.1 Pardubice se nemohou taktéž vyjádřit protože zde v té době nebyli.

Pokud se týče dopisů jmenované obdržela v roce 1955 následovně : 27. dubna 1955 byla jmenována potrestána 3 měsíce zastavením výkonu za urážku náčelníka útvaru před odsouzenými a tento trest jí skončil 27. 7.1955.

Dopisy jí došly následovně : 19.8,26.8,30.9,11.10,15.10,10.11,19.11, 1.12,6.12,30.12, sama odeslala dopisy v tomto období následovně : 9.8, 25.8,29.8,2.9,10.9,1.10,6.10,14.10,22.10,28.10,14.11,19.11,25.11,5.12, 10.12,23.12,29.12, 1955. Praxe při vydávání a přijímání dopisů odsouzeným je stejná u všech odsouzených a jmenovaná nemá žádný dopis zadržén závažného obsahu. Nebyl také žádný důvod k tomu, aby dopisy které dostala a byly zanešeny do karty dopisů jí nebyly vydány.

Pokud se týká knih pro odsouzenou VACKOVOU byly povoleny, avšak při rozbalení balíku a knihami bylo zjištěno, že podstatná část těchto knih jsou plány všemožných kostelů v naší republice, dále fotografie obsahu náboženského a dvě knihy psané německy. Z tohoto důvodu jí nebyly závažné věci vydány, jelikož nebylo možno provést jejich censuru a to pro jejich obsáhlost a cizojazyčnost. Nebyly jí vydány ani následující věci jako 60 kusů indiga a větší množství jak volného tak i blokového písemného materiálu a při výdeji byla upozorněna na to, že po zpracování vydaného jí budou poskytnuty potřeby další. Jmenovaná však toto řešení odmítla a proto byla celá zásilka uložena do skladu.

Jmenovaná uvádí, že měla v rozkaze útenou návštěvu bez sítě, což se však nezakládá na pravdě a jak originál tak i opie a návrhem na délku návštěvy je uložena u velitelství NPT č.1 Pardubice, kde její návštěva je určena na dobu 30 minut za sítě.

V září 1955 byla jmenována dána do izolace společně s odsouzenou VACKOVOU, CHLADNOU a TUKOVOU za to, že projevily solidaritu s ostatními odsouzenými kteří zahájili hladovku. Tyto odsouzené zastupovaly izolované oddělení a dvě z nich byly řeholnice. Když byly dávány do izolace bylo jim jasně řečeno, že tam jsou dány pro zahájení hladovky. Bylo jim rovněž sděleno, že jakmile začnou jíst budou dány zpět na izolované oddělení. Nebyl jim vyřknut žádný kázenský trest a po skončení hladovky byly přemístěny na izolované oddělení bez dalších následků.

Náčelník ONZ :
[Signature]
kpt. Kotyza.

110 - 111 Přílohy

svými chudou obráskou, ale i dušovní, poutavostí jeť výjimečnou odli-
šením možností individualitního studia i dušovní práce vůbec a vol-
ných chvílí a v oněch jistě kladných situacích, jaké gajdík v čem vstá-
vím, znamená v tomto případě se svými gajdíkovi alko-
přími organizovanými.

Proto si Vás, vážený pane generální tajemníku, dovoluji za-
prohánět, abyste se vás ujel jako lidé, kteří rukou neschopí být
lidem proto, že nemohli být by práva, spravedlivost a láska

Není budoucnost lézí opravdu se vším rukou a ja-
vím, že jsou to dobré, laskavé pravé věci - takové věci
vždy mají právo a mají lidem.

Co všechno, děkuji Vám a pozdravuji se s klubem
vámi

Markéta Pavlíčková
i. 397, Pardubice B/10

3 Pardubice, dne 29. srpna 1956.

Přílohou je příklad o čem napsala.

Sehr geehrtem Herrn,

Herrn Dag Hammarskjöld,
Generalsekretär der Organisation der Vereinten Nationen,

dzt. Prag.

Absender: die Verantwortliche Markéta Pavličková, geb.
am 5. 6. 1922 in Písek, als Ehefrau der Frau
Mája Dr. Ka. Písek, Absolventin der rechtswissenschaftlichen
Fakultät des Karlsuniversitäts in Prag, verhaftet
am 21. 7. 1950, am 30. 6. 1951 im Mauthausenprozess in Lit-
tau auf Grund des § 1 und 5 des Gesetzes Nr. 231 zum
Schutz des völkisch-demokratischen Regimes in der
Gruppe des Univ. Prof. Dr. Padik (Karlsuniversität
in Prag, Philosophische Fakultät, Lehrstuhl für klas-
sische Archäologie) aus dem Institut der illegalen
Nationalausschüsse zu 22 Jahren schweren Arbeit,
Entziehung der Freiheit und bürgerlichen Rechte,
Konfiskation des Vermögens, für Familien des Partners,
10.000 Kč Geldstrafe, dzt. in Strafkaf. im
Korrekturenschichtlager in Pardubice, No 597,
Postabteilungsabteilung.

In. Janou H. Bizon

Sehr geehrter Herr Generalsekretär,

Bei der Gelegenheit Ihres Besuchs in der Tschechoslowakischen Republik erlaube ich mir an Sie nachstehende höfliche Bitte zu richten: würden Sie die Güte haben und würden mit den Vorstellern des Staates mich unsere Frage, die Frage derjenigen, die für ihre politische Überzeugung und für die aus dieser Überzeugung entstandenen Belikte gegen die Volks-demokratische Regierung verurteilt würden, durchhandeln? für meinen Beitrag füge ich einige Fakten bei.

Ihnen, dem Generalsekretär der OIV, sind gewiss alle Tatsachen bekannt, die im Jahre 1948 zu den Änderungen in der Regierung, so des Regimes in der Tschechoslowakischen Republik führten, ebenso wie die ideologischen Widersprüche, die Stirnzeit in den Volksverbänden sind. Auch ich arbeitete seit September 1948 in der oben erwähnten illegalen Organisation auf Grund meines prinzipiellen Widerstandes gegen das jetzige Regime, der sich keinesfalls gemindert hat. Die Höhe meines Strafe - 22 Jahre, die Paragraphen 1 - Konterrevolution, 5 - Spionage gemäss Gesetz No 334 zum Schutz des Volksdemokratischen Regimes entsprechen überhaupt nicht dem Umfang des Tatbestandes, sind meiner Tat angemessen.

Während meines Strafhaftes - 6 Jahren - erlebte ich die oft Nichterfüllung der Charta der OIV, ebenso wie die Charta der menschlichen Rechte: im Unterwieschenschaft, im Kreisgefängnis im Pilsen und im Verbesserungsarbeitslager im Pardubitz, so ich mich seit 4. 4. 1952 befinde. In politische Überzeugung wird mit dem Reuekrone verwechselt, für z. g. „schlechte Reuekrone“ kommt es zu Repressalien. Mein Beispiel: im Februar 1953 wurde ich ins Trausitz im Pardubitz die Zelleitung zutro go jin. Seit März 1953 arbeitete ich als Medizinerin in der Lagerorganisation, wo auch die

In ganzen 4 Seiten

Männern (Häftlingen) des hiesigen Lagers bekannt würden. Sie keine-
ma, bekamen die Führung, ich besorgte mich nie also von dort. Gestalt
hat man mich am 15. 9. 1953 mit Pleuritis und Bronchitis
und 38°C Fieber in die Klinik eingeliefert, wo man mich 14 Ta-
ge gelassen hat. Aus der Klinik wurde ich herausgeschwin-
gen. Am 13. 11. 1953 wurde im hiesigen Lager eine Sonderabteilung
gegründet - auch, ich würde mit 63 anderen Frauen dorthin
überstellt. Seit 16. 1. 1954 wurden wir aus der Arbeit entlassen,
seit 7. 2. 1954 vom Lager vollkommen isoliert. Infolge dessen
blieben wir ohne Heller sind deshalb selbstverständlich ohne den
notwendigen Kontaktbedürfnisse. Am 19. 4. 1954 wurden wir in den Keller
eingesperrt, der Zutritt zum Klosett wurde uns verweigert, das Ge-
samt würde ganz kalt in die Keller gebracht, obwohl es bei der hie-
sigen Küche einen Feiserraum gibt. Diese unzureichende Be-
heizung führte am 4. 5. 1954 zum Ausbruch eines Hungerstreikes von
63 Frauen. Wir erreichten eine teilweise Verbesserung, doch wir blie-
ben bis Ende März 1955 in den Kellern eingesperrt. Im Sommer
1955 richtete nicht nur ich selbst, sondern mehrere Frauen an
die hiesige Kommandatur die, unseren Rechtsstand betreffende
Anfrage, wobei wir die Rechte politischer Häftlinge forderten
(Gründe: Unmöglichkeit des Studiums oder wissenschaftlichen
Arbeit). Die Antworten, z. B.: „Ihr seid ja erzwungene Arbeiter,
wir sehen euch keinesfalls als politische Häftlinge an“, „Ein
kompetenter Genosse sagt mir, dass wir ein solches Regime schaf-
fen, welches wir wollen werden“, „Das internationale Recht
ist ein Blödsinn.“ Zu dieser Zeit (Sommer 1955) waren die
hiesigen Verhältnisse so untragbar, dass am 11. 9. 1955 ein
Hungerstreik entstand, an dem ca. 500 Frauen teilnahmen.
Ich selbst begann am 12. 9. einen 8-tägigen Hungerstreik als
Protest gegen den inhumanen Rechtsstand, war 10 Tage in
der Klinik. Nach der Rückkehr sandte ich einen schrift-
lichen Bericht, der zugleich eine Anfrage war, den Rechtsan-

4.

wahlableitung beim Ministerium des Innern. Am 6. II. 1955.
teille mir der hiesige Kreisobmann mit, dass man mich in
der Zukunft für solche freche Behauptungen disziplinar
kloffen oder vor das Gericht stellen müsste. In meiner Anfrage
habe ich mich nämlich auf die Mitgliedschaft des Staates
in der OVN und auf seine daraus folgenden Pflichten beru-
fen, sowie auf die ~~Wirkung~~ Nichterfüllung der Charta
der OVN und der Charta der menschlichen Rechte, wobei ich
die erwähnte Anfrage mit Fakten (Aussprüchen und Erg-
nissen) illustriert habe. In den letzten 9 Monaten ha-
ben sich hier die Verhältnisse gebessert.

Sehr geehrter Herr Generalsekretär, ich vernehme
Ihnen die wichtigsten Ereignisse, die ich ableite, chrono-
logisch zu schildern, da ich annehme, dass die Phasen der
Littation der Häftlinge in der Tschechoslowakei, die dem inter-
nationalen Rechts gemäss zu politischen Häftlingen erklärt
werden sollten, charakterisieren könnten. Ich selbst sehe
das Gefängnis nicht nur mit den Augen eines Men-
schen, sondern auch mit den Augen eines Arztes, die
Nichterfüllung der menschlichen Rechte trage ich sehr
schwer, ebenso wie die künstlich aufgerufenen Momente
von Nervenspannung (wobei die Inter ihrer lebenden Konfi-
deranten beteiligt sind), die gedenkliche Niederschlagung,
wie der physischen Seite unseres Wesens infolge Mangel an
Bewegung, frischer Luft und Sonne, einseitigen, un-
weiss, Fett und Vitaminen armer Nahrung,
so der geistigen, infolge dessen, dass hier die Möglich-
keit des individuellen Rückwärts und der wissenschaftlichen
Arbeit genommen wird, wobei, wie auch Phasen, sehr geehr-
ter Herr Generalsekretär, bekannt ist, bei intellektuell
schaffenden und bei intellektuell tätigen Menschen die Verweie-
gerung der Geistesarbeit eine gänzliche Unterdrückung

Im Auftrag H. Böhm

des Organismus bedürftig sind herbeiruft.

Infolge dieser Tatsachen erlaube ich mir, sehr geehrter Herr Generalsekretär, an Sie die höfliche Bitte zu richten, damit Sie sich gütig inszen, die manuskript keine Menschen sein dürfen, da sie nicht ohne Recht, Gerechtigkeit und Gutes leben könnten, annehmen.

Unsere Bittschrift liegt tatsächlich in Ihren Händen und ich weiß, dass es gute, starke und gütige Hände eines Arztes sind - des Arztes, der die Beziehungen zwischen Völkern und zwischen Leuten zu heilen weiß.

Ergebenst, ich bitte Sie, meinen Dank und meine Hochachtung empfangen zu wollen und

zeichne

Markéta Pavlíčková¹
No 344, Pardubice B/10.

Pardubice, den 29. Juni 1956.

Č. MZ/1-119/10-56

Dne 1.2.1956

Krajový soud

odd. 4

Pr o s o d a

K č. 4 M/1/56

Věc: Libuše Bulínová - o milost.

Odsouzená Libuše Bulínová, rozn.č. 46, nar. 10.6.1924 v Ústí, odsouzena rozsudkem státního soudu v Brně ze dne 27.9.1949, č. j. Dr IIb 438/49 pro 5 z.č. 231/48 č. 3. k trestu 15 roků o.č.

Podstata trestu 26.3.1949, celovečerní trestu 22.9.1950, trest ukončen 28.7.1954. Vězba započítána od 28.7.1949 do 4.5.1950. Trest soud nezamítl, dříve netrestána. V ÚPČ 1.1. Pardubice od 8.4.1952. Zdravotní klas. II - bez chorobného nálezu

Odsouzená je dcerou nestátního v. v. č. 3886 po vyhození. Šel byla zvěstována jako úřednice. Má jedno dítě ve věku 10 roků.

Pracovně je zaměstnána na oddělení platárna, kde dosahuje dostal dobrého výkonu. Svěřena práci smlá svěřitě a dobře. Její pracovní morálka je rovněž dobrá. Je zde rutina úvazku, že její pracovní morálka neprovedení a přesvědčení, ale jen proto, aby měla co nejlepší svědění pro sebe a také, aby mohla přispět na svoje dítě.

Ve výkonu trestu je značně nenáročná. Nezájem na své převýchově, ale neopék se stále o její utulovat ve svých dřívějších názorech. Je stále silně zvěstována proti zřízení a snaží se ovlivňovat i ostatní spol odsouzená. Přes to, že sama pracuje dosti dobře nabývá ostateční k zvěstí výkonu a ke špatné práci. Svoje nepřátelské zvěstování nijak nenarývá, vystupuje otevřeně a říká, že se vyjde z trestu, že bude jednat jako před tím. Dala říká, že sama by ani nechtěla být propuštěná když tolik jiných je stále v trestu. O své trestné činnosti říká jako o nějaké povinnosti ke své rodině a národu. Má zájem na tom, aby i její syn byl vychováván v podobném duchu. Stýká se jen s odsouzenými, které jsou stejného zvěstování a svědění. Odsouzenými, které projeví klamný posměch ke zřízení opovrhaje. Po dobu výkonu trestu byla vícekrát kázněnsky trestána pro hrubé porušení řádu. Čte zábavnou literaturu pro zkrácení chvíle. Má svoje dítě občas posílá matce příspěvek na jeho výživu.

Vedení MPT po vyhození odsouzené o s e d o p o r u -
č u j e udělení milosti s ní v nejvyšším rozsahu pro její značné zvěstování a zvěstované chování.

Náčelník MPT: *[Podpis]*

Mr. Dag Hammarskjöld,
Secretary General of the Organization of the United Nations.
Re: Political prisoners in Czechoslovakia.

From: Dagmar Tuřová - N° 567
Citizens' Institution in Lundebice

Pradávěs Jméno 28th 1956.

Sir,

I take liberty to apply to you at the opportunity of your visit of Czechoslovakia on the July 6th 1956. As we have been informed by our daily press the purpose of your esteemed visit of our country is also to deal with some questions regarding the liquidation of the United Nations (article of the "Daily Press" of June 27th).

According to this notice I beg to ask you to kindly take into the kind consideration also the following questions:

By the State court of justice I have been in July 1949 condemned for life (in the year 1955 annulled so that the original sentence was changed for 25 years). At this time I have been old 23 years. Till to the February 1948 I have studied the Philosophical Faculty of Charles University, in the year 1948 I have been from political reasons expelled from the University (by expelling from the University I have been informed that I am expelled on account of my political opinions as well as on account of the fact that as a daughter of a proletarian parent I have deep sympathies for the English nation). I have been condemned as a member of a political group, the main aim of which was to change the despotic democratic regime in Czechoslovakia. There was no legal way to help to the sale of democracy and right in Czechoslovakia after the February 1948 and after the totally no democratic elections in May 1948.

Members of my political group (among them also I myself) have been arrested in May 1948 and having the invocations they have been treated with in a manner which from the view of human rights and human dignity might more be admitted in any country. In more, members of the said group were condemned to the death in November 1948 with executed.

I myself have been arrested in several persons and in April 1952 I have been transported to the institution for women prisoners at Pardubice where I am still imprisoned in the official

State Department

In spite of the fact that high treason and espionage (paragraphs according to them I have been condemned) are matters of a real political character, I have not yet enjoyed the smallest right of political prisoners. Just on contrary!

As a proof that during all my prison I am continuously and in vain protesting against the manner of treating me as a prisoner, I beg to state, here Sir, the following facts:

During the second common Council of the American prisoners at Bucharest on September 1955, I applied for several times to the international right and to the effect of the Organization of the World Nations which has been again in the year 1955 in San Francisco announced by the representatives of Czechoslovakia. I asked also to be heard by the authorized officer for the affairs of the Czechoslovakia at the Organization of the World Nations. And I have been repeatedly told that, that of the treated nation does not concern me because in this State (Czechoslovakia) we are making our visit as we ourselves want. The repeating reason for proclaiming me as a political prisoner was not accepted neither here, nor in the State security investigation department at Bucharest where I have been transferred to the purpose of the investigation with regard to the frontier. The subject of these investigations was "imitation of the frontier" but not the reasons for which the frontier are crossed, although it was just the violating of the principal human rights.

And therefore I take liberty to apply to you Sir with the request to kindly make necessary steps to solve the question of proclaiming of political prisoners, the treating with political prisoners, as well as releasing the political prisoners in the State where democratic ways do not exist more.

As to the rights of political prisoners I wish to remark that I have been treated in prison at Bucharest with insufficient

hygienical installations and our insufficient food. The members of our families were allowed to visit us only once in 3-5 months, the possibility of studies and of books reading, according to the own choice in our very limited (scarcely any) possibility at all). As to the clothing, we always have been obliged to wear a prisoners' one with not any real things (in winter very insufficient). All other necessary means for life, mostly not on the level of human claims, so that such measures through in the health activities for curing of physical diseases made a real problem. In this regard we in the last year made some improvement, but the questions of legal conditions and rights of the political prisoners was not yet been solved.

Regarding the punishment of the so called "not performing the rules" for instance: to lock up the prisoner or to say "good day" to another arrested woman who does not belong to the "dark department" we were punished by assigning the "condition" that we to be arrested in the underground of an old house with not well placed in the house without sufficient fresh air (sometimes on the terrace floor without stream) and at the daily food only milk and water.

In this month I have had an interview of the foreign representatives with one famous scientist Mr. H. Verdy. The same scientist one of his several beliefs that in this state again we have no political prisoners although he himself in the same process admitted that the popular democratic Czechoslovakia has people arrested for high treason and espionage.

I take liberty to inform you, Sir, that the Czechoslovak Republic according to the international laws and to the chart of the Organization of the United Nations has political prisoners and that I myself, (being arrested just the 5th year) belong to the great number of them.

I ask you, Sir, once more to take my request regarding

The question of political prisoners - to your kind consideration and
to pass it to the authorized commission of organization of Soviet
Prisoners, the meeting of which is to take place in the next time.

At the same time I beg you, Sir, to kindly excuse some
mistake in my English translation: We have no English book and no
dictionary at all - and excepting the Russian language we are not
allowed to study foreign languages.

Being not sure, Sir, that really you will receive this
my letter, I take liberty to ask you to kindly let me know through
your office that my letters were really delivered to you.

I thank you the most heartily for your kind attention
devoted to the matter of me and of all the Political prisoners and
I remain, Sir,

Yours very truly

Pyotr Leonidovich Tsvetkov

N° 567

Pravoslav 8/10

NPT č. 1 Pardubice

Pardubice dne 4. července 1956.

Posudek.

Odsouzení T ů m o v á Dagmar nar. 19. 10. 1925 v Jaroměři okres ditto, povoláním v domácnosti, rozloučená odsouzena státním soudem P r a h a ze dne 30. 7. 1949 č. j. Or I 945/49 podle § 1/3 c zák. č. 231/48 Sb. Ztráta odněti svobody na doživotí zmáčenoho amnestií 9. 5. 1955 na 25 let. Počátek trestu 16. 5. 1949 konec trestu 16. 5. 1974. Polovina trestu 16. 5. 12. 1952.

Jmenování jest ve zdejším NPT již od 4. 4. 1952. Po dobu výkonu trestu ve zdejším NPT se chová neukázněně a byla několikrát kázeňsky trestána za hrubé porušování řádu. Její zmaření je nepřátelské k dnešnímu zřízení a toto nepřátelství se nikterak nesnaží tajit. Jelikož ani dohlavy ani kázeňské tresty naplnily u ní výchovný účel byla přemístěna na izolované oddělení mezi odsouzené které mají stejný názory jako ona.

Její pracovní morálka je průměrná a nikterak se nesnaží aby její pracovní výkon byl lepší. Sama je ošklivě nábožensky založena a značně ovlivňuje i ostatní odsouzené. K samotnému trestu se staví záporně a svůj trest neuznává. Je s těch odsouzených kteří dají mezi odsouzenými nesprávné závěry a to jak z rozhlasových zpráv tak i z denního tisku a tyto značně přeskakuje tak aby byly zaměřeny proti dnešnímu zřízení.

U jmenované neplní trest výchovný účel a její názory zůstávají stále stejné.

Máčetník NPT č. 1.
A. J. Pr. *Alina*
(inpr. Hučička Jar.)

nejedná o vyložení a následně její výzvy je to, že má nastat zjednotnění,
je to Evropská socialistická Republika není politický výzvy.

Člověk se však musí také domnívat, že sám není bezvládný.
je to Evropská socialistická Republika pro každý národ. Státům
kromě toho přinesou ekonomické i jiné výzvy, je to zjednotnění
politický výzvy a výzvy, je to zjednotnění národních
vlády Evropské socialistické Republiky.

Obecně se má říci, že Evropská socialistická Republika, a její výzvy, a její výzvy
ne, pokud jde o konferenci OSN následujícího týdne.

1. Obecně se má říci, že Evropská socialistická Republika, a její výzvy, a její výzvy
2. Obecně se má říci, že Evropská socialistická Republika, a její výzvy, a její výzvy
3. Obecně se má říci, že Evropská socialistická Republika, a její výzvy, a její výzvy

Evropská socialistická Republika a její výzvy a její výzvy, a její výzvy.

Evropská socialistická Republika, a její výzvy, a její výzvy.

M. P. T. - Praha.

Evropská socialistická Republika, a její výzvy, a její výzvy.

Evropská socialistická Republika, a její výzvy, a její výzvy.

Evropská socialistická Republika, a její výzvy, a její výzvy.

Original - langue française

2 Annexes. Original en langue tchèque

79

À Son Excellence
Monsieur Dag Hammarskjöld,
Secrétaire Général de l'Organisation O.N.U.,
Prague.

Présenté par le ^{Dr} Vlasta Charvátová
jugée et condamnée par le Tribunal d'Etat
régime actuel, camp de Pankovsko.

Votre Excellence,

redevable de la nouvelle concernant votre régime
trague à la presse (Rude Pravo - Le Droit Rouge en date du 24
juin 1956), j'ai bien d'apprendre que vous arriverez en Tchécoslova-
quie dans le but de conférer au sujet de quelques questions con-
cernant l'Organisation O.N.U.

J'ai été condamnée en 1949, à l'âge de 23 ans, à per-
pétuité (amnistie en 1955 à 25 ans de prison) pour avoir pris
part à un travail illégal ayant pour but le changement de régime
en Tchécoslovaquie.

J'ai eu à subir des interrogatoires lors desquels on employait
contre moi la force brutale. J'ai été battue, faite de coups de pieds,
on me plongeait la tête au fond d'un seaux plein d'eau, on faisait
à cruver, on a même employé des instruments de torture. J'ai passé
presque quinze jours en cachot noir, sans air, sans lumière, sans
nourriture, on m'a tenu avec deux chaînes haut de quatre mètres pleines d'écailles, sans
matelas ni couvertures, souvent sans nourriture et toujours sans air.
J'y ai eu une fausse couche sans avoir obtenu aucun secours, ni
même soin et ensuite Vlasta Charvátová me permettait de venir faire remarques
que tout ce que je mentionne ici a déjà été mentionné lors de mon
rapport.

Mon mari avec cinq enfants ont été condamnés à mort
et exécutés à la corde le 5 Novembre 1949.

Votre Excellence, permettez-moi d'attirer votre attention sur
le fait que, quoique jugée par le Tribunal d'Etat pour des actes

ayant pour but unique le changement du régime en Tchécoslovaquie, nous n'avons jamais joui d'aucun droit de prisonniers politiques (moyens de Religion, possibilité d'étude, lecture appropriée, langage et vêtements conviviaux).

Lors du premier génie général qui eut lieu dans le camp de Pouchkine en mai 1954 (lorsqu'on nous refusait les droits humains les plus élémentaires) j'ai obtenu comme mes compagnons, les droits des prisonniers politiques et j'ai voulu traiter avec un fonctionnaire compétent du Ministère de l'Intérieur. On ne m'en a donné aucune occasion et lors de chaque interprétation des règlements internationaux on ne répond qu'en tchécoslovaquie et on n'a aucun prisonniers politiques.

On permettant de vous adresser cette lettre je désirerais attirer l'attention de Votre Excellence sur le fait qu'en Tchécoslovaquie il y a des personnes jugées par le Tribunal d'Etat pour des actes contre le régime qu'on refuse à ces personnes les droits de prisonniers politiques avec mention que c'est ordre direct du Gouvernement de la République tchécoslovaque.

Je m'adresse donc à Votre Excellence vous priant de bien vouloir mettre à l'ordre des Conférences de l'Organisation OSN les questions suivantes.

- I La question de la définition du terme „prisonniers politiques“.
- II La question des droits des prisonniers politiques, ainsi que
- III La question de la libération des prisonniers politiques.

Votre Excellence vous remerciant je vous prie de bien vouloir agréer l'expression de mes sentiments les plus profonds et les plus respectueux.

Blanka Chausová, N° 159,

camp de Pouchkine.

N° de porte: Pouchkine 13/10

Pouchkine le 30 Juin 1956.

1. Annex: original en langue tchèque

Okresní soud

Pardubice.

18. XI. 1963

L. Charvátová

1/2.

Odsouzená Vlasta Charvátová - podmíněné propuštění - 5.

V příloze postupuji k dalšímu opatření žádost o podmíněné propuštění padanou odsouzenou Vlastou Charvátovou, roz. Karelšovou, nar. 19.10.1925 v Praze, povolání dřevčička, vdovou, české národnosti, posl. bytem: Praha 19, Svatovítská č.4.

Jmenovaná byla odsouzena rozsudkem býv. státního soudu v Praze ze dne 22.8.1949, č.j. Or I 1036/49, pro trestný čin podle § 1/2, 3 zák. č. 231/48 Sb., na doživotí. Amnestií z r. 1953 trest změněn na 25 roků odnětí svobody. Milostí z 2.9.1963 trest snížen na 20 roků odnětí svobody.

Počátek trestu 17.5.1949, konec trestu 17.5.1969. Lhůta k podmíněnému propuštění 17.5.1959. První soudně trestána. V útvaru MZ-MV v Pardubicích je od 26.3.1952.

Odsouzená pochází z rodiny úředníka ministerstva zahraničí. Vystudovala gymnázium, dále studovala na filosofické fakultě, avšak toto studium nedokončila. Od r. 1946 až do zatčení pracovala jako překladatelka ve škodových závodech. Je vdova a má 1 syna ve stáří 15 roků. Její manžel byl odsouzen k trestu smrti za protistátní trestnou činnost.

Po příchodu do zdejšího útvaru byla zařazena na pracoviště plétárna, kde pracovala do r. 1956. Od této doby byla mimo zdejší útvar až do r. 1958. Po návratu do zdejšího útvaru byla zařazena na pracoviště Železnobrodské sklo, kde na návlaku perel pracuje až dosud. Až do r. 1959 byla její výkony jen průměrné. Nyní za poslední tři roky výkonové normy plní i překračuje. Toto však dohání prací přesčas. Její práce je však dobré kvality a ochotně pracuje z každého materiálu, který jí je přidělen. Zapojala se do pracovní soutěže a i když jde o odsouzenou, která z našich zřízení nespočítá, snaží se podmínky soutěže plnit. Sama se nikterak názorově neprojevuje. Styky však vyhledává jen s lidmi stejného charakteru, jako je sama. Také její chování za poslední dobu je dobré. Dříve byla více ex kázeňsky potroctána, avšak naposledy již v r. 1961 důtkou. Poměr ke kolektivu má dobrý a ochotně pomáhá plnit úkoly i druhým odsouzeným. Povahy je klidné a někdy spíše smotářské. Výkon trestu působí na ní do jisté míry depresiv-

mě. V kolektivu je velkem oblíbená.

Do kulturně-masové práce se nezapojuje a ani o to neprojeví zájem. Kulturních pořadů se zúčastňuje a čte denní tisk i knihy. K rodině má dobrý vztah a se svojí matkou a synem udržuje písemný i osobní styk. Nepřátelský postěr k našemu zřízení ve výkonu trestu níktek aktivně neprojevila.

Závěrem lze říci, že v posledních letech u jmenované došlo jak po pracovní stránce, tak i v chování k podstatnému zlepšení. Výkon trestu působí na jmenovanou spíše depresivně. Svoje nářoky neprojevuje. Komise útvaru NZ-MV vyhovění žádosti o podmíněné propuštění d o p o r u č u j e .

Náčelník útvaru NZ-MV:

H. H. Ček
/ kpt. H u n á č e k /

Perdubice, dne 6.7.1956. 709

Úřední záznam.

V průběhu výslechu s ods. CHARVÁTOVOU vlastou, dávala jmenovaná najevo svoji nenávisť proti lidovědemokratickému státnímu zřízení kdy prohlášovala, že v únoru 1948 se stal na národě zločin, že i ona byla neprávem odsouzena a v kriminále likvidována. Toto, že je známo všemu lidu v ČSR, že ten je držen terorem a kdyby mu byla dána možnost demokratických voleb pod mezinárodní kontrolou, pak del by svůj nesouhlas se stávajícím zřízením jasně najevo.

Že ona sama se jasně o tom přesvědčila, když byla vedena příslušníkem SNB k ošetření do nemocnice, kdy kolem jdoucí občané jí dávali rdanými poznámkami své sympatie jasně najevo.

Dále prohlášovala, že o žádně milosti se neprosí a že jednou což nebude trvat tak dlouho, se jí budeme muset za nespravedlivé potrestání omluvit. Ona sama, že nikdy s tímto zřízením nesouhlasila a souhlasit nebude. Že na základě svého politického přesvědčení se dostala do konfliktu se zákony, které pro ni však žádnými zákony nejsou a v žádném jiném státě, kde je skutečná demokracie, by takové zákony neobstály.

Prohlášovala, že poslední události o kterých se dozvěděla z tisku, jen jasně jí dávají za pravdu, když se veřejnost dovídá, jakých nepravostí bylo napácháno, když o tom mluví samotní představitelé vlády a funkcionáři KSČ.

Hugo
kpt. Čap Hugo

Ministerstvu zahraničních věcí
Č. J. R.

v Praze

Podpisová adresa Růžena Vacková,
km. č. 579 v N. P. T. v Pardubicích, 2. odd.
oddělení B/21

prosím o předání níže níže dopisu
p. Generál. tajemníku O. J. R.
Dobru Hammarströmskému; v něm
je výše uvedená právní otázka, jako politické
věže věže v Československé republice.

Růžena Vacková,
km. č. 579 Pardubice B/10

Pardubice, 29. 11. 56

Soudobí, 21. 8. 1956.

řádný pomocník,

obracím se k Vám v naději, že mi svým pobytům v Československu
včetně zákonné jazykové a do práva stranického postavení má
věřit, právě je upraven charakter, právní stav a samostatnosti
i právo politického názoru, třebaže podle definice, charakteru
některých a obecně nepřekročího práva nám náleží.

Dotazuji se na, vášnivý pomocník generálního tajemníka
Vám, který představuje autoritu řádu v kultuře a duchovní
společnosti, dokázat skutečnost našeho práva stranického
postavení svou skutečností a na něm přejít.

První věnována v různých výpiscích a nyní křestí křesť
v druhé věnována v Soudobí od r. 1952 (8-7-1952) no odložen
na základě shodby z Veligrady, špina je, ideálního vypracování
a publikování v oblasti církevní politické. Byla
přesně tak shodána a odložena přetvořením proto, že jsem
křesť a měla věru a zakladateli církve - katolické církve
a to spíše, kterým je každý věřící na něm místě a
ve své funkci povinnou v době prvního křesťanského
zooatství, pomoc generálního tajemníka, je náležitě řízení a
vědecké měrou, názor a církve byly respektovány. Setatně
byla jsem i za sama, jako profesorka klasické archeologie
na filosofické fakultě Karlovy univerzity v Praze, vykonávající
i učitelství a zasloužila učitelství činnosti právě proto, že
měly soubor názorů neodlučitel s vědami marx-leninismu,
a konkrétně jsem křesť alexandrijské moudrosti učení.
Byla jsem tedy již přelomovým zatečením a odložením stí-
hána pro moudrosti samostatně respektované v kulturní
světě. Dle shodby křesť jak práva věry, církve, vědy, tak
zakladateli křesťanské moudrosti, v míře a správně odpovědného
moudrosti bylo mou samostatnou povinností - avšak křesťanská
ideologie této povinností stihala.

Byla jsem setatně garrigona i čestnou památkou

svatba káři, svatba káři popravenejch o dražánucech v r. 1944,
svatba káři v koncentračním táboře o Jugoslávii v r. 1945
a svatba káři, která zabývala v r. 1945 na parkadu hlada. Byli
to sdělníci vstoupili, kteří se skupace hájili v obodě,
a převažovala a jedná lidela. Byla jim věgnina a z
velké části obdávána za skupace i jí sama. Byl tedy sa-
mohráni, závažně hájit se jeda dítaním a nřnaciš křtěn-
ské základy evropské kultury.

Káři, byla jimka tato činnost sdělny na 22 let
a to v jednapřelstém roce svého věku. Reaktricky tedy
na dřívosti. Byla jimk sbavena sběrných právo na 10 let
bylo mi zakázováno držet doktorský titul.

● V r. 1948-1955 bylo gela ucaru a neměně bojovat ^{pk} proti
nedemocracii a protipřátnu zplrobnu vyplekni i věgnině,
tak proti thovni, která prohláši, podle třídní sdělny, ž
že klamní a nepřetřimní zlošiny v tomto systému jsou
činy politické a ucaru obrany i proti práci, která nikdy
takovala i Austrálii v r. 1947 a 1948, kde to, podle
sdělny a práce marx-leninistické, nepřetřimní, přem-
tativě politické, byl turistami čineš, obuške kvadratic-
něch jako politické, či lépe policejní (ne stupek) mřka.
● Četní žaláku a nepřetřimní přičody nepřetřimní i věgnině.

● V r. 1954 byly i zot. v r. n. napřámenem pracovním
tábore v Sandubicích, pochůdky věgnině vybranu a i roto-
nauu skupiny, nař věgnině tak neřnosně, že jim sáhápl,
jakož i sdělní skupina věgnině, hladačka. Křtas přiznat,
že se po hladačce přemě, přem jen žlěpěly, nařalík, ž rořadnu
pochůdky života a zachování zobraň jsou kředekřmánu,
I přitomu dobu jsou (přem křmá v posledních mřicích)
přemě, na normální úrovni nřnacišních věgnin, a na
pochůdky věgnině.

● Vřato mák křmánu stav nař věgnině politické
je nepřimní a v pověrcích v r. 1955.

4
(které se jmenují hrůzy a hrůzy) a ministři Václav Kopecký. Ona ne-
patrná část politické, která se jmenuje, kterou připustil a min. předce-
řil, jako je, jak mi bylo vyloženo, nemu na jeho právním základu,
to, který jako stranici nebo směřuje nyní jako řízení provní-
losti režimu. Kolem tedy, reakční, "příjemci předce-
(ovšem v N. D. R.) Grotowski, původně ale spíš politické motivy,
protistátních úmí.

Právní postavení zločince je tedy i nyní v státní prot-
statutu lidských práv.

Avšak li dově demokratické řízení v Č. S. R. vedle
komunistické stranou nepřiznává nížnímu ani ta
práva, která jsou respektována v době. Řízení je ve
stavu ideologického nátlaku at' pokus jde o práci,
která je nucena, at' v době klidu, kdy je nuceno
vám celá kupa ta, která je v souladu s marx-lenin-
ským názorem. Načinnosti, i jiná práva vězňů
pou kvalifikovaných - což je v nátlaku - podle stavu
"přeskolní" tedy podle stavu, jak podle toho nebo, je-
pochví, jak odpovídá tomuto nátlaku.

Touto soustavou jsou také význam prakticky
odpínaný i věci, které neodpovídají základu a lidského
stanoviska právního poručení.

Tak ne je v mém případě jako univerzální pro-
fesor, kdybych byla ve věznicí řízení a z a delikty
nepolitické, měla bych právní vědu, právo ne celou
na práci vědeckou, ale spíš ve volu, ch chvilích
neorganizovanou. Po mla mi doby tak byly mi jaká
s ostatním nepřijímání, vězňů občinných, práce
potřeby práce - význam na dopisy domů. Sotom se jim
byla řečeno ze to, je byly u nás malými, opravu
kdy mi malých. Bylo třeba mít křížku, štít,
kaple a požárníky. Bylo to třeba ne ai u každém
korci mi mi i v činnosti. Teprve nyní, je tomu
ani více, byly mi povoleny študijní pomůcky
a nyní mi učebnice, učebnice mi učebnice, je mi požárníky
a študijní materiál učebnice mi při školních
volbách.

Angly stále mají i jiné velmi důležitosti, nebožské knihy jako
lisnice mati a misie a vši z paměti opravu a sestavení
bely, milt a jiné velmi důležité.

Upřítečně, nežijí pouze generální tajemník, mohou
přít, avšak s papírem, na kolenu, bez jednoho stolu, jako
také činně i tímto dopisem.

Ríkali by nemuselo odpracovat mare. Lignis milt
a řídit jistě i ideologii přes jinou stranou
a dovede se na určitě křivě nořitel, dopisů a
jístní předek. Což uvádím jím jako doklad
základního směru k dovede demokratickému
k vězím.

Každý, pouze generální tajemník, odpuště,
j se odvažují tam tímto způsobem dočasně
oprávnit skutečný stav věcí. Je to jediná příležitost
toč kdy, alespoň jako dopis, může být sledu
náš, milt hlas.

1 upřítečně i odhodnosti a důvěře
poroučím se Vám, Vaše Excellence,

Růžena Vacková,
upřítečně. 579 Pátek 11/10

à

M. Serg. Samuilovitch, secrétaire général de l'ONU

L'information sur l'état de femmes prisonnières
condamnées par elles, caractérisées comme poli-
tiques - dans le système actuel de gouvernement
en Tchécoslovaquie,

partagée par

Dižina Vaskova,
actuellement prisonnière No 579
Moukacev, H. P. T. - C. P. B/162
avant en titre Docteur en Lettres et
Professeur de Faculté Philosophique
à l'Université de Charles IV à
Prague.
Née 23.11.1901 à Keldi Mlýnský, C.
avant l'emprisonnement domicile:
Prague - Malá Strana, No. 4

Excellence,

j'ai l'honneur de vous informer pendant votre séjour à Prague quelle est en réalité la situation de prisonniers - dans le sens de droit international caractérisés comme politiques - actuellement en Tchécoslovaquie. Je vous l'expliquerai avec mes propres expériences. Je vous prie, Excellence, de ne pas essayer d'expliquer le côté technique adjoint. Je récite seulement les points principaux.

Avant l'emprisonnement (le 8 février en année 1952) j'étais membre de l'Université de Charles IV à Prague depuis l'année 1930 - comme docteur privé et alors professeur d'archéologie classique. Après les événements du février d'an 1948 la liberté de la science fut supprimée et le contenu d'enseignement ont été de plus en plus conformes à la doctrine du parti communiste. Vous le savez bien, Excellence. Comme une école catholique et comme un homme croyant avec que les libertés fondamentales humaines doivent être de pensées avec toute la force des hommes européens comme l'exige aussi Romanoas dans sa lettre adressée aux hommes de l'Europe - je ne me conformais pas avec quelques autres professeurs. Bien que je ne pas emprisonné pendant l'occupation nazie etc.

Alors en année 1952 j'étais emprisonnée et condamnée en accord avec l'explication des lois du régime actuel qui a quatre lois et considère comme une haute trahison, l'espionnage, etc. J'ai été condamnée à 12 ans de prison - mais en accord d'expiration de lois on m'a traité et traité jusqu'à alors comme une criminelle et non prisonnière politique. Ainsi que tout de courts de prisonniers et prisonniers politiques, dont l'existence fut assurée avant quelques jours même en personne du chef de gouvernement Mr. Václav Kopecký.

On déclare encore actuellement les actes de la défense de droits humains et de la liberté par des actes criminels les plus graves en regard de la doctrine des classes. Et c'est alors que la façon de traiter les criminels politiques est la plus rude. L'acte, que les prisonniers de l'indubie dans l'isolement furent forcés de se défendre par le silence.

la situation est devenue supportable pendant les mois
prochain, mais pas du tout égale conformément avec
la Charte de droits humains de l'Organisation des
Nations Unies.

Le conflit pratique entre la pratique de l'Explication
de droit international d'après la Charte et entre le
sens de la Charte de D.H.U. dure jusqu'aujourd'hui quoique
le Ministre des Affaires étrangères a solennellement souscrit
en années 1955 à San Francisco et déclara la fidélité
aux lois y contenues.

Sans ce vacuum juris se trouvent encore actuellement
les prisonniers politiques.

C'est la raison, Excellence, que la plus pure attaque
pour les prisonniers politiques est la pression idéologique
exercée partout dans chaque point de vue de la vie
personnelle. Les croyants n'ont pas droit de tenir même
les plus fondamentaux nécessités de religion si ce n'est
la Bible et le Livre de la messe. L'écrit de la
patère collective fut, par exemple, même pour ceux
de la Colère maintenant, mais on nous refuse le droit
de religion. La pratique de pression s'applique à
contre les religions. Cette pratique s'applique à nous y présente
est uniforme et à la base du mal - le minimum est
pendant les années de prison devient pour les gens
contraires à cette idéologie s'écarter et s'écarter
est supportable; comme une prison idéologique on peut
expliquer le fait, que pendant 7 ou 8 années, jusqu'à
présent - excepté les mois derniers - les prisonniers furent
punis quand elles avaient un crayon, un papier, des
poèmes, poèmes et remarques culturelles d'ordre. Elles
furent punies - et moi-même - par un examen, d'avoir
les lettres de la messe.

La pression ne se montre pas maintenant aussi forte -
ment, mais pourtant, justement en l'égard de la religion,
elle reste et est silencieusement exercée.

Alors une de mes plus proches et intimes de Pardubice
a l'habitude, Excellence, de vous prier d'agréer votre
attention pour notre cause par votre lettre contre la
Charte de Nations.

Travaillez agréer, Excellence, l'affirmation de ma
plus haute considération et je reste
votre la plus dévouée

Růžena Vacková

km-539, Pardubice, B/10.

La soussignée du 'jeu Nakona', a été véritablement no 579 dans la prison des femmes en Tchécoslovaquie. Elle a l'honneur d'informer votre Excellence sur l'état légal actuel des prisonnières en fait politiques en Tchécoslovaquie. C'est que les prisonnières traités (tantôt excepté la classe du droit des classes) d'après l'explication du droit international comme des prisonnières politiques n'est pas respecté par le gouvernement actuel en Tchécoslovaquie comme ça fut de mentionné dans les récits officiels de nombreux les plus significatifs des gouvernement même. C'est alors en accord avec leur aspects que la situation de prisonnières condamnées pour les délits politiques ainsi que le sont la haute trahison, l'espionnage, la révolte est beaucoup plus pire que d'autres prisonnières. C'est à cause d'explication idéologique de doctrine des classes d'après mare-leninisme, que les délits de sont des réactions innées contre le régime sont classifiés comme des crimes les plus bas et en correspondance avec est appelé aussi la pratique empirique chaque liberté de presse et persécution contre la doctrine et contre la pratique du mare-leninisme. Cette situation est contraire au sens de la charte des droits humains de O.N. Malgré les éléments chaque prisonnières soit qu'il en est ainsi: La prison idéologique est l'écarter dans chaque point de vue et alors c'est ne pas seulement que les prisonnières sont soumises à un régime avec dur mais leur état mental est soumis à des épreuves inouïes.

Alors la soussignée a l'honneur de vous dire, Excellence, les conditions ainsi par son cas. Elle fut condamnée pour des délits commis en défense des droits de l'Égypte, de la science libre et des droits civils. Justement les délits n'ont pas traversé une défense qui serait toute naturelle, même régulière dans une société vraiment démocratique.

La soussignée veut mentionner comme elle a du pendant son emprisonnement avec d'autres prisonnières dépendre les droits le plus primitifs de la vie et de salut et qu'elle en fut, avec d'autres, punie. Maintenant si la situation dans l'égard des conditions, les plus élémentaires devenait plus favorable tout de même le statut légal est, d'après le code du droit international - l'égal.

Alors la soussignée a l'audace de vous demander, Excellence, de légaliser en accord avec la charte des droits humains la situation d'emprisonnés.

Je vous assure, Excellence, de mon dévouement le plus
profond et je reste
Vos très respectueux

Růžena Vacková
no 589 - Pardubice B/16
d'Inspection B/16

Prague, 22. října 1956.

Šťastný pane plukovníku,

prospěchal jsem výrokem trestu, který, mne, odh. Růženi Vacková
mými z. č. 2679 ve věznici na Pankráči, bez přičtení 12. srpna
1956 ve vyšetřovací věznici v Pardubicích. Odvolání má se
proti 2 m. osobě, porušující práva odvolání, které zákon
ně nebylo upraveno ani tím, kdo byli hlavními obě. práv a ani
v nepřímém č. řízení.

Toto máno píte mne, na žení, pane plukovníku, a upřesňo-
vat mák praktický i ky, poděrav ovem výrok trestu
vypovědí 12. srpna 1956. A nejdá mi o nic jiného, na žé-
ný pane plukovníku, než ukázat, že skutek bylo toto
odvolací právo porušeno - v mém případě zadrženi
odvolací právo k O.S.R. - a navíc, že bylo etihano
tresty a to trestem materiální podstatou i formou
neoprávněným.

Pane plukovníku tímto ovšem dříve odvolá-
ním uložím žádání odvolání trestních sankcí,
sledek je to, až mi šlo i při trestním odvolání se
k ústavnímu orgánu O.S.R., totiž ukázat znovu na
rozpor mezi prohlášením zákonů a mezi jejich uplat.
něním. Bylo rozporu, utíkají se jin zákonů nezávad-
ních, něbrá i zákonů vypověděných a uvažných nepřé-
šim lidově demokratickým řízením v O.S.R.

Mě sama skutečnost, že jsem byla trestána se 12, že
jsem se odvolala k instanci O.S.R., kterou vláda O.S.R.
dokonce slavnostně a opítně vypráví, je nově ika-
zou těchto rozporů.

nam za to, paue plekomiku, ži už sama forma treťieho
velkyho oprávněna. Volitel pte ani totiž hnt discipli-
nárni - voliti vzhľad na 3 minice 4 volitiim, narie-
ačkoli nem se pte, porádkovej pravidelnosti a vzhľad
nepravdivita. Pravidla totiž vzhľadom ni právnymi, a žni
právo podoval prvky a etiznosti skrze nacelisi ta
kľučikoli inštanci. Nemilo nem tale a to spirokem
objektivne. Obrátila nam se k náčelníkov, vzhľadom k právu,
aby inštanciu cestou ptedal etiznost adresova nam
general sekretári O.S.N. posthodujeťim sijn zahranic.
vici, ktorí spochybujú spijni na O.S.N. kespici la
nem ani práva tajnosti o obsahu dopisu, dokonce
odlišuje si žde. Kpneu n náčelnia ani pichlo konvici
discipliny. Signal pte to, paue plekomiku, fakticky
i by som; poviavati pte se nem odlišavoveni dicit
plénaristicko treťieho uvede divedy, ktorí už samy skze
překonalny, kance porádkovej.

Avak ani tato volivodni ni nebzo v materiálu
podovali správi, paue plekomiku. Uvede pte totiž:

a) že nem se dopustila odloženi republiky.
Tím, paue plekomiku?

Tím, paue, že pte 1) uvedla rozpor, ktorí pte už
tím, ži se ~~to~~ vládu ptedstaviteli elami pichlavci
k záradam Charty, ži tak o prakti pte tyto zárady
už pte pichlavci, už pte záradově pichlavci?

2) uvedla nejupravn; avak i právi
nářory, klich inštanci, ktorí odloženi a velni znehodno-
tily pte spirokem tyto zárady pichlavci a vzhľadom ni
narodnick zárady pichlavci. Tím, ži pte uvedla odloženi
už záradeni vzhľadom, ži se orgány bezpřevosti ni ni
dit vlastniim intenciami? Tím, paue plekomiku, ži
pte už dokone tato ključna, ži pte už pichlavci a
nej pte pichlavci formulaci o cili, ži klich i intenciami
nahravoveni pte pte pte pte pte pte pte pte pte pte pte
orgánem, paue plekomiku, posthodujeťim k formulaci
na čl. 6. v ústavě.)

Nm soud, pane plukovníku, že jsem 5) tyto zprávy, dokud jsem byla
nadšená účastí, ale, avšak pouze načtením skutečností
jsem se pokusil pro veřejnost a Charlesa něco dodat
politicky? 4) ukázala, že Charlesa není dostatečně
5) dověděl, že podle mého

na radu veřejně a více politicky veřejně jsem?
Tím soud, pane plukovníku, že jsem žádala, aby
tedy s generálem "skotů" ve shodě s Chartou 6.5.8.
namíhou a naše veřejně přání postavení politice
veřejně legální?

Bylo-li tedy, "výslovně" usádní pravdivých skou-
stivostí, pak jsem se, pane plukovníku, matematicky
deliktně nedokázala, pokusil jsem se o vše.
neměla jsem se omlátit dopustit ani nevím, co
a nepřímě, jako třeba pravdivých skutečností, kon-
vodi jsem je, "dělala" instancí, kterou do rukou cel. úřadu.
zřejmě jsem se stále utěšila dopustit, "ostoupe"
ni "dome demokratického zřízení" pak, zprávu jsem
Užnavím, pak, pane plukovníku, neměla jsem být
trestná disciplinární, veřejně postavena před soud
a státní podle zákona.

Rozhodně však, pane plukovníku, podle odhadu
němí, že jsem vstoupila před veřejnou instancí.
jak to, veřejně, pane plukovníku, když má stížnost
a prosba a) psala rukama cel. úřadu a
b) O.S. je kompetentní instancí v hospodář-
střední a sociální? Je třeba uvažovat instancí
pro stát, který je neregulárním Charta, a členem
O.S. a proto tedy dobrovolně uvažovat instancí
instancí administrativní a administrativní hlavy,
tedy orgánů, generálního tajemníka.

Uváděl jste dále, pane plukovníku, že jsem měla
možnost učinit tyto stížnosti vládním úřadům Č.S.R.
Pane plukovníku, vše podle stížnosti na Č.S.R.
a uvedla jsem to i ve své zprávě, že jsem se dověděl
několikrát nadřízených orgánů na přímé státní věci
a jak mi bylo odpovědět! Tyto stížnosti byly dle mého
němí bláznivě, v r. 1955 v Pardubicích, tyto doložky stížnosti

vypala jsem ve mým oslovování vládnoucí 1858 na
tím směr a odpovědi byly - pohřížky a třet. Ana.
práve jako teď, pouze plukovník.

Polovní je tři věci, i novým nějakou třetí, je odvolá-
ní k vládnoucímu úřadu v C. F. R. - není. Naspak, je
je státního třetí, a soukromí.

Polovní je tři, že jsem státního za oslovování, včetně
užij, směřovali za nás je však, je nějaká třetí
neměla. a) Co je proti Chartě. O. F. R.

Polovní je tři, je i oslovování, je vidě, že om státní
za oslovování, odpov. za něj? bez úř. oslovování -

b) Co je současně proti Chartě:

Reakce pak cel. úřadůch míst na oslovování
státního bylo, je:

a) pravoplatná je dost se vidě, včetně svého předva
kompetitivnímu představiteli - Co je proti Chartě

Či, naproti tomu, byla jsem odvolána na to a čas
nepřítelůva a dostáváva - midséni - ne přestávají
včetně cel. dozorců a státních orgánů, aťkol. bylo

přestávky, naproti nesouhlasu, s tím že radni
státních ne nedodržování západ. je ani ostatní
přímou, je tyto orgány, jedná, podle směřová a při
jsem napadala tendence směřová a nikoli, ušlech.
služby; a) ani orgánem st. mitta oslovování na st. R.
v každém případě v doplnění, naproti, včetně, byla
přímou, včetně práva ne ušlech. včetně, je ani ušlech.
Capitulu (včetně) a práva politického včetně.
a to s odvoláním, na cel. západ, aťkol. v tomto
včetně, včetně práva, naproti, včetně!

Co je, pouze plukovník, v této i v decabru
nové polovní, toho, že naproti, včetně, včetně
a práva, a tedy, včetně, včetně, včetně, včetně

Polovní je tři i soukromí, včetně, včetně, včetně
byly, včetně, včetně, včetně, včetně, včetně, včetně
kromě, včetně, včetně, včetně, včetně, včetně, včetně
oslovování, včetně.

odvoláním se naproti k vědomí, včetně, včetně
stím, je bylo, včetně, včetně.

Eda. Růžena Vacková
z. c. 26. 7. 79
Věnice, naproti

mit větší rádu až do konce života, Vim, že výkon trestu není křivkou, avšak ve věci tak závažné pro veřejný mír bylo by zapotřebí jakési klinické vyšetření. V omezeném a postihovatelném prostředí, jeho je vězeňce je problematika ještější a materiál chráněná. Kdybyte byl přijel, vězeň pane náměstku, mohlo se mu orientovat a lacinou roztáhnout. I tak Váš problém už přijede sexolog, zinká vězeňce vědeckou látku pro sebe, až dá alespoň nějaký návod k důležitějšímu opatření a snad bude zachráněn alespoň několik žen pro normální a plodný život.

A když jsem již u problému mladých, je tu důležitý moment návratu domů. Vim, že jak řešen řadou předpisů i prováděním. A práce je totiž spjatých, které by nezabývaly alkoholizací, ležící nebo prostitucemi, když mály opravu životní základu, nejen hmotnou, avšak i v pomoci při rozváznání nebo upravení rodinných vztahů. Nemohu na příklad pochopit, proč jedná mladé ženě, dnes dvacetileté, která byla mladistvou maninkou, avšak s mladým slušným druhem, šila a šila, se svolením rozumných a spořádaných rodičů v uspořádání domácnosti i o dítětem, je v Pardubicích zabráněno v dopřívání s tímto druhem a přístím manželem, což jinde na př. na Fadrůvi, brácha nebylo. Nebohu se vymyslet jediný převládající a racionální důvod pro to. Hovory se ošehodnou smlouci předpisy, ale také někdy vyjevují rodinný poměr k člověku. Vim, MPT není charakteristivním datavem, ani pedagogickou výzkumem. Vim, že většina odhodlání jich lze, aby se ukázaly, aby ukázaly svou osobní vůli, aby kryly radice, druhy, přelás, avšak právě proto je zapotřebí, aby se s tímto mužem člověk seznámil s touto lží odhalující lásku, nějaká rutinněná sociální pracoviště, která by se specializovala na mentalitu a poměry vězeňské.

Úřední mechanismus má i při plnění předpisů číťt až nadocetní, když nerozlišuje, když se o člověka naráží. Vim, že MV dává na př. souhlas k tomu, aby byl někdo umístěn do méněji truchlivé skupiny izolace. Připouštím, že k takové izolaci jsou vážné důvody. Ale je jednorozměrná a v některých případech i tendenční volba dostatečným podkladem k tomu, aby byl člověk zničen?

U neopracované skupině osobití mladých a velmi starých a to v množství, s ankupení zavěšených a přešitých novými, divoké, cikánské a šlechtě a někdy s vyvolání velkoměst, maloměstské a žen velkého uvěta, starého kořistě a bezmocných otáčenek, vzniká prostředí konfliktů určitých i určitých. A to i se strany vnitřní. Tak na příklad s opatření, které má zabránit, aby mladé dívky a kořistě nepovydily při svém běhu k jídlu chřemá, alepé a klachá, vzniká protikladná situace, že místo těch mladých divokých postchoňuje a trestu znovu přívod právě těch chřemých slávek s bezmocných, protože ty mladé, které má trest postihnout, nezitla utekly a tak nepřítel nesitelný drill, což jistě nikdy není pro volní neukázané, postihuje jako by ukázně, ale zastrádané, které pak ve smrti pokračují jako staří vrábci. Je to truchlivá a odsouzená podivná, vášně pane náměstku.

Dovolte mi ještě něco o nás, o malé množství politických vězňáků, které po řadě let ve vězení tou se v tom přívalu a tříi neohodněných proměnlivých opatřeními a možnosti vyjednávání. Víte, že problém této skupiny vězňáků není v poměru k právnímu a úřední. A teď jsou na nás spillové všechny nové metody nápravy, které jsou snad účelné pro jiné skupiny členek. Mladí vězňáci nás chápou, že tato disciplína je nutná. Jsou příležitostní, kteří svidí svou rozkoš v tom právě vůči nám starým, politickým vězňákům, avšak nábránova, což tón. Jsou však i takoví, kteří v rámci předpisů své slomyslosti. Je to ovšem malířnost, ale někdy člověka může být ustavičně velkorysý. Jde o věc zásadní, někdy totiž nebylo zásadně vyjádřeno naše právní postavení. A proto má říci "náprava" člověka, jsem se slušně podle požadavků na slušné chování, které je uplatňováno na skupinu kriminálních případů. A práce jsem byla třikrát v několikaleté korekci s důvody, které mi dočasně nejsou známy. Nepobízím korekce za absenci, neželní, nebo se hludruhá a pod. které jsem přijímala, abych tak řekla jako tomu za Gln. Řádkové předpisy výkonu trestu jsem přijala a podřívuji se jim dobrovolně. Každá společnost má své předpisy a svůj pořádek - jsem vězeň, přijímám pořádek vězeň.

A práce se znovu nelá táta bylo zohááno všechny slušné skupky. Víde tam, na př. na Fadrůvi, kde byl vztah mezi výkonem trestu a odsouzenou náložou na pořádku, abyto konfliktů. Se slušnost opatření jsem slušností a vylá jsem většinu na př. i pracovním požadavkem, pokud jejich dobrovolnost a vůbec sám výkon, nebyly spojovány s ideovým přitakávaním soustavě a doktríně, kterou přijímají noubu a jejíž řád není mým. Má stanovisko není ojedinelé.

A tu jsem chtěla Vám, vášně pane náměstku, položit také otázku, zda má být vystavna ustavičným a ostatně mnohdy stybným konfliktům vězeň, který jako já, nemůže vynárat co vynáze Vaše doktrína, nemůže poznávat, jak poznává hmotně milovat, co Vy milujete, hodnotit co hodnotíte. Tomuto rozporu za př. v mém případě neorientovanému, protože bezprávím stojím tak, kde stojím, odpovídá k humanistickým a humanitním soustavám státu politických vězňáků v určité společenské aplikaci. Kdyžkoli jsem o tom hovořila, zdá se mi, že srovnání a faktů, byla jsem v něčím nějak trestán, pod jinou zámkou.

Chtěla jsem o Vámi, vášně pane náměstku mluvit i o problémech pracovních, pozorují však, že jsou zejména ve zsole poslední době ní základu řešeny.

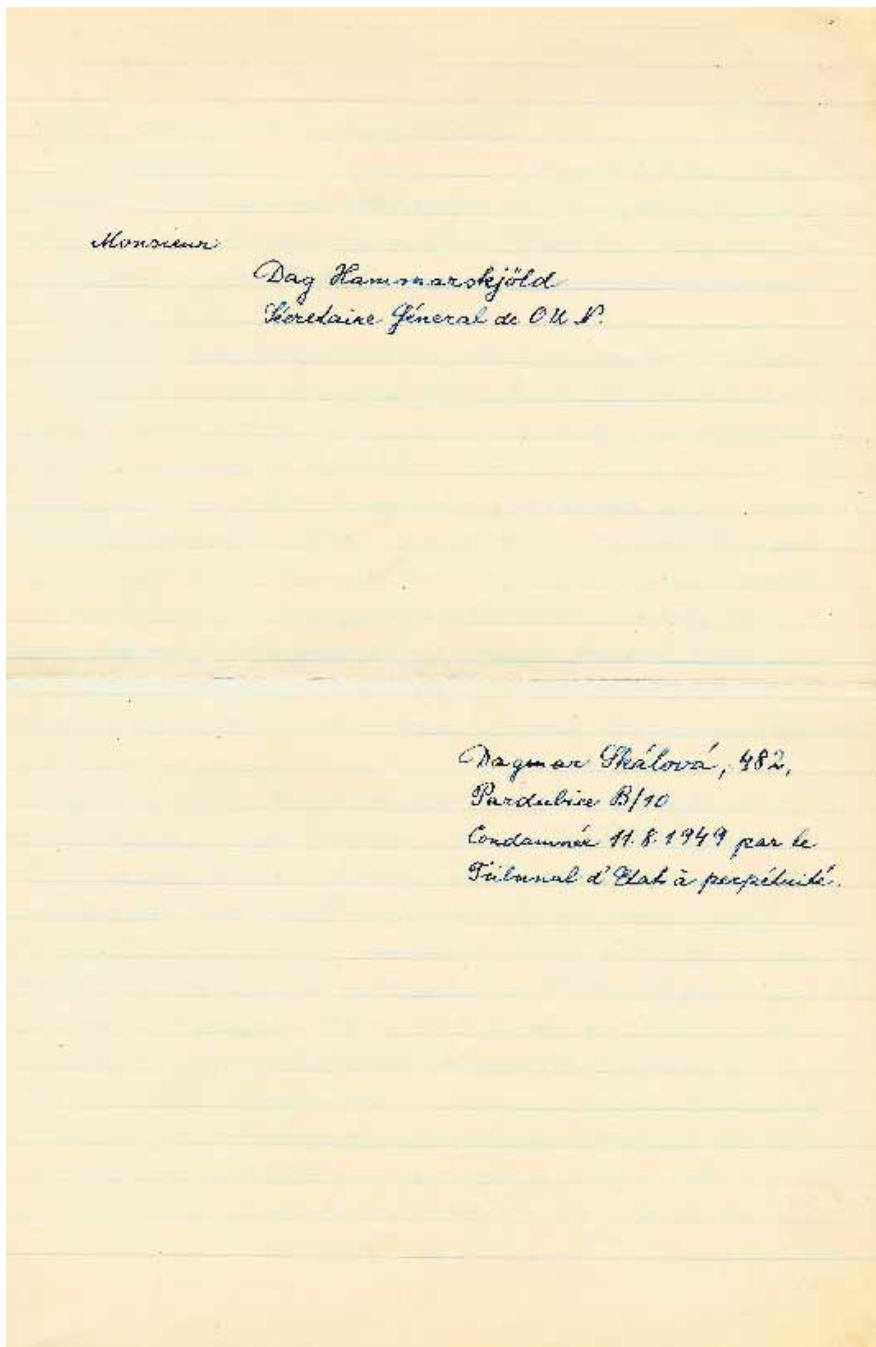
Prosimte vzhledy k nametku, ze jsem Vas obrola o cas i tento pisamny podacim.
Neat mi však dovoleno mlcet, kde se doznavim mit odpovedat k slovu. Dakuji Vam uprimne
za prilezitost.

oča. Růžena Vacková
23. IV 1961 - 4/3
NPT Pardubice

10 dní. Koncem roku 1965 byla z kázně odměněna za dobrou pracovní morálku a kv-
litně odváděnou práci. Dne 26. a 27.7.1965 jí bylo uděleno přerušeni trestu a válečných
rodinných důvodů na pohřeb otce. Z přerušeni výkonu trestu se vrátila vše.

Na předchozích ústavech se stejně projevil jako u násého ústavu, při pohovorech
s šesorovým prokurátorem a předsedou senátu prohlášovala, že od nynějšeho zřízení nic
nepotřebuje. Pokud smi bylo hovřeno o možnostech jejího propuštění před uplynutím
celého trestu, vyjadřovala se vždy tak, že trpí pro spravedlivou věc a říká že jí vše
vynahradí. V únoru 1967 byla za svoje slepé chování přefuzena a III de I úpravě
vychovné skupiny. Odsouzení pro svoje nízký esový vystupování ve výkonu trestu uk-
azuje, že její převýchova vzhledem k jejímu vysokému věku je problematická a nebude mít
v budoucnu význam. Jejího výsledku pro její až fanatické náboženské seřčení.

A A O E L A I K : *V. Vacková*

Vážený pane generální tajemníku,

a namísto listu jsem se

dozvěděla, že budete za svého pobytu v Praze jednat o katolických, křesťanských, se československa a O.V.S. Utvářím se tedy na Vás se zájmem, abyste dle svého uvážení pojednal i otázku politických věcí.

V r. 1948 jsem byla odsouzena státním soudem v Praze podle zákona na ochranu republiky k doživotí za účast při pokusu o smrt tohoto zřízení, a v r. 1955 byl mi rozsudek změněn amnestií na 25 let.

Byla jsem skautskou činností a považovala jsem za svou občanskou povinnost postavit se spolu se staršími členy této organizace proti mlodáim a duchu výchovy mládeže a proti vedení tohoto státu. Když jsem pokračovala na chyby ve Francii mládeže, byla jsem provázena funkcí. Vzešel komu všude jsem se skautskou mládeží pracovala dále až do svého exilování, ovšem dle směru Křesťanů. Organizace Skautů v Londýně.

Velká část chyb, kterých se vláda a její veřejní činitelé dopouštějí, je dnes přetvářena v novinách, některá jsou smyšlená, jiné zbytečné funkce, ale nešťastný dopad není nikde vidět. Naopak! Pan ministrský předseda Štáblík prohlásil, že u nás není politických věcí a tak jsem má práva politických věcí dále upírána. Tento stát je přece jasně ve signatuře Charty O.V.S. a můj úm je zcela v rámci klasifikace politických přečinů, uvedených v Chartě.

Již v r. 1954 zakázala jsem s dalšími सदस्योक्तैः vězňami mládež na protest proti nedodržování základních lidských práv. Bylo nás ve věznicích na dvoje lidí přes dvacet, uvězně mládež byla laděna bez desimfekt, chytřily nejzákladnější

hygienické podmínky. A do toho prostředí nám bylo dáváno jídlo, jež jsme byly nuceny jíst nas krmis, protože zdale jsme neměly, ani na ně nebylo místa, a na lůžkách jsme musely sedět. Každý předpok. byl kreslám, studinou, vlnkou, stěrami škodlivou kůrkou.

Poměry se potom zlepšily, všem práva politických vězňů nám nijak přerušování dodnes. Jsem nám na př. očekány jazykové učebnice a pokusit si napříčme nějaké sčítané poskubmky, jsou nám čas od času při různých psobličkách odobrány. Původem k. r. jsem byla dokonce odvážena do Rusku a povážka ke intelektuální práci. Šperu jsem jí všem nerozuměla, takže jsem ji nemohla předem odmítnout. Čelabě se nám někdo neptal, čer-li ji vykonávat a když jsem pochopila její obsah nemohla jsem se jí podávat proti vládnem k svému zdražování slavné a vyšetřovací metodám, jichž jsem zakusila v r. 1949 na vlastním kůži. I tehdy byly tyto metody sčítané orgány popřeny. Protože věřím, že nakonec vítězí pravda a právo, věřím též, že se vrátím s rodinou na svobodu (manžel je odsloužil na 24 roky a ospytává se v Šopoldovi) a nezáda bych se vrátit fyzicky i moroví zcela vyčerpána.

Omlouvám se Vám, vášněj pane generální tajemník, že se na Vás v této věci obracím tímto to ve jménu Boha, pravdy a svobody a doufám, že mne omluvíte a pochopíte, že Vaše mářitěva je pro nás opravdu jediněmou přitěžitostí ke zjednaní nápravy.

V hluboké úctě

Dagmar Skálová

V Pardubicích, 29. června 1956.

Monsieur le Secrétaire Général,

J'ai appris par la presse que vous allez conférer lors de votre séjour à Prague, au sujet d'affaires concernant la République Tchécoslovaque et l'organisation O.N.U. J'ai donc recours à vous pour prier d'avoir la bonté de prendre en question, et après votre propre considération, également la question des prisonniers politiques.

En 1949 j'ai été condamné, par le Tribunal d'Etat d'après la Loi pour la Sécurité de la République à perpétuité, car j'avais pris part à un essai de changement de régime. En 1955 ma peine a été changée par amnistie en 25 ans de prison.

J'ai été fonctionnaire social et je considérais comme mon devoir de citoyen de être en opposition comme les membres plus âgés de cette organisation contre les méthodes et l'esprit de l'éducation de la jeunesse et contre la manière dont est dirigé l'Etat.

Lorsque j'avais parlé des fautes commises par les fonctionnaires dans le Syndicat de la Jeunesse, j'ai été, tout à fait simplement, suspendu de mes fonctions. Malgré tout j'ai continué mon travail avec la jeunesse socialiste jusqu'au jour de mon arrestation, naturellement d'après les intentions de l'Organisation Internationale des Femmes à Londres. Une grande partie des fautes commises par les fonctionnaires du gouvernement et les fonctionnaires publiques est aujourd'hui mentionnée dans les journaux. Quelques uns sont emprisonnés, d'autres sont suspendus de leurs fonctions. Mais, jusqu'à présent on ne voit nul effet. Une conférence Monsieur Fierchy en Premier de Conseil a déclaré qu'il n'y a pas de prisonniers politiques. Cependant cet Etat est un des signataires de la Charte O.N.U. et mon acte est absolument dans le cadre de classification des délits politiques mentionnés dans ladite Charte.

Déjà en 1954 j'ai pris part avec 60 autres prisonniers à un acte de refus de nourriture pour protester contre la manière dont

on nous refusait les droits humains élémentaires. Dans une seule chambre nous étions plus de vingt, sur des lits à étage, à l'intérieur de la pièce se trouvait une latrine sans désinfection, nous n'obtenions par les objets de toilette les plus élémentaires. Et dans ce milieu on nous apportait notre nourriture que nous mangions par terre, car nous n'avions pas de chaises - il n'y avait même aucune place pour elles - et il n'était pas permis de s'asseoir sur les lits. Chaque moindre dévot était puni par son cachot noir, froid et humide, nuisant à la santé.

Après ceci la situation n'est améliorée mais on ne nous considère pas, jusqu'à présent, les droits de prisonniers politiques. On nous refuse des livres de cours de langues étrangères et lorsque nos dévotions nous - mêmes quelques remarques celle-ci nous sont prises lors de contrôles réversifs ayant lieu de temps en temps. Au commencement de cette année j'ai même été déportée dans la prison de Raagii où j'ai été employée à un travail intellectuel qui est absolument contre mes sentiments. Au commencement je n'avais même pas compris de quoi il s'agissait de sorte que je ne pouvais pas le refuser d'urgence. En outre personne ne me l'a demandé si je consentais à le faire ou non, et lorsque j'ai pris conscience de la base de ce travail je ne pouvais plus le refuser, ni mon état de santé et les méthodes d'interrogatoire dont j'ai fait connaissance en 1949 sur ma propre peau. Et cette époque, également, les dites méthodes étaient démenties par les fonctionnaires publics! Etant donné que je suis persuadée que la vérité finira par vaincre, que je verrai ma famille en liberté (on m'a même condamné à 24 ans de prison, se trouve à Leopoldov) je ne voudrais pas revenir dépourvue de forces physiques et nerveuses.

Je m'excuse, Monsieur le Secrétaire Général de prendre la liberté de me recourir à vous en cette affaire. Je le fais au nom de Dieu, de la vérité, de la liberté. Mais j'espère que vous m'excuserez et que vous comprendrez que votre aide est, pour moi, une occasion

unique de chercher une amélioration.

Veuillez agréer, Monsieur le Secrétaire Général, l'affirmation
de mon dévouement le plus profond.

Dagmar Skálová

Pradubice, le 29. juin 1956.

Antonie Hasmandová

Antonie Hasmandová, km.č. 144.
N.P.T. Perutvice 3/10

V Perutvicích 29.6.1956.

Ministerstvo zahraničních věcí
Československé republiky.

Odsvěcená Antonie Hasmandová, km.č. 144. prosí o předání
svému příbuznému dopisu pro
Mn. Dag Hammarskjöld,
generálního tajemníka OSN.

Odsvěcená Antonie Hasmandová, km.č. 144,
N.P.T. Perutvice 3/10

Antonie Hasmandová ► Dopis generálnímu tajemníkovi OSN

Mr. Hammarskjöld Dag,
generální tajemník OSN.

Pří odsouzení Antonie Hasmandové,
km. č. 114,

MFT Pardubice 13/10

Naši Excellence, pane generální tajemníku,

a padati nad tím, si jak přijel do Prahy, spoznáji i mudi-
je, si bude pomoci sám, pol. br. věřícím, k proboctnému
rypnárodní slou a k jiváre na úrod povle slou.

Pan mimalutský předseda Křesťan Světový vše zastává ofi-
ciální, si je podle ústavy a se skutečností; miborčenského dot-
bosta, avšak mímil to rozjítel jen a klobíka své náro-
logie, jistě skutečnost je to, si od roku 1948 a zejména
na 1949 je Československá.

Dovoluji si Vám, Excellence, sdělit tyto skutečnosti ve
svém zájmu:

Jsem příborem kongregace Maloměstské sv. Kříže, Boží,
místní a světové - Antonie Hasmandové, narozené 1914.
Měly a úrodě jsem se nezabývala jako keřová činnost, ani
po roce 1949. Měji úsměv malá lýt navázána. Předsedám rove-
dem a říkku jako zastupitelní, velice - 878 jin žalo, si
něbyla v r. 1952-53 zyklostána ve výměně ústavy. Když
jsem nevěděla nic jiného, má se jsem zovázala za svou
náboženkou a říkolní povinností a k čemu mě nechtě křesťan-
ská láska. (Totiž - zprohřídlovata jsem k dopisy své gene-
rální představené do rukou povoláního pastýři - biskupa, do-
věřila jsem dopisy své představené duch. obsahu vedou-
cím říkolnicím a blízkým přátelům, máta jsem se sebe-
níže počít předstátek, však miborčenského obzaru; les polepim-
ha klátem jsem byla náboženkou knězi polyt na 8 mást-
cú a zvykla jsem jít žičkomnosti ke krotmí exerciciu a
náboženčím úkonu.

La leto jsem byla 19. IX. 53 odsouzena na 8 let, a odvrána

do Paroubků 2/10, kde jsem doručil.

Jině po dobu své vyšetřovací služby v Čes. Rudých armádách, stý-
ně i zde v Paroubkách, kde jsem působil vedle soustředěný
na samostatném oddělení, nebylo nám nikdy povoleno svolávat
vykonávání nábož. úkonů. Náboženské předměty a zejména
nižšího řádu, jako je Písmo sv. a Misal, nejenže ne-
byly nikdy povolány, ale dokonce, když jsme si opatřily
knihy nábož. sv. a různých modliteb zpaměti a vzpomínky,
byly nám a jsou dosud rovněž stále již prakticky
odňaty.

Období se v jiných obdobích v podobném období poměry
u nás sledovaly, neboť se k ní o obřady náboženské. Opí-
škování a opišovné. Kácení o Písmo sv. a Misal se nikdy
nebylo p. náboženských byly zásadně zamítány, ačkoli jsme
si občas i na výši insolence, že v tomto směru
byla některými náboženskými křesťany i křesťany, kteří
nám byly podány do vědomí kácení a na Marnost-
stvo světa, avšak vše marně.

Váša bezúspěšnost, jako například obviněním spravedlivosti
a sítěmi svého psaní, a proto se Vám bude stát neu-
mířitelným, že takové poměry jsou stále, jako je i obřady
samostatná náboženská svoboda. Když na celém světě,
(zvláště mimo oblast katol. dem. země) je svoboda náboženská
ská i s úkonem, který neví, jaká, a to i pro osoby, které
byly zbaveny občanské svobody. Když na celém světě
(a bylo tomu i ve vězeňské nacistické) je vězeňské
postupování mnohých nábož. úkonů a slova alespoň
o sákladních nutnostech. U nás tomu tak není.
Nežádám vás, abyste vězeňské kapla nice byly, ale jsou
světové nebo měnové kulturní svoboda a o možnosti
tak samostatně, jako je i vězeňské křesťanství na nábož. sv.
a křesťanských sítě, nemůžeme nám ani stát.

Pane generální tajemníku, obávám se na Vás jako
jedna z mnohých, abyste dopomohl alespoň k nej-
základnějším požadavkům členů na pracovní stáry a
na křeslo dny.

S důvěrou ve Vaši pomoc upřímně děkuji.

Odsouhlasí Antonie Hasmandová,
km. č. 141.

Pardubice P/10

W Pardubicích 29. VI. 1956.

Monsieur, Dag Hammarskjöld,
Secrétaire général de L'Organisation O.S.N.
Prague.

Présenté par Antonina Hasmandová,
prisonnière N°111 au camp de Pustabec.

Votre Excellence,

à la joie de votre arrivée à Prague s'ajoute l'espoir
qu'il nous sera rendu possible - à nous, prisonniers
politiques - de faire notre Confession de Foi et d'avoir
droit à une vie conforme à notre Foi.

La déclaration publique de Monsieur le Premier - de -
Conseil M. Vilém Široký, qu'il existe ici une liber-
té de confession répondant à la Constitution, a été
amèrement soupçonné du point de vue de sa propre
idéologie, car la vérité est telle qu'après l'année
1948 et surtout 1949 il y a une persécution de
l'Eglise.

Je me permets de démontrer à Votre Excellence ce
fait sur mon propre cas:

Je suis religieuse de la congrégation des Sœurs de
Charité de St Charles de Bouromé, institutrice et
imprimière, Antonina Hasmandová, née en 1914. Ja-
mais de ma vie je ne me suis occupée du travail
politique, même pas après l'année 1949. Mes actes
ont pu être déclarés comme ennemis à l'Etat, par
le Tribunal d'Etat à Pisek, comme haute-trahison
578 seulement parcequ'il n'ont pas été considérés en
1947-53 dans le sens correspondant à la Constitu-

don j'ai rendu possible à notre Supérieure Générale de remettre deux lettres aux mains de notre Evêque et Pasteur involutés, j'ai remis les lettres de ma Supérieure, de contenu spirituel, aux soeurs supérieures des filiales proches, j'avais été moi un assez grand nombre d'épîtres catéchistiques, sans l'annoncer à la police j'ai donné pour 8 mois de moi à un prière et j'ai profité de sa prison pour faire des exercices religieux et des actes de culte religieux. Pour cette raison j'ai été condamnée le 19 Septembre 1953 à 8 années de prison et transportée au camp NPT de Paracubire où je me trouve jusqu'à présent.

Déjà à l'époque de mon emprisonnement de collation à Ceste Rudjovica et aussi ici, où les religieuses sont concentrées dans un secteur et, nous n'avons jamais eu la possibilité du libre culte religieux. Les objets nécessaires et les nouvelles les plus élémentaires de la Foi - la Sainte Bible et le Missel ne nous ont jamais été autorisés, mais lorsque nous l'écrivons de textes de la Sainte Meuse ou diocèse précis que quelques unes d'entre nous connaissent par cœur, ceci nous est toujours pris lors des contrôles. Quoique en d'autres points, notre situation n'est quelque peu améliorée dans les derniers mois, ceci ne peut pas être constaté au sujet du point de vue de la religion. Toutes nos demandes, répétées avec persévérance et envoyées à chacun de Chefs qui ont dirigé notre Camp de Paracubire, sont restées par principe sans effet. Nous nous sommes même tournées vers des instances supérieures. Sans ce sans quelques religieuses ont même eu un jeûne ardent pour but de protester, après ceci on a envoyé deux

demandes détaillées jusqu'au Ministère de l'Intérieur, tout absolument en vain.

• Votre Excellence, Vous êtes assurément protecteur de la justice, selon votre vocation, et pour elle passion et vous semblez incroyable qu'une telle violation ait lieu dans un Etat dont la Constitution garantit une liberté de confession. Dans le monde entier (peut-être seulement avec exception du bloc des démocrates populaires) il y a une liberté religieuse et du culte de la Foi, et ceci également pour ceux qui ont été privés de leur liberté civile. Dans le monde entier (et ceci était même dans les prisons nazistques) les prisonniers ont la possibilité d'une vie religieuse au moins dans ce qui est absolument indispensable. Il n'en est cependant pas de même chez nous. Dans toutes nos prisons il y avait de chapelles mais elles ont été absolument dévastées ou transformées en pièces de culture, et il ne nous est absolument pas possible de songer à la possibilité de prendre part à la Sainte Messe et aux Saints Sacraments comme il le serait naturel à des Chrétiens.

• Votre Excellence, Monsieur le Secrétaire Général, je m'adresse à Vous comme une d'entre beaucoup, afin que vous nous aidiez à obtenir au moins le droit humain le plus élémentaire c'est-à-dire le droit d'une libre confession de Foi et d'une vie d'après l'Eglise.

• Croyant confiance en votre aide je vous prie d'agréer, Monsieur, l'expression de ma sincère gratitude.

Ant. Hasmandová, prisonnière N° 161.

Antonie Hasmandová, kon. č. 1669.

V Brně 23. října 1956.

Pane plukovníku,

napjala jsem 27. č. l. s. dopis Dage Hammarstrandovou jako generálnímu tajemníku OSN a ovoláváje se na sídlo Charty OSN, na to, že se to má stárně kládně na OSN pro mimika palvami č. David, na to, co pan min. předseda Václav Široký prohlásil v oficiálním prohlášení, že je u nás absolutní náboženská svoboda, č. dala jsem (viděl) foto u býka i věrně), aby se dostalo má i osobním katolickým v rámci alespoň Páma a Měsíček (t. j. texty má ovah'el, vydané v r. 1950 a s chráněné štátní cenzurou). Zdálo jsem tedy nejvíce kládající proměly náboženského života, a to ve shodě s Chartou OSN, od osoby, která je administrativní hlavou OSN, jejíž má členem je i OSN.

Odpověď bylo: 5. VII. č. p. v noci jsem byla i s osobními, kteří rovněž chtěly se shodit s Chartou OSN legalisari věrně slavně, otevřena na STN s Pavdu-šiček Tom jsem byla určena s trochu bez galitohotie aktivovnění až do 13. VIII., kdy mi byl přivolen výměr braku, pozdější Vámi, kase plukovníku. Nala jsem

jeom byla 43. VIII. a vkladovním závazkem do mým -
ce na Pankrže. Zřejmě bylo jeom se dovedlo,
že jeom svou záležitostí ehlita „vložení ČSR“ a to
na meindrocentm fóru, ačkoli jeom jej měla mo-
nost přeměti vol aktivnosti i.č. vkladním imbecem.
La to mi bylo vyloveno 3 měsíce včasnejch vyfled.

Pane Jukovnik, vstřícný si věnoš ani na ITR
a Pankrže, ani na vol přemělení na Pankrže.
Shleduji si však a namáhám přetvořit jeom dovození
vášho rozhodnutí!

Což jako mi nepovolil, znova by vám, ty-
jakože vykonával spravedlnost i med věnoš, jak to
odpadalo a dopada, kdykoliv jeom vkladu v Městě
a Pankrže. ? Odpovědi bylo v nejlepších případech
mlčení ačkoli, co jako uvolitel znova by: rozhod-
nutí vložil, ježi více shledoval navíc (vstřícný
jeom byla na Pankrže na vložení vkladu).

Odpovědi bylo na kuliš jistě včasnejch i to, co
říkl sám a min. vstřícný, který přičel na ITR a Pan-
krže v každém případě k. v. : „La ehlita bylo ehlita
by rozhodnutí“ Podobnejch dovození k vkladu bylo
mála vstřícný.

Tak tedy odpadalo jako moňosth odvolat se k i.č.
vkladním imbecem.

Je to lidská, pane plukovníku? A je to právě jen
můj spravedlivý?

Tušíte jsem, pane plukovníku, že má práce k odpo-
vědi nikdy nepřijde. Doufala jsem však, že se dovolu-
je k instance svěřit mi. Jistě bych a to se naob-
divím samy a jimi. Nabala se tak, maopake! Lbala,
se křivce jesti stěti.

A já, pane plukovníku, nechci nic jiného, než
sami Vám přispomínat, že všude křivdy na
křivdy a že nemůžu být spokojen se svým
svědomím.

K této instance jsem elétla já, samozřejmě, všem,
promluvit.

Odsvěcová Antonie Hasmandová,
km. č. 2667

P. oba XII. post. čís. 144,
post. ovl. 5/8

to se byla zacházeli a jednání s nimi, že se jednalo
o jed. pro bláznovce, kterým zadržují leni a zám. na 100 jen. každého
dítěte, že děti jsou v tak. příp. - Hlasování jsem vyjela
7 dní. V té době nejzabíhající matka převa. že byla "antidemokratická".

U nás politických názvů se vůbec nemohlo "antidemokratická"
nikde dovést. Je nám dobře známo, že žádný politikův názor nejsou,
že jsou správně gloriózní. U nás bláznov. kdo je na 100 a 1000. političtí
názor, byla nám odpuštěna, že jsou do "politických" komunistických
obrazů ČSR, kteří si "probi" občanů a občanků. se od ní.

Také máš pan předseda státního výboru, který je předseda
konference se zahraničními stranami, jak jsem se dočetl a doznal,
že u nás v ČSR, že je máš každou politických názvů. Také podle
referátu národního předsedy státního výboru a ministrů
vnitřní záležitosti na celostátní komunistické konferenci a řízení
d. s. že přijme, že politických názvů v ČSR jsou smyšlené jako lidé
sageři a přecizní, hlásky a zpt. "Tímto prosím vás 100 000 občanů
dokumentárně a máš se referát ze všech politických
procesů" at. zvidaje.

Nám, co brávně se rozumí od roku 1948 1950 by
bilo třeba jasně, prodeje toho jasně, také "antidemokratická", pane
"antidemokratická", ažote každému při jednání s státními úřady
inová jsem projednat také nějaké "inová" názvů, zejména gloriózní
z. jen jiné politické smyšlené z. každému demokratických a každých
prote národa tak jako z. každému, národa "antidemokratická".

Předuji Vám za Vási jasně a jasně.

s výrazem každého ústí s. Vám

Tomášková Božena,
s. k. 587, Brno, Brno, Brno

Brno, 29/10/1950.

Baklančík inky. - Sijana Tomášková, geb. 14. 1910 in
Bratislava, 1. 1946, Besuchen von Baracken,
zusammen mit der Division der Handarbeiter
von Prag, als Schiefer der revolutionären
Arbeit, als Arbeiterin der Partei,
Tomasová, geb. 1. 1910, als Schieferin
von einem Produktionsunternehmen, arbeitete
in Bratislava, unter 1946.

Seiner Entlassung,
Herrn Prof. Hecimovskij,
Generalsekretär des OUN.

In der Zeitung habe ich gelesen, dass Sie von 1946
unser Heimat besuchen wollen, um hier über verschiedene Fragen
der OUN zu diskutieren und deshalb habe ich Sie einladen zu wollen
und meinen Besuch empfangen zu wollen.

Ich bin eine von den Tausenden politischer Flüchtlinge
Flüchtlinge in der tschech. Demokratischen Republik. Dass ich
am politischen Komitee in Haft gehalten wurde, dokumentiert die
Tatsache, dass ich:

- 1, missverstanden gebildet habe,
- 2,
- 3, keinen Beitrag leisten habe

Obwohl ich von 1942-1950 beim Pädagogischen Institut in Prag zu 11 Jahren harte
Arbeit, Entziehung der Freiheit und der bürgerlichen Rechte infolge Hochverrats
gegen die tschech. demokratische Republik verurteilt wurde. Verhaftet wurde ich,
von 1945-1950 und in einem Arbeitsprozess in Prag, der von Tausenden
der Bewegung gegen die Tschechien organisiert war, wurde ich in einer
Gruppe von Tausenden verurteilt. Ich selbst habe in einem ständigen Arbeitsprozess
teilgenommen, ich habe keine Aussagen, die gegen das Regime von Februar
1948 abgegeben, ein Zusammenstoß ist ermöglicht.

Nach meiner Verurteilung, so wie der Verurteilung meiner
Elternes erfüllte das ganze Exzentrische dem Land, und wurde nicht
einmal die nötigste Bekleidung gelassen. Binnen zwei Jahren starben
uns beiden die Eltern, die unsere Verurteilung als schwer getragen haben.

Obwohl einem Jahre Künzler hofft in den nächsten Jahren
in Würzburg zu sein, meine Veranlassung rasche der Bekämpfung
meiner Elternteile so gut behandelt, dass man mir am 24. 1951
meine Entlassung, sowie die meines Mannes nach Bestätigung
der Arbeit mit der Sicherheit, gegen aufgehoben hat.

Ich habe ich die Arbeit aus für mich nicht annehmbar
abgelehnt, weil ich zwar in einer armen, aber unabhängigen Tätigkeit
in den demokratischen Schulen der Landesstudien abzugeben und in
den Jahren 1951, habe die Mehrheit, verteidigt die Freiheit, hat die
die Mehrheit! gezeigt wurde. Daher habe ich die unpolitische deutsche
Skulpturen getragen, deshalb wurde ich der national, geistige und
menschliche Freiheit zu helfen. Meine Elternteile erschienen im
Juni 1952.

Die Elternteile der Bekämpfung der politischen Flüchtlinge waren
stets zu zahlreich, dass es von die politischen und Regierungsver-
stärker mit der Sozialbeziehung der hochschulischen kommunistischen
Partei offensichtlich anerkannt haben.

Alle die politischen Flüchtlinge wurde immer, die mit den
professionellen Schulen und Betrieben behandelt, je nach ihrer
wie mit Elternteile, sowie stark im Vergleich mit den Regime-
gruppen gebildet wurden. Hier lebten in Künzler an den alten sozialen
Bedürfnissen - Maßnahmen, sowie meine Hände sind abhängig auf die
finanzielle Hilfe waren vorzulegen, manchmal auch einmal in 10
Tage habe ich

Seit Juni 1950 bis Ende Oktober 1951 habe ich in Künzler
mit mir, ununterbrochen 8 Stunden arbeiten musste. Kurze
Zeit arbeitete ich in der Würzburg für die Arbeit haben ich über-
haupt keine gelohnt. Wir waren stark kriegs, so die habe ich
Kleinere nicht beschäftigt waren. Briefe einmal in 6 Wochen, einen Ter-
minus würde nicht eingehalten. Eingehalten wurden aber Stunden
für je Kleinigkeit, z.B. Übersetzen auf den Buchstabe der
Herausgeber von Texten, der Januar. Literatur sollte räumlich,
politische und ministerielle

Seit 1/11. 1951 müsste sich Zwangsarbeit in der Zentrale im
Hinblick bei Elbratsin schaffen, um die Verköstigung der Häftlinge
zu gewährleisten würde, dass es nach der Lösung der Probleme
im Jahre 1953 gut einer Gerichtsverhandlung beseitigen, um den
Zustifpersonen, die an der Bewirtschaftung der Häftlinge teilnehmen,
verurteilt würden. Speziell im Bereich der Wirtschaft waren die
Bedingungen der politischen Häftlinge unzureichend verbessert, als dies
der Kriminalstatistik.

Seit 1/12. 1953 über ich in der Anstalt für Frauen in
Leningrad, wo wir gegenüber den früheren Arbeitsstellen bessere
Verköstigung, Arbeitsverhältnisse, Bekleidung, doch relativ mehr
Freiheit hatten. Was unsere Behandlung betrifft, hat es noch nicht
nach dem Stingerstrich in den im September vergangenen Jahres
ca. 100 Frauen des Lager geleitet sind, unter ihnen auch ich,
abermittelt. 7 Tage stand ich im Stingerstrich. In dieser Zeit waren
die minimalen menschlichen Rechte unerschütterbar.

Leb die Charakterisierung der Rechte der politischen Häftlinge
kann man sich hier nicht vorstellen. Wir werden stets überzeugt,
dass wir keine politischen Häftlinge sind, sondern gemeine
Verbrecher. Die Frage, wer dies in der UdSSR als politische
Häftlinge angesehen wird, wurde folgend beantwortet: die Mit-
glieder der Komm. Partei, die gegen die Partei kämpften, oder sich
von ihr abwandten.

Obwohl der Regierungsvorsitzende Nikita Chruschtschew sagte bei
der Pressekonferenz mit den ausländischen Journalisten, dass wir
im der Zeitung gelassen haben, dass es bei uns, in der U.S.S.R.
mit ähnliche politische Häftlinge gibt. Ebenfalls der Vertreter der
Partei der Regierungsvorsitzenden V. Kiselew mit der Mitteilung
des Besatz auf der gemeinsamen Konferenz der Komm. Partei, im März
dieses Jahres, sprechen davon, dass in der UdSSR die
politischen Häftlinge mit diejenigen angesehen werden, die im
Lager, Hinrichtung & Co. zurückgestellt werden. Dieser Lager hat
150.000 Behinderten abnormen Charakteren und wird als order von

aller politischer Prozesse verstanden.

Wir, die seit Jahren 1940-50 im Gefängnis leben, bedürfen
Hilfe, ersuche ich, Herzogberg, Herrn Generalsekretär, um Sie
die Bitte nicht, so gütig zu sein und mit Vertretern unserer
Regierung in Frage aus, Tausenden von politischen Häftlingen
durchzuführen, diesen Verbrechen nichts anderes, als eine freie
politische Übergang und die Verteidigung der demokratischen
und menschlichen Werte, die schwer geprüften Völker der
D. G. Marzok ist.

Ich verbleibe mit dem Dank für Ihre Hilfe in ganzem Herzen
und geehrt.

Anbahnungsstelle

Tomášková Božena

19 868, Strašnický Býval.

Karolinka, 28/9. 1966.

Božena Tomášková ► Dopis generálnímu tajemníkovi OSN

Uvedené dokumenty jsou součástí vězeňských osobních spisů, které jsou uloženy v Národním archivu.

SOUPIS PRAMENŮ A LITERATURY

/ archivní prameny

Národní archiv (NA): fond ÚV KSČ, části 100/24, 100/1, 02/2.

Fond: Správa sboru nápravné výchovy (SSNV) – neuspořádáno.

Archiv ministerstva vnitra (AMV): vybrané inventární jednotky z fondů: A2/1, A5, A6/3, A8, ZV-4, H-787-8, 310-45-13, 310-22-7, 304-57-17, vyšetřovací spisy V 2505 Plzeň, V 4384 MV

/ publikované prameny

Sbírka zákonů Československé republiky roč. 1931.

/ literatura

Applebaum, Anne: GULAG – HISTORIE. Beta-Dobrovský, Ševčík, Praha-Plzeň 2004.

Babka, Lukáš: Solovecké tábory zvláštního určení coby příklad vývoje sovětského vězeňského a represivního systému v letech 1917–1939. Diplomová práce, FF UK, Praha 2003.

Bajcura, Lubomír: Nástin periodizace dějin vězeňství v českých zemích v letech 1945–1969. In: České vězeňství, roč. VI., 1999, č. 2–3, s. 1–127.

Bártík, František: Uranové tábory v Československu se zaměřením na tábor Vojna. Diplomová práce, Univerzita J. E. Purkyně, Ústí nad Labem 2000.

Bartošek, Karel: Český vězeň. Paseka, Praha–Litomyšl 2001.

Besancon, Alain: Nemoc století. Komunismus, nacismus a holocaust. Themis, Praha 2000.

Blaive, Muriel: Promarněná příležitost. Československo a rok 1956. Prostor, Praha 2001.

Borák, Mečislav – Janák, Dušan: Tábory nucené práce v Československu 1948–1954. Tilia, Opava 1996.

Cuhra, Jaroslav: Příběh „proces s ilegální křesťansko-demokratickou stranou“ z roku 1961. Diplomová práce, FF UK, Praha 1995.

Cuhra, Jaroslav: „... zda jsme, nebo nejsme“ In: Dějiny a současnost, roč. XVIII., 1996, č. 3, s. 40–41.

Dvořáková, Zora: Z letopisů třetího odboje. Hříbal, Praha 1992.

Foucault, Michel: Dohlížet a trestat. Kniha o zrodu vězení. Dauphin, Praha 2000.

Gadbourek, Ivan – Nehněvajsa, Jiří: Žalářování, pronásledování a zneuznaní. MU, Brno 1997.

Gebauer, František – Kaplan, Karel – Koudelka, František – Vyhňálek, Rudolf: Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948–1989. Statistický přehled. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, č. 12, Praha 1993.

Gjuričová, Adéla: Uvědomělé kichotíady. Politické myšlení Růženy Vackové. In: Soudobé dějiny, roč. XII., 2005, č. 2, s. 285–308.

Havlíčková, Helena: Dědictví. Kapitoly z dějin komunistické perzekuce v Československu 1948–1989. Votobia, Olomouc 2002.

Hejl, Vilém: Zpráva o organizovaném násilí. Universum, Praha 1990.

Janovská, Jarmila. Velikánky. Primus, Praha 1994.

- Kaplan, Karel:** Československo v letech 1953–1966. SPN, Praha 1992.
- Kaplan, Karel:** Kořeny československé reformy I, II. Doplněk, Brno 2000, 2002.
- Kaplan, Karel:** Nebezpečná Bezpečnost. Doplněk, Brno 1999.
- Kaplan, Karel:** Nekrvavá revoluce. Mladá fronta, Praha 1993.
- Kočová, Kateřina:** Paměť Liberecka I. – Příběh Růženy Koškové-Krásné. In: Fontes Nissae – Prameny Nisy, roč. V., 2004, s. 272–293.
- Koudelka, František:** Státní bezpečnost 1954–1968 (Základní údaje). Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, č. 13, Praha 1993.
- Kratochvíl, Antonín:** Žaluji I–III. Stalinská justice v Československu. Dolmen, Praha 1990.
- Kýr, Aleš:** Způsoby zacházení s vězni v ČSR v letech 1945–1955. Slezské zemské muzeum, Opava 2002.
- Lenin, Vladimír Iljič:** Stát a revoluce. Svoboda, Praha 1988.
- Mayerová, Francoise:** Vězení jako minulost, odboj jako paměť. In: Soudobé dějiny, roč. IX., 2002, č. 1, s. 42–64.
- Nálevka, Vladimír:** Světová politika ve 20. století I, II. Nakl. Aleš Skřivan ml., Praha 2000.
- Pecka, Karel:** Motáky nezvěstnému. Atlantis, Brno 1990.
- Palkosková-Wiesenbergrová, Albína:** Tři životy – osudy žen staropražského rodu. Pluto, Praha 1998.
- Palkosková-Wiesenbergrová, Albína:** Nebyl to jen sen. Luxpress, Praha 1991.
- Pernes, Jiří:** Snahy o překonání politicko-hospodářské krize v Československu v roce 1953. Prius, Brno 2000.
- Petrášová, Ludmila:** Vězeňské tábory v Jáchymovských uranových dolech 1949–1961. In: Za svobodu a demokracii III. Třetí (protikomunistický) odboj. Uspořádali Babka, Lukáš a Veber, Václav. Hradec Králové 2002.
- Petrášová, Ludmila:** Vězeňské tábory v Jáchymovských dolech 1949–1961. In: Sborník archivních prací, roč. XLIV., 1994, č. 2.
- Plechanovová, Běla – Fidler, Jiří:** Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941–1995. Institut pro středoevropskou politiku, Praha 1997.
- Pousta, Zdeněk:** Pražské ženy jako oběť poúnorových soudních represí. In: Žena v dějinách Prahy, sborník Documenta Pragensia XII. Scriptorium, Praha 1996, s. 349–353.
- Rambousek, Otakar – Gruber, Ladislav:** Zpráva dokumentační komise K 231. Dokumentační komise v exilu, USA 1995, 2. vydání.
- Reinerová, Lenka:** Barva slunce a noci. Svoboda, Praha 1969.
- Sak, Robert:** Život na Vidrholci (Příběh Bedřicha Fučíka). Paseka, Praha-Litomyšl 2004.
- Securitas imperii č. 12. ÚDV, Praha 2005.
- Stálá mezinárodní konference o zločinech komunismu. Sborník přednášek a dokumentů. Praha 1991.
- Staněk, Tomáš:** Retribuční vězni v českých zemích 1945–1955. Slezský ústav Slezského zemského muzea, Opava 2002.

- Šimková, Dagmar:** Byly jsme tam taky. Orbis, Praha 1991.
- Tomek, Prokop:** Dvě studie o československém vězeňství. ÚDV, Praha 2000.
- Vacková, Růžena:** Ticho s ozvěnami. Dopisy z vězení z let 1952–1967. Česká křesťanská akademie, Praha 1994.
- Vacková, Růžena:** Vězeňské přednášky. Red. Zdeněk Pousta. Archiv Univerzity Karlovy, Praha 1999.
- Vašíček, Zdeněk:** Podmínky volby. Triáda, Praha 2003.
- Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945–1955. Sborník z mezinárodní konference konané ve dnech 28.–29. 11. 2001. Slezské zemské muzeum, Opava 2001.
- Vězeňství ve střední Evropě v letech 1945–1955. Sborník z mezinárodního semináře ze dne 25. 10. 2000 v Praze, příloha časopisu České vězeňství č. 3/2001.
- Vlček, Vojtěch (ed.):** Ženské řehole za komunismu 1948–1989. MCM, Olomouc 2005.
- Volkogonov, Dmitrij:** Lenin – Počátek teroru. Dialog, Liberec 1996.
- Vykoukal, Jiří – Litera, Bohuslav – Tejchman, Miroslav:** Východ, vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944–1989. Libri, Praha 2000.
- Zábrana, Jan:** Celý život. Výbor z deníků 1948–1984. Torst, Praha 2001.
- Zábranová, Jiřina:** Ohlédnutí. Torst, Praha 1994.
- Zemanová, Lenka:** Akce „Hammarskjöld“ – Ženy odsouzené za politické trestné činy v NPT Pardubice. Diplomová práce. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem 2003.
- Zemanová, Lenka:** Postavení žen ve vězeňských zařízeních v 50. letech v Československu. Seminární práce. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem 2000.
- Zámečník, Stanislav:** To bylo Dachau. Paseka, Praha-Litomyšl 2003.

/ časopisy a noviny

- České vězeňství, 1999
 Dějiny a současnost, 1996
 Lidové noviny, 2005
 Soudobé dějiny, 2002, 2003, 2005

SEZNAM ZKRATEK

- A ÚV KSČ** – Archiv Ústředního výboru Komunistické strany Československa
AMV – Archiv ministerstva vnitra
arch. j. – archivní jednotka
cit. – citované
č. – číslo
č. j. – číslo jednací
čl. – článek
ČR – Česká republika
čs. – československý
ČSAD – československá autobusová doprava
ČSR – Československá republika
ČSSR – Československá socialistická republika
dem. – demokratická
dr. – doktor
f. – fond
g – gram
GP – Generální prokuratura
gulag – Hlavní správa táborů (Glavnoje upravlenije lagerej)
h – halíř
HPK – Hlavní pracovní kroužek
HS – Hospodářská správa
IMV – Inspekce ministra vnitra
inv. j. – inventární jednotka
JZD – jednotné zemědělské družstvo
kap. – kapitola
Kčs – koruna československá
KPV – Konfederace politických vězňů
KS MV – Krajská správa ministerstva vnitra
KSČ – Komunistická strana Československa
KSSS – Komunistická strana Sovětského svazu
KV – krajské velitelství
l – litr/list
lid. – lidově
m – metr
MNB – Ministerstvo národní bezpečnosti
MS – Ministerstvo spravedlnosti
MUDr. – doktor medicíny
MV – Ministerstvo vnitra
n. p. – národní podnik
NA – Národní archiv
nábož. – náboženský
např. – například
NB – Národní bezpečnost
NF – Národní fronta
npor. – nadporučík
NPT – nápravně pracovní tábor
NZ – nápravné zařízení
ods. – odsouzený
OSN – Organizace spojených národů
p. – pan
p. l. – počet listů
PB ÚV KSČ – Politické byro Ústředního výboru Komunistické strany Československa
pí – paní
plk. – plukovník
popř. – popřípadě
prof. – profesor/ka
PÚ – pracovní útvar
PÚO – pracovní útvar odsouzených
PÚP – pracovní útvar potrestaných
PÚV – pracovní útvar vězňů
PVS – pohraniční a vnitřní stráž
ref. – reforma, referent
resp. – respektive
roč. – ročník
Sb. – Sběrka zákonů
SNB – Sbor národní bezpečnosti
SNR – Svaz národní revoluce
SNV – Správa nápravné výchovy
SNZ – Správa nápravných zařízení
SOA – Státní oblastní archiv
SSNV – Správa Sboru nápravné výchovy
SSSR – Svaz sovětských socialistických republik
StB – Státní bezpečnost
stržm. – strážmistr
sv. – svazek/svaté
SVS – Sbor vězeňské stráže
t. r. – toho roku
TBC – tuberkulóza

tj. – to je

TNP – tábor nucené práce

TPT – trestně pracovní tábor

TR MNB – tajný rozkaz ministra národní bezpečnosti

TÚ – trestní ústav

tzn. – to znamená

ÚDV – Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu

ÚNS – Ústavodárné národní shromáždění

USA – Spojené státy americké

ÚSD AV ČR – Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky

UÚNZ – Uzavřený útvar nápravných zařízení

ÚV KSČ – Ústřední výbor Komunistické strany Československa

v. r. – vlastní rukou

VB – Veřejná bezpečnost

věz. – vězeňský

VONS – Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných

VS – Vnitřní stráž

ZNPO – Zvláštní nucené pracovní oddíly

ZVP – zástupce velitele pro věci politické

JMENNÝ REJSTŘÍK

A Adámek, 59	Huňáček, Jaroslav, 36, 37, 38, 67
Applebaum, Anne, 23	CH Charvátová, Vlasta, 14, 15, 23, 33, 40, 57
B Bajcura, Lubomír, 66	Choc, Milan, 15
Balloušová, Ludmila, 36, 40	Chruščov, Nikita Sergejevič, 39
Barák, Rudolf, 39, 41	J Janák, Dušan, 10
Bartošek, Karel, 17	Jandová, Marie, 25, 40, 60
Besancon, Alain, 9	K Kaplan, Karel, 9, 61
Blaive, Muriel, 39	Kleinerová, Antonie, 28, 33, 62
Bulínová, Libuše, 27, 37, 40, 41, 46, 61	Klierová, 29
C Cuhra, Jaroslav, 61	Klos, Karel, 21
D Doboš, Jan, 27	Koblížek, Josef, 36
Doubek, Bohumil, 16	Kočová, Dagmar, 33
Dvořáková, Zora, 57	Kochan, 59
E Engels, Bedřich, 10	Kopřiva, Ladislav, 17
F Foucault, Michel, 12, 37, 43, 47	Kosík, Karel, 69
Fráně, František, 57, 58	Kotal, Jindřich, 64, 65, 67
Frank, Karl Hermann, 29	Krásná, Růžena, 20, 23, 34, 52, 55
Frenkel, Naftalij A., 24	Kučerová, Helena, 14, 25, 40, 48, 63, 67
Fučík, Bedřich, 17	Kýr, Aleš, 54
G Goldschmied, 25	L Lichačev, 16
Gottwald, Klement, 61, 79, 80, 82	M Marx, Karel, 10
H Hammarskjöld, Dag, 40, 42	Masaryk, Tomáš Garrigue, 41
Hánová, Jana, 35	Matějíčková, 29
Hasmandová, Antonie, 41, 46, 48	Mejdr, Oldřich, 35
Hejl, Vilém, 11, 19, 59	Mikovec, Bohumil, 34, 35, 36
Hitler, Adolf, 35	N Novotný, Antonín, 40, 41, 61
Holubová, 59	P Palkosková-Wiesembergerová, Albína, 27, 28, 35, 47, 49, 52, 55, 62
Horák, Oldřich, 67	

Pavličková, Markéta, 37, 40, 46	Široký, Viliam, 41
Pecka, Karel, 60	Šrůtová, 46
Pešek, Václav, 14, 15, 16, 57	Štěpničková, Jiřina, 23, 33, 52
Petrášová, Ludmila, 23	Šváb, Karel, 16
Plojhar, Josef, 44	T Taussigová, Jarmila, 33, 35
Pondělíček, Ivo, 17	Tomášková, Božena, 23, 25, 40, 41, 46, 55
Pousta, Zdeněk, 15, 23, 29, 31, 52	Tomek, Prokop, 35
Provazník, Václav, 57	Truncová-Johnová, Hana, 19
Průša, 59	Tučná, Ludmila, 63
R Rapacký, Adam, 40	Tůma, 14
Reimann, Zdeněk, 15	Tůmová, Dagmar, 23, 37, 40, 46
Reinerová, Lenka, 20	V Vacková, Růžena, 31, 33, 36, 40, 46, 48, 50, 51, 52, 53, 55, 62, 64, 65, 66, 67, 68, 69
Rumerskirchová, Milada, 63	Veselý, Jindřich, 15, 17
Rusňák, 59	Vondráčková, 15
Rychlík, 57	Vrána, 67
S Skálová, Dagmar, 14, 23, 33, 40, 41, 52	Z Zábřana, Jan, 11, 12
Slánský, Rudolf, 38, 39, 44	Zábranová, Jiřina, 17, 24, 28, 29, 33, 35, 38, 47, 49, 52, 55, 58
Sommer, Josef, 58	Zaoral, Karel, 54
Stalin, Josif Vissarionovič, 39, 60, 79, 80, 82	Zápotocký, Antonín, 40, 41
Staněk, Tomáš, 29	Zemanová, Lenka, 31, 58
Stránská, Anna, 44	Zeminová, Františka, 28, 29, 33, 35, 44, 46, 47, 52, 61, 62
Svobodová, Antonie, 19, 28, 33, 46, 52, 63, 66, 67, 68	Zenáhlíková, Marie, 33
Sýkora, 36	
Š Šelleyová, Helena, 40	
Šimková, Dagmar, 12, 23, 29, 30, 33, 34, 35, 36, 45, 46, 52, 54, 57, 64, 66, 67, 69	

/ resumé

Předkládaná studie se zabývá vývojem vztahu totalitního komunistického režimu k jedné z velkých skupin jeho obětí – k politickým vězeňkyním v padesátých a šedesátých letech dvacátého století v Československu. Práce je založena na bezprostřední výpovědi pramenů, s využitím publikovaných pamětí obsahujících některé charakteristiky obecnějších vztahů, k nimž se problematika totalitního vězeňství v ČSR vztahuje. Politika Komunistické strany Československa a jejich bezpečnostních orgánů vůči ženám údajně podezřelým a následně odsouzeným za tzv. protistátní trestné činy patří mezi nejbrutálnější projevy represí totalitního režimu vůči vlastnímu obyvatelstvu.

Podobně jako v dalších evropských zemích východního bloku nazíral komunistický režim v Československu na vězeňství jako na nedílnou součást represivních prostředků. Nutno podotknout, že nikdy neuznal pojem politický vězeň. Nebylo příliš velkých rozdílů v zacházení s muži a ženami-politickými vězni za mřížemi, resp. za ostnatými dráty. Špatné životní podmínky, těžká fyzická práce, neustálé ponižování, vytváření pocitu méněcennosti a často nepřiměřené tresty za sebemenší či naprosto vymyšlené prohřešky proti vězeňskému řádu. Navíc se jejich život komplikoval stýkáním a potýkáním se i s jinými skupinami vězňů – odsouzenými za kriminální trestné činy a tzv. retribučními.

V prvním období komunistického režimu v letech 1948–1953 vytvořili komunisté v oblasti právního systému takové zákony, které formálně navenek připomínaly model z období tzv. první republiky – zákon na ochranu republiky a státní soud (viz zákony č. 50/1923 a 51/1923 Sb.). Např. Zákon č. 231/1948 Sb. měl řešit trestné činy proti republice, na které se měla vztahovat trestní sazba od deseti let vězení až po trest smrti. Ale svým drakonickým obsahem se tento zákon se svým předchůdcem nedal vůbec srovnávat. KSČ tak do rukou dostala zbraň, která vyvolala lavinu teroru po celé ČSR. Za mřížemi se ocitly desítky tisíců čs. občanů, na něž StB v mnoha případech uplatňovala metody fyzického a psychického násilí. Podobně bylo s nimi zacházeno i po jejich odsouzení. Nebylo možné dovolávat se vlastních práv.

V letech 1954–1956, přes neustálé proklamování dodržování socialistické zákonnosti, se podmínky v čs. věznicích nijak radikálně nezměnily. Po smrti Stalina a Gottwalda však dochází k jistému uvolnění mezinárodních vztahů, což se projevuje i v životě vězňů. U politických vězňů jsme svědky dovolávání se zlepšení životních podmínek ve věznicích a domáhání se vlastních nezadatelných lidských práv. Navíc politické vězeňkyně v NPT č. 1 v Pardubicích se pokusily, na důkaz toho, že se je totalitnímu systému nepodařilo zlomit, zaslat dopisy generálnímu tajemníkovi OSN, v nichž poukázaly na problematiku postavení politického vězně v tehdejší Československu. Odveta ze strany režimu byla krutá.

Přesto i v dalším období let 1956–1960 se ženy, podobně jako muži v jiných věznicích, snaží vzdorovat těžkým životním a pracovním podmínkám. Navzájem se vzdělávají a v tragických životních situacích se snaží být navzájem oporou. V roce 1960 přišla velká amnestie pro politické vězně. Ale pro ty, na které se nevztahovala, se další pobyt za mřížemi stal již téměř nesnesitelným. Zbýlé politické vězeňkyně byly promíšeny s ženami souzenými např. za prostituci, krádeže, potulku apod. Jejich životní styl, intelektuální rozhled a nízké vzdělání někdy hraničící s negramotností, obhroublý jazyk a do obřích rozměrů narůstající lesbická láska se ženám, které za mřížemi trávily i desátý rok života, zdál téměř neskutečným. Navíc se v některých věznicích zhoršil i vztah příslušníků SNZ k nim. Zůstává mementem, že některé politické vězeňkyně z let padesátých byly na svobodu propuštěny téměř až v předvečer tzv. Pražského jara. A některé se propuštění nedočkaly vůbec.

/ summary

The study deals with the development of relationship of the totalitarian Communist regime to one of a large groups of its victims – female prisoners of 1950s and 1960s in Czechoslovakia. The work has been based on sources of immediate statements and the published memoirs containing some characteristics of general relationships relating to issues of the totalitarian prison systems in Czechoslovakia. Comparing the policy of the Communist Party and its Security Forces to women, allegedly suspected and subsequently condemned for the so-called treasonous punitive act, present the most repressive demonstrations of the Totalitarian Regime to its own population.

Like in other European countries of the Eastern bloc, the communist regime observed the prison system as an integral part of its repressive tools. It should be noted that it never acknowledged the term „political prisoner”. There were duly no great differences in treating male and female-political prisoners behind bars, or behind barbed wires. Bad living conditions, hard labour, persistent humiliation, creating feelings of inferiority, and often excessive punishments for any slight or utterly fancied offences against the prison rules were usual and normal. Moreover, theirs lives were made complicated by contiguity and skirmish with other groups of prisoners – those who were convicted for criminal offences and the so-called retribution.

In the first period of the Communist regime between 1948 and 1953, the Communists created into their legal system such acts which, as a matter of form, outwardly, commemorates the model of the so called First Republic (viz Act No. 50/1923 Coll. on the Protection of the Republic and Act No. 51/1923 Coll. on the State Court). For example, Act No. 231/1948 Coll., was to resolve treasonous acts whose sentencing guidelines referring from 10 years imprisonment to death

sentence. However, with its own Draconian contents this law was not at all comparable to its forerunner. The Communist Party thus obtained a weapon in hand which invoked a avalanche of terrors throughout Czechoslovakia. Tens of thousands of Czechoslovak citizens found themselves behind the bars, in many cases the State Security Force exerted physical and psychological violence on them. They were likewise treated even after their conviction. It was not possible to appeal for one's own rights.

In years 1954–1956, over the incessant proclaims of observance of socialist legitimacy, conditions in Czechoslovak prisons did not undergo any radical changes. Following the deaths of Stalin and Gottwald, there, however, appeared a certain relaxation in international relations as it was reflected on life of prisoners as well. We are the witness that the political prisoners started appealing for ameliorating the living conditions in prisons and demands for one's own inalienable human rights. Moreover, as an attempt to demonstrate that the totalitarian regime failed to break them, the female political prisoners of NPT labour camp No. 1 in Pardubice even sent in letters to the UN General Secretary, into which they referred to the hard and difficult situation of political prisoners in Czechoslovakia. The subsequent revenge of the regime was cruel.

Still, in years 1956–1960, women alike men in other prisons strive to defy the hard living and working conditions. They start educating themselves mutually and in one's tragic moment of life try to be mutual supports to each other. In 1960 came a large amnesty for political prisoners. But for those to whom the amnesty did not apply, further stay behind the bars become practically unbearable. Remaining female political prisoners were promiscuous with women condemned for, for example, prostitution, theft, vagrancy and the like. The life style of these women, their intellectual outlook and poor education which was sometimes close to illiteracy, coarse language and practicing lesbianism which was on rise to a giant dimension, appeared to the female political prisoners unreal though they spent in prisons years and even tenth year of their life. In addition, in some prisons the relation between them and the prison staffs (SNZ) even aggravated. It remains a memento that some of the female political prisoners of the 1950s were released practically on the eve of the so-called „Prague Spring“. And some of them even did not live to see their release at all.

/ resümee

Die vorgelegte Studie befasst sich mit der Entwicklung der Beziehung des totalitären kommunistischen Regimes zu einer der großen Gruppen seiner Opfern – zu politischen weiblichen Gefangenen in den fünfziger und sechziger Jahren des zwanzigsten Jahrhunderts in der Tschechoslowakei. Die Arbeit baut auf der unmittelbaren Aussage der Quellen auf, mit Ausnutzung von veröffent-

lichten Memoiren, die einige Charakteristiken von allgemeineren Beziehungen beinhalten, zu denen sich die Problematik des totalitären Gefangenwesens in der ČSR bezieht. Die Politik der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei und ihrer Sicherheitsdienste gegenüber den Frauen, die angeblich verächtlich und folglich für die sogenannten Straftaten gegen den Staat verurteilt wurden, gehört unter die brutalsten Ausdrücke der Repressionen des totalitären Regimes gegenüber der eigenen Bevölkerung.

Ähnlich wie in den anderen europäischen Ländern des Ostblocks schaute das kommunistische Regime in der Tschechoslowakei das Gefangenwesen als untrennbaren Bestandteil von repressiven Mitteln an. Es ist notwendig zu bemerken, dass es nie den Begriff „politischer Gefangene“ anerkannt hat. Es gab keine zu großen Unterschiede zwischen dem Umgang mit den Männern und mit den Frauen-politischen Gefangenen hinter den Gittern, resp. hinter dem Stacheldraht. Schlechte Lebensbedingungen, schwere physische Arbeit, ständige Demütigung, die Bildung des Minderheitsgefühls und oft unangemessene Strafen für geringste, oder sogar ganz erfundene Verstöße gegen die Gefangenordnung. Darüber hinaus wurde ihr Leben oft durch die Beziehungen und Auseinandersetzungen mit anderen Gruppe von Gefangenen – die für kriminelle Straftaten verurteilt wurden oder mit den Retributengefangenen schwer.

In der ersten Periode des kommunistischen Regimes in den Jahren 1948–1953 beschlossen die Kommunisten im Bereich des juristischen Systems solche Gesetze, die formal äußerlich an das Modell aus der Zeit der sog. ersten Republik erinnerten – das Gesetz zum Schutz der Republik und Staatsgericht (siehe Gesetze Nr. 50/1923 und 51/1923 Sb.). Zum Beispiel das Gesetz Nr. 231/1948 Sb. sollte Straftaten gegen die Republik lösen, auf die sich der Strafsatz von zehn Jahren Gefangenschaft bis zur Todesstrafe beziehen sollte. Aber durch seinen drakonischen Inhalt konnte dieses Gesetz mit seinem Vorgänger überhaupt nicht verglichen werden. Die KPTsch bekam so eine Waffe in die Hände, die eine Lawine von Terror in der ganzen ČSR hervorrief. Hinter den Gittern erschienen zehntausende von tschechoslowakischen Bürgern, gegenüber denen die StB in vielen Fällen die Methoden der physischen und psychischen Gewalt anwendete. Ähnlich wurde mit ihnen auch nach deren Verurteilung umgegangen. Es war nicht möglich, sich der eigenen Rechte zu berufen.

In den Jahren 1954–1956, trotz der ständigen Proklamation der Einhaltung der sozialistischen Gesetzlichkeit, haben sich die Bedingungen in den tschechoslowakischen Gefängnissen nicht radikal geändert. Nach dem Tod von Stalin und Gottwald kommt es jedoch zu einer bestimmten Entspannung in den internationalen Beziehungen, was sich auch im Leben der Gefangenen widerspiegelt. Bei den politischen Gefangenen sind wir Zeuge, dass die Gefangenen eine Verbesserung der Lebensbedingungen in den Gefängnissen verlangen und eigene unveräußerliche Menschenrechte anstreben. Darüber hinaus versuchten die weiblichen politischen Gefangenen im Besserungsarbeitslager

Nr. 1 in Pardubice, als Beweis dafür, dass es dem totalitären Regime nicht gelungen ist, sie zu brechen, ein Schreiben an den UNO-Generalsekretär zu übersenden, in dem sie auf die problematische Stellung des politischen Gefangenen in der damaligen Tschechoslowakei bewiesen. Die Rache des Regimes war grausam, schonungslos.

Trotzdem bemühen sich auch in der weiteren Periode der Jahre 1956–1960 die Frauen, ähnlich wie die Männer in anderen Gefängnissen, den schweren Lebens- und Arbeitsbedingungen standzuhalten. Sie bilden sich gegenseitig aus und in den tragischen Lebenssituationen bestreben sie sich, gegenseitig zu unterstützen. Im Jahre 1960 gab es eine große Amnestie für politische Gefangenen. Aber für diejenigen, auf die sie sich nicht bezog, wurde der weitere Aufenthalt hinter den Gittern schon fast unerträglich. Die übrigen weiblichen politischen Gefangenen wurden mit Frauen, die zum Beispiel für die Prostitution, Diebstahl, Streifzug u.ä. verurteilt wurden, gemischt. Ihr Lebensstil, intellektueller Überblick und niedrige, manchmal an den Analphabetismus grenzende Ausbildung, gröbliche Sprache und in Riesenmaß gewachsene lesbische Liebe schien den Frauen, die hinter den Gittern auch schon das zehnte Jahre ihres Lebens verbrachten, fast unreal. Darüber hinaus wurde in manchen Gefängnissen auch die Beziehung der Angehörigen der staatlichen Besserungseinrichtungen zu ihnen schlechter. Es bleibt Memento, dass manche weibliche politische Gefangenen aus den fünfziger Jahren erst fast am Vorabend des sog. Prager Frühlings freigelassen wurden. Und manche erlebten die Freilassung überhaupt nicht.

EDIČNÍ POZNÁMKA

Text publikace byl po jazykové stránce upraven podle platné kodifikační normy. Styl autora a dobových dokumentů však zůstává zachován. Upravujeme pouze zřejmé písařské chyby a psaní velkých písmen u názvů organizací a jejich částí. Podle platné kodifikační normy upravujeme rovněž interpunkci.

Mluvený charakter dokumentů zachováváme, neupravujeme tedy výrazy či tvary nespisovné, vyšínutí z vazeb apod. Grafická znázornění v dobových dokumentech (podtržení, verzálky) ponecháváme v původní podobě. Veškeré komentáře autora (včetně vypouštění textu) značíme hranatými závorkami.

Překlady resumé do anglického a německého jazyka zajistil odbor mezinárodní spolupráce a evropské integrace Ministerstva vnitra ČR.

Text byl edičně připravován v srpnu až říjnu 2006.

P. Z.

sborník Securitas imperii

-
- č. 1** TS StB, Stasi zákon, Akce KLÍN – vyd. 1994, rozebráno
-
- č. 2** Akce NORBERT, Technika StB, II. správa SNB 1988–1989,
Akce KLÍN po stranicku – vyd. 1995, rozebráno
-
- č. 3** Poslední měsíce: Porada StB z 20. 7. 1989 a její realizace (edice dokumentů)
– vyd. 1996, rozebráno
-
- č. 4** Organizace a řízení represe ČSSR: Operační štáby gen. Lorenze 1988–1989
(edice dokumentů, 3 svazky) – vyd. 1998, rozebráno
-
- č. 5** Listopad 1989 z pohledu StB, Akce PREVENCE, StB proti Chartě 77
– akce IZOLACE, Katolická církev v diplomových pracích příslušníků StB,
Správa sledování v roce 1989/90 – vyd. 1999, rozebráno
-
- č. 6** Denní situační zprávy StB z listopadu a prosince 1989 (edice dokumentů, 3 svazky)
– vyd. 2000, rozebráno
-
- č. 7** Padesátá léta v Československu – vyd. 2001, rozebráno
-
- č. 8** Agent REPO, Agent Jánský, Generál Jan Šejna, Agent LIGHT, Josef Frolík,
Agent LEV – vyd. 2001, rozebráno
-
- č. 9** Zahraníční vztahy československého komunistického režimu – vyd. 2002, rozebráno
-
- č. 10** Problematika vztahů čs. komunistického režimu k „vnitřnímu nepříteli“
– vyd. 2003, rozebráno
-
- č. 11** „Rozpracování“ duchovních litoměřické diecéze StB, Arcibiskup Beran
– symbol odporu proti komunismu, Biskup Trochta v hodině velké zkoušky,
Exkomunikační dekreta – vyd. 2005, rozebráno
-
- č. 12** Odbojová skupina Jaromíra Horáka a útěk dr. Petra Zenkla, Major René Černý
– zapomenutá oběť, Život a doba ministra vnitra Rudolfa Baráka, Českobratrská
církev evangelická a StB v letech 1957–1967 – vyd. 2005, rozebráno
-
- č. 13** BELL aneb Příběh zrádce, Akce EVROPA, Jičínský incident – září 1968,
Akce ASANACE, Rozvědka ministerstva vnitra – vyd. 2006
-

edice SEŠITY

-
- č. 1** Tomek, P.: Československý uran 1945–1989 – vyd. 1999, rozebráno
-
- č. 2** Liška, O. a kol.: Vykonané tresty smrti. Československo 1918–1989
– 1. vyd. 2000, rozebráno, 2. vyd. 2006
-
- č. 3** Tomek, P.: Dvě studie o československém vězeňství 1948–1989 – vyd. 2000, rozebráno
-

-
- č. 4 Kalous, J.: Instruktažní skupina StB v lednu a únoru 1950
– zákulisí případu Číhošť – vyd. 2001, rozebráno
-
- č. 5 Plachý, J.: Případ FRITZ. Válečný zločinec Max Rostock jako agent StB
– vyd. 2002, rozebráno
-
- č. 6 Rázek, A.: StB + justice – nástroje třídního boje v akci BABICE
– vyd. 2003, rozebráno
-
- č. 7 Benda, P.: Přehled svazků a spisů vnitřního zpravodajství centrály StB
v r. 1989 – vyd. 2003
-
- č. 8–10 Vorel, J. – Šimánková, A. – Babka, L. a kol.: Československá justice v letech
1948–1953 v dokumentech, I.–III. díl – vyd. 2003–2004
-
- č. 11 Dinuš, P.: Českobratrská církev evangelická v agenturním rozpracování StB
– vyd. 2004, rozebráno
-
- č. 12 Pavelčíková, N.: Romové v českých zemích v letech 1945–1989 – vyd. 2004
-
- č. 13 Pulec, M.: Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek.
Seznamy osob usmrčených na státních hranicích – vyd. 2006
-

edice SVĚDECTVÍ

- Šedivý, F.: Pod věží smrti – vyd. 2000, rozebráno
-
- Lešanovský, K.: Se štítem a na štítě – vyd. 2000, rozebráno
-
- Povolný, D.: Operativní technika v rukou StB
– vyd. 2001 k výstavě Nejen stěny měly uši, rozebráno
-
- Bílek, J.: Pomocné technické prapory (O jedné z forem zneužití armády
k politické perzekuci) – vyd. 2002, rozebráno
-
- Kaplan, K.: StB o sobě (Výpověď vyšetřovatele B. Doubka) – vyd. 2002, rozebráno
-
- Bystrov, V.: Únosy československých občanů do Sovětského svazu
v letech 1945–1955 – vyd. 2003, rozebráno
-
- Hanzlík, F.: Vojenské obranné zpravodajství v zápasu o politickou moc
1945–1950 – vyd. 2003, rozebráno
-
- Sum, A. – Lesák, J. – Šedivý, Z. – Boháč, L. – Pravda, I. – Kocian, J. – Kalous, J.:
Jan Masaryk (úvahy o jeho smrti) – vyd. 2005
-
- Hanzlík, F.: Případ kpt. Adolf Püchler – vyd. 2006
-
- Kahoun, K.: Lámání lilíí. Vzpomínky jednoho skautíka – vyd. 2006
-

*Pokud není uvedeno jinak, lze publikace získat zdarma v Úřadu dokumentace
a vyšetřování zločinů komunismu SKPV.*

Tomáš Bursík

Ztratil jsem mnoho času ... Ale ne sebe!

Životy politických vězeňkyň v československých věznicích
padesátých a šedesátých let dvacátého století

SEŠITY

**Úřadu dokumentace a vyšetřování
zločinů komunismu**

č. 15

Editor Pavlína Zápotocká

Grafická úprava Klára Hegerová

Sazba Milan Job – DTP studio, Příbram

Vydává Úřad dokumentace a vyšetřování
zločinů komunismu PČR

v Tiskárně MV, p. o., Bartůňkova 4, Praha 4, 149 00

Náklad 3 000 výtisků

Praha 2006, vydání 1.

NEPRODEJNÉ

ISBN 80-86621-25-1